

UNIVERZITA KARLOVA
Právnická fakulta

Mgr. Kateřina Holubová

Trestné činy z nenávisti a jejich sankcionování

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: JUDr. Bc. Jiří Říha Ph.D.
Tematický okruh: Trestní právo
Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 06.12.2021

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 403 249 znaků včetně mezer.“

Mgr. Kateřina Holubová
/rigorozantka/

V Praze dne 06.12.2021

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat svému pověřenému akademickému pracovníkovi, JUDr. Bc. Jiřímu Říhovi, Ph.D., za jeho profesionální a vždy věcný a vstřícný přístup po celou dobu psaní této rigorózní práce. Dále bych chtěla poděkovat všem svým přátelům a známým, kteří byli ochotni mi zapůjčit vybrané tituly odborné literatury pro psaní této kvalifikační práce zejména v době, kdy byly takřka všechny knihovny v České republice dočasně uzavřené.

„O spravedlivosti trestu nerozhoduje zákon. Spravedlivost trestu je něco jiného než jeho zákonnost. Zákonné tresty ještě nemusí být spravedlivé.“

/NOVOTNÝ, Oto. O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti. 2. vydání. Praha: ACADEMIA nakladatelství Československé akademie věd, 1969, s. 31./

Obsah

ÚVOD.....	7
1. Trestné činy z nenávisti	11
1.1. Ústavněprávní základ sankcionování trestných činů z nenávisti.....	11
1.1.1. Zákaz diskriminace v lidskoprávních dokumentech	11
1.1.2. Základní ústavněprávní aspekty sankcionování	13
1.1.3. Ústavněprávní základ tzv. verbálních trestných činů z nenávisti.....	15
1.1.4. Evropská právní úprava trestných činů z nenávisti.....	20
1.2. Definice trestných činů z nenávisti	23
1.3. Předsudečná nenávist a extremismus.....	27
1.3.1. Předsudečná nenávist	27
1.3.2. Trestné činy s extrémistickým podtextem.....	37
1.4. Kategorizace trestných činů z nenávisti.....	40
2. Sankcionování trestných činů z nenávisti de lege lata v českém právním prostředí.....	42
2.1. Obecně o sankcionování trestných činů.....	42
2.1.1. Smysl a účel sankcionování	42
2.1.2. Ukládání trestů v České republice.....	46
2.1.3. Tresty a ochranná opatření	51
2.2. Historie sankcionování trestných činů z nenávisti.....	62
2.3. Vybraná specifika sankcionování trestných činů z nenávisti	70
2.3.1. Trestat trestné činy z nenávisti přísněji – ano či ne?.....	70
2.3.2. Sankce ukládané za trestné činy z nenávisti.....	72
2.3.3. Sankcionování tzv. nenávistných projevů.....	82
2.3.4. Statistika ukládání sankcí za trestné činy z nenávisti za rok 2016-2020	93
3. Sankcionování trestných činů z nenávisti v souvislosti s restorativní justicí.....	101
3.1. Obecné vymezení restorativní justice	101
3.1.1. Filozofický kontext restorativní justice.....	102
3.1.2. Metody restorativní justice.....	110
3.2. Aplikace restorativní justice na trestné činy z nenávisti.....	114
3.2.1. Obecné východisko aplikace restorativní justice	114
3.2.2. Metody restorativní justice aplikovatelné na trestné činy z nenávisti.....	118
3.2.3. Příklady restorativní justice v praxi	121
3.3. Aplikování restorativní justice v českém právním prostředí	122
4. Zahraniční právní úprava.....	129

4.1. Sankcionování v USA.....	129
4.2. Sankcionování ve Velké Británii	131
4.3. Sankcionování ve Spolkové republice Německo.....	132
4.4. Sankcionování ve Slovenské republice.....	135
4.5. Sankcionování v Jihoafrické republice	138
ZÁVĚR.....	140
Seznam zkratk.....	144
Seznam použitých zdrojů.....	145
Trestné činy z nenávisti a jejich sankcionování	154
Abstrakt	154
Klíčová slova (3):	154
Hate Crimes and their sanctions	155
Abstract.....	155
Key words:.....	155

ÚVOD

Naše společnost žije v současné době ve svobodném globalizovaném světě, ve kterém je možné takřka bez jakéhokoliv omezení svobodně cestovat, poznávat nové národy a kultury a vzájemně snadno mezi sebou komunikovat. Pomocí internetové sítě se lidské myšlenky šíří neuvěřitelnou rychlostí a vzájemná propojenost lidské civilizace nebyla nikdy jednodušší.

Přesto se ukazuje, že i takovéto na první pohled užitečné spojení může mít i svou stinnou stránku – někteří z nás nedokážou být tolerantní k odlišným názorům, přesvědčení, kultuře, světonázoru či odlišnému stylu života ostatních. Tato netolerance může v krajním případě přerůst až v nenávist mající svůj rozličný původ. J. Herczeg se domnívá, že pramenem této nenávisti je primárně strach a úzkost, protože „*všude tam, kde se člověk cítí ohrožen, hledá jistoty ve svých nejistotách a úzkosti.*“¹

V české společnosti můžeme počátek strachu a nenávisti vůči všemu odlišnému poprvé zpozorovat v období po roce 1989. V této době se Československá republika otevírala světu a najednou zde bylo mnoho nových skutečností, kterým jedinci museli nečekaně čelit (např. migrace osob, modernizace společnosti, vývoj nových technologií apod.). Mnoho lidí zažívalo tzv. transformační konflikt, když se nemohli vyrovnat se znovu nabytou svobodou a báli se ztráty svých původních sociálních jistot². Není neobvyklé, že strach a úzkost mohou být tak veliké, že přerostou až v samotnou nenávist a tento vnitřní emoční nepokoj vyústí ve spáchání trestného činu.

Trestné činy z nenávisti³ nejsou v českém právu přísně doktrinálně vymezeny, ačkoliv jsou jeho součástí již dlouhou dobu. Jediné snahy o vymezení tohoto pojmu můžeme nalézt v nezávazných pramenech práva, konkrétně v odborných publikacích právních teoretiků⁴ či metodikách stanoviskách Ministerstva vnitra.⁵ Na mezinárodní úrovni jsou prameny řešeny ve formě soft law, nejčastěji formou doporučení.

Nedostatečné legální vymezení tohoto typu trestné činnosti je velmi nepříznivý stav, neboť koncepce těchto trestných činů vykazuje mnohé zvláštnosti oproti ostatním „běžným“ trestným činům, zejména co se týče jejich teoretické koncepce zahrnující tzv. *předsudečnou*

1 HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2008, s. 9.

2 Tamtéž, s. 154.

3 Konkretizace tohoto pojmu je uvedena v 1. kapitole této odborné práce. Autorka si je vědoma velkého množství rozdílného názvosloví tohoto typu trestné činnosti, nicméně pokud nebude řečeno jinak, bude v celé této práci využíván jednotně pojem „*trestné činy z nenávisti*“.

4 Z českých právních teoretiků lze zmínit zejména Jiřího Herczega, Štěpána Výborného či Kláru Kalibovou.

5 MAREŠ, Miroslav. *Problematika Hate Crime. Zahraniční zkušenosti a možnosti aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisti proti cizincům. Analýza pro Ministerstvo vnitra* [online]. 2011. mvcr.cz. <cit. 21.2.2021>. Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx>>.

pohnutku jakožto obligatorní znak skutkové podstaty trestného činu (blíže viz 1. kapitola této odborné práce).⁶

V této práci bych se chtěla zaměřit na právní úpravu ukládání trestněprávních sankcí pachatelům trestných činů z nenávisti. Ačkoliv je sankcionování trestných činů z nenávisti zakotveno již ve většině demokratických právních řádů, stále se v rámci odborné veřejnosti objevují diskuze, zda by se tento typ trestné činnosti měl vůbec postihovat sankcemi trestního práva⁷, a pokud ano, jakým způsobem, aby samotné trestání bylo efektivní.

Co však nelze zpochybnit je skutečnost, že v právní úpravě většiny demokratických států světa jsou trestné činy z nenávisti obecně považovány za protiprávní⁸. Z tohoto důvodu bude tato práce vycházet z teze, že trestné činy z nenávisti mají být trestněprávně stíhány. Klíčovou otázkou nyní zůstává, jaké sankce lze ukládat pachatelům těchto trestných činů či zda se má vůči nim aplikovat zvláštní trestněprávní přístup, aby tak bylo dosaženo tížených účelů trestního práva.

Jak vyplývá z právní teorie, tak v rámci procesu ukládání trestu je soudce omezen využít pouze ty právní prostředky, které mu poskytuje platná legislativa. Pokud příslušná skutková podstata trestného činu stanoví nějaký konkrétní druh trestní sankce, pak je soudce povinen takový trest aplikovat. Zároveň by však měl přihlídnout k okolnostem spáchání trestného činu a také k osobě pachatele. Toto pravidlo je platné pro obecné ukládání sankcí. Existují však i jiné právní koncepce, které se nezaměřují na uložení trestu pachateli, ale cílí na nápravu vzájemných sociálních vztahů mezi obětí a pachatelem, aby byla tzv. sociální nerovnováha opět narovnána – tzv. restorativní justice. Není vyloučeno, že aplikace restorativní justice by napomohla naplnit cíle trestního práva neméně tak, jak činí současná justice retributivní.

Tato práce se zaměřuje na sankcionování trestných činů z nenávisti. Téma je jistě aktuální, neboť jen v nedávné době jsme byli médiích informováni o několika málo případech

6 Srov. PROVAZNÍK, Jan. „Pravé“ verbální trestné činy z nenávisti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, roč. XXVIII, č. 4, s. 658.

7 Příznivcem tohoto konceptu je např. Barbara Perry naopak mezi odpůrce patří James B. Jacobs a Kimberly Potter.

8 Mezinárodní společenství se již v roce 1965 přijetím Mezinárodní úmluvy o vyloučení všech forem rasové diskriminace (CERD) jednoznačně shodlo na tom, že podněcování k rasové či etnické nenávisti a fortiori tedy i násilí (ať už fyzického či verbálního) je třeba postavit mimo zákon a stíhat prostředky trestního práva. K tomu lze doplnit také příslušnou legislativu EU – např. čl. 4 Rámcového rozhodnutí Rady (EU) 2008/913/SVV ze dne 28. 11. 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva, ve kterém je zakotvena povinnost stíhat předsudečný motiv u fyzického i verbálního násilí z nenávisti.

rasové či jiné nenávisti.⁹ V této práci se budu zabývat právní úpravou trestněprávního sankcionování de lege lata, ale i de lege ferenda, ale i právě nově účinnými novelami trestních zákonů, a dále také rozšíření využití restorativní justice v českém právním systému.

V první kapitole bude krátce pojednáno o ústavněprávním základu sankcionování trestných činů z nenávisti. Dále se pokusím vymezit pojem trestných činů z nenávisti, přičemž se zaměřím na tzv. nenávistnou pohnutku. V krátkosti se také zmíním o trestné činnosti s extrémistickým podtextem.

Ve druhé kapitole se zaměřím na způsob sankcionování trestných činů v českém právním řádu a u vybraných trestných činů z nenávisti zmíním statistiku uložených sankcí za rok 2016-2021 v České republice.

Ve třetí kapitole se budu zabývat restorativní justicí a její aplikací na tyto trestné činy a pokusím se nastínit případnou právní úpravu de lege ferenda.

V poslední čtvrté kapitole pak krátce zmíním právní úpravu vybraných cizích států, kteří rovněž trestné činy z nenávisti stíhají, sankcionují a dále aplikují i metody restorativní justice.

Tato práce bude převážně právně – analytická. Jedna z nejčastějších metod bude analýza odborné literatury, platné české právní úpravy a statistických údajů z veřejně dostupných zdrojů. Další metodou bude metoda komparace využívaná zejména při zjišťování rozdílů právních úprav v jednotlivých zemích. V neposlední řadě využiji ve své práci také klasické metody - metodu logickou, systematickou, historickou či generalizaci.

Tyto všechny metody by měly být vhodné k zodpovězení předem stanovených výzkumných otázek. Jako první otázku bych chtěla ve své práci zodpovědět: „*Jaké by měly být obecné restrikce při sankcionování trestných činů z nenávisti?*“ Domnívám se, že by se nemělo s pachateli trestných činů z nenávisti pracovat odlišně od ostatních pachatelů. Trestní právo by mělo zejména zaručovat spravedlnost v trestání, a proto by se ke všem pachatelům mělo přistupovat rovnocenně a spravedlivě. Zároveň se domnívám, že existují jistá specifika, která by měla při sankcionování být zohledněna a ty v našem právním řádu zatím chybí.

Jako druhou otázku bych chtěla zodpovědět, *zda je možné aplikovat v rámci sankcionování trestných činů z nenávisti restorativní justici, pokud ano, jakým způsobem?* Domnívám se, že s ohledem na již fungující koncept restorativní justice v zahraničních

9 KUČEROVÁ, Daniela. „Vypadni z naší země, ty čínský vire!“ Případy napadení Asiatů přibývají. [online]. 2021. seznamzpravy.cz. [cit. 11.09.2021]. Dostupné: <<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/vypadni-z-nasi-zeme-ty-cinsky-vire-pripady-napadeni-asiatu-pribyvaji-146908>> nebo: ŠIMÁNEK, Vít. Rasismus nepatří do fotbalu ani do společnosti, vzkázali slávisťe ve videu. [online]. 2021. sport.ceskatelevize.cz. [cit. Dne 11.09.2021]. Dostupné: <<https://sport.ceskatelevize.cz/clanek/fotbal/1-liga/rasismus-nepatri-do-fotbalu-ani-do-spolecnosti-vkazali-slaviste-ve-videu/6057543fd2b405b989475e30>>.

právních úpravách (zejména USA, Velká Británie, Austrálie či Kanada) je možné tyto metody přenést taktéž na trestné činy z nenávisti, přičemž tato koncepce by mohla plnit cíle trestního práva lépe, než systém retributivních sankcí.

Základním pramenem této práce bude zejména odborná literatura, ať už české odborné veřejnosti, nebo i zahraničních právních teoretiků, dále odborné články a články ze sborníků prezentované na odborných konferencích. Výjimečně si k doložení skutkového stavu dovoluji ocitovat veřejně dostupný novinový článek, který poukazuje na konkrétní trestněprávní kauzu. Ke zpracování této práce budu využívat jak knihy v písemné podobě, tak také online databáze literárních zdrojů (BeckOnline, HeinOnline, ASPI apod.), speciální on-line knihovny COVID 19 zpřístupněné po dobu dočasného uzavření českých knihoven.

Téma sankcionování trestných činů z nenávisti není nikterak podrobněji zpracováno. V rámci odborné veřejnosti je již mnohokrát zpracována hmotněprávní úprava trestných činů z nenávisti, přičemž velká část publikací pochází od Doc. JUDr. Jiřího Herczega Ph.D., který se začal o tuto problematiku zajímat takřka mezi prvními českými právními teoretiky. Následně se tímto tématem zabývali i další odborníci, jako např. Štěpán Výborný či Klára Kalibová. Tematikou trestných činů z nenávisti se zabývala i nezisková organizace In IUSTITIA, o.p.s. Nalezneme také velké množství odborných kvalifikačních prací zabývajících se kriminologií trestných činů z nenávisti.

Přesto obecné sankcionování tohoto typu trestné činnosti není nikde uceleně zpracováno, a proto si kladu za cíl tohoto alespoň rámcově dosáhnout. S ohledem na rozsah práce se budu zabývat pouze obecným vymezením sankcionování těchto trestných činů. Pro další výzkum ponechávám specifika sankcionování trestných činů z nenávisti na internetu, násilných trestných činů, extrémistických trestných činů, sankcionování trestných činů z nenávisti mladistvými pachateli nebo právníckými osobami.

Tato práce je sepsaná ke stavu **06.12.2021.**

1. Trestné činy z nenávisti

Tato kapitola se zabývá obecným vymezením trestných činů z nenávisti. Nejprve bude nastíněn ústavněprávní základ sankcionování trestných činů z nenávisti, dále budou rozebrány jednotlivé odborné definice tohoto typu trestné činnosti a následně bude zacíleno na tzv. nenávistnou pohnutku, která může mít vliv na ukládání sankcí pachateli trestného činu.

1.1. Ústavněprávní základ sankcionování trestných činů z nenávisti

V ústavněprávních dokumentech nenalezneme takřka žádné ustanovení, které by upravovalo sankcionování trestných činů z nenávisti.¹⁰ Přesto můžeme v těchto dokumentech nalézt základní principy, na základě kterých je tato trestná činnost postihována – ke všem lidem se má přistupovat rovnocenně¹¹ a zakazuje se jakákoliv forma diskriminace.¹²

1.1.1. Zákaz diskriminace v lidskoprávních dokumentech

V prvé řadě je vhodné zmínit čl. 1 Všeobecné deklarace lidských práva (dále jen „VDLP“), který říká, že všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovni co do důstojnosti a svých práv. Toto ustanovení zakotvuje svobodu člověka a právo na zachování lidské důstojnosti v každé situaci. Na definování tohoto tzv. moderního modelu lidské důstojnosti mělo vliv mnoho filozofů, mj. Immanuel Kant.¹³

Dále čl. 7 VDLP stanoví, že všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoliv rozlišování. To znamená, že všichni lidé mají právo na stejnou ochranu proti jakékoliv diskriminaci, která porušuje tuto deklaraci, a proti každému podněcování k takové diskriminaci.

Obecnou klauzuli zákazu diskriminace nalezneme poté v čl. 1 Protokolu č. 12 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod (dále jen „EÚLP“). Tento článek upravuje právo každého člověka užívat svých přiznaných práv zákonem bez jakékoliv diskriminace. Zároveň stanoví, že nikdo nesmí být diskriminován žádným orgánem veřejné moci z jakéhokoliv důvodu, zejména ne z důvodů pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka a náboženství, politického či jiného smýšlení, národnostního či sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, rodu či jiného postavení.

V čl. 14 EÚLP je zakotveno podpůrně právo užívat veškerá práva a svobody zaručená touto úmluvou bez diskriminace založené na jakémkoliv důvodu zejména pohlaví, rasy, barvy

10 Nalezneme zde zejména obecná pravidla pro ukládání trestů. Blíže viz kapitola 1.1.2.

11 Čl. 1 Všeobecné deklarace lidských práv OSN, čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a konečně čl. 1 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

12 Čl. 14 EÚLP a Protokol č. 12 EÚLP, čl. 2 a čl. 7 VDLP.

13 BAROŠ, Jiří. In WÁGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012. Dostupné v ASPI.

pleti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení. Je tedy zřejmé, že zákaz diskriminace se vztahuje pouze na práva a svobody zaručené v úmluvě nebo v jejích protokolech. Tento článek nelze užít samostatně, ale vždy podpůrně s jiným článkem EÚLP.¹⁴ Obdobné pravidlo je upraveno také v čl. 21 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „**Charta EU**“). V Mezinárodním paktu o občanských a politických právech je v čl. 20 zakázána jakákoliv národní, rasová nebo náboženská nenávisť, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí. Navíc je zde ustanoveno, že takováto nenávisť musí být zakázána zákonem.

Na národní úrovni nalezneme ústavněprávní základ v čl. 1 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „**Listina**“), který stanoví, že všichni jsou svobodní a rovní v důstojnostech i v právech. Dle čl. 24 Listiny platí, že příslušnost ke kterékoliv národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu. Konečně dle čl. 3 odst. 1 Listiny platí, že základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národnosti nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Rovněž je vhodné uvést, že jsou zakotveny další lidská práva chránící podpůrně před konkrétní diskriminací. V EÚLP nalezneme v čl. 9 svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání nebo v čl. 10 svobodu projevu. V čl. 22 Charty EU je zaručena ochrana kulturní a jazykové rozmanitosti v Evropské unii. V čl. 23 Charty EU je navíc uzákoněna rovnost žen a mužů.

I Listina obsahuje zvláštní ochranu různorodým menšinám. Čl. 15 odst. 1 Listiny zaručuje svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. S tím se pojí čl. 16 odst. 1 Listiny, který stanoví, že každý má právo projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováním obřadu.

Jak je vidět, tak Listina chrání svobodu náboženství a etnikum, Charta EU navíc sociální původ, genetické rysy, jazyk, politické názory či jiné názory, brojí proti majetkové diskriminaci, zdravotnímu postižení, věku nebo sexuální orientace, nebo státní příslušnosti. Dohromady tak všechny dokumenty tvoří základní rámec zákazu diskriminace rovného přístupu ke všem lidem.

14 GRŮNWALDOVÁ, PEJCHALOVÁ, Vladimíra. Diskriminace z pohledu Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. *Bulletin advokacie*. 2006. roč. XIII. č. 4. s. 18.

V neposlední řadě je nutné zmínit také Mezinárodní úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace, která byla přijata rezolucí Valného shromáždění OSN dne 21.12. 1965. V této Úmluvě se zakazuje veškerá propaganda, dále všechny organizace nebo skupiny osob, které jsou založeny na teorii nadřazenosti jedné rasy nebo skupiny osob jedné barvy pleti nebo etnického původu, nebo které se jen snaží ospravedlňovat nebo povzbuzovat jakoukoliv formu rasové nenávisti a diskriminace. Členské státy jsou povinny prohlásit za trestné činy rozšiřování myšlenek, jejichž základem je hlásání rasové nadřazenosti nebo nenávisti, podněcování k rasové diskriminaci, nebo také násilné činy či jen podněcování k nim proti kterékoliv rase nebo skupině jiné pleti. Zároveň se státy zavazují prohlásit za nezákonné ty organizace nebo skupiny osob, které tyto myšlenky veřejně hlásí. Za účelem plnění závazků z této Úmluvy byl zřízen Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace. Naposledy byla Česká republika hodnocena tímto Výborem v roce 2019, kdy tento vytýkal České republice časté nenávistné projevy proti uprchlíkům, a to na veřejnosti, ale i na sociálních sítích a neoprávněné zadržování rodin čekajících na tzv. Dublinský transfer.¹⁵

Shrneme-li výše uvedené, tak naše společenství je založeno na zásadách svobody, demokracie a dodržování lidských práv a svobod. Česká republika jakožto člen Evropské unie odmítá jakékoliv teorie zakládající prvky rasismu, xenofobie či jakékoliv jiné formy diskriminace. Podrobnější ustanovení zakazující shora uvedené jsou zakotveny v dílčích ústavněprávních předpisech a dále v zákonech jako např. zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích nebo zákon č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon.

1.1.2. Základní ústavněprávní aspekty sankcionování

Ústavněprávní dokumenty obecně neobsahují konkrétní ustanovení, které by podrobněji popisovaly ukládání sankcí za trestné činy z nenávisti., poněvadž je toto ponecháno výlučně na uvážení jednotlivých států. V ústavněprávních dokumentech však nalezneme obecné zásady platné pro ukládání trestů.

Čl. 7 EÚLP odkazuje na zásadu zákazu trestu bez zákona, když nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu. Důležité pravidlo je pak ve druhém odstavci, které říká, že tento článek nebrání souzení a potrestání osoby za jednání

15 VÝBOR OSN PRO ODSTRANĚNÍ RASOVÉ DISKRIMINACE. *Závěrečná zpráva o České republice ze dne 29 srpna 2019*. 30.08.2019. [cit. 23.09.2021]. Dostupné zde: <https://www.opu.cz/wp-content/uploads/2019/09/CERD_C_CZE_CO_12-13_36934_E.pdf>.

nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, bylo trestné podle obecných právních zásad uznávaných civilizovanými národy. Jedná se tedy o ustanovení upravující zákaz retroaktivní aplikace trestního práva v neprospěch obviněného, ale zároveň je zde dána jistá *pojistka* v případě, že by čin trestný nebyl, ale byl by v rozporu s obecnými právními zásadami současné lidské společnosti. Tato základní záruka je velmi významnou součástí práva, neboť od tohoto pravidla nelze odstoupit ani v případě války nebo jiného veřejného ohrožení.

Další důležitou zásadou, která je součástí shora uvedeného ustanovení, je ta, že pouze zákon může určovat, co je trestným činem a stanovit trest (*nullum crimen, nulla poena sine lege*). Ustanovení obsahuje také zákaz analogie v neprospěch pachatele (*nullum crimen, nulla poena sine lege stricta*), povinnost jasnosti a předvídatelnosti práva (*nullum crimen, nulla poena sine lege certa*) a také požadavek dostatečného písemného zachycení obsahu trestněprávních norem v psaných pramenech práva (*nullum crimen, nulla poena sine lege scripta*)¹⁶. Obdobné ustanovení nalezneme v čl. 39 Listiny.

V čl. 4 Protokolu č. 7 lze nalézt také zásadu *ne bis in idem*. Tato zásada dle Evropského soudu pro lidská práva je na jedné straně součástí spravedlivého procesu¹⁷, na druhé straně konstatuje, že toto pravidlo je zakotveno pouze v čl. 4 Protokolu č. 7 a že povinnost respektovat není obsažena v žádném jiném ustanovení, pak není součástí práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 EÚLP¹⁸. V českém právu nalezneme obdobné ustanovení v čl. 39 listiny, nicméně od čl. 4 Protokolu 7 EÚLP se jazykově značně liší, což má za důsledek to, že čl. 39 Listiny stanoví bezvýjimečnou aplikaci tohoto ustanovení. Osobně se domnívám, že s ohledem na smysl a účel tohoto ustanovení a dále také systematického začlenění tohoto ustanovení v českém právním řádu, je nutné tuto zásadu považovat jako zásadu, jež je součástí spravedlivého procesu.

Čl. 39 Listiny je však důležitý i v dalším směru – na základě tohoto ustanovení je Ústavní soud ČR oprávněn přezkoumat abstraktní zákonost uloženého trestu, ale i dodržení zákonných zásad pro ukládání trestů.¹⁹ V jednom ze svých nálezů se Ústavní soud ČR vyjádřil, že je oprávněn provést autonomní srovnání obecných účelů trestání a aplikovat i aktuální kriminologické poznatky. Ústavní soud ČR údajně nestrpí, aby obviněný byl

16 KMEC, Jiří. In KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck a.s., 2012, s. 838.

17 Rozsudek ESLP Nikitin proti Rusku ze dne 20.7.2004, č. 50178/99, § 54.

18 KMEC, Jiří. In KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck a.s., 2012, s. 1407.

19 NOVÁK, Jiří. In HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck a.s., 2021, s. 1239.

vystaven zbytečně přísnému trestání, a to z formálních důvodů nebo kvůli nepřiměřeným požadavkům na jeho život, a proto je v jeho diskreci takovýto trest zrušit.²⁰ Ačkoliv Ústavní soud ČR shledá, že částí odsuzujícího rozsudku týkající se druhu a výměry trestu došlo k porušení práv obviněného, pak nekonstatuje porušení čl. 39 Listiny, ale porušení ustanovení, které chrání dotčené trestní právo.²¹

V čl. 1 Protokolu č. 6 EÚLP nalezneme zákaz uložení trestu smrti. Žádnému pachateli proto nemůže být takovýto trest uložen. EÚLP však v čl. 2 stanoví výjimku z tohoto pravidla, kdy stát může zákonem stanovit trest smrti za činy spáchané v době války nebo bezprostřední hrozby války. Tento trest však musí být uložen pouze v případech, které předvídá zákon a v souladu s jeho ustanoveními. Je však otázkou, zda je možné vůbec v budoucnu aktivovat čl. 2 Protokolu č. 6 EÚLP, když náš právní řád neobsahuje zákon, který by trest smrti ani v případě činů spáchaných v době války nebo bezprostřední hrozby existoval. S ohledem však na rozsah této práce ponechávám tuto otázku k diskuzi odborné veřejnosti, i když není vyloučeno, aby v případě vybraných trestných činů z nenávisti (např. Genocidium, útok proti lidskosti nebo apartheid a diskriminace skupiny lidí) nemohl být pachatelům těchto trestných činů tento trest uložen. Domnívám se, že je to však dosti složitá otázka zcela přesahující rámec této kvalifikační práce.

Obecně lze tedy konstatovat, že lidskoprávní dokumenty zakotvují pouze základní rámcová pravidla trestního soudnictví s tím, že cílem těchto principů je znemožnit nesprávnou aplikaci trestněprávních norem ze strany státních orgánů a odhalovat a trestat pachatele ve spravedlivě vedeném procesu a následně legitimizovat výkon trestní spravedlnosti.

1.1.3. Ústavněprávní základ tzv. verbálních trestných činů z nenávisti

V této práci se budu zabývat mj. také verbálními trestnými činy z nenávisti. Proto je vhodné krátce pojednat o ústavněprávním konceptu verbálních trestných činů.

Právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání nalezneme v čl. 9 EÚLP. Svoboda projevu je pak zakotvena v čl. 10 EÚLP a čl. 11 Charty EU.

V Listině základních práv a svobod je zakotveno právo na svobodu myšlení a svědomí v čl. 15 odst. 1. V čl. 17. odst. 2 Listiny je pak toto právo rozvedeno tak, že každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.

20 Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30.7.2019, sp.zn. II ÚS 4022/18.

21 Srov. nález Ústavního soudu ČR ze dne 19.2.2015, sp.zn. III. ÚS 2301/14.

Tato ustanovení společně vymezují hranice prostoru jednotlivce a veřejné moci – prostor, kam by veřejná moc již neměla vstupovat. Každý člověk má právo na to, aby jeho výlučná mentální a psychická sféra nebyla ovlivňována orgánem veřejné moci. Zároveň má však každý právo na to, aby na základě svého politického či jiného smýšlení nebyl diskriminován.²²

Nejvyšší správní soud ČR judikoval, že za pouhé zastávání určitého smýšlení nesmí být nikdo potrestán: *„je absolutně vyloučen jakýkoliv postih za vzbuzení veřejného pohoršení... jen tím, že by se jiní lidé dozvěděli, že určitá osoba si něco z pohledu těchto jiných lidí pohoršlivého (odporného, odpudivého, nemístného, nehorázného, nepřijatelného, nemorálního, nelidského, zcela vybočujícího z mezí obvyklých názorů apod.) myslí či že má na něco určitý názor, který může být obecně vnímán jako takto pohoršlivý.“*²³ Pokud však osoba svým myšlením či jednáním způsobí jakoukoliv újmu jinému, pak je možné aplikovat klasické právní prostředky. K tomuto se vyjádřil taktéž Ústavní soud ČR, který ve svém nálezu stanovil, že: *„Vedle zcela svobodného vnitřního prostoru každého člověka je třeba již obtížněji posuzovat to, kdy se člověk s tímto přesvědčením vydá ven, neboť zde naráží na práva jiných či právem chráněné zájmy a nemůže se domáhat toho, že jeho přesvědčení bude respektováno bez jakýchkoliv hranic. To ale neznamená, že vnější projev svobody myšlení a svědomí pozbývá ochrany docela. Naopak ústavní garance tu získává reálnou hodnotu teprve tehdy, je-li možné myšlení či svědomí projevit veřejně, navenek identifikovatelným způsobem. Bez možnosti takového projevu by pozbyla významné části svého smyslu.“*²⁴

Přesto koncepce trestání slovních projevů není všude na světě stejná. Níže si rozebereme americkou koncepci tzv. *volného trhu myšlenek*, která bude porovnána v závislosti na evropské teorii tzv. *demokracie schopné bránit se*.

Ve Spojených státech amerických převládá myšlenka tzv. *volného trhu myšlenek*. Tento pojem poprvé použil soudce Holmes v rozhodnutí *Whitney vs Californie*: *„Dovolíme-li v diskusi odlišný názor, může se zdát, že tím považujeme slovo za nedůležité, nebo že nám na výsledku příliš nezáleží, nebo že pochybujeme o vlastní síle nebo o síle svých argumentů. Když ale lidé pochopili, že čas zatratil mnoho bojovných názorů, mohli dojít k tomu, že ještě víc než vlastním názorům věří tomu, že nejvyššího dobra se dosáhne nejlépe svobodnou výměnou*

22 RIGEL, Filip. In HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck a.s., 2021, s. 465.

23 Rozsudek Nejvyššího správního soudu v ČR ze dne 31.5.2012, sp.zn. 7 As 48/2012.

24 Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22.12.2015, sp.zn. I. ÚS 1253/14.

myšlenek. Nejlepším testem pravdy je její schopnost prosadit se v soutěži na trhu myšlenek.“²⁵ Dle Prvního dodatku Ústavy USA jsou všechny projevy pod ochranou svobody projevu: „Kongres nesmí přijmout zákony zavádějící nějaké náboženství nebo zákony, které by zakazovaly svobodné vyznávání nějakého náboženství; právě tak nesmí vydávat zákony omezující svobodu slova nebo tisku, právo lidu pokojně se shromažďovat a právo podávat státním orgánům žádosti o nápravu křivd.“ V průběhu 20. století byly zformulovány Nejvyšším soudem USA limity, kterými je možné nenávistné projevy postihnout jako nechráněné (*unprotected*). Případ *Chaplinski v. New Hampshire* definoval doktrínu tzv. *projevu způsobilého vyprovokovat útok (fighting words)*²⁶, přičemž se jedná o projev způsobilý přivodit újmu již svým samotným pronesením nebo směřující k podnícení okamžitého narušení poklidného stavu. Nejvyšší soud USA tak rozlišuje mezi pouhým hlásáním určitých myšlenek, byť propagujících násilí, a přímým podněcováním k násilí. Omezit svobodu slova je možno pouze v případě, kdy násilí nebo porušení práva bezprostředně hrozí (*clear-and-present-danger-test*).²⁷

Jak je zmíněno výše, tak v Evropě převládá jiná teorie, tzv. *teorie demokracie schopné bránit se*, kterou ve své judikatuře vytvořil Evropský soud pro lidská práva. Koncepce vychází z teze, že tolerance a respekt k rovné důstojnosti všech lidských bytostí představují základy demokratické pluralitní společnosti. Proto je nezbytné sankcionovat všechny formy projevů, jež rozšiřují, podněcují, podporují či ospravedlňují nenávist založenou na intoleranci. Tato teorie je vyjádřena v mnoha rozhodnutích Evropského soudu pro lidská práva²⁸ a dále také Ústavního soudu ČR²⁹. Tato teorie odpovídá mj. čl. 10 odst. 2 EÚLP, který říká, že výkon svobody projevu má v sobě zahrnovat i povinnosti a odpovědnosti a může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování

25 HERCZEG, Jiří. Anglosaské a evropské tradice postihu trestných činů z nenávisti. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 4, s. 370-391.

26 K překladu: Slosloví *fighting words* bývá českými autory (např. Herczeg, Výborný) překládáno jako *bojová slova*. Skutečný význam slosloví *fighting words* je třeba hledat v samotném případě *Chaplinski v. New Hampshire*. Otázkou, kterou soud řešil k tíži obviněného, bylo, zda jeho slova mohou vyprovokovat útok ze strany policisty, vůči kterému byla určena. *Chaplinski* na něj zaútočil slovy „zatracený fašista“, „zatracený vyděrač“. Jedná se tedy o slova způsobilá vyprovokovat útok osoby, které jsou tato slova určena.

27 HERCZEG, Jiří. Anglosaské a evropské tradice postihu trestných činů z nenávisti. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 4, s. 370-391

28 Tamtéž.

29 Srov. náleží Ústavního soudu ČR ze dne 28.11.2011, sp.zn. IV. ÚS 2011/10-1.

autority a nestrannosti soudní moci. V. Knapp hovoří o tzv. iluzi svobody projevu³⁰. Jakékoliv narušování komunikace tak zasahuje do sféry obou stran komunikačního procesu. Existují situace, kdy je omezení svobody projevu odůvodňováno právy těch, kterým je projev určen. Listina totiž hovoří o právu svobody projevu a vedle toho o právu vyhledávat a přijímat informace – tedy Listina povyšuje na ústavní úroveň legitimní zájem těch, kterým je projev určen³¹. Dle čl. 17 odst. 4 Listiny platí, že svobodu projevu lze omezit jen zákonem, zároveň je nutné sledovat jeden z taxativně vymezených cílů a musí se jednat o omezení, která jsou v demokratické společnosti nezbytná. Omezení lze tedy činit jen na základě zákona (tzv. výhrada zákona). Evropský soud pro lidská práva dokonce vyslovuje, že omezit tuto svobodu lze i podzákonným předpisem.³²

Na základě shora uvedeného vyplývá, že v evropském prostředí je možné trestně stíhat tzv. Verbální trestné činy z nenávisti, a to za splnění určitých podmínek. V českém trestním právu pojem nenávistný projev (*hate speech*) není definovaný. Nejbližší k tomu má trestný čin hanobení, národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 TZ a dále pak trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356 TZ.

V soudní judikatuře Evropského soudu pro lidská práva nalezneme vícero rozhodnutí, které se zabývaly výroky s rasovou či náboženskou nenávistí. Za prvé lze zmínit např. případ *Féret vs. Belgie*³³, kdy stěžovatelem byl člen belgického parlamentu a předseda belgické politické strany Národní fronta. V průběhu volební kampaně byly distribuovány letáky, které hlásily zastavení migrace nepřizpůsobivých obyvatel, konkrétně: „*Zastavte islamizaci Belgie.*“ nebo „*Pošlete domů neevropské žadatele o práci.*“ Stěžovatel byl odsouzen ke zbavení poslanecké imunity a dále k 250 hodinám veřejných prací a 10 měsíčnímu podmíněnému trestu odnětí svobody. ESLP k tomu konstatoval, že u stěžovatele došlo k zásahu do jeho svobody projevu, nicméně se tak stalo na základě legitimního cíle. Tento legitimní cíl bylo možné shledat v zabránění narušování veřejného pořádku a ochrany práv jiných osob. „*Urážky a pomluvy namířené proti určitým etnickým skupinám nebo vybízení k diskriminaci jako ve stávajícím případě stačí k tomu, aby státní orgány potíraly nenávistné projevy, jsou-li konfrontovány zneužíváním svobody projevu.*“ ESLP nakonec konstatoval, že k porušení článku 10 Úmluvy nedošlo.

30 KNAPP, Viktor. Antinomie a iluze svobody projevu. In: „*Tolerance svobody projevu a její meze.* AUC Iuridica 1-2/1996. Praha: Univerzita Karlova, 1996, s. 88.

31 MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti.* 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 32.

32 Srov. rozsudek Rekvényi proti Maďarsku ze dne 20.5.1999, stížnost č. 25390/94.

33 *Féret v. Belgie* ze dne 16. července 2009, stížnost č.15615/07.

Dalším případem je Pavel Ivanov vs. Rusko.³⁴ Pan Ivanov uveřejnil články, které zobrazují židy jako zdroj zla v Rusku a obviňoval je z mnoha spikleneckých akcí. V jeho projevech byl značně znát antisemitismus. Stěžovatel byl za to odsouzen v trestním řízení. ESLP sdělil, že čl. 10 Úmluvy porušen nebyl, neboť stěžovatel sám šířil nenávist a podněcoval k ní, a proto se nemůže dovolávat ochrany čl. 10 Úmluvy.³⁵

Dalším případem, kterým se ESLP zabýval, byl Norwood v. Spojené království, kdy stěžovatel vyvěsil na svém okně leták podporující Britskou národní stranu, jejímž byl členem, a na letáku byly zobrazeny dvě newyorské věže – *Dvojčata* v plamenech. Obrázek obsahoval následující text: „*Islám pryč z Británie – Chraňte britský lid.*“ Stěžovatel byl britským soudem odsouzen za trestný čin vyjadřování nenávisti proti náboženské skupině. ESLP se k tomu vyjádřil tak, že shora uvedený výrok jednoznačně útočí proti náboženské skupině, a to zásadním způsobem, když tuto náboženskou skupinu spojuje se závažným teroristickým činem. Takovýto projev je neslučitelný s hodnotami proklamovanými a garantovanými Úmluvou, a proto čl. 10 EÚLP porušen nebyl.

Velmi zajímavé rozhodnutí co do vymezení nenávistného projevu je Müslüm Gündüz v. Turecko ze dne 4. prosince 2003. Stěžovatel jako představitel islámské sekty vystoupil v televizním programu, přičemž se ve svém 4 hodinovém programu ostře vyjadřoval k současnému „*bezbožnému*“ tureckému politickému systému a otevřeně vyzýval k zavedení systému šaría. Za to byl stěžovatel uznán vinným z podněcování obyvatel k nenávisti na základě rozdílnosti v náboženství a byl mu uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v délce trvání 2 let a k pokutě. ESLP vyhověl stížnosti odsouzeného, když sdělil, že komentáře stěžovatele není možné pokládat za podněcování násilí nebo za nenávistný projev vycházející z náboženské nesnášenlivosti. Stěžovatel se aktivně angažoval ve veřejné debatě probíhající „na živo“, čemuž měly soudy také přihlídnout, a že jeho projevy nepožívají ochrany zaručené čl. 10 EÚLP. Nicméně pouhou obhajobou systému šaría bez výzvy k násilí za účelem jeho nastolení nelze pokládat za nenávistný projev. Proto soudy pochybily, když stěžovatele odsoudily.

Závěrem bych se chtěla zmínit o dodatkovém protokolu k Úmluvě o počítačové kriminalitě³⁶, který ve svém čl. 2 definuje tzv. rasistický a xenofobní materiál. Jedná se o: „*jakýkoli písemný materiál, obraz nebo jiné vyjádření myšlenek nebo teorií, který obhajuje,*

34 Pavel Ivanov v. Rusko ze dne 20. února 2007, stížnost č. 35222/04

35 Obdobně také např. Garaudy v. Francie ze dne 7. července 2003, stížnost č. 65831/01.

36 Jedná se o sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 9/2015 Sb.m.s., o sjednání Dodatkového protokolu k Úmluvě o počítačové kriminalitě o kriminalizaci činů rasistické a xenofobní povahy spáchaných prostřednictvím počítačových systémů.

podporuje nebo podněcuje nenávisť, diskriminaci nebo násilí, proti jakémukoli jednotlivci nebo skupině jednotlivců, na základě rasy, barvy pleti, rodového nebo národního nebo etnického původu, jakož i náboženství, pokud je použito jako záminka namísto nějakého z těchto atributů.“ Podle čl. 3 tohoto protokolu má pak každý ze států, který je signatářem tohoto protokolu, přijmout příslušná legislativní opatření k zamezení těchto deliktů páchaných úmyslně a neoprávněně i formou rozšiřování nebo jiného zpřístupňování rasistického nebo xenofobního materiálu veřejnosti prostřednictvím počítačového systému. Dále se zde definuje rasisticky a xenofobně motivovaná výhrůžka nebo ze stejných příčin veřejně spáchaná urážka (čl. 4 a 5), dále o popírání, hrubém zlehčování, schvalování nebo ospravedlňování genocidy nebo zločinů proti lidskosti (čl. 6) a o napomáhání k těmto deliktům (čl. 7). Domnívám se, že tento dodatkový protokol může být stěžejní co se týče interpretace trestných činů z nenávisti spáchaných v rámci tištěných materiálů.

1.1.4. Evropská právní úprava trestných činů z nenávisti

Rovněž v rámci evropské legislativy takřka nenalezneme shodně upravený postup sankcionování těchto trestných činů – trestání je ponecháno na jurisdikci jednotlivých států. Výjimku tvoří Všeobecné doporučení ECRI z roku 1996, které v části A vymezuje obecný způsob sankcionování trestných činů.³⁷

- pokud bude běžný čin definovaný jako rasistický nebo xenofobní, pak se bude trestat jako specifický trestný čin;
- trestný čin obsahující rasistický nebo xenofobní motiv bude přičten pachateli k jeho tíži.

Podle orgánů Evropské unie dokonce jakékoliv formy diskriminace mohou ohrozit zaměstnanost, sociální ochranu obyvatel členských států a jejich životní úroveň, hospodářskou a sociální soudržnost a solidaritu, případně ohrozit prostor svobody, bezpečnosti a práva.³⁸ Proto příslušné orgány EU přijaly nejrůznější dokumenty, které by šíření rasismu a diskriminace měly zabránit.³⁹

Za vhodné lze zmínit neschválené rámcové rozhodnutí Komise EU o boji proti rasismu a xenofobii KOM (2001) 664, které stanoví, že tzv. rasistické a xenofobní pohnutky

37 Doporučení bylo přijato dne 04. října 1996.

38 MULÁK, Jirí. In JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Leges a.s., 2019, s. 197.

39 Např. Společná akce Rady EU ze dne 15.07.1996, č. 96/443/JHA, o boji proti rasismu a xenofobii, nebo směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29.06.2000, která zavádí zásady rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, nebo rámcové rozhodnutí Komise o boji proti rasismu a xenofobii KOM (2001) 664.

mohou být považovány za přítěžující okolnost v dalších trestných činech, nebo mohou být vzaty v potaz při stanovení trestu.⁴⁰

V roce 2007 se na poli členských států EU rozproutila diskuze o zákazu všech nacistických a komunistických symbolů. Podstatou návrhu byl zákaz vystavování symbolů podněcujících k nenávisti a násilí na veřejnosti – nakonec však tento návrh schválen nebyl, neboť některé státy k tomu namítaly, že by se jednalo o omezení práva svobody projevu.

V rámci boje proti rasismu a xenofobii vzniklo na poli EU také Evropské monitorovací centrum rasismu a xenofobie, které od roku 2007 nese nový název *Agentura Evropské unie pro základní práva*.

Dalším významným dokumentem je Rámcové rozhodnutí Rady 2008/93/SVV ze dne 28.11.2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva. V tomto rozhodnutí je zakotven princip, že boj proti rasismu a xenofobii je nutný vždy zasadit do kontextu ochrany základních lidských práv a svobod – je nutné chránit práva jednotlivců a skupin celé společnosti a postihnout obzvláště závažné formy rasismu a xenofobie, přičemž by se měly ctít jiná základní práva jako je např. svoboda projevu nebo sdružování. K tomu je vhodné doplnit rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva o nezbytném postihu všech nenávistných projevů: „*V demokratických společnostech může být nezbytné postihovat všechny formy projevu, které šíří, podněcují, podporují nebo ospravedlňují nenávist založenou na nesnášenlivosti, či jim dokonce předcházet.*“⁴¹ Zároveň je v tomto rozhodnutí stanoven požadavek na členské státy, aby zavedly jako trestné takové jednání, které je namířeno proti skupině osob nebo proti příslušníkovi skupiny osob vymezené podle rasy, barvy, pleti, náboženského vyznání, původu nebo národnostního či etnického původu, jsou-li projevy jednání takové, že mohou vést k podněcování k násilí nebo nenávisti proti této skupině osob nebo jednomu či více příslušníkům této skupiny.

Členské státy si mohou vybrat, zda budou trestat jen trestné činy, které by pravděpodobně vedly k narušení veřejného pořádku, nebo jednání výhružné, ponižující nebo urážlivé. Ohledně samotného trestání je zde jen stanovena povinnost přijmout nezbytná opatření k zajištění toho, aby za uvedená jednání bylo možné uložit účinné, přiměřené a odrazující trestní sankce, přičemž je stanoveno, že na jednání uvedené v čl. 1 se bude vztahovat trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 1 až 3 roky. Členským státům je rovněž stanovena povinnost u trestných činů jiných než uvedených v čl. 1 a 2

40 MULÁK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Leges a.s., 2019, s. 200-201.

41 Např. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23.9.1994 Jersild proti Dánsku nebo rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6.7.2006 Erbakan proti Turecku.

přijmout nezbytná opatření k zajištění toho, aby rasistické a xenofobní pohnutky byly považovány za přitěžující okolnost nebo aby soudy mohly k těmto pohnutkám přihlídnout při stanovení trestu. Rovněž se zde stanoví podmínky proto, aby bylo lze možné sankcionovat také právnickou osobu.⁴²

V roce 2016 nabylo účinnosti Všeobecné politické doporučení ECRI č. 15, o boji proti nenávistným projevům ze dne 08.12.2015, které předchází doporučení doplňuje. Jedná se opět o doporučení, které není z hlediska pramenů práva pro členské státy závazné, ale mohou se jím členské státy inspirovat. V bodě 9 se stanoví, že v případě, že nenávistné projevy šíří politické strany nebo jiné organizace, měly by se jim odebrat všechny finanční a další formy podpory veřejnoprávních orgánů, nebo i organizace, které nepostihují své členy za šíření těchto projevů, také zakázat nebo zrušit takovouto organizaci bez ohledu na to, zda dostávají nebo nedostávají nějakou formu podpory od veřejnoprávních orgánů, pokud je cílem nenávistného projevu anebo je možné primárně očekávat, že jeho důsledkem bude podněcování aktů násilí, zastrašování, nepřátelství anebo diskriminace osob, proti kterým jsou namířené.

V tomto doporučení se dále stanovuje povinnost učinit přiměřené trestněprávní kroky proti šíření nenávistných projevů ve veřejném kontextu, pokud jejich cílem anebo je možné přiměřeně očekávat, že jejich důsledkem bude podněcování aktů násilí, zastrašování, nepřátelství anebo diskriminace osob, proti kterým jsou namířené, a to za předpokladu, že žádné jiné méně restriktivní opatření by nebylo účinné. Zde se doporučuje státům zavedení jednoznačné definice trestných činů a povinnost přiměřeně zohlednit obligatornost ukládání trestněprávní sankce. Dále se doporučuje zabezpečit, aby se v trestech za tyto činy přihlíželo také na závažnost důsledků nenávistného projevu jako i na nutnost přiměřené reakce.

Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti vydala dne 08.12.2020 zprávu, ve které sděluje své výsledky na poli nenávistných projevů a násilí motivovaného nenávistí v České republice. Komise dává tak České republice doporučení, že by měla přijmout vhodná pravidla pro zjišťování i jiných forem rasistických a nenávistných projevů zejména namířených proti LGBTI osobám. Dále doporučuje, aby státní orgány změnily právní úpravu trestního práva tak, aby do seznamu vyjmenovaných důvodů v § 355 a § 356 byly výslovně zahrnuty sexuální orientace, genderová identita a pohlavní znaky. Jako poslední doporučení k verbálním projevům uvádí, aby orgány důrazně vedly všechny držitele veřejných úřadů k

42 MULÁK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Leges a.s., 2019, s. 206.

tomu, aby se zdrželi používání rasistických projevů a nenávistných projevů proti LGBTI osobám a takové projevy odsuzovali.⁴³

1.2. Definice trestných činů z nenávisti

Trestné činy z nenávisti lze považovat za relativně novodobý fenomén, který se poprvé objevuje v 80. letech 20. století ve Spojených státech amerických. Některé odborné prameny uvádí, že tyto trestné činy byly stíhány již v průběhu první světové války, kdy americká FBI vyšetřovala členy spolku Ku-Klux-Klan a činnost tohoto spolku.⁴⁴ Z dostupných zdrojů lze shrnout, že se jedná o poměrně nový moderní druh trestné činnosti, který však nelze považovat za marginální.

Klasifikaci trestných činů z nenávisti dosti komplikuje skutečnost, že neexistuje jejich jednotná definice. Zcela brilantně tuto situaci vystihuje prohlášení britského policejního mluvčího: „*Pokud byste zamkli akademiky do místnosti na dobu šesti měsíců s úkolem vymyslet definici trestných činů z nenávisti, pak by spíše přišli s více definicemi, než měli dříve, což činí zajímavou vědeckou debatu, ale je to bezpředmětné pro zadaný úkol, který odpovídá problému trestných činů z nenávisti v „reálném světě.“*“⁴⁵ Jedná se vskutku o problém, neboť nemáme-li přesně definovaný trestný čin, pak ho není možné stíhat, neboť by to bylo v rozporu se základní ústavněprávní zásadou *nullum crimen sine lege*.

V současné době lze v odborné literatuře nalézt mnoho definic trestných činů z nenávisti, které se více méně v podstatných znacích shodují.

V anglosaských zemích se pro tento typ trestných činů používá již od 80. let 20. století výraz „*hate crimes*“ (trestné činy motivované nenávistí) nebo „*bias crimes*“ (trestné činy motivované předsudkem“).⁴⁶ Tento výraz nevytvořila odborná veřejnost ale masmédiá, od níž jej poté převzali i kriminologové.⁴⁷

43 EVROPSKÁ KOMISE PROTI RASISMU A NESNÁŠENLIVOSTI. *Zpráva ECRI České republika. Šestý monitorovací cyklus*. 08.12.2020. [cit. 23.08.2021]. Dostupné zde: <<https://rm.coe.int/sixth-report-on-the-czech-republic-czech-translation-/1680a0a2b6>>.

44 FBI. *Hate Crimes* [online]. 2021. fbi.gov, <cit. 21.2.2021>. Dostupné na: <<https://www.fbi.gov/investigate/civil-rights/hate-crimes>>.

45 Originální znění: „...*who lamented that even if you could lock academics in a room for six months with the task of producing a definition of hate crime, they would most likely emerge with more definitions than they had when they went in, which makes for interesting schoraly debate but is utterly useless for those tasked with acually responding to the problem of hate crime „in the real world“.*“ HALL, Nathan. *Hate Crimes*. 2. vydání. Oxfordshire, England, New York: Routledge., 2013, s. 4.

46 HALL, Nathan. *Hate Crimes*. 2. vydání. Oxfordshire, England, New York: Routledge., 2013, s. 35.

47 ČÍRTKOVÁ, Ludmila, KALIBOVÁ, Klára, PAPE, Markus, VALEŠ, František. *Oběti trestné činnosti z předsudku nenávisti v ČR*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor, 2008, s. 17.

V českém právním prostředí se můžeme setkat s následujícími označeními: „*kriminalita s extrémistickým podtextem*“⁴⁸, nebo „*tretná činnost páchaná z rasových, národnostních a jiných nenávistných pohnutek*“.⁴⁹ V souhrnné „*Zprávě o problematice extrémismu*“ vydané Ministerstvem vnitra⁵⁰ a u policejních statistik se užívá pojmu „*tretné činy s extrémistickým podtextem*“. V soudních statistikách se naopak užívá pojem „*tretné činy s rasovým podtextem*“.⁵¹ Nejvyšší státní zastupitelství používá pojem „*tretné činy spáchané z rasových, národnostních nebo jiných nenávistných pohnutek*“.⁵² M. Mareš nazývá tento typ tretné činnosti jako tzv. *tretné činy s kolektivní předsudečnou motivací*.⁵³ Občas si odborná veřejnost zjednodušuje práci a používá pouze „*hate crimes*“, neboť se jedná o pojem všeobecně známý a dostatečně vystihuje danou problematiku.⁵⁴ Pro účely této práce budu používat jednotně pojem „*tretné činy z nenávisti*“ jako zaštitující pojem pro tento druh tretné činnosti.

Nejen pojem, ale i definice tretných činů z nenávisti není jednotná. Obecně lze tretné činy z nenávisti definovat jako „*tretné činy motivované společenskými předsudky vztahujícími se k rase, náboženství, pohlaví, sexuální orientaci, národnostní a etnické příslušnosti či jiné odlišnosti*“.⁵⁵ Úřad pro demokratické instituce a lidská práva (ODIHR), který je součástí Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (zkratka OBSE), přišel s vlastní definicí, kdy zločinem z nenávisti je: „*každý tretný čin spáchaný s předpojatostním motivem*“.⁵⁶

48 MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o problematice extrémismu na území ČR*. [online]. 2002. s. 2. [cit. 21.2.2021] Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>>.

49 NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2004*. [online]. 2004. s. 33. ASPI. [cit. 21.2.2021] a dále NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2005*. [online]. 2005. s. 3. ASPI. [cit. 21.2.2021].

50 MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o problematice extrémismu na území ČR*. [online]. 2002. s. 2. [cit. 21.2.2021] Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>>.

51 Tamtéž.

52 NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2004*. [online]. 2004. s. 3. ASPI. [cit. 21.2.2021] a dále NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2005*. [online]. 2005. s. 3. ASPI. [cit. 21.2.2021].

53 MAREŠ, Miroslav. *Problematika Hate Crime. Zahraniční zkušenosti a možnosti aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na tretné činy z nenávisti proti cizincům. Analýza pro Ministerstvo vnitra* [online]. 2011. mvcr.cz. <cit. 21.2.2021>. Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx>>.

54 Srov. např. DANICS, Štefan. Koncept „hatecrimes“ – zločiny z nenávisti (koncept „hatecrimes“). In: ČERVENÝ, Viktor a kol. *Aktuální problémy ve forenzní praxi z pohledu společenských věd*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2014, s. 31-44. ISBN 978-80-7251-428-1.

55 HERCZEG, Jiří. *Tretné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwers a.s., 2008, s. 10.

56 Z angl. „hate crime is a criminal act committed with a bias motive.“ OSCE, ODIHR. *Hate Crime Laws. A Practical Guide*. [online]. 2009. osce.org. [cit. 21.02.2021]. Dostupné na: <<https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>>.

Naproti tomu v zahraniční odborné literatuře se můžeme setkat s vymezením, že se jedná o: „*trestné činy, které se vyznačují předsudky založené na rase, náboženském vyznání, sexuální orientaci či etnické příslušnosti, nebo trestné činy motivované národnostním původem, pohlavím, věkem či postižením obětí.*“⁵⁷ Někteří autoři řadí do této kategorie trestných činů i jednání, jejichž motivací je příslušnost adresáta útoku k jiné sociální skupině nebo třídě, nebo činy směřující proti symbolům či představitelům existujícího společenského systému a to jen tehdy, jsou-li motivovány nenávistí vůči jemu.⁵⁸

Na poli Evropské unie je možné odkázat na tzv. Všeobecné politické doporučení ECRI č. 15. Toto doporučení ve své Preambuli definuje jednání, které by bylo lze řadit mezi trestné činy z nenávisti. Jedná se zejména o „*obhajování, podporu anebo podněcování, znevažování, nenávisti anebo hanobení osoby anebo skupiny osob, jako je jakékoliv obtěžování, urážení, vytváření negativních stereotypů, stigmatizace anebo vyhrožování takovéto osobě anebo skupině osob, jako i odůvodnění všech uvedených projevů formou rasou, barvou pleti, rodinným původem, národnostním anebo etnickým původem, věkem, zdravotním postižením, jazyk, náboženstvím anebo vírou, pohlavím, rodem, pohlavní identitou, sexuální orientací a jinými osobními charakteristikami anebo postavením.*“⁵⁹

Dále se za trestné činy z nenávisti považují i nenávistné projevy mající podobu veřejného popírání, zlehčování, obhajobu nebo schvalování zločinů genocidy, zločinů proti lidskosti anebo vojenských zločinů, o kterých soudy vynesly odsuzující rozsudek, anebo oslava osob odsouzených za spáchání takových zločinů. Definici nenávistných projevů nalezneme také v Doporučení Výboru ministrů k nenávistným projevům z roku 1997 jako: „*všechny formy projevu, které šíří, podněcují, podporují nebo ospravedlňují rasovou nenávist, xenofobii, antisemitismus či jiné nenávisti založené na netoleranci, včetně netolerance vyjádřené agresivním nacionalismem a etnocentrismem, diskriminací a nepřátelstvím vůči menšinám, migrantům a lidem přistěhovaleckého původu.*“⁶⁰

Nenávistný projev vždy odráží nebo posiluje předpoklad, že jejich pachatel je nějakým způsobem nadřazený osobě nebo skupině osob, proti které anebo kterým je tento projev namířený. Cílem nenávistného projevu je podněcovat jiné osoby k páčání násilí, zavražďování, nepřátelství a diskriminaci těch, proti kterým jsou namířené. I přesto by členské státy však měly mít na paměti, že ne každý urážlivý, šokující anebo znepokojující projev je

57 PERRY, Barbara. *In the name of hate: Understanding Hate Crimes*. 1. vydání. New York: Routledge, 2001, s. 7-8; dále také JACOBS, James, B., POTTER, Kimberly. *Hate crimes. Criminal Law and Identity Politics*. 1. vydání. New York: Oxford University Press. 1998, s. 29 a násl.

58 CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk. 2012, s. 28.

59 Preambule Všeobecného politického doporučení ECRI č. 15.

60 Doporučení Výboru Ministrů Rady Evropy č. (97) 20, o nenávistných projevech.

trestný – vždy je nutné posoudit dané jednání k ochraně jednotlivců a skupin osob a nikoliv k ochraně určitého přesvědčení, ideologie anebo náboženství.

Z výše uvedeného lze dovodit, že v každém jednotlivém případě se musí zvážit veškeré skutkové okolnosti případu a jako nenávistný projev posoudit pouze takový, který je v rozporu s ochranou třetích osob a naší společnosti. V opačném případě existuje velmi jednoduchá cesta ke zneužití této právní teorie, která by mohla rozpoutat hon za nespravedlivě ukládanými tresty.

V českém trestním právu nenalezneme žádnou zákonnou definici trestných činů z nenávisti. Tato trestná činnost však existuje skrytě v rámci základních nebo kvalifikovaných skutkových podstat jednotlivých trestních činů či jako přitěžující okolnost zohledňující při ukládání trestu.

J. Herczeg přichází se svojí vlastní definicí těchto trestných činů jako „*protiprávního jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu a jeho pohnutkou je apriorní nenávist pachatele vyplývající z příslušnosti oběti útoku k určité rase, národnosti, etnické skupině, náboženství, třídě či jiné sociální skupině.*“⁶¹ Nutno k tomuto dodat, že daná definice pochází z roku 2008, a proto v současné době ji někteří autoři⁶² považují za zjednodušenou, poněvadž nepokrývá všechny projevy nenávistné trestné činnosti, např. nenávistné projevy (*hate speech*).

Koncept trestných činů z nenávisti má své zastánce (např. J. Herczeg), ale také i odpůrce (Doc. J. Mareš). V rámci svého stanoviska pro Ministerstvo vnitra shrnuje své argumenty, proč není koncepce trestných činů z nenávisti správná. Mezi hlavní důvody spatřují v neexistenci jakékoliv definice trestné činnosti, nebo že se jedná o pouhé zvýhodňování některých obětí.⁶³ Osobně se domnívám, že neexistence jednotné definice činí skutečně problém. Na druhou stranu však veškerá protiprávní jednání jsou subsumována pod zákonné skutkové podstaty, mj. i skutkové podstaty trestných činů nesoucí možné označení jako trestné činy z nenávisti (viz níže). Jak bude uvedeno níže, mnohé skutkové podstaty náš právní řád obsahoval již na počátku 20. století a nové je pouze souhrnné označení tohoto typu trestné činnosti.

Shrneme-li výše uvedené, tak charakteristické pro tyto trestné činy je existence nějaké ideové pohnutky, která je klíčová pro spáchání trestného činu. Trestné činy z nenávisti jsou

61 HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwers a.s, 2008, s. 11.

62 Např. VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwers a.s. 2013, s. 17-19.

63 MAREŠ, Miroslav. *Problematika Hate Crime. Zahraniční zkušenosti a možnosti aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisti proti cizincům. Analýza pro Ministerstvo vnitra* [online]. 2011. mvcr.cz. <cit. 21.2.2021>. Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx>>.

trestné činy s poselstvím⁶⁴, které mohou svým projevem velmi narušit naši demokratickou společnost.

1.3. Předsudečná nenávist a extremismus

Předchozí podkapitola se zabývá trestněprávním vymezením trestných činů z nenávisti, jejichž obligatorním prvkem je tzv. předsudek (bias). Právě předsudek je klíčem, který určuje, zda pachatel spáchá trestný čin či nikoliv. Můžeme ho nazývat také tzv. motivem pro spáchání trestného činu.

S ohledem na zásady ukládání trestu, zejména zásadu individuality (viz níže), se nyní podrobněji zaměřím na podstatu samotného předsudku. V rámci odborné veřejnosti je teorie motivu trestných činů zpracována řídce, což je dáno zejména přesahem do filozoficko-psychologického odvětví. Shledávám toto jako velice nedostatečné, neboť se jedná o jeden z důležitých prvků, které je třeba v rámci prevence trestné činnosti zkoumat.

1.3.1. Předsudečná nenávist

K lepšímu pochopení pojmu „*předsudek*“ je nutné si nejprve vysvětlit pojmy názor, stereotyp, postoj a předsudek.

Názorem obecně vyjadřujeme to, co si o někom či o něčem myslíme. Každý den vyjadřujeme několikero svých názorů, někdy se jich dovoláváme, někdy se jich z důvodu obav před konfliktem vzdáme. Obecně jsme ochotni se svých názoru v případě předložených informací vzdát, aniž by nám to působilo jakoukoliv osobní vnitřní újmu. Totéž platí i o stereotypech, kdy v případě pozitivní osobní zkušenosti jsme ochotni se svého stereotypu vzdát.

Problematičtější je to však s postojem. Postoj se totiž od názoru liší emocionálním nábojem. Dle J. Koseky se jedná o: „*vnitřní nastavení osobnosti, subjektivní prožívání významu objektů, jimiž přisuzujeme kladnou nebo zápornou hodnotu.*“⁶⁵ Dále pokračuje, že obsahem postoje je vztah k hodnotám. Postoje nám pomáhají najít smysl v událostech, s nimiž se v životě setkáváme, pomáhají nám porozumět světu kolem nás. Vyjadřujeme-li sami sebe

64 Tzv. „message crimes“ PERRY, Barbara, ALVI, Shahid. „We are all vulnerable: the in terrorem effects of hate crimes“. *International Review of Victimology*. 2012, 18 (1), s. 57-59. DOI 10.1177/0269758011422475.

65 KOSEK, Jan. *Právo (n)a předsudek. Historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právní souvislosti stereotypů a předsudků*. 1. vydání. Praha: Dokořán, s.r.o. 2011, s. 56.

prostřednictvím postojů, zažíváme vnitřní uspokojení a v situacích, kdy své postoje obhajujeme, máme pocit, že máme pravdu a dotýkáme se podstaty věci.⁶⁶

Naproti tomu vymezení pojmu předsudek je velice obtížné, neboť se jedná o filozofickou myšlenku a má kořeny v sociální psychologii.⁶⁷ To může způsobovat značný problém, protože je zde riziko zneužitelnosti tohoto pojmu. Předsudek je dle slovníku českého jazyka: „*předem učiněný nebo tradovaný, ale pravdě neodpovídající závěr; názor; zpravidla citově zabarvený.*“⁶⁸ Přídavné jméno předpojatý je zde definované jako: „*předem zaujatý, zvláště nespravedlivě, stranicky posuzující, mající předsudky.*“⁶⁹ Americký psycholog Gordon W. Allport definuje předsudek takto: „*Předsudek je odmítavý až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny, jen proto, že do této skupiny patří, a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupině.*“⁷⁰ Z uvedených definic je zřejmé, že předsudek je ničím nepodložený, často mylný či smyšlený, myšlenkový stav jednotlivce. Oproti pouhému názoru či stereotypu je stálý a více „*zakořeněný*“ v mysli jednotlivce a je schopen být motivátorem k nějakému jednání – tzv. motivem trestného činu. Pokud bychom dokázali eliminovat předsudek, nemohl by vzniknout motiv a nemohl by být pak následně spáchán trestný čin.

O motivu spáchat trestný čin pojednává dosti široce právní teoretik V. Hatala. Z trestněprávní teorie vyplývá, že fakultativními znaky trestného činu může být pohnutka nebo motiv. Motiv (pohnutka) lze definovat jako „*vnitřní psychický podnět, jenž vede pachatele k rozhodnutí spáchat trestný čin. Může být znakovou podstatou trestného činu, nebo polehčující okolností v trestním právu či přitěžující okolností v trestním právu.*“⁷¹ V. Hatala se domnívá, že podstata motivu je: „*stav subjektivní nespokojenosti člověka so statusem quo okolo neho a v ňom.*“⁷² Člověk – pachatel je obvykle nespokojený se situací kolem sebe a

66 Rakouský logoterapeut V.E.Frankl spojoval postoje také se svobodou. Ve svém díle „*Lékařská péče o duši*“ vyjádřil myšlenku, že svoboda není svobodou „od něčeho“, ale „k něčemu“ – k zaujetí stanoviska ke všem podmínkám. Pak teprve může zdravě fungovat psychika jednotlivce. Abychom však dosáhli absolutní svobody, je nutné, abychom naše postoje opřeli o nějaký dostatečně pevný základ – tzv. základní světónázorový postoj, který propůjčuje našim vnitřním hodnotám vyšší smysl. Jednotlivé postoje by neměli být s tímto středem osobnosti nikdy v rozporu. Tamtéž, s. 57.

67 HITMAN, Gadi, HAREL, Dror. Hate Crimes – Methodological, Theoretical and Empirical Difficulties – A pragmatic and Legal Overview. *Cultural and Religious Studies*. 2016. 4 (2). s. 2. DOI 10.17265/2328-2177/2016.01.001 .

68 ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AKADEMIE VĚD ČR. Slovník spisovného jazyka českého Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR. [online]. 2011. ujc.cas.cz. [cit. 21.02.2021]. Dostupné na: <<https://ssjc.ujc.cas.cz/>>.

69 Tamtéž.

70 KOSEK, Jan. *Právo (n)a předsudek. Historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právní souvislosti stereotypů a předsudků*. 1. vydání. Praha: Dokořán, s.r.o. 2011, s. 23.

71 KRATOCHVÍL, Vladimír. In HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck a.s., 2009. Dostupné v databázi C.H. Becka a.s. online.

72 HATALA, Vojtěch. *Motiv a trestný čin*. 1. vydání. Bratislava: SAV, 1968, s. 21.

vzhledem ke svému vlastnímu já je nespokojený se svým společenským postavením, svým majetkem, svým zevnějškem se stavem společenských a interpersonálních vztahů. Motiv spáchat trestný čin je tak nevyhnutelným důsledkem střetu osoby pachatele se světem, resp. střetu představ společnosti, její funkcí, institucí, pravidel a organizace ve vědomí jednotlivce.⁷³

Dle V. Hataly tato nespokojenost pramení z poznatků nebo pocitů, které vychází z celkové osobnosti člověka, a zdroj těchto pocitů či poznatků pochází z vnějších či vnitřních podmínek individua – tzv. nepokoj lidské osobnosti. Tato nespokojenost s aktuálním stavem vyvolává potřebu hledat nový cíl - uskutečnění něčeho nového.⁷⁴ Trestný čin je tak pouze účelovým řešením situace stavu nespokojenosti – jde o čin ryze pragmatický a utilitaristický.⁷⁵

Lze tedy konstatovat, že rozhodnutí spáchat trestný čin je pouze nevyhnutelným důsledkem dlouhodobě frustrace pachatele, které může u pachatele vzbudit touhu a motivaci vše narovnat prostřednictvím spáchání trestného činu. Mohou existovat různé vlivy na motivaci pachatele – např. ty, které určují představu o světě, čím je a čím by mohl být, jaký by měl být jeho svět. Tyto všechny myšlenky mohou být součástí tzv. *startovního* motivace. Může se jednat jak o správné morální jednání, tak i o bezohlednost a agresivitu. Právě přítomnost bezohlednosti a pasivity je typická u osob, které chtějí svých cílů dosáhnout za každou cenu – tedy i spácháním trestné činnosti.⁷⁶ Představa o očekávaném výsledku je tak motorem pro motivaci.

Motiv obvykle není obligatorní součástí trestného činu, nicméně pokud ho vyžaduje skutková podstata trestného činu, pak je pro spáchání trestného činu nutné danou pohnutku naplnit, jinak by nebylo možné u pachatele dovést jeho trestní odpovědnost.⁷⁷

Jak je uvedeno výše, tak trestné činy z nenávisti obsahují nenávistnou pohnutku. Obsahuje tato pohnutka nějaká specifika oproti jiným pohnutkám spáchat trestný čin?

K. Kalibová se dlouhodobě zabývá otázkou kriminalizace trestných činů z nenávisti a dospěla k závěru, že mohou existovat tři druhy předsudků: pohnutka nenávistná, předsudečná a diskriminační, přičemž relevantní pro trestný čin považuje pohnutku diskriminační.⁷⁸

73 HATALA, Vojtěch. *Motiv a trestný čin*. 1. vydání. Bratislava: SAV, 1968, s. 21.

74 Tamtéž, s. 22.

75 Tamtéž, s. 69.

76 Tamtéž, s. 44.

77 JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 169.

J. Provazník ve svém článku definuje nenávistnou diskriminační pohnutku v podobě tří obligatorních částí.⁷⁹ První část je „určitá vlastnost či jiný znak, které jsou obecně vnímány jako negativní („negativní znak“), přičemž toto hodnocení může být i zcela legitimní (např. lenost, agresivita, proľhanost, nepoctivost, krutost atd.).“⁸⁰ Jako druhou složku jmenuje: „spojení negativního znaku neoddělitelně s jinou vlastností či znakem, které jsou společně určité skupině lidí, typicky barva pleti, národnost, náboženské vyznání atd. („diskriminující znak“).“⁸¹ Třetím prvkem je: „přesvědčení spáchat čin právě pro diskriminující znak bez ohledu na konkrétní jednání poškozeného.“⁸² Sám k tomu uvádí, že poslední znak je velmi významný, neboť: „se nepředpokládá žádná relační pohnutka (např. osobní nepřátelství, msta, závist atd.), byť přítomnost takové relace vedle diskriminačního znaku trestnosti nepřekáží.“⁸³ Ke spáchání trestného činu z nenávisti postačí, pokud bude nenávistná pohnutka dosahovat takové intenzity, že bude určující pro rozhodnutí pachatele spáchat trestný čin. Proto nemusí být nenávistná pohnutka přítomna jako jediná a hlavní, ale mohou u pachatele působit i vedlejší pohnutky (tzv. smíšený motiv).⁸⁴

Zahraniční literatura rozlišuje nenávistnou pohnutku založenou na nenávisti ke skupině (*group animus model*). Trestnost těchto činů se považuje tehdy, pokud pachatel měl ke skupině, na niž útočí, negativní vztah. Druhým typem jsou trestné činy z nenávisti založené na diskriminačním výběru (*discriminatory selection model*). Tento typ činů vyžaduje, aby pachatel si vybral oběť někoho z chráněné skupiny právě proto, že je jejím členem, ale bez ohledu na důvod, který jej k tomu vedl.⁸⁵

V českém trestním právu nalezneme u trestných činů z nenávisti, které mají nenávistnou pohnutku v kvalifikované skutkové podstatě (tzv. nepravé trestné činy z nenávisti), většinou slovní spojení „pro“. Příkladem může být trestný čin těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1,2 písm. f) TZ: „kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví a spáchá čin na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez

78 KALIBOVÁ, Klára. Trestná činnost z nenávisti de lege lata a de lege ferenda – některé hmotněprávní aspekty. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita. [online]. 2017, s. 104. Dostupné na <http://is.muni.cz/th/r84zv/DizPrace_Kalibova_2017.pdf>.

79 PROVAZNÍK, Jan. „Pravé“ verbální trestné činy z nenávisti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, roč. XXVIII, č. 4, s. 662.

80 Tamtéž.

81 Tamtéž.

82 Tamtéž, s. 663.

83 Tamtéž.

84 Tamtéž.

85 MARSTON DANNER, Allison. Bias Crimes and Crimes Against Humanity: Culpability in Context. *Buffalo Criminal Law Review*. 2002. 6 (1). s. 401. DOI 10.2139/333684.

vyznání.“ Z jazykového výkladu lze dovodit, že by bylo možné aplikovat oba shora uvedené modely nenávistných pohnutek.

Legální vymezení nenávistné pohnutky je přitom velmi důležité. Pokud by nebyla tato pohnutka přesně vymezena, mohlo by dojít ke zneužití tohoto právního konstruktů osobami, které by chtěly pouze usilovat vlastní moc. O důležitosti této otázky svědčí i skutečnost, že se touto otázkou přednostně zabývala také komise pro reformu trestního zákona konaná dne 25.06.1920 na Ministerstvu spravedlnosti ČSR, konkrétně se řešila otázka, zda by při ukládání trestů rozhodoval vždy motiv činu.⁸⁶ Pokud se podíváme do zahraničních právních úprav, můžeme vidět, že jednotlivé státy si předsudky upravují podle svého uvážení.⁸⁷

Význam pohnutky a smýšlení pachatele pro trestní právo nebyl vždy stejnou měrou uznáván.⁸⁸ V římském právu posuzování pohnutky takřka nenalezneme. V germánském právu má smýšlení pachatele význam je potud, pokud je objektivizováno určitými skutečnostmi a v pozdějších kodifikacích lze vysledovat pohnutku jako pojmový znak trestného činu.⁸⁹ V otázce trestu je na jedné straně zastáván názor, že pohnutka má mít vliv jen jako okolnost rozhodnou při výměře trestu, kdežto na druhé straně je stavěn požadavek, aby pohnutka rozhodovala o uložení určitého druhu trestu nebo určitých následků odsouzení.⁹⁰ Sporné je, zda má být pohnutka rozhodná pro odlišení pachatelů při výkonu trestu, pro stanovení určitého druhu trestu nebo dokonce pro dělení trestných činů vůbec.

Ve starých kodifikacích trestního práva (např. švýcarského práva či rakousko-uherského práva) měl motiv trestného činu vliv na výměru trestu, případně jeho zmírnění.⁹¹ Za první republiky měl motiv činu vliv na způsob výkonu trestu, tedy zda pachatel bude odsouzen k žaláři či do vězení.

Pohnutka byla také rozlišovacím kritériem pro dělení mezi přečiny a zločiny. Prof. Milota tehdy uvedl, že „Činy trestné, které byly spáchány z pohnutky nízké, jsou zločiny; ostatní jsou přečiny.“⁹² V tehdejší trestním zákoníku bylo možné najít i jiné pohnutky (např. silné rozrušení pachatele při spáchání trestného činu, ziskuchtivost, pomsta apod.), které byl soudce povinen zvažovat v rámci polehčujících a přitěžujících okolnostech. Odůvodnění

86 VESELÁ, Jarmila. *Význam pohnutky a smýšlení pro třídění trestných činů a trestů*. 1. vydání. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1928, s. 16.

87 Např. Chorvatská právní úprava. KALIBOVÁ, Klára. *Trestná činnost z nenávisti de lege lata a de lege ferenda – některé hmotněprávní aspekty*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita. [online]. 2017, s. 104. Dostupné na <http://is.muni.cz/th/r84zv/DizPrace_Kalibova_2017.pdf>.

88 VESELÁ, Jarmila. *Význam pohnutky a smýšlení pro třídění trestných činů a trestů*. 1. vydání. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1928, s. 5.

89 Tamtéž.

90 Tamtéž, s. 6.

91 Tamtéž, s. 6-12.

92 Tamtéž, s. 17.

tohoto stanoviska spočívalo v tom, že i běžní lidé rozlišují ve svém mravním přesvědčení různé druhy spáchaných trestných činů. Velice lakonicky odůvodněno: „*Loupež páchaná Jánošíkem ve prospěch chudiny oceňuje lid ve svých zkazkách přímo jako šlechetné hrdinství, kdežto by jistě neváhal uvést četnictvo na stopu tuláka loupežně přepadnuvšího chodce v lese.*“⁹³

J. Veselá se k otázce začlenění pohnutek do trestního práva vyjadřuje spíše zdrženlivě. Podle jejího názoru má právo upravovat mravní otázky, nicméně nemůže uznat formálně relevantnost všech etických norem jako takových, poněvadž některé etické normy mohou být s právem v rozporu.⁹⁴ Jde o tzv. otázku kolize povinností, kdy je sporné soudit pachatele, který „*že k činu měl se za zavázána na základě svého přesvědčení mravního, náboženského nebo politického.*“ Výrok soudce by měl být v souladu s běžnými etickými normami, nemá však být sám o sobě výrokem eticky hodnotícím.

G.A.Radbruch se k otázce motivu vyjádřil tak, že pachatel jehož motivem je určité politické nebo náboženské přesvědčení, tvoří samostatný psychologický typus. Při ukládání trestu se nejedná o etické hodnoty cti pachatele, nýbrž o kriminálně psychologické zjištění skutkové, protože zločinec z přesvědčení je kriminálně patologickým typem.⁹⁵

V současném trestním právu platí, že se pohnutka vyskytuje ve vybraných trestných činech jakožto jejich obligatorní znak skutkové podstaty, dále pak jako přitěžující okolnost a v neposlední řadě jako souvislost s hodnocením povahy a závažnosti spáchaného trestného činu⁹⁶ (blíže viz další kapitoly této práce).

Za zmínku stojí krátce odkázat na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, který se opakovaně vyjadřoval v rámci svých rozhodnutí k otázce nenávislné pohnutky.

Ve věci *Nachova a další proti Bulharsku*⁹⁷, rozhodnutí týkajícího se policejního zásahu, při kterém přišli o život dva lidé romského původu, tehdy velký senát (v návaznosti na senátní rozsudek) vyvodil z čl. 2 Úmluvy pozitivní procesní závazek vyšetřit možný rasový motiv násilného jednání, které zapříčinilo smrt. Tento procesní pozitivní závazek soud potvrdil později i ve věci *Šečić proti Chorvatsku*⁹⁸ týkající se nikoli smrtelného útoku, přesto

93 VESELÁ, Jarmila. *Význam pohnutky a smýšlení pro třídění trestných činů a trestů*. 1. vydání. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1928, s. 18.

94 Tamtéž, s. 46.

95 Tamtéž, s. 68.

96 VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů: informace z judikatury: k 1.8.2011*. 1. vydání. Praha: ANAG, 2011, s. 115-116.

97 *Nachova a další proti Bulharsku*, rozsudek ze dne 6.7.2005, č. 43577/98 a 43579/98.

98 *Šečić proti Chorvatsku*, rozsudek ze dne 31.5.2007, č. 40116/02.

však poměrně závažných zranění (několika zlomených žeber a posttraumatického stresu) způsobených násilným útokem dvou mužů na příslušníka romské menšiny.

Ve věci *Abdu proti Bulharsku*⁹⁹ soud navázal novým přístupem k posuzování minimální závažnosti zacházení v souladu s čl. 3 Úmluvy. Na jednání spočívající v napadení dvou mladých mužů súdánského původu, které vyústilo "pouze" v otoky nosu, prstu na ruce a kolene a odřeniny lopatky, aplikoval soud čl. 3 Úmluvy s odůvodněním, že zacházení je třeba považovat za ponižující i při absenci poranění, útočí-li na lidskou důstojnost a fyzickou a psychickou integritu jednotlivce, tedy jedny z hlavních zájmů chráněných příslušným ustanovením. Ačkoliv dané zacházení nepocházelo od státních orgánů (např. policie), ale od soukromých osob a utrpená zranění se - ve světle dřívější judikatury - nejevila být dostatečně závažná pro implikaci čl. 3 Úmluvy, právě tvrzený rasový motiv předmětného jednání představoval podle soudu specifický a samostatný útok na lidskou důstojnost. Ve věci *Identoba a další proti Gruzii*¹⁰⁰ došel soud k závěru o povinnosti dle čl. 3 Úmluvy vyšetřovat diskriminační motiv rovněž v souvislosti s verbálním i fyzickým násilím s homofobním podtextem.

Ze shora uvedeného vyplývá, že Evropský soud pro lidská práva již dávno položil základ práva nebýt vystaven rasové diskriminaci.

Evropský soud pro lidská práva nicméně svým rozsudkem *R. B. proti Maďarsku*¹⁰¹ posouvá svoji judikaturu dále. V prvé řadě judikuje povinnost vyšetřovat předsudečný motiv i na činy verbálního násilí, a dále potom vytváří základy možnému dovození pozitivního závazku států stíhat prostředky trestního práva i jiná jednání předsudečného povahy, zejména potom kolektivní pomluvu.

Závěrem bych chtěla zmínit nález Ústavního soudu ČR ze dne 06.10.2020, sp.zn. III. ÚS 1412/20, ve kterém se soud zabýval otázkou předsudečné pohnutky u zločinu těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1,2 písm. f) trestního zákoníku. Ústavní soud ČR zamítl stížnost stěžovatele, který tvrdil, že nalézací soud se dostatečně nezabýval existencí tzv. nenávistné pohnutky, když v jednání pachatele tuto neshledal, a to z toho důvodu, že nenávistná pohnutka nebyla dostatečně prokázána, proto soud nižšího stupně rozhodl v souladu se zásadou *in dubio pro reo*, že pachatel neměl nenávistnou pohnutku. Stěžovatel tak namítal, že tímto jednáním bylo porušeno jeho právo na účinné vyšetřování.

⁹⁹ *Abdu proti Bulharsku*, rozsudek ze dne 11.4.2014, č. 26827/08.

¹⁰⁰ *Identoba a další proti Gruzii*, rozsudek ze dne 12.05.2015, č. 73235/12.

¹⁰¹ *R. B. proti Maďarsku*, rozsudek ze dne 12.04.2016, č. 64602/12.

Předmětem přezkumu proto byl zásah do práva na účinné vyšetřování v kontextu práva na život ve smyslu čl. 2 Úmluvy ve spojení se zákazem diskriminace dle čl. 14 Úmluvy. Ústavní soud však konstatoval, že krajské státní zastupitelství podalo obžalobu, jež obsahovala tzv. nenávistnou pohnutku. Dále konstatuje, že nalézací soud posoudil přítomnost předsudečné pohnutky v jednání obviněného dostatečně důkladně a nestranně. Ve svém nálezu zdůraznil, že významným faktorem, který aktivuje povinnost státu zabývat se možným porušením čl. 2 a čl. 3 Úmluvy ve spojení se zákazem diskriminace ve smyslu čl. 14 Úmluvy je existence tzv. předsudečných indikátorů, mezi něž např. patří mj. osoba (např. etnicita či sexuální orientace) poškozeného, osoba útočnicka a způsob provedení útoku. *„Ani existence celé řady předsudečných indikátorů proto nemůže vést soud automaticky ke konstatování, že obžalovaný je vinen spácháním určitého trestného činu z nenávistné pohnutky. Takový přístup ovšem může vést k situacím, v nichž bude poměrně pravděpodobné (avšak nikoliv mimo rozumnou pochybnost prokázané), že útok proti životu či fyzické integritě oběti byl veden z nenávistné, resp. předsudečné pohnutky, avšak zároveň soud nebude moci konstatovat její naplnění – přinejmenším pokud by toto konstatování vedlo k aktivaci kvalifikované skutkové podstaty trestného činu. Taková situace může být samozřejmě obětí trestného činu vnímána úkorně. Jiný přístup však v právním státě není myslitelný. Princip in dubio pro reo je natolik podstatnou součástí záruk práv jednotlivce proti zneužití moci ze strany státu, že jeho (navíc takto zásadní) prolomení ani v případě „bohulibých“ pohnutek připustit nelze.“* Dle názoru soudu by se tak prostor pro zásah Ústavního soudu otevřel jen tehdy, pokud by posouzení věci krajským soudem nebylo dostatečně důkladné či nestranné ve smyslu práva na účinné vyšetřování, jak bylo shora vymezeno. Nepochybně by tak zásah Ústavního soudu byl na místě tehdy, opomenul-li by krajský soud podstatný důkaz či byly-li by jeho skutkové závěry iracionální či extrémně rozporné s provedenými důkazy. Taková situace zde nenastala, a proto Ústavní soud ČR stížnost poškozeného zamítl.

Tento nálezn uvádím z toho důvodu, že Ústavní soud ČR v něm zcela brilantně popsal mantinely posuzování nenávistné pohnutky a zdůraznil, že každá nenávistná pohnutka musí být posuzována pečlivě i za cenu toho, že prokázána nakonec před soudem nebude. Pohnutka je myšlenka pachatele, která ho vede či motivuje ke spáchání činu a její účelové (ideové) zneužití by bylo zásadně v rozporu s demokratickým právním systémem.

Jak je vidno, tak pojem předsudečné nenávisti je dosti problematický zejména proto, že jeho podstata přesahuje i do jiných vědních odvětví jako je např. sociální psychologie. Nyní vyvstává otázka, zda lze předsudečnou nenávist jakožto silnou motivaci pachatele spáchat

trestný čin vnímat jako škodlivější než je motivace u ostatních „běžných činů“. Domnívám se, že ano. Předsudečná nenávist cílí vůči menšině obyvatel, kterou jsme přijali do naší společnosti. V případě, že někdo na ni zaútočí, útočí tak v podstatě na naši společnost jako takovou, což v konečném důsledku může být nebezpečné i pro nás ostatní „nezúčastněné“ osoby. V případě, že pachatel spáchá loupež, soudíme ho jako společnost, protože si nepřejeme, aby ve svém škodlivém jednání dále pokračoval. Pokud budeme soudit předsudek vůči skupině obyvatel, odsoudíme pachatele z důvodu, že zaútočil na podstatu naší společnosti.

Jakou roli by tedy pohnutka měla hrát v rámci ukládání trestů?

Ačkoliv v českém trestním právu nenalezneme konkrétní definici nenávistné pohnutky, můžeme se s ní setkat v několika formách:

- 1) Jako obligatorní znak základní skutkové podstaty vybraných trestných činů**
- 2) Jako znak kvalifikované skutkové podstaty (tzv. okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby)**
- 3) Přitěžující okolnost**

V každém ze shora uvedených způsobů nenávistná pohnutka trestněprávně zpříšňuje jinak ukládaný trest.

Níže uvádím tabulku, ve které jsou porovnávány trestní sazby ukládané za trestné činy dle základní skutkové podstaty a následně trestní sazby uvedené v kvalifikované skutkové podstatě, jejíž součástí je nenávistná pohnutka.

Trestný čin	Trestní sazba v základní skutkové podstatě	Trestní sazba v kvalifikované skutkové podstatě, jíž je součástí nenávistná pohnutka
Vražda § 140 odst. 1 a odst. 2 TZ	Trest odnětí svobody 10-18 let, v případě rozmyslu 12-20 let	Trest odnětí svobody 15-20 let nebo výjimečný trest.
Těžké ublížení na zdraví § 145 odst. 1 TZ	Trest odnětí svobody 3-10 let	Trest odnětí svobody 5-12 let
Ublížení na zdraví § 146 odst. 1 TZ	Trest odnětí svobody 6 měsíců až 3 roky	Trest odnětí svobody 1 rok-5 let
Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení § 149 odst. 1 TZ	Trest odnětí svobody 6 měsíců až 5 let	Trest odnětí svobody 2-8 let
Zbavení osobní svobody § 170 odst. 1 TZ	Trest odnětí svobody 2 – 8 let	Trest odnětí svobody 5-12 let
Omezování osobní svobody § 171 odst. 1 TZ	Trest odnětí svobody až na 2 léta.	Trest odnětí svobody 2-8 let.
Zavlečení § 172 odst. 1 a odst. 2 TZ	Trest odnětí svobody 2-8 let	Trest odnětí svobody 5-12 let.
Vydírání § 175 odst. 1 TZ	Trest odnětí svobody 6 měsíců-4 roky nebo peněžitý trest	Trest odnětí svobody 2-8 let.
Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí § 183 odst. 1 TZ	Trest odnětí svobody až 1 rok, zákaz činnosti nebo propadnutí věci.	Trest odnětí svobody 6 měsíců - 5 let nebo peněžitý trest.
Poškození cizí věci § 228 odst. 1 TZ	Trest odnětí svobody až na 1 rok, zákaz činnosti, propadnutí věci.	Trest odnětí svobody 6 měsíců – 3 roky.
Zneužití pravomoci úřední osoby § 329 odst. 1 TZ	Trest odnětí svobody 1-5 let nebo zákazem činnosti.	Trest odnětí svobody 3-10 let.
Urážka mezi vojáky § 378 odst. 1 TZ	Trest odnětí svobody až na 1 rok	Trest odnětí svobody až na 3 léta.
Urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůzkou násilí § 379 odst. 1 TZ	Trest odnětí svobody až na 3 roky.	Trest odnětí svobody 1-5 let.
Urážka vojáka stejné hodnosti násilím nebo pohrůzkou násilím § 380 odst. 1 TZ.	Trest odnětí svobody až na 2 roky.	Trest odnětí svobody 6 měsíců-5 let.
Porušování práv a chráněných zájmů vojáků stejné hodnosti § 382 odst. 1 TZ	Trest odnětí svobody až na 2 léta.	Trest odnětí svobody 6 měsíců-5 let
Porušování práv a chráněných zájmů vojáků podřízených nebo s nižší hodností § 383 odst. 1 TZ	Trest odnětí svobody 6 měsíců – 3 roky.	Trest odnětí svobody 1-5 let.

Ze zákonné textace vyplývá, že nenávistná pohnutka, která je součástí kvalifikované skutkové podstaty trestných činů, je obsahově u všech trestných činů stejná, resp. její rozsah je vždy stejný. Pachatel tak spáchá čin z důvodu skutečné nebo domnělé rasy oběti, její

příslušnosti k etnické skupině, pro její národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.

Z výše uvedené tabulky jednoznačně vyplývá, že existence nenávistné pohnutky dosti razantně zvyšuje zákonnou trestní sazbu. Výše trestní sazby se zvyšuje takřka jednou tolik, co činí základní sazba v rámci základní skutkové podstaty. Z toho lze dovodit, že český zákonodárce nenávistnou pohnutku považuje za vysoce nebezpečnou.

Osobně se domnívám, že by měla mít vliv na ukládání druhu a výše trestu. Současná právní úprava trestněprávních sankcí dostatečně zohledňuje škodlivost jednání, které je ovlivněno jakoukoliv nenávistnou pohnutkou. Ostatně zajímavostí je, že některé vybrané tresty lze uložit pouze tehdy, pokud je v rámci spáchání trestného činu přítomna tzv. zvlášť zavrženíhodná pohnutka. Jedná se o trest ztráty čestných titulů a vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti, kdy oba tyto tresty lze uložit pouze za úmyslné trestné činy, které byly spáchány ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky. Z tohoto lze dovodit, že zákonodárce obecně počítá se sankcionováním pohnutek a je jen vždy otázkou, jaké se nastaví příslušné hranice.

Při ukládání trestů za trestné činy z nenávisti bych nenávistnou pohnutku posuzovala s ohledem na zodpovězení otázky nebezpečnosti pachatele pro společnost a na posouzení osoby pachatele jako takové. Nenávistná pohnutka by měla být vždy dlouhodobá a intenzivní – to ji odlišuje od ostatních trestných činů, neboť v každém protiprávním jednání lze najít špetku nenávisti. Soudce by proto měl při ukládání trestu vždy zvážit, zda byl čin spáchán na základě názoru, hodnoty, postoje, nebo předsudku pachatele, a zda se jedná pouze o exces z obvyklého života pachatele, anebo se jedná o součást vnitřního vnímání světa pachatelem.

1.3.2. Trestné činy s extrémistickým podtextem

Spolu s trestnými činy z nenávisti existují také tzv. trestné činy s extrémistickým podtextem. Co se týče údajné kategorizace těchto trestných činů, tak v současné době existují autoři, kteří s ohledem na jejich domovský právní režim extrémistické trestné činy řadí mezi trestné činy z nenávisti¹⁰² a někteří autoři¹⁰³ naopak extrémistické trestné činy od trestných činů z nenávisti odlišují. Já osobně se domnívám, že trestné činy z nenávisti lze považovat za určitou podkategorii trestných činů s extrémistickým podtextem. Jak bude popsáno podrobněji níže, tak extrémistické činy jsou často spojeny s nějakou ideologií či sympatiemi k určitému hnutí. Nemusí se však vždy jednat o rasovou či jinou obdobnou pohnutku, ale např.

102 Např. slovenský právník SMIEŠKO, Ivan. *Internet a trestné činy extrémizmu*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2017, s. 14.

103 KALIBOVÁ, Klára. Trestná činnost z nenávisti de lege lata a de lege ferenda – některé hmotněprávní aspekty. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita. [online]. 2017, s. 104. Dostupné na <http://is.muni.cz/th/r84zv/DizPrace_Kalibova_2017.pdf>.

sympatie ke svému oblíbenému fotbalovému týmu. Z tohoto důvodu budu i nadále považovat pojem „*trestné činy s extrémistickým podtextem*“ jako pojem nadřazený trestným činům z nenávisťi, neboť tento pojem obsahuje veškeré trestné činy s předsudečnou nenávisťi, ale také trestné činy související s činnosti či sympatiemi k protidemokratickým hnutím, nebo trestné činy, které nejsou předsudečně motivované, ale mají za cíl narušit demokratickou společnost svým nevhodným projevem sympatií k určitým skupinám osob (např. fotbalové týmy apod.).

Definovat extremismus je velice složitý úkol. Původ slova nalezneme v latinském termínu „*extremus*“, které znamená „*nejdále ležící pozice*“, nebo také krajní, přemrštěný a výstřední postoj.¹⁰⁴ Definice tohoto pojmu se liší s ohledem na oblast, ve které se s ní pracuje. Jedna z nejobecnějších definic extremismus říká, že extremismus je „*souhrnem určitých sociálně patologických jevů vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob (extrémistů)*“.¹⁰⁵ Policie ČR pracuje s tímto pojmem v závislosti na definici uvedené v závazném pokynu policejního prezidenta ze dne 6.6.2002, č. 100/2002, kterým se upravuje činnost příslušníků Policie ČR na úseku boje proti extrémistické kriminalitě konkrétně takto: „*verbální, grafické, fyzické a jiné aktivity spojené zpravidla s vyhraněným ideologickým nebo jiným kontextem, které vyvíjejí jednotlivci nebo skupiny osob s názory výrazně vybočujícími ze všeobecně uznávaných společenských norem se zřetelnými prvky netolerance, zejména rasové, národnostní, náboženské nebo jiné obdobné nesnášenlivosti, a které útočí proti demokratickým principům, společenskému uspořádání, životu, zdraví, majetku nebo veřejnému pořádku*“.¹⁰⁶ Je důležité také zmínit, že v českém prostředí dlouhodobě takřka až do roku 2018 se pojem extremismus používal souhrnně pro všechny druhy nenávistné trestné činnosti.¹⁰⁷

Od extremismu je důležité odlišit tzv. radikalismus. Radikalismus je soubor myšlenek, názorů a projevů, které směřují k zásadním změnám v určitých oblastech v rámci společnosti. Klíčovým rozdílem je, že radikalismus se nepokouší o změnu ústavního zřízení, ale zůstává v jednom současném ústavním zřízení.¹⁰⁸

Extremismus a radikalismus nelze a priori ztotožňovat s trestnou činností s extrémistickým podtextem, kterou lze definovat jako: „*protiprávní jednání páchané v*

104 SMIEŠKO, Ivan. *Internet a trestné činy extremismu*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2017, s. 14.

105 MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminologické a právní aspekty extremismu*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1999, s. 114.

106 Shodně také CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001, s. 11.

107 Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisťi na území České republiky v roce 2015, 2016, 2017, Ministerstvo vnitra, [cit. 04.09.2021], rovněž dostupné na <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocnizpravy-o-extremismu-a-strategie-bojeproti-extremismu.aspx>

108 SMIEŠKO, Ivan. *Internet a trestné činy extremismu*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2017, s. 47.

*souvislosti s extremismem, působením sekt nebo diváckým násilím, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku.*¹⁰⁹ Trestná činnost s extrémistickým podtextem je velmi široký pojem zahrnující veškeré myšlenkové proudy, nejen předsudečnou nenávisť. Bohužel se v praxi často stává, že je velice těžké odlišit, kdo je extrémistou a kdo je radikálem – přitom toto má zásadní vliv na stanovení trestněprávní odpovědnosti.

V českém trestním právu neexistuje žádná zákonná definice trestných činů s extrémistickým podtextem. Nedefinovatelnost tohoto pojmu může v praxi způsobit mezeru v rámci trestního stíhání pachatelů tohoto typu trestné činnosti. Z tohoto důvodu proto Slovenská republika nechala ve svém trestním zákoníku zakotvit seznam tzv. extrémistických trestných činů¹¹⁰ a definici tzv. osobního motivu, který je přítomný při spáchání trestného činu z nenávisťi vůči skupině osob anebo jednotlivci pro jejich skutečnou nebo domnělou příslušnost k nějaké rase, národu, národnosti, etnické skupině, pro jejich skutečný nebo domnělý původ, barvu pleti, sexuální orientaci, politické přesvědčení nebo náboženské vyznání (k tomu blíže viz poslední kapitola této práce).¹¹¹

Pokud bychom usilovně hledali, pak po vzoru právní úpravy našich sousedů můžeme mezi extrémistické trestné činy řadit např. trestné činy uvedené v § 403-405 TZ. Obecně však vyvstává problém odlišit tzv. pachatele-extrémistu, který svým jednáním chce svrhnout stávající vládní systém, anebo se jedná jen o tzv. pachatele-radikála, který má odlišné názory než většinová společnost, avšak zatím neporušil právní normy.

V rámci odborné veřejnosti se také vedou diskuze, zda i teroristické trestné činy lze řadit mezi trestné činy z nenávisťi. Teroristické trestné činy jsou v českém trestním právu vymezeny v ust. § 311 a násl. TZ a jedná se konkrétně o teroristický úrok (§ 311 TZ), teror (§ 312 TZ), účast na teroristické skupině (§ 312a TZ), financování terorismu (§ 312d TZ), podpora a propagace terorismu (§ 312e TZ), vyhrožování teroristickým útokem (§ 312f TZ). Společným znakem těchto trestných činů je útok na ústavněprávní zřízení České republiky.

Teroristické činy nejsou našťěstí v České republice časté. Teprve nedávno byl poprvé v historii odsouzen pachatel za teroristický útok. Jednalo se o muže ve věku 72 let, příznivce politické strany SPD, který při dvou příležitostech ohrozil bezpečnost vlaků tím, že pokácel

109 HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisťi*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer a.s., 2008, s. 14.

110 § 140a zákona č. 300/2005 Z.z., trestného zákona.

111 § 140 písm. e) zákona č. 300/2005 Z.z., trestného zákona.

stromy, aby zablokoval železniční trať. Poté rozesílal falešné letáky, v nichž se prohlašoval za džihádistu. Pachatel byl odsouzen ke čtyřem rokům nepodmíněného trestu odnětí svobody.¹¹²

Na základě shora uvedeného důvodu se domnívám, že teroristické trestné činy nelze vnímat jako trestné činy z nenávisti, neboť zde není přítomen nenávistný předsudek vůči rase, národnosti, etnickému příslušenství, náboženství, zdraví, politickému smýšlení, sexuální orientace apod. Dle mého názoru je možné tuto skupinu trestných činů řadit mezi trestné činy s extrémistickým podtextem.

1.4. Kategorizace trestných činů z nenávisti

Obdobně jako je velké množství definic trestných činů z nenávisti, tak existuje nepřehledné množství třídění těchto trestných činů. Americký právní teoretik Frederic M. Lawrence dělí trestné činy z nenávisti podle toho, jaký je úmysl pachatele – zda chce svým činem projevit jen svoji nenávist (tzv. nenávistné trestné činy) nebo je jeho úmyslem diskriminovat (tzv. diskriminační trestné činy).¹¹³

V českém právním prostředí se trestnými činy z nenávisti zabýval dlouhodobě J. Herczeg, který si vytvořil vlastní třídění podle způsobu umístění pohnutky, tedy zda je pohnutka znakem skutkové nebo kvalifikované skutkové podstaty vybraného trestného činu.¹¹⁴

S ohledem na obsah mé práce, která se má zabývat způsoby sankcionování trestných činů z nenávisti, bych si dovolila představit vlastní třídění, a to podle toho, zda se trestný čin bude projednávat před okresním soudem nebo krajským soudem jako soudem prvního stupně. Jde tedy o třídění dle tzv. věcné příslušnosti, na jejíž určení má vliv výše trestní sazby stanovené v trestním zákoníku u každého jednotlivého trestného činu.

V souladu s ust. § 16 TŘ platí, že v prvním stupni řízení koná okresní soud, nestanoví-li se jinak. V souladu s ust. § 17 TŘ koná krajský soud v prvním stupni řízení o těch trestných činech, pokud na ně zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí nejméně pět let, nebo pokud lze uložit výjimečný trest. Dále pokud se jedná o jeden z taxativně vyjmenovaných trestných činů dle § 17 odst. 1 písm. a)-d) TŘ, nebo trestný čin opilství (§ 17 odst. 2 TŘ).

112 ČTK. „První český terorista“ dostal za pokácení stromů na koleje čtyři roky. [online]. 14.1.2019. IDNES.cz. [cit. 17.11.2021]. Dostupné zde: <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/senior-si-za-pokaceni-stromu-na-koleje-ma-odpykat-ctyri-roky/r~1fa8571817da11e9beedac1f6b220ee8/>>.

113 LAWRENCE, Frederic. M. The punishment of Hate: Toward a Normative Theory of Bias-Motivated Crimes. *Michigan Law Reviv.* 2002. 93 (2). s. 354-357. Doi 10.2307/1289930 .

114 HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer a.s, 2008, s. 10.

Mezi trestné činy, které bude projednávat vždy krajský soud jako soud prvního stupně lze zařadit zvláště závažné zločiny genocidium (§ 400 TZ), útok proti lidskosti (§ 401 TZ), apartheid a diskriminace skupiny osob (§ 402 TZ).

Ostatní trestné činy z nenávisti se budou projednávat vždy nejprve před místně příslušným okresním soudem. Bude se jednat např. o trestný čin násilí vůči skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 odst. 2 TZ), Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 TZ), Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356 TZ), Založení, podpora a propagace hutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 403 TZ), Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (404 TZ), Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405 TZ).

Závěrem bych chtěla upozornit na čerstvou novelu trestního zákoníku a trestního řádu zaměřující se na rozšíření trestných činů z nenávisti o další skutkové podstaty spočívající v zákazu šíření nacistických symbolů a změny v právní úpravě alternativních trestů. Tato novela č. 220/2021 Sb. byla podepsána prezidentem ČR dne 01.06.2021 a která částečně nabyla účinnosti dne 01.07.2021 a částečně teprve nabude dne 01.01.2022 a 01.07.2023.

Od 1.1.2022 se tak zakotvuje nový trestný čin v ust. § 403a TZ šíření díla k propagaci hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka. Tento trestný čin spočívá v tom, že pachatel ve větším rozsahu vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak opatří nebo pro jiného vytvoří dílo, které vyobrazuje, zachycuje nebo jinak znázorňuje symboly, zejména loga, vlajky, odznaky, uniformy a jejich části, hesla, výroky, prohlášení, slogany a formy pozdravů, představitele nebo projevy představitelů. Pak bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, peněžitým trestem nebo propadnutím věci. Pokud ta spáchá jako člen organizované skupiny, tiskem, filmem, rozhlasem, veřejnou počítačovou sítí, nebo v úmyslu získat prospěch, pak bude potrestán trestem odnětí svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem. Zároveň trestní zákoník obsahuje v ust. § 403b zvláštní ustanovení o beztrestnosti, kdy není trestně postihován ten, kdo se dopustí shora uvedeného jednání za účelem vzdělávání, výzkumu, umění, podávání zpráv o aktuálních nebo historických událostech nebo k obdobným účelům.

2. Sankcionování trestných činů z nenávisti de lege lata v českém právním prostředí

V této kapitole se zaměřím na trestněprávní sankce a principy pro jejich ukládání, a to nejen v rámci trestných činů z nenávisti. Představím také krátkou statistiku, ze které budou vyplývat nejčastěji ukládané sankce za tento typ trestné činnosti. V neposlední řadě se zaměřím na specifika sankcionování pachatelů dospělých fyzických osob.

2.1. Obecně o sankcionování trestných činů

V první části se pokusím nastínit obecné principy ukládání sankcí v českém právním systému.

2.1.1. Smysl a účel sankcionování

Již od začátku věků se lidská společnost snaží nalézt nejspravedlivější a nejvhodnější způsob trestání. Nejčastěji hledáme odpovědi spojené s funkcí a účelností ukládaných trestů¹¹⁵. Jedním z hlavních důvodů je skutečnost, že trest způsobuje pachateli nějakou újmu. Činit jinému člověku újmu je z hlediska mravních norem nepřijatelné, a proto musí vždy existovat dostatek důvodů pro ospravedlnění způsobu, kterým se konkrétní trest ukládá.¹¹⁶

Trestem se obecně rozumí „zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání.“¹¹⁷ Sankce je jedním z cílů trestní represe, kdy pachateli je působena újma, neboť on také způsobil újmu.

Právní teorie rozeznává tři základní koncepce pojetí smyslu trestu – absolutní teorie (tzv. *teorie odplaty*), relativní (tzv. *teorie prevence*) a dále smíšená (*slučovací*) teorie.¹¹⁸

Podstata absolutní teorie někdy známé také jako *taliační teorie* lze shrnout jednou větou: „*trestá se, protože bylo pácháno zlo.*“¹¹⁹ Zastáncem této teorie byla tzv. klasická škola trestního práva, jejíž členové byli přesvědčeni, že pachatel se vědomě rozhoduje o svém jednání, a proto přistupuje na to, že bude potrestaný. Žádný společenský účel není spojen s ukládáním trestu. Právo ukládá normy sloužící obecnému blahu s možností vynucení, a proto protiprávní jednání svobodného občana zasluhuje trest. Trest se ukládá z důvodu nezákonnosti

115 KARABEC, Zdeněk. Účel trestání. *Kriminalistika – čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi*. 2000. roč. XV. č. 2, s. 108.

116 Podrobněji k účelu trestu např. LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, s. 6 a násl.

117 TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 395.

118 SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav. In SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém trestního práva. Část I. Trestní právo a trestní zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, s. 38.

119 NOVOTNÝ, Oto, In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2016, s. 294.

takovéhoto jednání. Potrestání pak naplňuje spravedlnost, která byla porušena nezákonným jednáním pachatele. Mezi představitele klasické školy lze řadit např. Aristotela, který tvrdil, že trest vyrovná bezpráví a odplatou se opět obnovuje spravedlnost. Na toto učení navázal také Hegel, který tvrdil, že pachatele může se spravedlností, potažmo společností, smířit jen spravedlivý trest.¹²⁰ Absolutní teorie byla občas spojována také s teorií tzv. spravedlivé odměny. Tato teorie spočívá v tom, že trestní sankce by se měly ukládat, protože si je pachatel zaslouhuje¹²¹. Absolutní teorii lze vnímat jako filozofii trestu směřující především do minulosti – na odplatu za to, co se stalo a co bylo spácháno.

Výlučná aplikace této teorie by však nikdy nevedla ke spravedlivému trestu. Jak shrnul ve své odborné monografii O. Novotný: „*Trest je odplatou, ale odplata není jeho cílem. Odplata nemůže být cílem trestu, neboť odplata směřuje výlučně do minulosti, kdežto cíl je kategorií budoucnosti. Uskutečníme-li cíl, přestává být cílem. Kdyby byla cílem trestu odplata, byl by cíl trestu v něm samotném.*“¹²²

Na druhé straně stojí tzv. relativní teorie, která naopak v trestu vidí nějaký účel, který je užitečný pro společnost. Tuto teorii lze shrnout větou „*trestá se, aby nebylo pácháno zlo*“. Smysl této koncepce spočívá v ochraně společnosti a polepšení pachatele, přičemž její zastánci zásadně odmítají, že trest je prostředkem odplaty. Trest se vnímá jako lék, který zabrání budoucímu páchání trestných činů (princip individuální a generální prevence). Tuto teorii zastávala především pozitivistická škola trestního práva – např. F. von Liszt se svojí teorií speciální prevence, P.J.A von Feuerbach se svojí teorií psychologického donucení, nebo C. Lombrosa a E. Ferrim.¹²³

Trest by měl být pro pachatele jasně daný a srozumitelný. Jak říkal C. Beccario: „*odstrašující účinek nespočívá v přísnosti, ale v neodvratitelnosti trestu.*“¹²⁴ Ani tato teorie ve své výlučnosti není vhodná, neboť je velice složité nalézt pro každého pachatele trest, který bude pro jeho patologické jednání (často opakované) lékem.

V neposlední řadě existuje tzv. smíšená teorie (někdy známá také jako teorie slučovací). Jedná se o teorii, která ve své podstatě spojuje dvě shora zmíněné teorie – trest by měl předcházet páchání trestných činů. K tomu by měla sloužit tzv. generální prevence, jejíž

120 TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 396.

121 Tamtéž, s. 397.

122 NOVOTNÝ, Oto. NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti.* 2. vydání. Praha: ACADEMIA nakladatelství Československé akademie věd, 1969, s. 28.

123 KALVODOVÁ, Věra. In KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část.* 1. vydání. Praha: C.H. Beck a.s., 2009, s. 463.

124 TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 397.

podstatou by měla být široká osvěta ve společnosti, a dále speciální prevence, která by působila na pachatele trestných činů.

Mezi dosti extrémní teorie lze řadit tzv. abolicionistické teorie. Podstatou těchto teorií je omezení jakéhokoliv trestání či jeho úplné zrušení. Představitelé radikální abolicionistické teorie zastávají názor, že systém trestního práva je demoralizovaný a stejně tak i zákony upravený systém trestání, proto je nutné zcela vymýtit tresty a tedy i samotné trestní právo. Mezi takovéto hnutí lze řadit např. marxismus, fenomenologii či anarchismus.¹²⁵

V českém právu platí tzv. smíšená teorie trestání. Trest je definován jako „*prostředek státního donucení, který stát užívá k ochraně zájmů chráněných trestním zákonem, ochraně společnosti před trestnými činy a jejich pachateli. Jedná se o újmu na svobodě, majetkových nebo jiných právech odsouzeného, které může pachateli trestného činu uložit jen soud.*“¹²⁶

Účel trestu není v trestním zákoníku definován. Jeho definici nahradily základní zásady, kterými se má soud při ukládání trestu řídit.¹²⁷ Jinak je tomu však v rámci ukládání sankcí mladistvým pachatelům. Podle § 9 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládež platí, že účelem ukládaného opatření je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jim dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchaní provinění. Jedná se zejména o projev vůle zákonodárce umožnit mladistvým pachatelům přednostně jejich nápravu, která je vzhledem k jejich věku a zkušenostem stále s velkou pravděpodobností možná.

Ačkoliv není účel trestu vymezen v rámci ukládání trestů dospělým pachatelům (ani právníckým osobám), lze konstatovat, že základním úkolem trestu je ochrana společnosti před trestnými činy. Dle O. Novotného lze takovéto ochrany dosáhnout zejména individuální a generální prevencí.¹²⁸

Podstata individuální prevence tkví v působení trestu na pachatele. Lze ji dělit na *negativní individuální prevenci*, která spočívá v tom, že trest má pachateli zabránit v další trestné činnosti a přimět ho k respektování zákonů. Obvykle se tak činí uložením nepodmíněného trestu, trestu propadnutí věci nebo i trestem podmíněným. Důležité však je

125 KOPŘIVA, Marcela. Soudce v říši účelu trestu. *Trestněprávní revue*. 2020. roč. XIX., č. 3, s. 129.

126 TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 397.

127 Jedná se o zásadu zákonnosti, přiměřenosti, individualizace použitých sankcí, personalit sankce, neslučitelnosti určitých druhů sankcí u téhož pachatele, humanity sankcí.

128 NOVOTNÝ, Oto, In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwers ČR a.s., 2016, s. 296.

vytvořit ve vědomí pachatele dostatečné psychické zábrany působící proti páčání další trestné činnosti a odradit ho od ní. Toto může být docíleno např. výchovným a socializačním působením na pachatele. Často se tohoto může docílit jen působením na pozitivní prvky pachatelovy osobnosti a jeho sociálně užitečných svazků, posilováním pozitivních vlastností, zvyků a návyků a rozvoj jeho zájmů jeho osobnosti.¹²⁹

Pozitivní individuální prevence naopak spočívá ve výchovném působení na pachatele. Jedná se např. o podmíněné odsouzení nebo upuštění od potrestání. Dle O. Novotného se však výchovné působení trestu značně přeceňuje, o čemž svědčí i fakt, že otázka výchovného působení na pachatele byla z trestního zákona z roku 1961 vypuštěna. Podstata kriminálního jednání je však obvykle skryta v osobnosti pachatele a jeho společenském svazku, ve kterém vyrůstal a žije. Defekty však stěží lze napravit nějakým trestem, natož výchovným působením.

Oto Novotný vyslovil zajímavou myšlenku, že ačkoliv si to mnozí lidé nemyslí, tak velkým úspěchem u pachatele je, pokud upustí od dalšího páčání trestné činnosti jen z toho důvodu, že se mu riziko jeví jako příliš velké či z obavy před novým trestem – pak dle jeho názoru – bylo cíle trestu zčásti dosaženo. K tomu dodává, že citelnost trestu pro pachatele se odvíjí mj. také od celkových společenských poměrů a celkové životní úrovně ve společnosti v době výkonu trestu. „*Tedy újma spočívající v trestu odnětí svobody je určena rozdílem mezi způsobem života vězňů a současným způsobem života svobodných lidí. Jinak řečeno: jestliže stoupá celková životní úroveň společnosti a celkový režim v nápravně výchovných ústavech zůstává beze změny, citelnost trestu odnětí svobody se zvyšuje.*“¹³⁰

Generální prevence spočívá v působení trestu na ostatní občany a na veřejnost. *Negativní generální prevence* může spočívat v odstrašení potenciálních pachatelů, tresty mohou působit na občany a upozorňovat na větší nebo menší riziko. U *pozitivní generální prevence* se jedná o vliv trestu na řádné občany, kteří tak mohou být upozorněni na škodlivost a zavrženíhodnost i trestnost spáchaných činů a mohou tak být posíleny jejich pocity bezpečnosti a právní jistoty.

S ohledem na podstatu trestných činů z nenávisti, jejichž podstatou je existence předsudku, se domnívám, že výchovné působení na pachatele by zde bylo více než příhodné. Důležité je v pachateli vzbudit rozhodnutí nedopouštět se dalších trestných činů a snažit se o

129 NOVOTNÝ, Oto. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwers a.s., 2016, s. 296-297. Shodně také NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vydání. Praha: ACADEMIA nakladatelství Československé akademie věd, 1969, s. 32.

130 NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vydání. Praha: ACADEMIA nakladatelství Československé akademie věd, 1969, s. 16.

sebeupřevýchovu (nikoliv nucenou převýchovu). Ačkoliv se účel trestu v průběhu historie se měnil¹³¹, domnívám se, že jeho stanovení má vliv na nápravu pachatele, neboť má vliv na způsob ukládání trestů. K nápravě by tak mohly pomoci zájmová sdružení, která jsou upravena v § 2 odst. 7 TR. „*Všechny orgány činné v trestním řízení spolupracují se zájmovými sdruženími občanů a využívají jejich výchovného působení.*“

Shrneme-li shora uvedené, tak základním cílem trestu je ochrana společnosti před trestnými činy a jejich pachateli směřující k tomu, aby trestné činy nebyly páčány vůbec nebo alespoň v co nejmenší míře. Nyní však vyvstává otázka, jakým způsobem tohoto cíle lze co nejefektivněji dosáhnout.

2.1.2. Ukládání trestů v České republice

Účel trestních sankcí není v trestním zákoníku nijak vymezen, nicméně je nahrazen obecnými zásadami sankcionování. Právě z těchto zásad můžeme dovozovat účel uloženého trestu.¹³² Systém trestních sankcí v trestním zákoníku je uzavřený a nepřipouští použití analogie v neprospěch pachatele při jejich ukládání.

Trestní zákoník vychází z tzv. duality trestních sankcí - lze uložit buď trest, nebo ochranné opatření. V rámci sankcionování mladistvých existuje tzv. monismus trestních sankcí – lze jim za provinění uložit výlučně trestní opatření.

Obecná pravidla pro ukládání trestů jsou stanovena v § 37-42 TZ. Jejich aplikace by měla odpovídat účelu trestu, uložený trest by měl být přiměřený povaze a závažnosti trestného činu a poměrům pachatele.¹³³

Základním východiskem by měla být zásada zákonnosti stanovená v § 37 odst. 1 TZ. Veškeré ukládané sankce tak musí mít oporu v zákoně – tj. být v souladu s účelem trestu, přiměřeným druhem trestu a v zákonné výši. Co se týče stanovení druhu trestu a jeho výše, musí soud vždy zohlednit závažnost konkrétního trestného činu – typová závažnost trestného činu se obvykle nachází v zákonné výměře u každého trestného činu v trestním zákoníku.¹³⁴ Dále soud má povinnost přihlížet ke zvláštnostem případu (povaze a konkrétní závažnosti trestného činu), dále k osobním, majetkovým a rodinným a jiným poměrům pachatele, jeho dosavadnímu způsobu života a možnosti jeho nápravy (tzv. princip individualizace trestu). Posuzování možnosti nápravy může být občas v praxi velmi složitá. Soud by si měl vždy

131 KOPŘIVA, Marcela. Soudce v říší účelu trestu. *Trestněprávní revue*. 2020. roč. XIX., č. 3, s. 129.

132 VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů: informace z judikatury: k 1.8.2011*. 1. vydání. Praha: ANAG, 2011, s. 108.

133 HERANOVÁ, Simona. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání*. Praha: Leges, 2019, s. 449 a násl.

134 Tamtéž, s. 449.

stanovit prognózu budoucího vývoje pachatele na základě jeho osobnosti a prostředí, v němž se jeho osoba vyvíjela a v němž se bude v budoucnu vyvíjet.¹³⁵

Odchýlením se od těchto zásad by znamenalo porušit zásadu soudcovské individualizace trestu a rozpor s principem zákonnosti. Soud musí vždy zvažovat takový druh trestu, aby naplnil účel trestu, zejména účinnou ochranu společnosti.

V. Král se domnívá, že ust. § 38 odst. 1 TZ je do jisté míry duplicitní s ust. § 39 odst. 1 až 3 TZ, protože trest uložený v souladu s § 39 odst. 1 až 3 TZ je současně trestem respektující požadavek vyjádřený v § 38 odst. 1 TZ a naopak¹³⁶. Doplnuje, že by toto mohlo být namítáno ve vztahu k ochranným opatřením, kdy jejich účel je především preventivní. Domnívá se, že i v těchto případech je nutné dodržovat ust. § 38 odst. 1 TZ., neboť by mohlo docházet k ukládání zcela nepřiměřených sankcí.

Ustanovení § 39 odst. 2 TZ je projevem tzv. zásady subsidiarity trestní represe, respektive ekonomie trestní represe v rovině trestních sankcí.¹³⁷ Jedná se o princip, který zakazuje v každém jednotlivém případě uložit přísnější trest, než kde postačuje sankce mírnější. Tento princip lze posuzovat jako zpřesnění zásady přiměřenosti trestní sankce. Posuzování korektnosti ukládané sankce je mnohdy složité, nicméně vždy by se soud měl držet zásady minima trestní represe s maximálním ochranným efektem. Úkolem je tedy dosáhnout účelu trestu, zejména tedy ochrany společnosti, jakož i dalších dílčích účelů jako je např. individuální represe, individuální prevence a generální prevence.

Velmi důležité je také zmínit ust. § 39 odst. 5 TZ, které zamezuje dvojímu přičítání téže skutečnosti k tíži nebo ve prospěch pachatele.¹³⁸ Toto ustanovení má vliv na ukládání trestu, ale také zda nemá být použito vyšší trestní sazby a k posouzení otázky viny¹³⁹. Jako příklad lze uvést trestný čin podněcování nenávisti, kdy nemůže být pachateli přičítána jako přitěžující okolnost, že spáchal trestný čin z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti dle § 42 písm. b) trestního zákoníku. Tato zásada se však uplatní pouze u skutkové podstaty jednoho a téhož trestného činu. Není proto vyloučeno, aby ke stejné okolnosti bylo přihlédnuto u dvou různých skutkových podstat trestných činů spáchaných

135 JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 73.

136 KRÁL, Vladimír. In DRAŠTÍK, Antonín, FREMR, Robert, DURDÍK, Tomáš a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. I.-II.díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwers ČR a.s., 2015. Dostupné v ASPI.

137 ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník. Komentář. I. svazek*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck a.s., 2020, s. 568.

138 Srov. Rozhodnutí NS SSR zo dňa 27. 1. 1972, sp. zn. 1 To 169/71 (R 45/1972/I).

139 JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 74.

v souběhu.¹⁴⁰ I přesto všechno však soud může přihlédnout k intenzitě, s jakou je v konkrétním případě naplněn znak podmiňující použití vyšší trestní sazby.¹⁴¹

Obecně platí, že při stanovení druhu a výměry trestu soud vychází z trestní sankce, kterou zákon v příslušných ustanovení využívá. Z hlediska zákonné konstrukce trestních sankcí je v některých případech stanovena možnost uložit toliko jediný druh trestu bez možnosti výběru z několika druhů trestů. U trestných činů z nenávisti trestní zákoník stanoví výlučně tresty odnětí svobody. S ohledem na zásadu individuality je nutné při posuzování zákonné diferenciaci trestu přihlížet k trestnímu zákoníku jako celku, a proto lze uložit pachateli trestného činu nenávisti i jiný druh trestu (např. vyhoštění, obecně prospěšné práce, peněžitý trest), a to s ohledem na posouzení závažnosti konkrétního činu či osoby pachatele.

S ohledem na konkrétní druh trestu bude nutné stanovit jeho výměru, případně výkon. Stanovené hranice výměry trestu stanovují míru závažnosti jednotlivých případů trestného činu. Z hlediska stanovení výše trestu v rámci zákonné sazby pak soud přihlíží ke konkrétní povaze a závažnosti trestného činu, zejména zkoumá míru naplnění jednotlivých znaků skutkové podstaty trestného činu nad rámec, které svědčí o vině pachatele.

Při stanovení druhu a výměry trestu je nutné vzít v potaz i další okolnosti, zejména polehčující či přitěžující okolnosti. Úplné zjištění všech polehčujících a přitěžujících okolností, jakož i zhodnocení stupně intenzity ve vztahu k ostatním skutečnostem případu je nezbytnou podmínkou pro stanovení druhu a výměry trestu.¹⁴² Je důležité podotknout, že za přitěžující nebo polehčující okolnost je možno považovat pouze takovou skutečnost, která má význam pro posouzení povahy a závažnosti spáchaného činu a osoby jeho pachatele a pro dosažení účelu trestu a jeho vyměření. Na příklad nelze posoudit jako polehčující skutečnost to, že bez přičinění pachatele byla věc Policií ČR poškozenému navracena. Demonstrativní výčet polehčujících a přitěžujících okolností je upraveny v § 41 a 42 TZ. Důležité je zmínit, že pokud je nějaká okolnost již součástí skutkové podstaty trestného činu (např. nenávistná pohnutka), pak ji není možné použít jako přitěžující či polehčující okolnost (zákaz dvojího přičítání). To samé platí tehdy, že obecně přitěžující okolnost nemůže být okolností, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby.¹⁴³

Obecně přitěžující okolnost využívá soud v praxi tak, že výši trestu stanoví při horní hranici trestní sazby. V případě, že nenávistná pohnutka bude součástí kvalifikované skutkové

140 Stanovisko trestního kolegia NS ČR ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. Tpjn 300/2000 (R 14/2002/II) .

141 Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR z 27.1.1972, sp.zn. 1 To 169/71.

142 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 11. 1964, sp. zn. 4 Tz 49/64.

143 HERANOVÁ, Simona. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 450.

podstaty, pak se automaticky zvyšuje trestní sazba v předepsané délce. Proto je velmi důležité, jakým způsobem zákonodárce zakotví trestné činy z nenávisti ve svých zákonech.

Obecnou přitěžující okolnost nelze také považovat za *obecnou ochrannou normu* proti předsudečným útokům, neboť její podstatou není automatické zvýšení trestu, ale možnost soudu *uvážít* takové zvýšení trestu. To je pak zvláště patrné u takových trestných činů, které jsou spáchány z pohnutek nezahrnutých do kvalifikovaných skutkových podstat.

V rámci individuality ukládání sankce musí soudce *zvažovat* mnohá kritéria. Jedná se o povahu a závažnost spáchaného trestného činu, dále osobní, rodinné, majetkové a jiné poměry pachatele, dosavadní způsob života pachatele a možnosti jeho nápravy, již dříve zmíněné okolnosti polehčující a přitěžující a zvláštní podmínky pro ukládání jednotlivých trestů.

Další konkretizaci, která přichází v úvahu je např. vztah k některým formám trestné činnosti, ve vztahu ke zmenšené přičetnosti, úpravou souběhu trestných činů a pokračování v trestném činu, možnostem upuštění od potrestání a mimořádného snížení trestu odnětí svobody, možnostem kombinace trestů a ochranného opatření, diferencovaným výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody.¹⁴⁴

Okolnosti použití vyšší trestní sazby se projeví v právním posouzení trestného činu, při ukládání trestu jen tehdy, pokud se neporuší zásada dvojího přičítání.

Speciálním případem je recidiva, protože lze předpokládat, že ani dřívější odsouzení pachatele nevedlo k jeho nápravě, tedy že předchozí uložený trest nesplnil svůj účel. Trestní zákoník pokládá recidivu obecně jako přitěžující okolnost. Aby se mohlo k recidivě dle § 42 písm. p) trestního zákoníku přistupovat jako k přitěžující okolnosti, musí odsouzení právně existovat – nemůže tedy platit pravidlo, že ohledně dřívějšího odsouzení bude platit, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen. Lze ji však vnímat jako jinou přitěžující okolnost v tomto případě neuvedenou.

V rámci ukládání trestů se můžeme setkat také s tzv. mimořádným zvýšení trestní sazby dle § 59 TZ. Pachatel opět spáchá zvlášť závažný zločin, ač již by pro jiný zvlášť závažný zločin potrestaný. V případě trestných činů z nenávisti by se jednalo o založení podpora a propagace hnutí dle § 403 odst. 2 písm. a), zneužití pravomoci úřední osoby § 329 odst. 1, 2 písm. b), zavlčení § 172 odst. 1 a odst. 2, 3 písm. b), zbavení osobní svobody § 170 odst. 1, 2 písm. b), těžké ublížení na zdraví § 145 odst. 1, 2 písm. f), vražda § 140 odst. 1 a odst. 2,3 písm. g), genocidium § 400, útok proti lidskosti § 401, apartheid § 402 trestního

144 PŮRY, František. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl. 2. vydání.* Praha: C.H.Beck a.s., 2012. s. 512.

zákoníku. K aplikaci tohoto ustanovení je nutné, aby soud učinil závěr, že vzhledem k recidivě a ostatním okolnostem případu je závažnost zvláště závažného zločinu vysoká nebo je možnost nápravy pachatele ztížena. Pokud se tyto podmínky splní, pak se zvyšuje horní hranice trestní sazby o jednu třetinu a soud pak ukládá trest odnětí svobody v horní polovině takto stanovené trestní sazby. Horní hranice může být zvýšena i nad 20 let, nesmí však nikdy převyšovat třicet let.

V případech, že soud zvažuje uložení nepodmíněného trestu, je nutné, aby zohlednil, zda z provedeního dokazování nevyplývají skutečnosti, které odůvodňují mimořádné snížení trestu dle § 58 TZ nebo mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody dle § 59 TZ.

Mimořádné snížení trestu je možné pouze tehdy, pokud k tomu budou naplněny zákonné podmínky. Jedná se o okolnost mimořádnou, neboť „*Snížit trest pod dolní hranici trestní sazby podle § 40 odst. 1 tr. zák. může soud pouze tehdy, lze-li na podkladě provedeního dokazování učinit odůvodněný závěr o tom, že účelu trestu lze dosáhnout i trestem kratšího trvání. Při zjišťování existence této zákonné podmínky musí být hodnoceny poznatky vztahující se k osobě pachatele trestného činu a musí být uváženy možnosti jeho resocializace. Není-li reálný předpoklad pro resocializaci pachatele trestného činu (tj. není-li predikce založená na všestranném zhodnocení provedených důkazů příznivá), nepřichází snížení trestu pod dolní hranici v úvahu, neboť uvedený postup při ukládání trestu je vázán na kumulativní naplnění zákonných předpokladů, které citované ustanovení stanoví.*“¹⁴⁵

Mimořádné zvýšení trestu přichází v úvahu taktéž ve výjimečných okolnostech a za splnění zákonných podmínek. Aplikace tohoto ustanovení přichází v úvahu tehdy, pokud spáchá opětovně zvláště závažný zločin. Jedná se o tzv. zvláště nebezpečného recidivistu.¹⁴⁶

Přísněji je postihován také pachatel trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny dle § 107 a § 108 TZ. Tento institut je nutné odlišovat od ustanovení trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině dle § 361 trestního zákoníku. Dle prvního se jedná o trestání jiných úmyslných trestných činů spáchaných ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Postup podle § 107 a § 108 TZ je obligatorní a nemusí se prokazovat, že závažnost trestného činu je vysoká a že náprava pachatele je ztížena. Důsledkem je zvýšení horní hranice trestu odnětí svobody o jednu třetinu. Soud pak uloží takovému pachateli trest v horní polovině takto stanovené trestní sazby, a to výjimkou, kdy jsou zároveň splněny podmínky pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody dle § 58 TZ.

145 Rozsudek VS v Olomouci ze dne 22. 11. 2000, sp. zn. 1 To 96/2000 (SR 4/2001 s. 129). Dostupný v: PROUZA, Daniel. *Trestní zákoník s judikaturou*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck a.s. 2010, s. 186.

146 Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 9. 1996, sp. zn. 1 Tzn 17/96. PROUZA, Daniel. *Trestní zákoník s judikaturou*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck a.s. 2010, s. 193.

Ustanovení podle § 361 TZ se aplikuje tehdy, pokud se pachatel přímo účastnil na jednání organizované skupiny.

Někdy se můžeme v trestněprávní nauce setkat s názorem, že součinnost a účastenství podstatně zvyšuje nebezpečnost trestného činu pro společnost, protože trestný čin spáchaný více osobami je pro společnost nebezpečnější. Domnívám se, že nelze pohnutku hlavního pachatele přičítat taktéž k tíži spolupachatele, jedná se o přitěžující okolnost, kterou je nutné zkoumat u každého aktéra zvlášť.¹⁴⁷

S ohledem na společenskou škodlivost trestného činu nesmíme zapomínat také na institut tzv. upuštění od uložení trestu. Pokud k naplnění účelu trestního zákoníku po projednání věci před soudem postačí jen vyslovení viny, není nutno pachateli ukládat trest. Pachatel by musel spáchat přečin, litovat svého jednání a projevit účinnou snahu po nápravě, a jestliže lze vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a dosavadnímu způsobu života důvodně očekávat, že již projednání věci před soudem postačí k jeho nápravě i ochraně společnosti (§ 46 odst. 1 trestního zákoníku).

V souladu s ust. § 46 odst. 2 TZ lze upustit od potrestání také u tzv. spolupracujícího obviněného.

Upustit od potrestání lze také v případě nezpůsobilého pokusu, resp. nezpůsobilé přípravy dle § 46 odst. 3 trestního zákoníku, dále je možné podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, případně pokud by byl pachatel zmenšeně příčetný. Všechny ukládané tresty musejí být vždy přiměřené, tedy tam kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější (§ 38 TZ).¹⁴⁸ Podrobněji se k institutu upuštění od potrestání budu zabývat níže.

2.1.3. Tresty a ochranná opatření

V této podkapitole bych se chtěla zaměřit na podstatu jednotlivých druhů trestů s tím, že se blíže budu zabírat těmi, které jsou za trestné činy z nenávisti v praxi nejčastěji ukládány.

Podle čl. 39 Listiny a § 37 TZ lze ukládat tresty jen na základě zákona (*nulla poena sine lege*). V trestním právu lze jako sankci uložit buď trest anebo ochranné opatření (nebo, pokud to zákon připouští, obojí).

147 Shodně SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar. In SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém trestního práva. Část II. Základy trestní odpovědnosti*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, s. 418.

148 Odvolacím důvodem pak může být např. To, že trest je tzv. zjevně nepřiměřený.

Šámal, Říha a Strye se zmiňují také o tzv. *quasi-sankcích*.¹⁴⁹ Mezi quasi-sankce řadí „*quasi*“ zákaz činnosti podle § 179g odst. 2 písm. a) a § 307 odst. 2 písm. a) TŘ, případně tzv. quasi-peněžitý trest podle § 179g odst. 2 písm. b) a § 307 odst. 2 písm. b) TŘ, resp. § 309 odst. 1 písm. d) TŘ. Zároveň sdělují, že v rámci rekodifikace trestního procesu se uvažuje o zavedení quasi-obecně prospěšných prací v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání, přičemž by se jednalo o přiměřenou povinnost vykonání určitých prací při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Jako trest samostatný lze uložit takový trest, který je výslovně upraven u konkrétního trestného činu (§ 53 odst. 1 TZ). Výjimku tvoří trest domácího vězení, obecně prospěšných prací, peněžitý trest, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, vyhoštění a zákaz pobytu - tyto lze uložit, i když to trestní zákoník u trestného činu výslovně nepředpokládá.

Dále je také možné uložit více trestů vedle sebe, pokud to zákon nebo judikatura nevyklučuje. Nikdy však nelze uložit domácí vězení vedle odnětí svobody a obecně prospěšných prací, obecně prospěšné práce vedle odnětí svobody, peněžitý trest vedle trestu propadnutí majetku a zákaz pobytu vedle vyhoštění (§ 53 odst. 1 TZ). Při úvaze, zda uložit více trestů vedle sebe, je nutno dbát též obecné zásady subsidiarity přísnější trestní sankce vyjádřené v § 38 odst. 2 TZ, aby nedocházelo ke kumulaci trestních sankcí.

Co se týče druhu ukládaných trestů, tak tyto máme upraveny v ust. § 52 TZ. Jedná se o trest odnětí svobody a alternativní tresty. Alternativní tresty jsou všechny tresty nespojené s trestem odnětí svobody (jedná se tedy o trest domácího vězení, obecně prospěšných prací, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti, vyhoštění). Novotný považuje do jisté míry za alternativní trest i podmíněný trest odnětí svobody.¹⁵⁰ Je nutno zdůraznit, že všechny tresty jsou svou povahou přísnosti trestu na stejné úrovni a nelze říci, že by některý z trestů byl mírnější či naopak přísnější. Takto se vyjádřil ve svém usnesení Nejvyšší soud ČR, který dovodil, že ze samotné systematiky druhů trestů nelze dovodit, že trest obecně prospěšných prací by bylo možno obecně pokládat za mírnější trest než trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen. Není vyloučeno, že uložení obecně prospěšných prací v takové výši, že uloženy

149 ŠÁMAL, Pavel, ŘÍHA, Jiří, STRYA, Jan. Odklony v justiční praxi – 1. část. *Trestněprávní revue*. 2019. roč. XVIII, č. 9, s. 177.

150 NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2017, s. 268.

počet hodin tohoto trestu činí z pohledu případné jeho přeměny v trest odnětí svobody méně, než je dolní hranice trestní sazby stanovené pro příslušný trestný čin.¹⁵¹

Kromě těchto trestů lze uložit ještě tzv. výjimečný trest, který se považuje za zvláštní typ trestu odnětí svobody.¹⁵² Dále máme tzv. hmotněprávní alternativy k potrestání – tj. upuštění od potrestání (§ 46), podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (§ 48) a upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence (§ 47), tzv. odklony a dohoda o vině a trestu. Níže bych rozebrala velmi jednoduše jednotlivé druhy trestů, přičemž jejich specifika budou rozebrány v další podkapitole v rámci ukládání nejvhodnějších trestů za trestné činy z nenávisti.

Trest odnětí svobody je trest, který lze uložit u jakéhokoliv trestného činu v trestním zákoníku. Jedná se o trest, který nejvíce zasahuje do práv pachatele, poněvadž ho zbavuje osobní svobody a některých dalších občanských práv. Za účelem případné individualizace tohoto trestu trestní zákoník stanoví tzv. diferenciaci výkonu trestu a také možnost podmíněného propuštění z výkonu trestu.

V odborné veřejnosti dlouhou dobu rezonuje otázka, zda má smysl ukládat tzv. krátkodobé odnětí svobody.¹⁵³ F. Ščerba tvrdí, že: „*ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody, a to včetně trestů krátkodobých, může být nezřídka tou nejlepší reakcí na spáchaný trestný čin. Tzv. šokové nepodmíněné tresty mohou mít v některých případech nemalý odstrašující účinek, a mít tedy žádoucí individuálně preventivní efekt.*“¹⁵⁴ Opačného názoru je však R. Vicherek, který ve svém článku argumentuje: „*...najít hranici mezi tím, kdy krátkodobý TOS povede k zamyšlení pachatele a změně jeho dosavadního jednání, a tím, kdy převládnu negativa této formy trestu, není nijak jednoduché.*“¹⁵⁵ Odkazuje tak na dvě formy pachatelů, kterým je krátkodobý trest odnětí svobody ukládán, konkrétně se jedná o pachatele – recidivisty, kdy předchozí tresty nespojené s odnětím svobody na ně neměly žádný vliv, a pachatelé, kteří se krátce po propuštění z výkonu trestu dopustí opětovně shodné činnosti, pro kterou již byli ve výkonu trestu. V obou případech se jedná o potrestání recidivistů a nikoliv prvotrestaných.

Domnívám se, že krátkodobé odnětí svobody lze po právu považovat jako „šokující“ trest, a to zejména v případě prvotrestaného pachatele. V této souvislosti bych chtěla zmínit

151 Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001.

152 NOVOTNÝ, Oto. In ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2016, s. 304.

153 SOLNAŘ, Vladimír, VANDUCHOVÁ, Marie. In SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém trestního práva*. Část III. *Trestní právo a trestní zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, s. 54.

154 ŠČERBA, Filip. Tresty alternativní a nepodmíněné – doplnění diskuze. *Státní zastupitelství*, 2014, č. 2, s. 65.

155 VICHEREK, Roman. Krátkodobý nepodmíněný trest odnětí svobody – potřebujeme ho v praxi nebo ne? In: ŠČERBA, Filip. *Kriminologické dny 2018*. 1. vydání. Olomouc: Iuridicum, s. 43.

již historický institut tzv. nápravného opatření, který měl sloužit právě jako náhražka krátkodobých trestů odnětí svobody. Jednalo se o trest, který byl do československého trestního zákona zařazen po vzoru sovětských tzv. nápravných prací (*ispravitelno trudovyje raboty*).¹⁵⁶

Dle Solnáře se za krátkodobý trest odnětí svobody považuje trest odnětí svobody do 1 roku. Tento trest neposkytuje dostatečný čas k pozitivnímu ovlivnění pachatele, ale na druhé straně jde o dostatečný čas, aby na něj vězeňské prostředí zapůsobilo a došlo ke ztrátě sociálních vazeb. Dále je tento trest neúměrně finančně nákladný. Otázkou je, zda také nezeslabuje funkci odstrašující. Zastánci této teorie sdělují, že se jedná o dostatečný čas uvědomit si svoji vinu a docílení psychologického šoku bez dlouhodobého narušení sociálních vazeb.

S ohledem na dnešní platnou zásadu, že nepodmíněný trest je ukládán jako *ultima ratio*, shledávám tento institut jako velice problematický. Soudce by měl vždy zvážit, jak silná byla nenávistná pohnutka motivující pachatele jeho čin spáchat a jak hluboce je v něm zakořeněná – v tom případě by měl zvolit takový trest, který nejlépe odstraní kořeny této nenávistné pohnutky. Nedomnívám se ani, že by institut podmíněného propuštění z výkonu trestu mohl prolomit zásadu ukládání trestu *ultima ratio*, a to zejména co se týče prvotrestaných osob.

O druhu trestu **podmíněného trestu odnětí svobody** se stále vedou spory, nicméně většina odborníků se domnívá, že se jedná o samostatný druh trestu.¹⁵⁷ Podstatou tohoto trestu je to, že soud vynese odsuzující rozsudek, ve kterém uloží trest odnětí svobody, ale jeho výkon odloží pod podmínkou, že odsouzený bude během zkušební doby řádně chovat a vyhoví stanoveným podmínkám. Soudce vychází z toho, že samotné trestní stíhání, soudní řízení a vynesení rozsudku spolu s hrozbou eventuálního výkonu trestu je pro odsouzeného dostatečným trestem. Podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody může soud jen trest nepřevyšující 3 roky, a to za podmínky, že vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije, pracuje, a okolnostem případu, má soud důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba výkon tohoto trestu (§ 81 odst. 1 TZ). Zkušební doba je 1- 5 let (§ 82 odst. 1 TZ). Spolu s podmíněným trestem lze uložit také dohled probačního úředníka, který slouží jako zostření tohoto druhu trestní sankce. Závěrem je nutné zdůraznit, že podmíněný odklad výkonu trestu

156 SOLNÁŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav. In SOLNÁŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a kol. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, s. 52-53.

157 TLAPÁK, NAVRÁTILOVÁ, Jana. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 416.

se týká pouze trestu odnětí svobody; pokud by spolu s trestem odnětí svobody byly uloženy i další alternativní tresty, pak na tyto podmíněný odklad nemá žádný vliv.

Trest domácího vězení lze řadit mezi alternativní tresty. Podstatou trestu je povinnost odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí, nebrání-li mu v tom důležité důvody jako např. výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotních služeb. Jedná se o trest, který umožňuje pachateli zachovat jeho rodinné, pracovní a ekonomické vztahy. Je ukládán často pachateli, u kterého se předpokládá rychlá a snadná náprava. Soud může tento trest uložit až na 2 léta, pokud odsuzuje pachatele přečinu, jestli vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu a popřípadě i vedle jiného trestu a zároveň dá pachatel písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost (§ 60 odst. 1 TZ). Tento trest lze uložit i jako samostatný, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení trestu není třeba.

Jako pojistka je v trestním zákoníku uvedena možnost tzv. přeměny trestu domácího vězení (§ 61 TZ.). Pokud by odsouzený porušil podmínky domácího vězení nebo jinak mařil výkon tohoto trestu, může soud přeměnit výkon tohoto trestu v trest odnětí svobody.¹⁵⁸ Každý započatý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody.

Nově podle novely č. 220/2021 může předseda senátu k trestu domácímu vězení uložit také dohled probačního úředníka (§ 60 odst. 5 TZ). Jestliže odsouzený, kterému byl uložen trest domácího vězení, vede i poté řádný život a plněním svých povinností prokáže polepšení, může soud uložené přiměřené omezení, přiměřenou povinnost nebo výchovné opatření zrušit, pokud lze očekávat, že povede řádný život i bez nich, anebo může zrušit uložený dohled, pokud již není zapotřebí zvýšeně sledovat a kontrolovat jeho chování; toto rozhodnutí může soud učinit nejdříve po výkonu jedné třetiny uloženého trestu domácího vězení, nejméně však po šesti měsících výkonu tohoto trestu (§ 60a TZ).

Trest obecně prospěšných prací je dalším z alternativních trestů. Jedná se o dosti přísný trest, neboť odsouzený vykonává v podstatě legální nucenou práci v obecný prospěch širšího okruhu lidí. Odsouzený je povinen provádět stanovenou pracovní činnost osobně, bezplatně a ve svém volném čase. Tato činnost může spočívat v údržbě veřejných prostor, úklid a údržba veřejných budov, komunikace nebo jiné činnosti ve prospěch obcí nebo ve

¹⁵⁸ Jedná se o tzv. náhradní trest odnětí svobody a v souladu s novelou č. 220/2021 Sb., trestního zákoníku bude pojem náhradní trest odnětí svobody zakotven v ust. § 61 TZ.

prospěch státních či jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládež, sociální, charitativní, náboženskou a sportovní činností.¹⁵⁹ Tento trest lze uložit osobě, která je k té konkrétní činnosti způsobilá dle zprávy probačního a mediačního úředníka. Dospělým pachatelům lze uložit trest od 50 hodin do 300 hodin.

Obdobně jako u trestu domácího vězení tak i u trestu obecně prospěšných prací existuje pojistka v podobě přeměny tohoto trestu (§ 65 odst. 2 TZ). Je nutné podotknout, že se novelou trestního zákoníku č. 333/2020 Sb., zpřísňuje přeměna trestu obecně prospěšných prací (§ 65 odst. 2 TZ). Nově lze trest obecně prospěšných prací v případě neplnění jeho podmínek přeměnit jen v trest odnětí svobody. Každá nezapočatá hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá jako jeden den odnětí svobody. Dvojnásobek počtu denních sazeb nesmí však ani spolu s uloženým trestem odnětím svobody přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody (§ 68 odst. 3 TZ).

Trest **propadnutí majetku** je nejpřísnější majetkovou sankcí v českém trestním zákoníku. Tento trest může soud uložit, pokud s ohledem na okolnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele odsuzuje pachatele k výjimečnému trestu nebo odsuzuje-li ho za zvlášť závažný zločin, čímž pachatel pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch (§ 66 odst. 1 TZ). Mimo těchto podmínek lze uložit tento trest tehdy, pokud to trestní zákoník umožňuje (§ 66 odst. 2 TZ).

Peněžitý trest je druhým alternativním trestem, který postihuje majetková práva pachatele. Někteří autoři ho dokonce považují za jednu z nejdůležitějších alternativ krátkodobých trestů odnětí svobody. Tento trest je výjimečný i tím, že nepostihuje jen samotného pachatele, ale i rodinu a jiné osoby, vůči nimž má pachatel závazky, tedy i osobu poškozeného.¹⁶⁰ Peněžitý trest se ukládá, pokud pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch nebo uložení tohoto trestu umožňuje trestní zákoník, a nebo jej soud ukládá za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu a osobě a poměrům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá. Výměra peněžitého trestu je stanovena ve formě denních pokut, jejichž podstatou je vyjádření povahy a závažnosti činu počtem denních sazeb. Obvykle se peněžitý trest u dospělých pachatelů ukládá nejméně ve 20 a nejvíce v 730 denních sazeb. Denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 50.000 Kč.

159 TLAPÁK, NAVRÁTILOVÁ, Jana. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 427.

160 Tamtéž, s. 433.

Novela č. 333/2020 Sb. TZ se dotkla i právní úpravy výkonu tohoto trestu (§ 69 TZ). Nově soud zasílá pachateli výzvu k zaplacení peněžitého trestu, ve které bude uvedena lhůta k zaplacení. Pokud pachatel do této doby peněžitý trest nezaplatí, a pokud je zřejmé, že by vymáhání peněžitého trestu bylo mařeno nebo bylo bezvýsledné, pak je soud oprávněn přeměnit peněžitý trest nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody. Rozdíl od obecně prospěšných prací je, že zde soud nezvažuje možnost nepřeměnění, ale musí přeměnit. Vyplývá to z jazykové dikce, kdy soud „přemění“ peněžitý trest na trest odnětí svobody a nikoliv „*může přeměnit*“. Nově se také stanoví přepočít, kdy každá zcela nezaplacená částka odpovídající jedné denní sazbě se počítá za dva dny odnětí svobody. Dále je nutné zdůraznit, že soud o přeměně peněžitého trestu v trest odnětí svobody již obligatorně nerozhoduje ve veřejném zasedání. Soud musí požádat odsouzeného o vyjádření a poté již není povinen veřejné zasedání nařizovat, ledaže by odsouzený navrhl celou věc projednat ve veřejném zasedání (§ 344 TZ).

Trest **propadnutí věci** má sloužit k tomu, aby byla zneškodněna věc, která mohla sloužit k dalšímu páčání trestných činů, ztížit pro daného pachatele podmínky k další trestné činnosti a odejmout mu prospěch ze spáchaného trestného činu. Tento druh trestu lze uložit fakultativně, ale i obligatorně. Soud uloží tento trest v souladu s § 70 odst. 1 TZ obligatorně, pokud pachatel získal věc trestným činem nebo jako odměnu za něj. Fakultativně lze uložit v souladu s § 70 odst. 2 TZ, tedy že soud prohlásí věc za propadlou, pokud ji bylo užito ke spáchání trestného činu, nebo ke spáchání trestného činu byla určena, nebo kterou pachatel nabyl jen zčásti ze spáchaného trestného činu.

Trest **zákazu činnosti** je trest, který se ukládá pachateli, aby mu bylo znemožněno znovu páchat trestnou činnost, poněvadž výkon nějaké činnosti nebo povolání mu spáchání trestného činu umožnilo nebo usnadnilo. Jedná se tedy o trest, kterým by se mělo přímo zabránit dalšímu páčání trestné činnosti.

Trest zákazu držení a chovu zvířat je poměrně novým trestem stanoveným v § 74a TZ. Tento trest může soud uložit tehdy, dopustil-li se pachatel trestného činu v souvislosti s držením, chovem nebo péčí o zvíře. Tento trest může být uložen až na 10 let.

Trest **zákazu pobytu** má znemožnit pachateli opět páchat trestný čin. Trest spočívá v tom, že odsouzený se nesmí zdržovat na určitém místě nebo v určitém obvodu. Trest se nemůže vztahovat na místo, kde má odsouzený trvalý pobyt. K přechodnému pobytu na takovém místě nebo obvodu v nutné osobní záležitosti je potřeba povolení, které mu může udělit policejní orgán (§ 350a odst. 3 TR).

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce – tento druh trestu lze uložit pachateli, který se dopustil trestného činu, který souvisel s touto pořádanou akcí. Na rozdíl od zákazu činnosti však zasahuje jen do zájmové oblasti pachatele a netýká se jeho profesní oblasti. Trestný čin je spáchán v souvislosti s návštěvou určité akce nejen tehdy, když k jeho spáchání dojde přímo v době a místě jejího konání, ale např. i v okolí místa, kde akce probíhá, nebo v průběhu cesty podniknuté za účelem návštěvy této akce. Tento trest lze samostatně uložit jen za přečin, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Odsouzený je povinen spolupracovat s probační a mediační službou tak, jak stanoví jeho probační úředník. Je možné také nařídit dostavovat se v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce podle pokynů probačního úředníka k určenému útvaru Policie ČR (§ 77 odst. 1 TZ). Tento trest byl do našeho právního řádu vložen zejména v souvislosti s potlačováním tzv. diváckého násilí na sportovních utkáních v Anglii.¹⁶¹

Trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání znamená trest vůči osobní cti pachatele. Tento trest soud uloží tehdy, odsuzuje-li pachatele za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta (§ 78 odst. 1 TZ). Odsouzený ztrácí vyznamenání, čestná uznání a jiné čestné tituly udělené podle vnitrostátních právních předpisů.

Trest ztráty vojenské hodnosti je svojí podstatou obdobný předcházejícímu trestu. Soud může zvážit uložení tohoto trestu tehdy, pokud odsuzuje pachatele za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta.

Trest vyhoštění je upraven v § 80 TZ a lze jej uložit jen pachateli, který není občanem České republiky. Tento trest lze uložit tehdy, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem. Lze jej uložit samostatně nebo i vedle jiného trestu.

V české právní úpravě mezi sankce řadíme nejenom tresty, ale i **ochranná opatření**. Mezi ochranná opatření náleží **ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění spisu a zařízení, zabránění části majetku a ochranná výchova** (tuto lze uložit pouze mladistvým pachatelům). Ochranná opatření stejně jako tresty mají společnost chránit před

161 NOVOTNÝ, Oto. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwers a.s., 2016, s. 340.

trestnou činností. Na rozdíl od trestů mají ochranná opatření tzv. preventivní charakter, tedy nemají vést k morálnímu odsouzení pachatele ale spíše vést k jeho nápravě.¹⁶²

Ochranné léčení ukládá soud pachateli, který byl v době činu zmenšeně přičetný (§ 40 odst. 2 TZ) nebo pokud se upouští od jeho potrestání (47 odst. 1 TZ), nebo pokud pachatel činu jinak trestného není pro nepřičetnost trestně odpovědní a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Dále může být tento trest uložen, pokud čin byl spáchán pachatelem ve stavu vyvolaném duševní poruchou a jeho pobyt je na svobodě nebezpečný, nebo pokud pachatel spáchal čin pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím užíváním. Ochranné léčení se však neuloží, je-li vzhledem k pachateli zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout. Ochranné léčení může probíhat ambulantně nebo ústavní formou.

Zabezpečovací detence může být uložena pachateli, pokud soud upustí od jeho potrestání (§ 47 odst. 2 TZ) nebo pokud pachateli činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zločinu, není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti (§ 100 odst. 1 TZ). Fakultativně může soud uložit toto ochranné opatření tehdy, pokud pachatel spáchal zločin ve stavu vyvolaném duševní poruchou, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti nebo se pachatel, který se oddává zneužívání návykových látek, znovu spáchal zločin, ač již byl pro zločin spáchaný pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejich zneužíváním odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta, a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložením ochranného léčení dostatečné ochrany společnosti. Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy (§ 100 odst. 4 TZ).

Zabrání věci se obvykle ukládá, pokud nebyl uložen trest propadnutí věci, nicméně věc náleží pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit, náleží pachateli, od jehož potrestání soud upustil, ohrožuje bezpečnost lidí nebo majetku, popř. Společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu (§ 101 odst. 1 TZ). Pokud někdo takovou věc zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, učiní neupotřebitelnou, odstraní, zužitkuje, zejména

162 TLAPÁK, NAVRÁTILOVÁ, Jana. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 475-476.

spotřebuje nebo jinak její zabrání zmaří, může soud uložit tzv. **zabrání náhradní hodnoty** až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci (§ 102 TZ).

Zabrání části majetku lze uložit pachateli, který byl uznán vinným úmyslným trestným činem, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně čtyři léta nebo jedním ze zde vyjmenovaných trestných činů za předpokladu, že pachatel takovým trestným činem pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch a soud má za to, že určitá část majetku pochází z trestné činnosti. Soud může toto ochranné opatření uložit, pokud pachatel takovou věc převedl a jinou osobu bezplatně nebo za nápadně výhodných podmínek a tato osoba musela vědět, že na ni takovou věc převedl, aby se vyhnul zabrání; převedl na osobu blízkou, převedl na právnickou osobu, ve které má sám nebo ve spojení s osobami blízkými většinou majetkovou účast, převedl majetek do svěřenského fondu, a nabyl do společného jmění manželů (§ 102a odst. 2 TZ).

Zabrání spisů a zařízení je upraveno v § 103 TZ. A jedná se o spisy s takovým obsahem, jejichž úmyslné rozšiřování při znalosti jejich obsahu by naplňovalo znaky některého trestného činu podle trestního zákona, které se zaberou, jestliže nejméně jeden kus spisu byl šířen, k šíření určen nebo připravován. Současně se zabere i zařízení použité nebo určené ke zhotovení takových spisů, zejména tiskárna, deska, forma, sazba, štoček, negativ, matrice, počítačový program nebo kopírovací zařízení. Důležité je upozornit, že zabrání se vztahuje jen na kus nebo kusy spisu, které jsou v držení osob spolupůsobilých při jejich rozšiřování nebo při jejich přípravě k rozšiřování, nebo byly zveřejněny vystavením, plakátováním, předváděním nebo jiným obdobným způsobem, anebo při zásilkovém rozšiřování ještě nebyly doručeny příjemci (§ 103 odst. 2 TZ). Veškeré zabrané věci připadají státu.

Nejen tresty a ochranná opatření mohou být způsobem řešení trestné činnosti. V českém trestním právu lze nalézt i tzv. *trestněprávní alternativy*, které velice zdařile shrnuje V. Kalivodová takto:

1. Alternativy uvnitř systému trestního práva

Do této kategorie se řadí:

- **alternativy práva hmotného** – alternativy k potrestání a alternativní tresty

Alternativy k potrestání jsou takové prostředky, které se po vyslovení viny užijí namísto uložení jakéhokoliv trestu. Jedná se o upuštění od potrestání, upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečení detence a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem.

Alternativní tresty jsou všechny ostatní tresty nespojené s nepodmíněným trestem odnětí svobody.

- **alternativy práva procesního** – tzv. odklony.

2. Alternativy k potrestání vně systému trestního práva hmotného i procesního

- do této skupiny se řadí mediace.¹⁶³

Upuštění od potrestání je uvedeno v ust. § 46 TZ. Od potrestání pachatele lze upustit, pokud spáchal přečin, svého jednání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě a zároveň vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu a k dosavadnímu způsobu života pachatele lze důvodně očekávat, že již pouhé projednání věci postačí k jeho nápravě i k ochraně společnosti. Soud může upustit od potrestání také u tzv. Spolupracujícího obviněného (§ 46 odst. 2 TZ), případně pokud pachatel je obviněn za přípravu nebo pokus, pokud trestnost nerozpoznal anebo pokud vzhledem k povaze a druhu prostředku nemohlo dojít k dokonání (§ 46 odst. 3 TZ).

Upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence je zakotveno v § 47 TZ, kdy soud takto upustí od potrestání, pokud pachatel spáchal čin ve zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud má za to, že ochranné léčení zajistí nápravu pachatele lépe než uložený trest. Pachatel však nespáchal čin v souvislosti s návykovou látkou.

Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem soud ukládá tehdy, považuje-li za potřebné po stanovenou dobu sledovat chování pachatele. Soud pak k tomu stanoví dohled nad pachatelem.

Spolu s podmíněným upuštěním od potrestání lze uložit tzv. **přiměřená omezení § 48 odst. 3 TZ**. Soud tak může uložit mj. Podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, podrobit se vhodným programům psychologického poradenství nebo zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami.

Ne vždy dochází k odsouzení pachatele na základě klasického soudního procesu – může dojít k tzv. **odklonům**. S nimi dochází k modifikaci vyřešení trestní věci, když trestní řízení nekončí vynesáním odsuzujícího rozsudku, ale trestní věc se vyřeší jinak. F. Ščerba odklony definuje jako „*způsob, jak se ve vhodných případech vyvarovat stigmatizace*

163 KALVODOVÁ, Věra. KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck a.s., 2009, s. 468.

vyplývající z průběhu trestního řízení a odsuzujícího rozsudku.“¹⁶⁴ Souhlasím s Šámalem, Říhou a Stryem, že odklony nelze považovat za univerzální alternativu k trestání, nicméně se jedná o instituty, které se mají využívat pouze v případech, v nichž je větší šance napravit pachatele spolu s narušenými vztahy s poškozenými jiným způsobem než odsouzením v trestním řízení¹⁶⁵. Odklony jsou také často nazývány jako tzv. třetí kolej sankcí.¹⁶⁶

Jedná se o tzv. podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení návrhu na potrestání, trestní příkaz, narovnání a odstoupení od trestního stíhání.¹⁶⁷ V odborné literatuře se vede spor, zda lze do této skupiny zařadit i tzv. dohodu o vině a trestu. Pachatelé mohou být ukládány také různé závazky, pokyny nebo omezení, které musí splnit a jejich dodržení je podmínkou, že trestní stíhání nebude znovu zahájeno (nebo v něm nebude pokračováno).

2.2. Historie sankcionování trestných činů z nenávisti

Ač to může být překvapivé, tak pohnutka byla v rámci sankcionování pachatelů trestných činů zohledňována již v kodifikaci trestního práva v rakouskouherských zemích. Dle J. Veselé již Haynova osnova z roku 1863 zohledňovala pohnutku jako přitěžující okolnost. Vliv pohnutky na druh trestu byl pak obsažen až v tzv. Glasrově osnově v roce 1874.¹⁶⁸ Osnova z roku 1921 uvádí pohnutku v § 54 mezi okolnostmi, pro které je místo žaláře možné uložit tuhé vězení kratší tří měsíců, pokud pachatel jednal z pohnutek zasluhujících uznání. Později však rakouská úprava opouští koncept pohnutky jako jedno z kritérií pro volbu druhu trestu¹⁶⁹.

Kořeny sankcionování trestných činů z nenávisti v českém právním systému sahají do období tzv. první republiky, kdy byl vydán zákon č. 50/1923 Sb. Z a n. na ochranu republiky v meziválečném Československu. Tento zákon byl přijat v souvislosti s atentátem na Aloise Rašína a měl zajistit ochranu ústavněprávnímu zřízení. V ust. § 14 je zakotven tzv. trestný čin rušení míru. Podle § 14 odst. 2 tohoto zákona je tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku potrestán ten, kdo veřejně popuzuje k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání. Podle § 14 odst. 3 bude potrestán vězením od 14

164 ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v české právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges a.s., 2011, s. 32.

165 ŠÁMAL, Pavel, ŘÍHA, Jiří, STRYA, Jan. Odklony v justiční praxi – 1. část. *Trestněprávní revue*. 2019. roč. XVIII, č. 9, s. 177.

166 Tamtéž. Jedná se o tresty, ochranná opatření a odklony.

167 Institut aplikovaný pouze v trestním řízení vedeném proti mladistvému.

168 VESELÁ, Jarmila. *Význam pohnutky a smýšlení pro třídění trestných činů a trestů*. 1. vydání. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1928, s. 10.

169 Tamtéž, s. 12.

dnů do 6 měsíců ten, kdo veřejně popuzuje k zášti proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání. Dále podle § 14 odst. 4 je pachatel potrestán vězením od 8 dnů do 3 měsíců, pokud popuzuje k násilnostem nebo k jiným nepřátelským činům proti jednotlivci pro jeho národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že je bez vyznání. Stejně tak bude potrestán i ten, kdo veřejně způsobem surovým nebo štvavým hanobí republiku, národ nebo národní menšinu tak, že to může snížit vážnost republiky nebo ohrozit obecný mír v republice nebo její mezinárodní vztahy.¹⁷⁰

V rámci právní úpravy trestního práva byl recepční normou v roce 1918 přijat mj. také císařský patent č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl na našem území účinný až do roku 1950. V ust. § 11 stanoví odpovědnost za myšlenky: „*Pro myšlenky nebo pro vnitřní úmysl, jestli že nebyl žádný zevnitřní zlý čin předse vzat, anebo něco se neopominulo, což zákonové předpisují, nemůže se nikdo bráti v odpovídání.*“ Z tohoto jednoznačně vyplývá, že bylo zapovězeno stíhat myšlenky, které neměly zlou podstatu a nebyly jako trestné označeny v zákoně. Za zmínku také stojí, že zde již byla zakotvena odpovědnost osob, pokud trestný čin byl spáchán tiskopisem (např. § 10, § 28, § 29). V ust. 122 byl uzákoněn trestný čin rušení náboženství, kterého se dopustil ten, kdo řečmi, činy v tiskovinách nebo rozšiřovaných o Bohu se rouhal, kdo provozuje náboženství, ruší ho nebo způsobem neuctivým zle nakládá s nářadím k náboženským službám nebo prokazuje opovržení činy, řečmi, tiskovinách nebo spisech, nebo kdo hodlá křesťana k odpadnutí od křesťanství svést, nebo kdo rozšiřuje nevěru, roztrušuje bludné učení, náboženství křesťanství odporující, přičemž byl potrestán žalářem od 6 měsíců do 1 roku. Dnes se jedná o zločin podle církevního práva.¹⁷¹

Předchůdce zločinu z nenávisti můžeme nalézt i v tomto zákoně, a to v ust. § 278, které upravovalo přečin a přestupek proti veřejnému pokoji a řádu. Konkrétně se jednalo o podněcování k zášti proti národnostem, náboženským spolkům, korporacím apod.¹⁷², dále

170 Jen na okraj zmiňuji ust. § 19 tohoto zákona, které zakotvuje zákaz návratu členů bývalé panovnické rodiny nebo podpora takového návratu rodu habsbursko-lotrinské, aniž by získali svolení vlády, že vstoupí nebo se budou zdržovat na území Československé republiky. Je otázkou, zda toto ustanovení nelze z dnešního pohledu považovat za diskriminující na základě původu.

171 HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer a.s, 2008, s. 53.

172 § 302: Kdo jiné k zášti proti rozličným národnostem (kmenům národním), společnostem náboženským nebo jiným, proti jednotlivým třídám nebo stavům společnosti občanské nebo proti korporacím zákonně uznaným, nebo vůbec obyvatele státu k nepřátelskému stranictví proti sobě vybízí, podněcuje nebo svěsti hledí, dopustí se přečinu, ač není-li čin ten činem trestným, na nějž uložen jest trest těžší, a potrestán býti má tuhým vězením ode tří až do šesti měsíců.

urážení církve neb společnosti náboženské, zákonem uznané¹⁷³. Dále je vhodné zmínit i veřejnou urážku na cti podle § 496 zákona a dopustil se jí ten, kdo veřejně nebo před více lidmi skutkem zle nakládá, nebo jinému nadává, anebo nahlas a tak, aby byl slyšen, zlým nakládáním jenu vyhrožuje. Trest je stanoven na prosté vězení od 3 dnů do 1 měsíce. Tuhým vězením až do 3 měsíců byl potrestán ten, když se urážení jiné osoby stalo na takovém místě, kde je zřejmá zvláštní slušnost, anebo když tímto chováním byla dávána úmyslná nevážnost k celým třídám nebo stavům společnosti občanské, k spolkům náboženským a národnostem. Poslední tři uvedené činy však byly vnímány pouze jako přestupky a nikoliv trestné činy.

Z první republiky se dochovalo pár významných rozhodnutí, které bychom mohli řadit jako rozhodnutí týkajících se trestných činů z nenávisti.

Nejvyšší soud ČSR dne 16.09.1925 vydal rozhodnutí sp.zn. Zm II 214/25: „*Výrok „Čecha oběsit“ jest schopen podnítiti k zášti vůči české skupině obyvatelstva*“. Dále rozhodl Nejvyšší soud ČR dne 27.08.1931 sp.z. Zm II 287/30: „*I všeobecná výzva, by se dělnictvo snažilo dosíci splnění svých (krajních) požadavků revolučním třídním bojem (občanskou válkou), je po případě podněcováním ve smyslu § 15 čís. 3 zákona o ochraně republiky.*“¹⁷⁴.

Za zmínku také stojí skutečnost, že tehdejší soudy se vyjádřily i k otázce trestního postihu kritiky jiné osoby: „*Právo kritiky jest sice složkou veřejného života a zaručeno ústavní listinou, leč v každém případě jest třeba zkoumati, zda kritika nevybočuje z mezi vytyčenými předpisy (§ 487 a násl. tr.z. č. 117/1852 ř.z.), zda se nedotýká obsahem a formou mravních kvalit napadeného, zda nenabývá takového rázu hanlivého a zesměšňujícího, že se tím dotčený snižuje v úctě a vážnosti.*“¹⁷⁵ Co se rozumí jednání, které snižuje úctu a vážnost dotčené má být kritika, satira nebo ironie, která se dotýká osobní hodnoty, mravních kvalit napadeného, případně nesmí být formou zesměšňující. Pokud je však kritika, satira nebo ironie nepřiznivá či nepřijemná, nezpůsobuje to bez dalšího trestnost takového jednání.¹⁷⁶

V průběhu 2. světové války platilo v ČSR, resp. Protektorátu Čechy a Morava dvojitá práva, kdy pro německé státní příslušníky bylo zavedeno právo německé a pro příslušníky

173 § 303: Kdo veřejně, nebo před více lidmi, nebo v dílech tiskových, rozšiřovaných vyobrazeních nebo spisech, posmívá se učení, obyčejům aneb zřízením církve nějaké nebo společnosti náboženské, v státu zákonně uznané, nebo je zlehčiti hledí, anebo kdo nějakého jich služebníka náboženského u vykonávání obřadů bohoslužebných urazí, nebo se v čas veřejného provozování náboženství tou měrou neslušně chová, že z toho jiným vzejíti může pohoršení, dopustí se přečinu, ač není-li čin ten zločinem rušení náboženství (§ 122.), a potrestán býti má tuhým vězením od jednoho až do šesti měsíců. Toto ustanovení pak bylo nahrazeno § 14 zákona č. 50/1923 Sb.

174 Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky, sp.zn. ZM I 621/28. Dostupné: FENYK, Jaroslav. ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu – Výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek, 1918- 1995*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck a.s., 1995, s. 378.

175 Tamtéž, s. 379.

176 Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky, sp.zn. ZM I 314/31. Dostupné: Tamtéž, s. 379.

Protektorátu bylo ponecháno právo původní, které bylo měněno v souladu s právní politikou tzv. třetí říše. Zejména byla zavedena ustanovení velmi podobná tzv. Norimberským zákonům na ochranu rasy.¹⁷⁷

S ohledem na zkušenosti z 2. světové války se světové mocnosti dohodly, že jakákoliv diskriminace, ať už na základě rasy, pohlaví či národnosti je špatná, a proto se zákaz diskriminace rozhodli začlenit mj. také do mezinárodních dokumentů (viz 1. kapitola).

V roce 1949 byl přijat zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Zde v § 25 byl zakotven zákaz podpory a propagace fašismu a podobných hnutí. Pachatel, který propagoval nebo podporoval fašismus nebo nacismus nebo podobné hnutí, které sledovalo potlačování práv a svobod pracujícího lidu nebo šířil národnostní, náboženskou nebo rasovou zášť, ten byl potrestán těžkým žalářem od 1 roku do 5 let. Pokud někdo tento čin spáchal tiskem, filmem, rozhlasem nebo podobně účinným způsobem, pak byl potrestán těžkým žalářem od 5 let do 10 let. V následujícím § 26 byl zakotven zákaz popuzování. Toho se měl dopustit člověk, který veřejně nebo před více lidmi popudil k násilnému nebo jinému nepřátelskému činu proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání nebo že jsou stoupenci lidově demokratického řádu republiky. Trest byl stanoven na tuhé vězení od 3 měsíců do 3 let. Pokud někdo shora uvedeným jednáním popuzoval k zášti proti jednotlivým skupinám obyvatelů, pak měl být potrestán tuhým vězením od 3 měsíců do 2 let. Pokud se tak mělo stát proti jednotlivci tak byl trest stanoven na tuhé vězení od 1 měsíce do 1 roku.

V následném ustanovení § 27 byl zakotven zákaz hanobení národa nebo rasy. Toho se dopustil ten, kdo veřejně nebo před více lidmi hanobil nějaký národ, jeho jazyk nebo některou rasu tak, že to mohlo vzbudit veřejné pohoršení nebo ohrozit obecný mír. Za to mohl být pachatel potrestán tuhým vězením od 1 měsíce do 1 roku.

Dále následoval nový trestní zákon č. 86/1950 Sb., který sjednotil roztržštěnou trestní právní úpravu trestných činů a zavedl mj. nový systém trestů. Trestný čin podpory a propagace fašismu a podobných hnutí byl zakotven v § 83 zákona a v základní skutkové podstatě byl stanoven trest odnětí svobody na 1 rok až 5 let. Pokud někdo takový čin spáchal tiskem, filmem, rozhlasem nebo jiným způsobem byl mu uložen trest odnětí svobody od 5 let do 10 let a bylo vyloučeno podmíněné odsouzení. Pokud se tak stalo za doby zvýšeného ohrožení vlasti, byl mu uložen trest odnětí svobody od 10 let do 25 let.

177 SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav. In SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a kol. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, s. 50.

V ust. 116 zákona pak byl zakotven trestný čin útoku proti skupinám obyvatelů, kdy byl pachatel odsouzen trestem odnětím svobody na 3 měsíce až 3 roky, pokud užil násilí nebo pohružky násilí proti skupině obyvatelů republiky pro jejich národnost, rasu nebo náboženství anebo proto, že jsou bez vyznání nebo stoupci lidově demokratického řádu. Podmíněné odsouzení bylo vyloučeno.

Zajímavostí je, že v ust. §117 tohoto zákona je výslovně zaznamenána nenávistná pohnutka, konkrétně: *„Kdo užije proti jinému násilí nebo pohružky násilí nebo mu způsobí újmu na majetku pro jeho národnost, rasu nebo náboženství anebo pro to, že poškozený je bez vyznání nebo stoupencem lidově demokratického řádu, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta.“* Následně je zde definováno i hanobení národa a rasy s trestem odnětí svobody až 1 rok, vše je zahrnuto pod jednotný pojem tzv. útoky proti skupinám obyvatelů. Zvlášť je pak stanoveno hanobení rasy v § 126, které se od předchozího liší tím, že takové jednání může vzbudit veřejné pohoršení (trest je stanoven stejný – trest odnětí svobody až na 1 rok).

V tomto zákoně je již také uveden trestný čin z nenávisti ve formě kvalifikované skutkové podstaty - § 219 odst. 2 písm. b) zákona, tj. trestný čin ublížení na zdraví s nenávistnou pohnutkou, kdy je stanoven trest odnětí svobody na 6 měsíců až 3 roky.

Krajský soud v Liberci dne 20.04.1949 vydal rozhodnutí sp.zn. To II 79/49: *„Přečinu pobuřování proti vládním orgánům podle § 300 tr. z. dopouští se i ten, kdo hledí popudit jiné k nenávisti vůči krajskému akčnímu výboru Národní fronty. Duchovní zneužil výkonu svého úřadu k vykonávání vlivu na věci politického života ve směru nepřiznivém lidově demokratickému řádu republiky, když ke konci duchovních obřadů v kostele znevažujícím způsobem zlehčoval význam resoluce lidových orgánů a brojil proti jejímu provedení.“*

Následně dne 01.01.1962 nabyl účinnosti nový zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, který zásadně změnil systematiku trestných činů, když upřednostnil trestné činy proti republice, cizímu státu nebo mezinárodní organizaci vůči trestným činům proti životu a zdraví. Trestné činy z nenávisti jsou zde systematicky řazeny do hlavy páté (*Trestné činy hrubě narušující občanské soužití*). Jednalo se zejména ust. § 197b hanobení národa, rasy a přesvědčení., dále ust. § 198a podněcování k národnostní a rasové nenávisti. Další trestné činy jsme mohli nalézt v hlavě desáté (*Trestné činy proti lidskosti*). Zde byli např. ust. § 259 trestný čin genocidia, ust. § 260 podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod, dále ust. § 261 veřejné projevy sympatií.

V roce 1987 došlo k napadení skupiny afghánských studentů, kdy toto jednání bylo kvalifikováno jako násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci podle § 196 tr.z.¹⁷⁸

Problematice rasových a jiných netolerantních projevů ve společnosti se vláda České republiky věnuje již od roku 1993, kdy vznikl dokument „*Interetnické konflikty*“, někdy také známé jako „*Rozbor střetů, v jejichž důsledku byla hlášena napadení Romů a členů jiných etnických skupin v České republice od ledna do října 1993*“. Tento dokument byl vypracovaný Ministerstvem vnitra a měl určovat politiku na následující roky¹⁷⁹. Na základě brutálně rasisticky motivované vraždy T. Berkiho bylo dne 10.05.1995 přijato vládní usnesení č. 279 k Informaci o projevech extrémistických postojů v České republice, ve kterém uložilo ministři vnitra ministři spravedlnosti zajistit účinnější postup při přecházení a postihu trestných činů motivovaných rasovou nebo národnostní nesnášenlivostí. Dne 1.9.1995 byla schválena novela trestního zákona postihující přísněji tuto trestnou činnost. V průběhu roku však došlo k dalšímu trestnému činu, ublížení na zdraví J. Polák¹⁸⁰, a proto bylo nutné s touto situací něco učinit. Postupně byly zřízeny poradní orgány vlády, např. Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity nebo rada vlády pro národnostní menšiny. Dále byl zřízen zmocněnec pro lidská práva a Rada vlády pro lidská práva.

Jako první počín Ministerstva vnitra bylo vydání rozkazem policejního ředitele ČR č. 9 ze dne 21.11.1991 tzv. Metodický pokyn k sjednocení postupu policistů České republiky při plnění úkolů k ochraně bezpečnosti osob a majetku před protiprávním jednáním extrémistických skupin a hnutí.¹⁸¹ Tento pokyn měl sjednocovat postup policistů při definování trestných činů z nenávisti, neboť kvalifikace trestných činů vychází ze subjektivního postoje policisty, tj. na něm záleží, zda projev etnického násilí je bagatelizovaný či nikoliv, zda se bude jednat o přešůpek či trestný čin. V letech 1994-1995 kriminalita nicméně rostla, a proto bylo vydané nařízení Ministerstvem vnitra č. 32 ze dne 5.5.1995, ve kterém byl stanovený postup při hlášení závažnějších porušení veřejného pořádku a měl zajistit razantnější postup ve věci – mj. se zde stanovilo, že tyto trestné činy mají být přidělovány speciálními komisařům, často těm nejzkušenějším.¹⁸²

Problematika boje proti extremismu a rasově motivovaným trestným činem spadá dnes do působnosti Odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR. Jedná se výkonný

178 Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky, sp.zn. 6 To 6/87. Dostupné: FENYK, Jaroslav. ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu – Výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek, 1918- 1995*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck a.s., 1995, s. 518.

179 MÚKA, Ondřej, KRUTINA, Miroslav, FILIP, Rameš, ŠPAČEK, Jan. *Kriminalita motivovaná nenávistí ve světě právních a faktických opatření v ČR*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor. 2008, s. 5.

180 Tamtéž, s. 5.

181 Tamtéž, s. 13.

182 Tamtéž, s. 13-14.

sekretariát Meziresortní komise pro boj s extremismem, rasismem a xenofobií, jeho poradním orgánem ministra vnitra a je hlavním zázemím při kontaktu s *European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia* – EUMC. Ministerstvo vnitra od roku 1998 na základě usnesení vlády č. 198 ze dne 19.3.1998 každoročně vyhotovuje „*Informaci o problematice extremismu na území České republiky*“. V rámci Ministerstva vnitra pak působí Komise pro boj s extremismem, rasismem a xenofobií jako poradní orgán Ministra vnitra.

Dne 1.6.1995 byla zřízena stálá pořádková jednotka správy hl.m.Prahy o 170 policistech (v Ostravě již od roku 1993), která se má podílet na zákrocích proti hromadnému narušování veřejného pořádku a při páchání trestné činnosti s rasovým, národnostním či jiným extrémistickým podtextem.¹⁸³ V současné době je pro boj proti extremismu vyčleněno zhruba 140 pracovníků v celé ČR, na každé krajské správě jsou vyčleněni vždy 2 pracovníci pro problematiku trestných činů s extrémistickým podtextem.

Dne 01.01.2010 pak nabyl účinnosti současný zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, přičemž tento je se svými novelami platný dodnes.

Pro lepší představu o jednotlivých změnách trestních sazeb uvádím níže tabulku, ve které jsou porovnány trestní sazby podle zákona č. 86/1950 Sb., zákona č. 140/1961 Sb. a zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku účinného dodnes.

¹⁸³ MÚKA, Ondřej, KRUTINA, Miroslav, FILIP, Rameš, ŠPAČEK, Jan. *Kriminalita motivovaná nenávistí ve světle právních a faktických opatření v ČR*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor. 2008, s. 23.

Tabulka srovnání trestních sazeb:

	Sankce dle zákona č. 86/1950 Sb.	Sankce dle zákona č. 140/1961 Sb.	Sankce dle zákona č. 40/2009 Sb.
Podpora a propagace fašismu a podobných hnutí	§ 83 odst. 1 Trest odnětí svobody 1 rok až 5 let. Podmíněně odsouzení je vyloučeno.	NENÍ	NENÍ, resp. § 403 odst. 1 – trest odnětí svobody 1 rok až 5 let.
Podpora a propagace fašismu spáchaná tiskem, filmem rozhlasem	§ 83 odst. 2 Trest odnětí svobody 5 let až 10 let, vyloučení podmíněného trestu	NENÍ	NENÍ, resp. § 403 odst. 2 – trest odnětí svobody 3 roky až 10 let.
Podpora a propagace fašismu v době zvýšené ochrany vlasti	§ 83 odst. 3 Trest odnětí svobody 10 let až 25 let.	NENÍ	NENÍ, resp. § 403 odst. 2
Útok proti skupinám obyvatelstva	§ 116 Trest odnětí svobody 3 měsíce až 3 roky. Stejně tak je potrestán i ten, kdo se účastní sročení nejméně 3 osob. Podmíněně odsouzení vyloučeno.	NENÍ	NENÍ, resp. § 401 – trest odnětí svobody 12 až 20 let, výjimečný trest.
Útok proti skupině obyvatelstva spojený s násilím	§ 117 Trest odnětí svobody až na 2 roky.	NENÍ, resp. dle ust. § 196 odst. 2 Násilí proti skupině obyvatel - trest odnětí svobody na 6 měsíců až 3 roky.	NENÍ, resp. § 401 – trest odnětí svobody 12 až 20 let, výjimečný trest.
Trestný čin hanobení národa, rasy a předsvědčení	§ 126 Trest odnětí svobody až na 1 rok	Trest odnětí svobody až na 1 rok, pokud nejméně se dvěma osobami, pak až na 3 roky.	Trest odnětí svobody až na 2 léta (pokud spáchá čin nejméně se dvěma osobami nebo tiskem, filmem rozhlasem aj. až na 3 roky)
Podněcování k národnostní a rasové nenávisti	NENÍ, resp. § 167 odst. 1, kdy je stanoven trest odnětí svobody na 3 měsíce až na 3 roky. a § 167 odst. 2 - trest odnětí svobody 1 rok až 5 let.	Trest odnětí svobody až na 1 rok, když se někdo spolčí nebo srotí, pak také 1 rok.	Trest odnětí svobody až na 2 roky, když se někdo spolčí nebo srotí tak také na 2 roky.
Genocidium	NENÍ	Trest odnětí svobody 12 let až 15 let.	Trest odnětí svobody 12 let až 20 let, nebo výjimečný trest.
Podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod		Trest odnětí svobody 1 rok až 5 let (pokud se spáchá tiskem, filmem, rozhlasem, nebo jako člen organizované skupiny nebo za branné povinnosti státu pak 3 léta až 8 let).	Trest odnětí svobody na 1 rok až 5 let.

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že se stále zpřisňuje výměra trestu za trestné činy z nenávisti, a to zejména horní hranice trestní sazby, která se zvyšuje o 5 let. Domnívám se, že

se tak děje mj. s ohledem na mezinárodní závazky, které Česká republika musí dodržovat a také v souvislosti s globalizací naší společnosti, poněvadž s rozvojem dostupnosti informací se rozšířila možnost získávat také dezinformace. Tyto pak mohou vyvolat přesvědčení o nesnášenlivosti k nějaké rase, národnosti či náboženství.

2.3. Vybraná specifika sankcionování trestných činů z nenávisti

2.3.1. Trestat trestné činy z nenávisti přísněji – ano či ne?

V úvodu této práce jsem nastínila skutečnost, že koncept trestných činů z nenávisti má jak své příznivce, tak i své odpůrce. Stejně to je i s otázkou sankcionování těchto trestných činů – mají být postihovány přísněji než ostatní „běžné trestné činy“?

Odborná veřejnost v tomto není stále jednotná, ale přiklání se spíše k názoru, že by se tyto trestné činy měli trestat přísně.

První teorie označovaná jako ospravedlnění na základě újmy (*harm based justifications*) říká, že trestné činy z nenávisti by měly být přísněji sankcionovány, protože více jak „obyčejné“ trestné činy způsobují újmu.¹⁸⁴ Problematické však, je již nejrůznější výzkumy prokázaly, že trestné činy z nenávisti nezpůsobují větší újmu než jiné „obyčejné“ trestné činy.¹⁸⁵

Jiný argument pro přísnější trestání spočívá v tom, že trestné činy z nenávisti způsobují oběti hlubokou psychickou újmu¹⁸⁶. Tato psychická újma je údajně hlubší, než může být způsobena jinými trestnými činy, neboť trestné činy z nenávisti útočí na oběť jako takovou – její osobnost, původ, vlastnosti, které nelze ovlivnit, a jsou její součástí, a tedy není vyloučena možnost opakování takového činu. Oběť tak nemá pocit, že „jen“ byla v nesprávný čas na špatném místě, ale může si dávat sama sobě za vinu, že je jiná, což samo o sobě může vést ke studu či jiným psychickým problémům.¹⁸⁷

Další argumenty pro přísnější trestání cílí na cíle celé společnosti. Trestné činy z nenávisti svou podstatou útočí na celou společnost, neboť necílí jen na konkrétní oběť, ale z

184 WALTERS, Mark, Austin. *Hate crimes and Restorative Justice: Exploring Causes, Repairing Harms*. 1. vydání. Oxford University Press, 2014, s. 81.

185 AL-HAKIM, Malcolm, DIMOCK, Simon. Hate as an aggravating factor in sentencing. *New Criminal Law Review*. 2012, 15 (4), s. 572-590, nebo CHALMERS, James, LAVERICK, Fiona. A comparative Analysis of Hate Crimes Legislation. A report to the Hate Crime Legislation Review [online]. 2017. s. 24. [cit. 21.2.2021]. Dostupné na: <https://consult.gov.scot/hate-crime/independent-review-of-hate-crime-legislation/supporting_documents/495517_APPENDIX%20%20ACADEMIC%20REPORT.pdf>.

186 CHALMERS, James, LAVERICK, Fiona. A comparative Analysis of Hate Crimes Legislation. A report to the Hate Crime Legislation Review [online]. 2017. s. 24. [cit. 21.2.2021]. Dostupné na: <https://consult.gov.scot/hate-crime/independent-review-of-hate-crime-legislation/supporting_documents/495517_APPENDIX%20%20ACADEMIC%20REPORT.pdf>.

187 WALTERS, Mark, Austin. *Hate crimes and Restorative Justice: Exploring Causes, Repairing Harms*. 1. vydání. Oxford University Press, 2014, 74.

pozice pachatele se jedná o vzkaz celé společnosti, ve které se oběť nachází a žije. Není proto vyloučeno, že násilí z tohoto činu pak může vyvolat odvetné násilí, které může vyústit v občanskou válku. Proto zastánci této teorie apelují na skutečnost, že je nutné stanovit takové sankce, v rámci kterých oběť pocítí spravedlnost a trest vyvolal u pachatele pocit uvědomění si učiněného příkoří.¹⁸⁸

Druhá teorie nazvaná ospravedlnění na základě zavinění (*culpability based justification*) naopak tvrdí, že když pachatelé chtějí úmyslně způsobit svým činem větší bolest, než je obvyklé, zaslouží si přísnější potrestání.¹⁸⁹ Vyšší trest by měl nastoupit tehdy, pokud pachatel způsobí nějakou dodatečnou újmu (psychickou nebo sociální). Z hlediska ukládání trestu je důležité samotné rozhodnutí pachatele něco spáchat (*decision to act on that belief*). Dále zastánci této teorie uvádí, že pachatelé si záměrně vybírají slabou ne-li bezmocnou oběť, a právě proto na ni útočí. Tyto všechny shora uvedené skutečnosti by měli přicházet v úvahu při ukládání trestu pachateli trestného činu z nenávisti.¹⁹⁰

Třetí teorie zvaná ospravedlnění na základě veřejného odsouzení (*denunciation based justification*) spočívá v tom, že uložení sankce má vzbudit strach, obavu před dalších obdobným jednáním.¹⁹¹ Jedná se o obdobu již shora uvedené tzv. teorie odplaty.

Ohledně zpřísnění sankcí za trestné činy z nenávisti diskutoval také Ústavní soud ČR, který své úvahy shrnul v nálezu ze dne 02.04.2019, sp.zn. III. ÚS 3439/17, kde uvádí, že se trestné činy z nenávisti stále více přesouvají do internetového prostředí, zejména sociálních sítí,¹⁹² nicméně jejich motivace a závažnost se nemusí odlišovat od zločinů páchaných v minulosti jinými prostředky. Proto by toto měly soudy reflektovat a vždy zkoumat, jak se jednotlivý útok projeví v individuální sféře konkrétního jedince a nakolik jde pouze o nepřípustnou neadresnou politickou kampaň. Soudy by měly naslouchat poškozeným a ne se jejich potřebám vyhýbat.

Osobně se domnívám, že trestné činy z nenávisti by se měly sankcionovat úměrně podle újmy, která byla oběti (či společnosti) způsobena. Souhlasím s tím, že trestné činy z

188 CHALMERS, James, LAVERICK, Fiona. A comparative Analysis of Hate Crimes Legislation. A report to the Hate Crime Legislation Review [online]. 2017. s. 33. [cit. 21.2.2021]. Dostupné na: <https://consult.gov.scot/hate-crime/independent-review-of-hate-crime-legislation/supporting_documents/495517_APPENDIX%20%20ACADEMIC%20REPORT.pdf>.

189 Tamtéž.

190 CHALMERS, James, LAVERICK, Fiona. A comparative Analysis of Hate Crimes Legislation. A report to the Hate Crime Legislation Review [online]. 2017. s. 36. [cit. 21.2.2021]. Dostupné na: <https://consult.gov.scot/hate-crime/independent-review-of-hate-crime-legislation/supporting_documents/495517_APPENDIX%20%20ACADEMIC%20REPORT.pdf>.

191 Tamtéž.

192 Nenávistné projevy na internetu a rozhodování českých soudů. Výzkum Veřejného ochránce práv 2020. online.

nenávisti skutečně mohou způsobit větší újmu, protože „nálepka“ (ať už se jedná o původ, rasu, náboženství, nebo sexuální orientaci), kterou oběť dostala, nemůže nikdy změnit a může se tak důvodně domnívat, že bude obětí obdobného trestného činu v budoucnu anebo co hůře - oběť začne pochybovat o své podstatě jako takové. Je velmi důležité v rámci sankce vyslat oběti zprávu, že i stát považuje trestný čin z nenávisti za nepřístojný a že ji bude chránit. Trestný čin z nenávisti navíc silně narušuje základy naší demokratické společnosti, kterou si musíme chránit.

Otázkou však zůstává, jaké cíle, metody či koncepce zvolit, abychom dosáhli spravedlivého potrestání?

2.3.2. Sankce ukládané za trestné činy z nenávisti

Jak jsem se již zmínila v předchozích kapitolách, tak právní úprava sankcionování trestných činů z nenávisti je v našem právním řádu roztržštěná. V první řadě nalezneme tresty ukládané v rámci základní skutkové podstaty¹⁹³, dále v rámci kvalifikované podstaty (tzv. nepravé trestné činy z nenávisti), kde se nenávistná pohnutka považuje za okolnost použití vyšší trestní sazby¹⁹⁴, nebo přitěžující okolnost dle § 42 písm. b) TZ.

Jak vyplývá ze srovnávací tabulky v kapitole č. 2.2, tak zákonodárce ukládá za trestné činy z nenávisti většinou tresty odnětí svobody. Níže se podíváme na to, jaké tresty jsou ukládány v praxi v souladu se současnou soudní judikaturou.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6.12.2017, sp.zn. 4 Tdo 1324/2017

Trestný čin: Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob a podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 355 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) TZ a § 356 odst. 1, 3 písm. a) TZ, ve spolupachatelství podle § 23 TZ.

Skutkový stav: *Okresní soud v Jihlavě uznal obviněné A. B. B. a L. Z. vinnými přechinem hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zákoníku a přechinem podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 1, 3 písm. a) tr. zákoníku, ve spolupachatelství podle § 23 tr. zákoníku, jichž se dopustili tím, že dne 31. 3. 2015 v lese nedaleko areálu U B. v blízkosti obce P., okr. J., u symbolického hrobu A. H., z jejíž vraždy byl obviněn židovský mladík L. H. a jež ve své době vyvolala v Evropě antisemitistické nálady známé pod jménem „h.“, umístili s cílem hanobit židovský národ a vyvolat vůči němu nenávist, informační tabulku s textem, který předtím společně vytvořili: „Na tomto místě byla o Velikonocích 1899 brutálně zavražděna nevinná dívka A. H. Její smrt český národ semkla a naléhavostí mu ukázala nutnost řešení židovské otázky. Židovská otázka nebyla dosud uspokojivě vyřešena.*

193 Např. § 352 TZ, § 355-356 TZ, § 400-405 TZ.

194 Např. § 140 odst. 1 a odst. 2,3 písm. g) TZ, § 145 odst. 1, 2 písm. f) TZ, § 149 odst. 1, 2 písm. c) TZ, § 175 odst. 1, 2 písm. f) TZ, § 378 odst. 1,2 TZ aj.

Jménem Národní demokracie A. B. B. a L. Z. 31. 3. 2015“, přičemž uvedenou tabulku následně vyfotili a tuto fotografii s jasně viditelným textem tabulky poté publikovali dne 2. 4. 2015 na veřejně přístupných internetových stránkách společně s textem, v němž mimo jiné uvedli: „Představitelé národní demokracie se v úterý 31. března vydali do P., navštívili hrob A. H. i místo, kde byla o Velikonocích 1899 zavražděna, a setkali se s občanským aktivistou E. S. a nakladatelem P. K. Společně si tak připomněli památku nevinné dívky, za jejíž vraždu byl odsouzen polenský Žid L. H. Tento hrůzný čin vyvolal značnou odezvu v nejširších vrstvách českého národa, semkl jej a výrazně přispěl k přesvědčení o nebezpečnosti a škodlivosti židovského živlu. Ať už to s vraždou A. H. bylo jakkoli, nepochybnitelným faktem zůstává, že tzv. h. se stala symbolem a výmluvným svědectvím o zdravém stavu tehdejšího národního společenství, jež se instinktivně postavilo proti židovské zvlí, nadvládě a hrozbě. Ta bohužel přetrvává dodnes. Přes velmi nepříznivé počasí do P. dorazili předseda Národní demokracie A. B. B., místopředseda strany L. Z. a předseda ekonomické komise Z. D. Návštěvy využili k prohlídce města, v rámci níž zavítali i do bývalého židovského ghetta a na židovský hřbitov. V nedalekém lese B. pak položili květiny na symbolický hrob A. H. a doplnili stávající informační tabuli, tradičně opatřenou vlajkou Evropské unie, svou vlastní, neboť ta věrněji odráží skutečný stav věcí. Boj proti lži nutno vést na všech frontách!“

Sankce: Prvnímu pachateli byl v tomto případě uložen úhrnný trest odnětí svobody v trvání dvanácti měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání dvou let. U druhého pachatele došlo k upuštění od potrestání.

Tento případ je zajímavý tím, že se jedná o případ publikování nenávistných projevů na internetu. Nejvyšší soud ČR se zde přihlásil k judikatuře Evropského soudu pro lidská práva ve věci limitace svobody projevu v rámci tzv. nenávistných projevů, kdy se ztotožnil s argumentací, že svoboda projevu není neomezená a její limity lze uskutečnit prostřednictvím zásahů vnitrostátních orgánů do svobody jednotlivce za splnění testu legality, legitimacy a proporcionality dle čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Hledisko zákonné normy zde bylo naplněno omezením v § 355 a § 356 TZ. Legitimním cílem je ochrana demokratického státu a jeho obyvatel, na které pachatel útočil. Dále je toto opatření nezbytné, protože „pokud někdo útočí na ústavně zaručená práva a svobody tak účinným nástrojem jako je internet, s cílem podnítit v ostatních nenávist vůči skupině osob, jejíž práva český právní řád chrání, či ji nějakým způsobem hanobit, musí být proti takovému jednání užito razantních právních prostředků jako adekvátní reakce, což v daném případě splňují prostředky trestního práva.“ Z těchto důvodů proto tento projev nemůže požívat právní ochrany.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.5.2018, sp.zn. 3 Tdo 500/2018

Trestný čin: Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 1, 3 písm. a) TZ

Skutkový stav: V době od 20.00 hodin do 21.00 hodin dne 16. 2. 2016 ve S. v restauraci „Hospůdka u pošty“ položil na stůl, u něhož seděli hosté restaurace P. T. a K. Š. leták s písemným a obrazovým obsahem vlastní

fotografie a jménem P. B. a hesly „Dost bylo zvýhodňování cikánů“, „Konečně řešení cikánské otázky“, „Stop cikánskému teroru“, „Přizpůsobíme i nepřizpůsobivé“ a vyobrazením ovcí stojících na státní vlajce České republiky, kdy jedna ze tří bílých ovcí odkopává z prostoru vlajky ovci černou, a tak šířil ideu netolerance a nesnášenlivosti založenou na rasovém a xenofobním základu ve vztahu zejména k romské minoritě žijící na území České republiky.

Trest: Trestu obecně prospěšných prací ve výměře 150 (sto padesáti) hodin.

Toto rozhodnutí soudu je výjimečné tím, že podrobně rozebírá skutečnost, kdy je nenávist šířena tištěnou formou, konkrétně letáky. V tomto rozhodnutí je také konstatováno, že u podněcování nezáleží na formě projevu a může se tak stát přímo nebo i nepřímo (skrytě) – jako to bylo zde.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Trestní příkaz Okresního soudu v Jindřichově Hradišti ze dne 31.1.2019¹⁹⁵

Trestný čin: Přečin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo omezování jejich práv a svobod dle § 356 odst. 1,3 písm. a) trestního zákoníku

Skutkový stav: Pachatel vyzýval příslušníky českého národa k probuzení husitské krve a vyhnání „zasraných muslimských nepřizpůsobivých opic“, dále „smradlavých pakáží“ nebo „slizounů“ z České republiky. Na konec napsal: „NAŠE ZEMĚ, NAŠE ZVYKY, NAŠE HOLKY A PIVO!! NIC Z TOHO JIM NENECHME!!“

Sankce: Peněžitý trest v celkové výměře 8.000,- Kč a náhradní trest odnětí svobody v době dvou měsíců.

Toto rozhodnutí soudu prvního stupně jednoznačně ukazuje mantinely svobody projevu a jaký projev lze již považovat za nenávistný a způsobit újmu naší společnosti.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.2.2020, sp.zn. 8 Tdo 81/2020

Trestný čin: Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 1 TZ a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 TZ.

Skutkový stav: Dne 24. 10. 2017 v době mezi 21:00 hodin a 22:00 hodin v Praze 1, ul. XY, v restauračním zařízení Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, před nejméně třemi osobami, které jeho výroky vzaly v potaz, v průběhu slovní konverzace nahlas a zcela zřetelně pronesl „buzeranti a lesby jsou nemoc, měli by se střílet hned po narození“ a dále výrok ve smyslu „buzeranti, Židi a Cigoši všichni do plynu“.

Trest: Úhrnný trest odnětí svobody v trvání 1 roku, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu 2 roků. Dále byl uložen peněžitý trest ve výměře 200 denních sazeb se stanovením denní sazby ve výši 350 Kč, tedy celkem 70 000 Kč, a podle § 69 odst. 1 TZ byl pro případ, že by peněžitý trest nebyl ve stanovené lhůtě vykonán, stanoven náhradní trest odnětí svobody v trvání 2 měsíců.

195 MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti ze dne 13.7.2020. [online]. 2021. s. 20. [11.09.2021]. Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpráva-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>>.

Toto rozhodnutí je důležité tím, že se zde Nejvyšší soud ČR zabývá otázkou aplikace subsidiarity trestní represe na trestné činy z nenávisti (zejména tedy nenávistné projevy) a také vliv této zásady na ukládání trestu. Nejvyšší soud ČR dovozuje, že tento projev „*evidentně vybočil z rámce běžných výtržnických projevů*“. Toto je dáno tím, že projev spočívá v „*poměrně nekompromisních formulacích verbálního vyjádření stran několika různých menšin, které nejen dehonestuje, ale pojí je s potřebou fyzické likvidace*.“ Dále byl čin proveden na parlamentní půdě, čímž se formuje povědomí o chování elit. Co se týče aplikace obecných zásad ukládání trestů, tak právě způsob provedení činu, okolnosti, za nichž byl spáchán, a míra zavinění obviněného nutně vedou k závěru, že se čin nikterak nevymyká běžně se vyskytujícím činům shodné právní kvalifikace, a že jeho společenská škodlivost vyžaduje vyvození trestní odpovědnosti a důsledků s ní spojených.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20.6.2018, sp.zn. 1226/18

Trestný čin: Zločin založení, podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 403 odst. 1 a odst. 2 písm. a), b) trestního zákoníku, dílem dokonaného a dílem ve stadiu přípravy podle § 20 trestního zákoníku, z přečinu hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 355 odst. 1 písm. a), b) trestního zákoníku, přečinu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 1 a 3 písm. a) trestního zákoníku a přečinu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 405 trestního zákoníku

Skutkový stav: Odsouzený se spolu se svými spolupachateli podílel na organizaci koncertů tzv. white power music a prodával řadu předmětů s pravicově extremistickou tematikou.

Trest: úhrnný trest odnětí svobody v trvání tří let s podmíněným odkladem v trvání čtyři a půl roku a propadnutí některých věcí

Ačkoliv Ústavní soud ČR v tomto usnesení odmítl ústavní stížnosti odsouzených, tak rozšiřuje svoji judikaturu o další rozhodnutí. Důležité je zmínit, že druhostupňový soud v této věci rozhodl o změně právní kvalifikace, kdy se odsouzení měli tímto jednáním dopustit přečinem dle § TZ – popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia. Nejvyšší soud ČR dovolání odmítl. Ústavní soud ČR se zde vyjádřil, že námitka stěžovatele spočívající v tom, že právní úprava ČR je nedostatečná, neboť neexistuje seznam zakázaných hnutí a že nelze tedy předem rozeznat trestnost jednání, je lichá. Soud zde zdůraznil, že ohledně trestní odpovědnosti není možné spoléhat na stanoviska Policie ČR, advokátů, znalců či kohokoliv jiného, neboť o vině a trestu rozhodují výlučně soudy.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 13.4.2021, sp.zn. II. ÚS 605/21

Trestný čin: Zločin obecného ohrožení podle § 272 odst. 1 trestního zákoníku a zvláště závažného zločinu založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka podle § 403 odst. 1, odst. 2 písm. a) trestního zákoníku.

Skutkový stav: Zvláště závažného zločinu založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka se stěžovatel podle městského soudu dopustil ve zkratce tím, že na svém profilu na sociální síti Facebook pod jménem A. R. umíšťoval fotografie se symboly Kavkazského emirátu a tzv. Islámského státu, korespondující obrazová hesla ("Islam will dominate the world", "Tahle země bude naše. A nebude moci být pro všechny") a videa, na nichž je mimo jiné zachycen v oblečení nošeném džihádistickými bojovníky.

Zločinu obecného ohrožení se měl stěžovatel dopustit stručně řečeno tím, že vyrobil pyrotechnické slože, které nechával volně položené ve svém pokoji v bytě dvanáctipodlažního panelového domu, ačkoli existovalo vysoké nebezpečí nahodilého zažehnutí těchto složí. Soud naopak neshledal, že by stěžovatel naplnil skutkovou podstatou přípravy zločinu teroristického útoku podle § 311 odst. 1 trestního zákoníku, pro který byl obžalován. Podle soudu sice způsob oblékání stěžovatele, jeho zájem o násilná videa teroristických organizací i závěr soudní znalkyně, podle níž jde o osobu vysoce nebezpečnou, která vykazuje vysoké riziko radikalizace s koncovkou typu teroristických útoků páchaných osamocně jednatelcem, mohou nasvědčovat tomu, že stěžovatelovo jednání v podobě obstarávání většího množství chemických a jiných látek mohlo směřovat k přípravě teroristického útoku, nicméně soud měl zároveň za prokázané, že stěžovatel předmětné látky přechovával za účelem výroby pyrotechniky na Silvestra. Je sice možné se domnívat, že se stěžovatel zabýval myšlenkou sebevražedného útoku, toto podezření nicméně dle soudu k odsouzení nepostačuje.

Trest: Trest odnětí svobody v trvání šesti roků a šesti měsíců, k trestu vyhoštění na dobu neurčitou a k trestu propadnutí dále specifikovaných věcí.

Ačkoliv byla ústavní stížnost stěžovatele odmítnuta, tak Ústavní soud v ČR se zde zabýval námitkou stěžovatele, který tvrdil, že není v zákoně ani soudní judikatuře dostatečně odlišeno užívání obecně povolených symbolů (např. Kavkazské vlajky) a zakázaných symbolů (např. Nacistická symbolika). Ústavní soud ČR se k tomu vyjádřil následovně: „*S ohledem na související argumentaci stěžovatele, který bagatelizuje význam jednotlivých fotografií, Ústavní soud opakuje, co již uvedly obecné soudy, a sice že různé symboly skutečně mohou mít "nezávadný" původ, přičemž i jejich současný význam se může lišit v závislosti na kontextu, v jakém jsou použity. Platí to o symbolech nacismu, kdy např. zdvižená pravice může teoreticky být jen starořímským pozdravem, a platí to i o ideologiích, které propagoval stěžovatel. Ústavní soud nemíni zpochybňovat význam, který stěžovatel jednotlivým symbolům a gestům odděleně přisuzuje. Zde je právě úloha soudů, aby posoudily, zda stěžovatel, který se natáčí či fotí v oblečení džihádistů se vztyčeným ukazováčkem, šahádou na černém pozadí a pečetními prsteny a který sdílí slova o tom, že Česká republika "bude naše a nebude moci být pro všechny", je pouze milovníkem maskáčů a černé barvy, který našel zalíbení v parafrázích*

výroků českých prezidentů, nebo zda ve skutečnosti propaguje hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka. Soudy přitom jednoznačně prokázaly, že ve stěžovatelově případě šlo právě o vědomou propagaci takového hnutí ve smyslu § 403 trestního zákoníku.“

Z uvedeného vyplývá, že kontext použitých symbolů musí být vždy dokazován v řízení před soudem.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.10.2020, sp.zn. 8 Tdo 802/2020

Trestný čin: Zločin založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka podle § 403 odst. 1, odst. 2 písm. a) tr. zákoníku,

Skutkový stav: V době nejméně od 4. března 2014 do 22. května 2014 v Chebu, pachatel XY, provozoval v rámci své podnikatelské činnosti kamenný obchod a internetový obchod na stránkách www. XY.cz, dostupných bez omezení, přičemž v internetovém obchodě nabízel k prodeji mimo jiné toto textilní zboží s nátisky stylizovaného hákového kříže, černá a bílá trička s nápisy Germania a Gott mit uns a stylizovanými hákovými kříži apod.

Sankce: Trest odnětí svobody 1 rok, který byl podmíněně odložen se zkušební dobou 1 rok.

Toto usnesení jsem zařadila do své práce z toho důvodu, abych poukázala na druh a výměru trestu ukládaného za takovýto případ.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 25.8.2020, sp.zn. IV. ÚS 2123/20

Trestný čin: Výtržnictví podle § 358 odst. 1 a hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 odst. 1 písm. b) TZ

Skutkový stav: Dne 13. 3. 2018 zhruba ve 14 hodin přistoupil na ulici ke třem pracujícím svědkům, kterým začal vulgárně a rasisticky nadávat, načež vytáhl svůj teleskopický obušek a mával jím při opakování svých nadávek, přičemž udeřil do týlu čtvrtého (nově přichozícího svědka).

Sankce: Trest odnětí svobody 4 měsíce, který byl podmíněně odložen se zkušební dobou 1 rok a propadnutí věci.

Toto usnesení jsem zařadila do své práce z toho důvodu, abych poukázala na druh a výměru trestu ukládaného za takovýto případ.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 5 o podmíněné zastavení trestního stíhání ze dne 10.9.2019¹⁹⁶

Trestný čin: Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356 odst. 1, 3 písm. a) TZ

Skutkový stav: Obviněná M.S. v reakci na fotografii novorozence smíšeného původu na svém facebookovém profilu zveřejnil příspěvek ve znění: „*Fuj bych hodil do koše ten kus hovna.*“

Sankce: Podmíněné zastavení trestního stíhání se zkušební dobou 18 měsíců

Tento případ zde uvádím z toho důvodu, že ojediněle lze stíhání pro trestný čin z nenávisti podmíněně zastavit.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 08.02.2019 ve spojení s usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 28.3.2019¹⁹⁷

Trestný čin: Násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci dle § 352 odst. 2 TZ

Skutkový stav: V reakci na odchod R.B. z udělování cen Český slavík 2015 umístil na facebookový profil komentář: „*černá svině, to je lichotka, jsi jen hnusná špína, zmrde, a plyn moc jednoduché, podříznout tě ve stylu slimáku!!*“

Sankce: Podmíněné zastavení trestního stíhání se zkušební dobou 2 let a povinnost zaplatit peněžitou částku ve výši 8.000,-Kč na pomoc obětem trestných činů a poškozenému nahradit náklady vzniklé v souvislosti s uplatněním jeho nároku na náhradu nemajetkové újmy ve výši 5.000,-Kč.

Toto rozhodnutí je zajímavé tím, že se dosti podrobně vyjadřuje k otázce trestněprávního postihu nenávistných projevů na sociálních sítích. „*V posuzovaném případě jde o komentář umístěný na sociální síti Facebook adresovaný konkrétní osobě, jehož jediným možným cílem byla snaha působit na adresáta zastrašujícím způsobem a ukázat mu, že jím projevený názor na akci Český slavík 2015 nebude jistou skupinou uživatelů tolerován. V žádném případě se nejedná o vyslovení názoru na jednání poškozeného, které by bylo možné zahrnout pod ochranu svobody projevu. Komentář představuje skutečně pouze výhružku fyzickou likvidací, která je prostřednictvím zmínky o usmrcení plynem ještě umocněna odkazem na jednu z nejtemnějších epizod lidské civilizace, kdy docházelo k likvidaci skupin obyvatelstva v koncentračních táborech. Uvedené vyjádření obžalovaného je tudíž nutné*

196 MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti ze dne 13.7.2020. [online]. 2021. s. 18-19. [11.09.2021]. Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpráva-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>>.

197 Tamtéž.

považovat za natolik společensky škodlivé, že je i s ohledem na princip ultima ratio na místě využití prostředků trestního práva.“¹⁹⁸

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31.1.2019, sp.zn. 61 To 4/2019 ve spojení s usnesením Ústavního soudu ze dne 28.5.2019, sp.zn. I. ÚS 1397/19

Trestný čin: Násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci dle § 352 odst. 2 a odst. 3 písm. b) TZ

Skutkový stav: Obviněný M.C. byl soudem I. Stupně shledán vinným, že na svých uživatelských profilech sociální sítě Facebook vyhrožoval ublížením na zdraví poškozené, ředitelce neziskové organizace XX zabývající se pomocí obětem trestné činnosti a aktivní ochranou lidských práv. Obviněný veřejně sdílel příspěvky a komentáře, směřované vůči poškozené pro její politické přesvědčení.

Sankce: Postoupeno Úřadu městské části Praha 10 k přestupkovému řízení, neboť se nejednalo o trestný čin.

Toto usnesení zde uvádím z toho důvodu, poněvadž jsem chtěla poukázat na skutečnost, že ne vždy se musí jednat o trestný čin a dané jednání je posouzeno jako přestupek.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Nejvyššího soudu v ČR ze dne 14.4.2021, sp.zn. 8 Tdo 276/2021

Trestný čin: Násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci dle § 352 odst. 2 TZ

Skutkový stav: Obviněná dne 10. 12. 2018, v době od 19:49:40 hodin do 20:50:49 hodin, z nezjištěného místa, ze svého mobilního telefonu zn. Huawei, model MYA-L41, IMEI 1: XY, IMEI 2: XY, s vloženou SIM kartou s účastnickým číslem XY, přistupovala k webovým stránkám portálu Židovské obce v Praze (www.kehilaprag.cz), kde vyplnila kontaktní formulář, pod který se podepsala jako K. s uvedením kontaktního e-mailu: XY, a zde vytvořila zprávu ve znění: *„Chci aby ste vy zidaci vypadli z CR !!!! Nejste prizpusobyvi a ste nehorazne drzi!!!! Ste zkurveni drzi zlocinci co netespektujou ustavou Cr zarucena prava obcanu a chovate se hur nez gestapaci!!!!!! Hitler vedel moc dobre co dela!!!! Za ty vase holokausty si muzete sami a muzete zato, ze za druhy svetovy kvuli vam a cigosum zemreli statisice rzye ceskych obcanuuu!!!!!! Drze si vynucujete pokrytecky uctu a drzou nedotknutelnost v podobe vasich utokuu na opodstatneny postoj antisemitistu!!!!!! Vypadnete a tahnete do Izraele!!!!!! O tu vasi cinnost a lichvarske "schopnosti" tady nikdo nestal uz v historii kdy vas vykazovali ze zeme a nestoji o vas a tu vasi multikulturni snahu ktera vede leda k zahube lidstva, nestoji nikdo leda ti u koryt kterym lezete uplatkama do prdele ! Drze ste se infiltrovali do ridiciho systemu statu a vsech statu a narodu kde drze prosazujete vase zidacka zajmy a potreby v rozporu s ustavou a pravy ceskych obcanuu a dopoustite se tezkych zlocinu a trestnych cinuu !!!!!!! Vypadnete!!!!!! Ste zlocinci, ste svine, ste hrozbou, vyvolavate zlo a nenavist!!!!!! Mesity by ste tady nechтели ale drze se tady roztahujete a stavite ty vase zkurveny sinagogy!!!!!! Za tema si odjedte do ty vasi izraelsky diry!!!!!! Ste jak mor, ste jak stenice, paraziti, naprosto neprizpusobyvi, drzi, zlocinci!!!!!! Hitlera na vas svine!!!!!! Je jen dobre ze vas nesnasi cim dal vic lidi!!!! Delate si to sami stejne, jako si muzete za holokausty sami!!!!!! Tahnete do izrale a tam si provozujete na snych*

198 MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti ze dne 13.7.2020. [online]. 2021. s. 18-19. [11.09.2021]. Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpráva-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>>.

lidech to co si drze jak paraziti dovolujete pachat na obcanech jinych naroduu a statuu!!!! Hitlera na vas a na tu vasi zidovskou obec!!!!!! Ste krivaci ulhani lichvarsky falesni zakerni zmrdi a paraziti!!!!!! Vychcipejte!!!!!! Na svete se vsem ulevi!!!!!! Radeji se vratime na stromy a na hrbet konim nez ten vas zkurvenej multikulturni a zlocinekej byznys s lidma!!!!!! Bude valka vy zmrdi!!!!!! Kvuli vam svinim zidackym!!!!!! Valka zidakuu se zbytky naroduu sveta!!!!!! Vypadnete!!!!!! Nechceme vas tady a nechteji vas nikde!!!!!! Nemate pravo zasahovat do ustavy CR a to jako zlocinci pachate!!!!!! Nemate pravo sedet v politice natoz v justici!!!!!! Nezavislost justice spociva v neovlivnovani procesuu at uz tim vasim zkurvenym nabozenstvim tak loajalitou soudce zidaka k totozny zidacky osobe!!!!!! Ste svine, ktery musi byt vyhlazeny pokus sami neodtahnete do Izraele!!!!!!", kterou židovské obci i následně odeslala.

Sankce: Postoupeno Úřadu městské části Praha 1 k přestupkovému řízení, neboť se nejednalo o trestný čin.

Toto rozhodnutí poukazuje opět na jednání, které bylo kvalifikováno pouze jako přestupek a nikoliv trestný čin.

Jak z výše uvedených rozhodnutí vyplývá, české soudy obvykle ukládají alternativní tresty, nebo podmíněný trest odnětí svobody. Některé nevhodné verbální projevy se postupují k projednání do přestupkového řízení.

Nejen při ukládání trestu za spáchaný trestný čin z nenávisti, ale i v rámci jiných spáchaných skutků musí soud vždy pečlivě zvažovat všechny okolnosti případu. Doc. F. Ščerba ve svém odborném článku tvrdí, že soud bude muset v tomto případě zvažovat zejména individuální preventivní účel trestu, aby pachatele spíše napravil, než sankcionoval.¹⁹⁹

Domnívám se, že zejména pro prvotrestané je vhodné se zamyslet nad aplikací alternativních trestů, které by mohly vést k lepší nápravě pachatele a také v zamezení páčání další trestné činnosti.

Jako jeden z vhodných trestů shledávám obecně prospěšné práce. Odsouzený by byl nucen vykonat určitý počet hodin ve prospěch komunity osob, kterým ublížil (např. pokud předmětem útoku byl člen romské komunity, pak by se odsouzený musel podílet na spolupráci s neziskovými organizacemi pomáhající romské komunitě v České republice).

Další vhodnou alternativou je také trest domácího vězení. Jako výhodu tohoto trestu shledávám v tom, že by pachatel mohl být izolován od negativních jevů. S rozvojem počítačových technologií však tato výhoda ztrácí na svém významu, neboť pachatel může být v kontaktu s ostatními obdobně smýšlejícími osobami přes internetové komunikační sítě a nevhodnému kontaktu se tak nezabrání. Bohužel se s tímto trestem pojí stále dosud v praxi nevyřešená otázka - kontrola odsouzeného. V roce 2018 se spustil projekt elektronických

¹⁹⁹ ŠČERBA, Filip. Sankcionování pachatelů extremisticky motivovaných trestných činů. In *Acta Iuridica Olomouciensis*. 2015, roč. 10, č. 2, s. 8.

náramků, které kontrolují odsouzeného, zda výkon trestu domácího vězení řádně vykonává. Do dnešního dne však tento způsob kontroly není hojně využíván, což považuji jako velkou škodu, neboť mnohým odsouzeným by tento druh trestu mohl lépe uvědomit si důsledky svého chování bez toho, aby jejich dosavadní život byl omezen např. povinností setrvat ve výkonu trestu.

Domnívám se, že trest domácího vězení je vhodným trestem zejména v těch případech, kdy má odsouzený sociální zázemí a prokázalo se, že je schopen vést řádný život (jeho jednání bylo excesem jinak z jeho řádného života). Tímto způsobem může dále pokračovat ve svém životě, ačkoliv by mu narůstaly osobní dluhy či se mu rozpadla rodina.

V neposlední řadě bych doporučila ukládat také trest zákazu účasti na sportovních, kulturních a jiných akcích podle § 76 TZ. Ačkoliv je tento trest spojován výlučně se zákazem účasti na sportovních utkáních, nevidím žádný důvod, aby nemohl být aplikován ani v případě trestných činů z nenávisti (např. zákaz účasti na oslavě osvobození koncentračního tábora v Osvětimi, případně účast na koncertu zakázané kapely apod.). Souhlasím se Štěpánem Výborným, který je toho názoru, že v případě, že by se pachatel dopouštěl opakovaně trestného činu v souvislosti s některými kulturními akcemi, bylo by vhodné mu trest zákazu vstupu uložit.²⁰⁰

Neměli bychom také zapomínat, že je možné za méně závažné činy upustit od potrestání se stanovením nějakých povinností. Domnívám se, že v méně závažných případech by bylo vhodné uložit pachateli podrobit se nějakého vzdělávacího kurzu o kultuře a historii dané komunity²⁰¹. Pachatelé trestných činů z nenávisti jsou obvykle v mladém či středním dospělém věku, kdy si teprve vytváří své názory. Bylo by proto vhodné, aby se tito pachatelé podrobili speciálního odborného kurzu, který by jim ukázal i jiné zdroje informací a skutečná fakta. Během psaní této práce se mi bohužel nepodařilo žádný takový kurz dohledat. Domnívám se proto, že by bylo do budoucna vhodné vytvořit koncepci těchto kurzů, které by se soustředili výlučně na vzdělávání odsouzených pachatelů trestných činů z nenávisti. Atraktivnost ukládání přiměřených omezení by však mohla navodit novela č. 220/2021 Sb., TZ, podle které se stanoví nově možnost zrušit uložené omezení, pokud pachatel, od jehož potrestání bylo podmíněně upuštěno, vede ve zkušební době řádný život a plněním svých povinností prokázal polepšení (§ 48 odst. 6 TZ). Toto rozhodnutí může soud učinit však

200 VÝBORNÝ, Štěpán. Aplikovatelnost trestu „zákazu vstupu“ (§ 76 TrZ) při postihu extremismu. *Trestněprávní revue*. 2014, roč. XIII., č. 2, s. 29.

201 Obdobně jako se např. Zavádí tzv. Terapeutický program pro řidiče podle § 179g odst. 7 TR.

nejdříve po uplynutí šesti měsíců uložené zkušební doby. Stanovená zkušební doba zůstává rozhodnutím podle věty první nedotčena.

V případech závažnějších činů by přicházelo v úvahu umožnit výkon podmíněného trestu spolu s trestem obecně prospěšných prací. V případě, by pachatel spáchal trestný čin z nenávisti, kterým byla způsobena těžká újma na zdraví, pak by dle mého názoru soud neměl na výběr při ukládání trestu a z velké pravděpodobnosti by musel uložit trest nepodmíněný, neboť mu to tak ukládá i zákon (§ 145 odst. 1, 2 písm. f) TZ). Nejčastěji se bude jednat o trestné činy, které mají nenávistnou pohnutku zakotvenou v kvalifikované skutkové podstatě, přičemž se jedná o tzv. okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. Jiný než nepodmíněný trest by přicházel v úvahu, kdyby soud mimořádně snížil trestní sazbu dle § 58 TZ, případně může být pachateli uloženo ochranné léčení nebo zabezpečovací detence, kdyby pachatel navíc trpěl duševní poruchou.²⁰²

2.3.3. Sankcionování tzv. nenávistných projevů

Již v první kapitole této práce jsem si jen částečně vymezila, že součástí trestných činů z nenávisti jsou i tzv. nenávistné projevy (*hate speech*).

Ústavní soud ČR se v rámci své judikatury drží judikatury Evropského soudu pro lidská práva²⁰³, přičemž se vyjádřil k omezení svobody slova, která může být dle jeho slov učiněna pouze v krajním případě: „*Nejdůležitějším faktorem při hodnocení obranných mechanismů, jež je demokratický právní stát oprávněn použít, je nezbytnost a přiměřenost s důrazem na fakt, že omezení základních práv může být prováděno pouze v krajních případech. V této souvislosti je třeba připomenout, že svoboda projevu se nevztahuje pouze na informace a myšlenky, které jsou přijímány pozitivně nebo jsou považovány za neurážlivé nebo nedůležité, ale také na ty, které pohoršují, šokují nebo ruší (srov. mezi mnoha jinými např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Stankov a Sjediněná makedonská organizace Iinden proti Bulharsku, dostupný na <http://hudoc.echr.coe.int>).“²⁰⁴*

Dále se v tomtéž nálezu vyjádřil také k nenávistným projevům: „*Zároveň je však nutno zdůraznit, že tyto (změkčující) závěry nelze vztahovat na zcela extrémní a nenávistné projevy (tzv. hate speech). Omezení či dokonce trestní postih projevů budou nezbytně nutné v demokratické společnosti tehdy, pokud budou tyto projevy (explicitně, ale i implicitně)*

202 ŠČERBA, Filip. Sankcionování pachatelů extremisticky motivovaných trestných činů. In *Acta Iuridica Olomouciensia*. 2015, roč. 10, č. 2, s. 8.

203 Např. Hertel proti Švýcarsku, § 46, Steel a Morris proti Spojenému království, § 87, Mouvement raélien suisse proti Švýcarsku, § 48, Animal Defenders International proti Spojenému království, § 100, a nejaktuálněji v Delfi AS, cit. Výše, § 131.

204 Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28.11.2011, sp.zn. IV. ÚS 2011/10-1.

obsahovat výzvy k násilí či k popírání, zpochybňování, schvalování nebo ospravedlňování zločinů proti lidskosti spáchaných v minulosti (srov. např. tzv. Osvětimskou lež), jakož i k podpoře a propagaci hnutí směřujících k potlačení základních lidských práv a svobod, a to zvláště ve vztahu k některým minoritám. V případě nenávistných projevů přitom není možné zkoumat pouze jejich prvoplánový obsah, nýbrž i jejich celkový kontext, tj. především místo, čas a způsob projevu. To se týká např. projevů pronášených v blízkosti problémových lokalit, míst historicky, nábožensky či identitárně spjatých s určitou menšinou (proti níž následné projevy směřují), nebo jejichž (i třeba skrytým) cílem bude "připomínka" výročí souvisejícího s lidským utrpením nastalým v dějinách Evropy 20. století právě v důsledku selhání obranných schopností demokracie. V každém případě však musí být předmětný projev za hranou ochrany nikoli jen hypoteticky; aby mohl být postižen, musejí souvislosti jeho realizace vybočovat z naznačených mantinelů.²⁰⁵

Ostatně ohledně možnosti sankcionovat nenávistné projevy rozhodl Ústavní soud ČR již v nálezu Ústavního soudu ČSFR sp. zn. Pl. ÚS 5/92, konkrétně zde konstatoval, že úprava zakazující podporu a propagaci hnutí ohrožujících bezpečnost státu a práva a svobody jeho občanů byla v souladu s ustanovením čl. 17 odst. 4 Listiny. Ústavní možnost trestat nenávistné projevy podle napadeného ustanovení byla dána, ať již byly myšlenky, na nichž byly tyto projevy založeny, inspirovány jakoukoliv ideologií. Zároveň tento soud odmítl, že by jeho přístup byl porušením zásady, podle níž se demokratický právní stát nemůže vázat na výlučnou ideologii. Ideologická pluralita a svobodná soutěž politických sil totiž dle jeho názoru zůstala zachována i tehdy, pokud stát sankcionoval hlásání několika nejnebezpečnějších ideologií směřujících k odstranění demokracie a potlačení základních práv a svobod.

Nejvyšší správní soud ČR uvádí ve svém rozsudku ze dne 9. 2. 2016, č. j. 10 As 49/2015-34: „Současně však platí též, že nikoliv každý projev požívá bezvýjimečné a ničím nepodmiňované ochrany. Také ve vztahu k limitům svobody projevu existuje bohatá judikatura odrážející mimo jiné potřebu řešení konfliktu mezi svobodou projevu a již nepřípustnými difamačními výroky dotýkajícími se práv a svobod jiných osob.“ Tedy svoboda projevu, která se vztahuje i na informace a myšlenky, které jsou „nepříjemné, šokující či znepokojující“¹ jsou chráněny demokracií, ale tato svoboda je ohraničená (jako kterákoliv další svoboda).

V současné době existuje v rámci odborné veřejnosti velká polemika o tom, zda by nenávistné projevy měly být sankcionovány, případně jakým způsobem. Problém zejména

205 Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28.11.2011, sp.zn. IV. ÚS 2011/10-1.

tkví v tom, že je nutné vymezit trestnost činu spáchaného slovem či písmem a dále trestnost znaku subjektivní stránky skutkové podstaty spočívající v tzv. nenávistné diskriminační pohnutce.²⁰⁶

Rozdíl právní úpravy nalezneme v angloamerickém právním řádu, kdy Nejvyšší soud v USA konstatoval, že „*první dodatek nezná špatné myšlenky*“.²⁰⁷ V evropském právním prostředí však panuje opačná myšlenka, tedy že je nutné stanovit hranice nebo limity lidských projevů.

Již v roce 1998 Vrchní soud v Olomouci stanovil meze projevu, když rozhodoval o vraždě anarchisty skinhedem: „*Zákonné ochrany ve smyslu § 140 odst. 1, odst. 3 písm. g) tr. zákoníku požívá jen takové politické přesvědčení, které není v rozporu se zájmy chráněnými trestním zákonem*“.²⁰⁸

V rámci sankcionování je také nutné řešit, na kolik je možné zasáhnout do svobody projevu. Pro posouzení omezení svobody slova je nutno brát v úvahu především politické a ústavní uspořádání, stabilitu vlády a demokratický konsensus s daným typem vlády, tradice a historickou zkušenost.²⁰⁹ Omezení svobody projevu nalezneme na ústavní úrovni: 1. nutnost zakotvení limitů v zákoně, 2. omezení musí být v demokratické společnosti nezbytné, 3. musí být učiněno v zájmu vyjmenovaných hodnot (zejména zájem k ochraně práv a svobod druhých, udržení morálky). U každého nenávistného projevu by se mělo zkoumat, na kolik byla dotčena důstojnost toho, ke komu nenávistný projev směřoval, dle v jakém kontextu byl vysloven, ke komu mířil, zda podněcoval k dalšímu protiprávnímu jednání, zda byl doprovázen dalšími nenávistnými akty, jaká byla jeho vážnost apod.²¹⁰

PŘÍKLAD Z PRAXE

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12.5.2020, č. 29297/18 Lilliendahl proti Islandu

Skutkový stav: *V městě Hafnarfjörður zveřejnila městská rada koncept návrh na posílení vzdělávání a poradenství na základních a středních školách v záležitostech týkajících se těch, kteří se identifikují jako lesby, gayové, bisexuálové nebo transsexuálové., Rozhodnutí mělo být zveřejněno ve zprávách a tato zpráva měla podnítit veřejnou diskusi. Pachatel měl pod jeden internetový článek, který kritizoval veřejnou diskusi z pohledu nenávistné veřejné debaty, uveřejněný v této souvislosti napsat následující komentář. "My posluchači [Ú. S.] nemáme zájem o žádné [neslušné slovo] vysvětlení této kynvilly [hanlivé slovo pro homosexualitu, doslova*

206 PROVAZNÍK, Jan. „Pravé“ verbální trestné činy z nenávisti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, roč. XXVIII, č. 4, s. 659.

207 HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwers ČR a.s, 2008, s. 54.

208 Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. 11. 1998, sp. zn.4 To 85/98.

209 HERCZEG, Jiří. Extremismus, tolerance a svoboda projevu. *Trestní právo*. 2003, roč. 7, č. 7-8, s. 2-10.

210 VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwers a.s. 2013, s. 50-51.

"sexuální deviace" z [Ó. S. Ó.]. Je to nechutné. Poučovat děti o tom, jak kynvillingar [doslova "sexuální devianti"] edla sig ["kopulují", primárně používáno pro zvířata] v posteli. [Ó. S. Ó.] ať proto radši zůstane doma a nevnucuje se [Ú. S.]. Jak nechutné." Za tento výrok byl odsouzen k peněžitému trestu 00 000 islandských krónurů (ISK, v té době přibližně 800 EUR).

Toto rozhodnutí je významné tím, že Evropský soud pro lidská práva zde konstatuje, že homofóbní komentáře byly skutečně závažné, zraňující a zajisté obsahovaly předpojatost a že tyto výroky nejsou pod ochranou Úmluvy. Neprošly tzv. testem zákonnosti, přiměřenosti a nezbytnosti v demokratické společnosti.

ESLP se také mj. vyjádřil k ukládanému trestu – odsouzenému nebyl uložen trest odnětí svobody, ačkoliv za trestný čin, z něhož byl uznán vinným, hrozí trest odnětí svobody až na dva roky, a pokud mu byla uložena pokuta ve výši 800 EUR, pak se dle jeho názoru nejedná o trest nepřiměřený.

S postupem rozvoje technologií přišla na řadu i otázka sankcionování trestných činů na veřejných elektronických sítích. Hate speech nezahrnuje jen verbální projevy, ale také neverbální chování, např. vyvěšení a distribuce tištěného materiálu a publikace materiálů online. Tištěné a uveřejňované materiály mají také potenciál se rozšířit mezi širší veřejnost, zejména tam, kde jsou online materiály²¹¹.

Evropský soud pro lidská práva se zabýval otázkou odpovědnosti provozovatele internetového portálu za zveřejněné komentáře třetích osob. V rozhodnutí ve věci Magyar Tartalomszolgálatók Egyesülete a Index.hu ZRT proti Maďarsku²¹² se vyjádřil tak, že právo a ochranu dobré pověsti je chráněno čl. Úmluvy. Aby však bylo možné tento článek aplikovat, je nutné, aby zásah do pověsti dotčené osoby dosahoval určitého stupně závažnosti. Často se však vnitrostátní soud dostane do sporu mezi svobodou projevu chráněnou čl. 10 na jedné straně a na druhé straně s právem na respektování soukromého života v čl. 8. V každém jednotlivém případě se musí tyto dva principy poměřovat.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13.12.2017, sp.zn. 7 Tdo 1014/2017

Trestný čin: zločinem založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka podle § 403 odst. 1, odst. 2 písm. a), b) tr. zákoníku a přečinem podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 1, odst. 3 písm. a) tr. zákoníku a byl podle § 403 odst. 2 tr. Zákoníku

211 WALDRON. Jeremy. *The Harm in Hate Speech*. 1. vydání. Harvard University Press. 2012, s. 37.

212 Magyar Tartalomszolgálatók Egyesülete a Index.hu ZRT proti Maďarsku ze dne 02.02.2016, č. Stížnosti 22947/13.

Skutkový stav: Pachatelé byli organizátoři a sympatizanti neonacistických hnutí (např. Blood & Honour) a pořádali hudební koncerty, na které zvali také zahraniční neonacistické hudební kapely (např. německou neonacistickou hudební skupinu Sachsonia, slovenskou neonacistickou hudební skupinu Before the War a dále dva zpěváky britské neonacistické hudební skupiny Brutal Attack), dále distribuovali zboží s neonacistickou tematikou (např. CD, trička, samolepky, odznaky apod.), přičemž všichni odsouzení obdrželi trest odnětí svobody od 3 let, který byl podmíněně odložen na 4 roky.

Toto usnesení uvádím z toho důvodu, že se jednalo o dosti širokou kauzu s mediálním dosahem. Jednalo se o stíhání neonacistického hnutí, nebo dle slov samotného soudu tzv. virtuální subjekt, který působil jako platforma. V současné době se takováto hnutí v ČR vyskytují ojediněle, všechna takřka zanikla.

Ústavní soud ČR nálezem ze dne 02.04.2019, sp.zn. III. ÚS 3439/17 se vyjádřil k povaze trestných činů z nenávisti spáchaných prostřednictvím internetu a uvedl, že *„politický a společenský rozměr daných trestných činů, „vynalézavost“ jejich pachatelů a téměř neuchopitelný vývoj komunikačních prostředků k jejich páchání³⁰ značně znesnadňuje povinnosti soudů“*, následně však zdůraznil, že *„[v]erbální (resp. písemné) útoky na tzv. sociálních sítích představují (...) sice technicky specifický, avšak k nástrojům starších totalitních ideologií snadno připodobnitelný způsob nepřipustného vedení politického boje. Je třeba zkoumat, nakolik je takové sdělení na tzv. facebookovém profilu odlišné kupříkladu od pomalování výlohy obchodníka náležejícího k jiné společenské menšině. Hrozivé historické zkušenosti se stigmatizací společenských menšin se nemohou projevovat pouze v přijetí „obecně ochranné“ trestní legislativy, ale měly by nalézt svůj odraz i v hlubším zkoumání pochopení újmy jejich adresátů, kterým jsou navíc takové útoky adresovány. Soudy tak musí vždy zkoumat, jak se jednotlivý útok projeví v individuální sféře konkrétního jedince (např. v důsledku jeho ohrožení, obav, poškození dobrého jména apod.), a nakolik jde pouze o nepřipustnou neadresnou politickou kampaň. Z uvedené nelehké situace však nemohou soudy unikat především tak, že se procesními postupy budou hlasu těchto potenciálních poškozených preventivně vyhýbat.“*

Evropský soud pro lidská práva se zabýval také otázkou trestního postihu homofobních názorů.²¹³ Stěžovatelé v prosinci roku 2004 se spolu se třemi dalšími osobami odebrali do budovy gymnázií, kde do skříněk studentů distribuovali cca 100 ks letáků obsahující propagandu zaměřenou na protihomofobní politiku. V letácích bylo např. výzva, aby studenti řekli svým učitelům, že *„u homosexuálů se brzy objevily HIV a AIDS a že jejich*

213 Vejdeland a další proti Švédsku, ze dne 09.02.2012, č. stížnosti 1813/07.

promiskuitní životní styl je jedním z hlavních důvodů, proč tento novodobý mor získává živnou půdu.“ a dále „že homosexuální lobbystické organizace se též snaží zlehčovat pedofilii a zeptejte se jich, zda by se tato sexuální deviace měla legalizovat.“ Stěžovatelé byli členi organizace tzv. Národní mládež. Stěžovatelé byli obviněni z trestného činu podněcování proti národnostní nebo etnické skupině obyvatel. Dvěma stěžovatelům byl uložen trest odnětí svobody v délce dvou měsíců, třetímu stěžovateli uložili podmíněný trest s peněžitým trestem a čtvrtému stěžovateli uložili 40 hodin veřejně prospěšných prací za dohledu probačního úředníka. Následně byly tyto tresty zmírněny, kdy pachatelé obdrželi podmíněné tresty a peněžitý trest od 200 do 2000 EUR a jeden stěžovatel obdržel dohled probačního úředníka. Stěžovatelé tak namítali porušení čl. 10 Úmluvy (svoboda projevu). Důležité je, že ESLP zde zdůraznil, že při posuzování zásahu do svobody projevu je nutné zohlednit povahu a přísnost uloženého trestu.²¹⁴ V tomto případě tedy ESLP neshledal tresty nepřiměřené vůči sledovanému legitimnímu cíli. Zásah do výkonu práv stěžovatelů na svobodu projevu tedy lze považovat v demokratické společnosti nezbytný k ochraně pověsti a práv jiných.

Nejvyšší soud ČR se také vyjádřil k sankcionování tzv. symbolických trestných činů: *„Pouze jako obiter dictum Nejvyšší soud dodává, že z judikatury ESLP vyplývá, že musí být důsledně odlišovány jednotlivé případy tzv. symbolických činů v závislosti na kontextu, v němž byly učiněny. Dovolatel makety šibenice využil v souvislosti se svými nenávislnými projevy vyzývajícími k násilí, je tudíž zřejmé, že tato symbolika sloužila k umocnění těchto aspektů jeho projevu. Vzhledem k agresivitě a nenávislné povaze projevu dovolatele během jeho veřejných vystoupení nelze použití dané makety v jeho případě považovat toliko za metaforu dokreslující jeho kritiku establishmentu, jak se snaží předložit. V kontextu jeho výzev k násilí, ozbrojování, tvoření domobran a jiného se jedná o další formu výhrůžky, agrese a nenávisti. Naopak pokud byla maketa šibenice použita při demonstracích proti vládě bez dalších projevů agrese nebo výzev k násilí a sloužila toliko k obrazovému dokreslení požadavků demonstrujících, pak je zřejmé, že se jejich jednání pohybovalo v rámci kritiky chráněné svobodou projevu. Ostatně ESLP v minulosti připustil, že symbolické činy tohoto charakteru mohou být chápány jako výraz nespokojenosti a protestu spíše než jako výzva k násilí [viz Křesťanská demokratická lidová strana proti Moldavsku (č. 2), stížnost č. 25196/04, § 27, v němž byla pálena vlajka a fotografie hlavy státu; Stern Taulats a Roura Capellera proti Španělsku, stížnost č. 51168/15 a 51186/15, § 39, týkající se pálení fotografie španělského královského páru].“²¹⁵*

214 Srov. Ceylan proti Turecku bod 37, Tammer proti Estonsku bod 69.

215 Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.7.2019, sp.zn. 6 Tdo 674/2019.

České soudy tedy potvrdily, že je možné spáchat trestný čin z nenávisti v kvalifikované skutkové podstatě, jestliže je spáchán veřejně přístupnou počítačovou sítí jakou je např. Internet²¹⁶. Nejvyšší soud ČR také stanovil, že takovéto jednání se musí sankcionovat, konkrétně: „pokud někdo útočí na ústavně zaručená práva a svobody tak účinným nástrojem jako je internet, s cílem podnítit v ostatních nenávist vůči skupině osob, jejíž práva český právní řád chrání, či ji nějakým způsobem hanobit, musí být proti takovému jednání užito razantních právních prostředků jako adekvátní reakce“²¹⁷

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.05.2012, sp.zn. 3 Tdo 475/2012

Trestný čin: Podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod občana podle § 261a trestního zákona

Skutková podstata: *Pachatel nechal přeložit a na své internetové stránky umístil článek s názvem „Holocaust a jeho čtyřmilionová varianta“. Obsahem tohoto článku bylo např.: „Ve skutečnosti neexistuje žádný důkaz, že byl v jakémkoli táboře smrti používán jedovatý plyn, plynové komory nebo plynové pece.“ Dále i to, že "Tábory smrti kontrolovali kvalifikovaní inženýři a ti uvedli, že zmiňovaná zařízení byly sprchy, že nemohla být používána jako plynové komory a že údajná úmrtí byla nemožná. Za své posudky byli uvězněni." Konečně i to, že "Existuje i množství očitých svědectví vězňů, kteří existenci táborů smrti popírají i ti jsou umlčovani a vězněni."*

Trest: Trest odnětí svobody v délce 6 měsíců a jeho výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 2 let.

Toto rozhodnutí je významné v tom, že jako jedno z prvních stíhá trestný čin z nenávisti spáchaný na internetu.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Rozsudek Okresního soudu v Chomutově

Trestný čin: Přečin násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 352 odst. 2 TZ a schvalování trestného činu podle § 365 odst. 1 TZ

Skutková podstata: *Pachatel na svém veřejně přístupném profilu v aplikaci Instagram umístil videozáznam (který byl později jinou osobou umístěn na webový portál YouTube), na němž schvaloval vraždu osoby romského etnika s tím, že „pokud budu cikáni dělat nepokoje“, tak přijede do Chomutova a všechny vyvraždí.*

Sankce: Peněžité trest v celkové výměře 15.000,-Kč a náhradní trest odnětí svobody v trvání 1 měsíce.

Tento rozsudek je uveřejněný ve Zprávě Ministerstva vnitra ČR o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území ČR v roce 2020. Pro tuto práci je význačný tím, že soud zde uložil peněžité trest.

216 Např. § 355, § 356 a § 403 trestního zákoníku. ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář. II. díl.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1302.

217 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1324/2017.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4

Trestný čin: Přečin popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 TZ

Skutková podstata: *Pachatel na sociální síti Facebook vytvořil mj. veřejně přístupnou stránku nazvanou „Kuratorium“, na níž sdílel obrazové materiály s nacistickou tematikou, propagační materiály organizace Hitlerjugend či pozvánky na akce organizované současnými krajně pravicovými extremistickými uskupeními a později stránky nazvané „Emanuel Moravec, výročí úmrtí“, „Reinhard Tristan Eugen Heydrich pieta“ a „Rudolf Hess“, na kterých sdílel pozvánky na příslušné pietní akce.*

Sankce: Trest odnětí svobody v trvání 20 měsíců s podmíněným odkladem jeho výkonu na zkušební dobu v trvání 48 měsíců.

Jedná se o další rozsudek přejetý ze Zprávy Ministerstva vnitra ČR o projevech extremismu a předsudečně nenávisti na území ČR v roce 2020, přičemž se jedná o odsouzení pachatele za trestný čin podle § 405 TZ.

Stálým terčem se na internetu mohou stát zejména jeho uživatelé. Pokud se soudy konsistentně budou držet stanoviska, že „likování“ spadá pod svobodu projevu, je možné, že by mohl být uživatel, jenž dá „like“ statusu, který vybízí k nenávisti vůči určité skupině obyvatel, trestně stíhán stejně jako autor daného statusu? Co když autor v této době změní názor? Domnívám se, že ano, poněvadž zejména na sociálních sítích je vysoká koncentrace osob na jednom místě a šíření myšlenek je zde rychlejší, než by bylo možné v klasické „papírové podobě“. K otázce změny názoru jsem skeptická, poněvadž změna názoru je dosti závažná věc a dojde k tomuto pouze tehdy, pokud na osobu zapůsobí nějaký velký impuls. Pokud by k němu skutečně došlo, mohl by se aplikovat institut účinné lítosti, polehčující okolnost nebo zohlednit při ukládání trestu.

PŘÍKLAD Z PRAXE

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.7.2019, sp.zn. 6 Tdo 674/2019

Trestný čin: *přečinem hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, přečinem podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, a přečinem popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 tr. zákoníku (ad 1), přečinem popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 tr. zákoníku (ad 2), přečinem hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, přečinem podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. a) tr. zákoníku a přečinem schvalování trestného činu podle § 365 odst. 1 tr. zákoníku (ad 3).*

Skutková podstata: *Pachatel spáchal celkově 3 skutky. ve svých veřejně publikovaných, mluvených i psaných projevech a komentářích cíleně přestíral a podsouval negativní pohled na Židy, židovské instituce i židovskou víru, předkládal překroucená, selektivně vybraná, neprokázaná nebo neprokazatelná tvrzení, jimiž se snažil vyvolávat či upevňovat předsudky a dojmy o záludnosti, škodlivosti a hrozivosti nikoli jen některých vlastností či skutků konkrétních příslušníků židovského národa, ale naopak celého židovstva, Židům paušálně přisuzoval pouze negativní vlastnosti a skutky, poukazoval na nutnost řešení tzv. „židovské otázky“, kterou považuje za významný současný problém, tvrdil, že Židé značně nadsazují počet židovských obětí usmrčených v koncentračních táborech během druhé světové války a zpochybňoval techniku vraždění v plynových komorách, jejichž existenci vyvracel, i když je notoricky známou historickou skutečností, že nacisté během druhé světové války organizovali vraždění Židů jako programovou záležitost ideologicky zformulovanou Adolfem Hitlerem, jednak vydal a nabízel ke koupi knihy, které napsal, ale vydal a nabízel ke koupi rovněž knihy jiných autorů, jejichž obsah znal, obsahující tatáž tvrzení a názory, které prezentoval ve svých projevech, přičemž toto činil tak, že zveřejnil na svých webových stránkách článek s touto tematikou, u hlavní brány Pražského hradu přednesl svůj projev jako reakci na Evropský židovský kongres propagoval knihy s touto tematikou, Dále na svém facebookovém profilu uveřejňoval komentáře s tématem popírání holocaustu, promlouval na demonstraci proti imigraci pořádanou politickou stranou Národní demokracie*

Trest: *Souhrnný trest odnětí svobody v trvání 2 let, přičemž výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 3 let za současného stanovení dohledu pracovníka probační a mediální služby. Dále mu byl uložen trest propadnutí věci (knih, výpočetní techniky a autorských práv k dílům) a trest propadnutí náhradních hodnot.*

Jedná se o další zajímavé rozhodnutí, kde je postihován projev namířený proti části obyvatel – židům.

Problematika trestných činů z nenávisti se netýká pouze uživatelů internetu, ale i vlastníků jednotlivých médií, na kterých je nenávistný projev ukládán. Evropský soud pro lidská práva judikoval ve věci Delfi AS proti Estonsku, že i provozovatelé jednotlivých internetových služeb mohou nést za nenávistný projev odpovědnost.

Při sankcionování nenávistných projevů na internetu je otázkou, zda při ukládání trestu nezohlednit také formu spáchání trestného činu, tedy na internetu, kde se k tomuto může dostat mnohem více lidí, než na ulici (tedy míru rozšířenosti myšlenek – jak co do počtu lidí, ale i druhu, mohou se k tomu dostat i cizinci). Mohlo by se tak jednat o novou přitěžující okolnost. Vycházím tak z kauzy Feret²¹⁸, kterou řešil ESLP v rámci své praxe. ESLP prohlásil, že je nezbytné věnovat zvláštní důraz na použité médium a kontext, ve kterém byl daný projev vyjádřen. ESLP dokonce řekl, že nenávist na internetu musí být posuzována přísněji. Dnes máme spáchání trestného činu pomocí „veřejně přístupné sítě“.

218 Rozhodnutí ESLP Féret vs. Belgie ze dne 16.07.2009.

Otázka vyvstává v rámci právní úpravy sankcionování převzatých tvrzení. Pokud osoba převezme nějakou myšlenku a dál jí šíří, lze ji za to trestněprávně postihnout? Podle mého názoru by soud měl zde zvažovat vždy úmysl pachatele, zda chtěl tuto myšlenku sám z vlastní vůle šířit a o správnosti této myšlenky je přesvědčený a za jakým účelem jí dále šířil. Tyto všechny aspekty určí trestnost a následně sankci za spáchaný trestný čin. Z praxe je známo např. odpovědnost vydavatele za obsah jeho časopisu.

Vlastní otázkou je také odpovědnost na internetovém diskuzním fóru. Obvykle je diskuzní fórum moderované provozovatelem zpravodajského webu či blogu²¹⁹. Provozovatel tak má možnost do diskuze zasahovat a závadné příspěvky tak odstranit. Pokud je diskuzní fórum nemoderované, pak se tak děje na základě rozhodnutí provozovatele a tedy toto nelze vnímat jako zproštění jeho odpovědnosti. K tomu bych chtěla uvést rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 17.3.2010, sp.zn. 10 Cm 47/2009-39. Městský soud v Praze zde dovozuje nevědomou nedbalost provozovatele diskuzního fóra, a to z titulu jeho podnikatelské činnosti, který je povinen kontrolovat obsah diskuzního fóra připojeného k článkům uveřejněným samotným provozovatelem webových stránek.

V neposlední řadě je vhodné se krátce zmínit o odpovědnosti za čtenářský blog. Jedná se o blogy spojené i s vydavatelem tištěných novin a časopisů a které jako svoji součást nabízejí přidružené blogy (např. Aktualne. cz idnes. cz aj.). Je rozdíl v odpovědnosti a potažmo sankcionování od blogera, který svůj článek zveřejní na blogspot. com? Je provozovatel zpravodajského portálu ve stejném postavení jako poskytovatel hostingu? Podle judikatury SDEU, konkrétně Google a Loreal bude hrát roli míra aktivity poskytovatele služby, jejímž prostřednictvím je blog zpřístupňován. Pokud se poskytovatel omezí jen na technickou podporu, pak se nemusí odpovědnost uplatnit. Pokud však poskytovatel služby s blogem redakčně pracuje a poskytuje i jinou službu, pak se výlučka z odpovědnosti nemusí uplatnit.

Odpovědnost za webové stránky má primárně osoba, o jejíž projev vůle jde.²²⁰ V německé literatuře se lze setkat s názorem odlišující odpovědnost občanskoprávní a trestněprávní. Zatímco z hlediska občanskoprávní odpovědnosti poskytovatel odkazu odpovídá za obsah informací, na něž odkazuje, stejně, jako by přejal přímo do obsahu své

219 MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. 1. vydání. Praha: Leges. 2013, s. 170.

220 Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 24.2.2012, sp.zn. 23 C 70/2003. Dostupný v MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. 1. vydání. Praha: Leges. 2013, s. 179.

webové prezentace, pro vznik trestní odpovědnosti není samotné umístění odkazu postačující²²¹.

V neposlední řadě bych chtěla zdůraznit argumentaci odvolacího soudu: „K údajnému politickému podtextu odsouzení dovolatele upozorňuje Nejvyšší soud na přílehlavý výklad odvolacího soudu (viz bod 64.), podle něhož „obžalovaný není trestně postihován za to, že jeho názory jsou v rozporu s ‚oficiálními‘ či dle mínění stávajícího establishmentu jedinými správnými názory (nic takového ostatně ani neexistuje), není trestán za to, že je kritikem stávající politické garnitury své vlasti či Evropské unie a její azylové politiky (nahlédnutí do komentářových rubrik tzv. seriózních i tzv. bulvárních periodik ukazuje, že v tom vskutku ani zdaleka nebyl a není osamělcem), dokonce ani za to, že je antisemitou a islamofobem. Je po právu trestně postihován za to, že a jak svou extrémní animozitu zejména k židům a muslimům projevoval, totiž ve vyhroceně nenávistné a vulgární dikci, daleko za hranicí toho, co je v civilizované společnosti přípustné, při tom zároveň takto působil mnohočetnými kanály zvláště aktivně a ofenzivně.“²²²

Závěrem bych chtěla zmínit krátkou statistiku, kterou vypracoval veřejný ochránce práv v roce 2020. Tato zpráva se zabývá verbálními trestnými činy učiněnými na internetu. Ze zprávy vyplývá, že nejčastěji ukládaným trestem za verbální trestné činy z nenávisti bylo podmíněné odnětí svobody (průměrně 10 měsíců) s určením zkušební doby (průměrně 24 měsíců), dále peněžitý trest (15.800,-Kč) s určením náhradního trestu (průměrně dva měsíce). Soudy také ukládaly obecně prospěšné práce či propadnutí věci.²²³

V této kapitole jsem nastínila platnou právní úpravu ukládání trestněprávních sankcí za trestné činy z nenávisti. Domnívám se, že tato právní úprava je dostatečná a zohledňuje společenskou závažnost tohoto typu kriminality. Částečně souhlasím se svojí výchozí tezí, že by se k pachatelům těchto trestných činů nemělo přistupovat odlišně a vždy by se měly dodržovat základní zásady, které jsou zakotveny v českém trestním právu. Domnívám se však, že by se v rámci sankcionování měla více zohlednit projev konkrétní pohnutky pachatele. Myšlenka zatím neprojevená nemůže nijak zasáhnout do sféry druhého adresáta. Jakmile je však projevena a realizována, je schopna někomu ublížit či způsobit škodu. Obdobně jako v rámci norimberského procesu byli nacističtí vůdci souzeni za jejich činy a nikoliv za jejich

221 HOEREN, Thomas. Liability for online Services in Germany. *German Law Journal*. 2009. 10 (5). s. 569-570. DOI <https://doi.org/10.1017/S207183220000122X>.

222 Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.7.2019, sp.zn. 6 Tdo 674/2019.

223 VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Nenávistné projevy na internetu a rozhodování českých soudů. Výzkum Veřejného ochránce práv. [online]. 2020. ochrance. cz. [cit. 10.09.2021]. Dostupné: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/DISKRIMINACE/Vyzkum/47-2019-DIS-vyzkum_nenavist.pdf>.

myšlenky²²⁴, tak i zde je nutné stejným způsobem pohlížet na sankce ukládané za trestné činy z nenávisti. Pokud bychom postihovali ještě nevyčtenou myšlenku, bylo by to v rozporu s naším základním lidským právem - svobodou myšlení. Myšlenka, která je schopná motivovat pachatele, aby spáchal trestný čin, je špatná, a proto jako taková by neměla požívat právní ochrany.

2.3.4. Statistika ukládání sankcí za trestné činy z nenávisti za rok 2016-2020

Níže uvádím krátkou statistiku ukládání sankcí pachatelům trestných činů z nenávisti českými soudy za období 2016-2020.

2.3.4.1. Obecná metodika

V této podkapitole bych chtěla zhodnotit praxi českých soudů při ukládání sankcí za trestné činy z nenávisti. Cílem této statistiky by mělo být zjištění, jaké druhy sankcí se ukládají obvykle pachatelům trestných činů z nenávisti v České republice. Pro toto zjištění jsem si vybrala období od roku 2016-2020, ve kterém jsou veškeré statistiky již veřejnosti přístupné.

V rámci odborných zdrojů lze čerpat z různých druhů statistických dat. Ministerstvo spravedlnosti každý rok vydává Statistickou ročenku kriminality (dále jen „*Statistická ročenka*“), ve které uvádí statistiky týkajícího se širokého spektra aspektů trestního řízení (např. počet obviněných, obžalovaných a odsouzených osob, počet zastavení, odložení, postoupení trestního stíhání aj., a to vždy konkrétně ke každému trestnému činu stíhaném jak podle zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, tak i zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona).²²⁵ Statistické ročenky vychází z podkladů obvodních, krajských i vrchních státních zastupitelství a soudů České republiky. Rozhodná doba určující započtení trestného činu je vždy datum podání obžaloby a ne doba, kdy se skutek stal.²²⁶ Ve statistice se tedy mohou objevovat i trestné činy, které se staly v předcházejícím roce, ale obžaloba byla podána až v roce následujícím. Ve Statistické ročence však nejsou vedeny konkrétní údaje o trestních řízeních proti pachatelům trestných činů z nenávisti.²²⁷

²²⁴ HERCZEG, Jiří. Anglosaské a evropské tradice postihu trestných činů z nenávisti. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 4, s. 370-391.

²²⁵ Srov. *Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR z let 2017 až 2019* [online]. portal.justice.cz, [cit. 28.2.2021]. Dostupné na <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>.

²²⁶ Srov. Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2019 [online]. Mvcr.cz, [cit. 28.2.2021]. Dostupné na <<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:0z8m5j4ldB4J:https://www.mvcr.cz/soubor/zprav-a-o-projevech-extremismu-a-predsudecne-nenavisti-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2019-pdf.aspx+&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz#21>>.

²²⁷ Srov. *Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR z let 2017 až 2019* [online]. portal.justice.cz, [cit. 28.2.2021]. Dostupné na <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>.

Dalším zdrojem statistických dat mohou být policejní statistiky, které se zpracovávají na základě Evidenčně statistického systému kriminality Policejního prezidia (ESSKP)²²⁸. Policejní statistiky stanoví rozhodnou dobu pro zápis trestného činu podle toho, kdy se skutek skutečně stal. Provázání této statistiky se statistikou Ministerstva spravedlnosti však bohužel stále neexistuje. V současné době je tato statistika vedena pod záštitou Generální inspekce bezpečnostních sborů. V rámci této statistiky jsou od roku 2005 zvlášť zpracovávány statistiky ke zjištěným trestným činům s antisemitským podtextem.²²⁹ Od roku 2011 se také zvlášť monitorují trestné činy motivované nenávistí vůči Romům.²³⁰

Po prostudování obou výše uvedených statistik jsem dospěla k názoru, že pro své vlastní zpracování využiji data Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti, protože tato jediná obsahuje informace o druhu a počtu ukládaných trestněprávních sankcí. Jedině takto lze nejlépe zjistit praxi českých soudů v rámci trestního soudnictví. Dále uvádím, že moje statistika bude obsahovat jen informace o trestných činech, které byly kvalifikovány dle zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.

2.3.4.2. Statistická data

Celkově se v letech 2016-2020 na území České republiky zaevidovalo 779 případů trestných činů z nenávisti (v roce 2016 se jednalo celkově o 143 případů, v roce 2017 o 153 případů, v roce 2018 o 179 případů, v roce 2019 o 170 případů a v roce 2020 134 případů).²³¹ V případě trestných činů z nenávisti činí podíl na celkové kriminalitě 0,07-0,09 %.²³² Stíháno a vyšetřováno bylo celkem 482 případů (v roce 2016 dle statistiky neznámo, v roce 2017 se jednalo celkově o 132 případů, v roce 2018 o 136 případů, v roce 2019 o 122 případů, v roce 2020 92 případů).²³³

228 Srov. Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2019 [online]. Mvcr.cz, [cit. 28.2.2021]. Dostupné na <<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:0z8m5j4ldB4J:https://www.mvcr.cz/soubor/zprav-a-o-projevech-extremismu-a-predsudecne-nenavisti-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2019-pdf.aspx+&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz#21>>.

229 Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2019 [online]. Mvcr.cz, [cit. 28.2.2021]. Dostupné na <<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:0z8m5j4ldB4J:https://www.mvcr.cz/soubor/zprav-a-o-projevech-extremismu-a-predsudecne-nenavisti-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2019-pdf.aspx+&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz#21>>.

230 Tamtéž.

231 Tamtéž.

232 Tamtéž.

233 Tamtéž.

Jak vyplývá z policejní statistiky²³⁴, tak v roce 2016 bylo v České republice celkově pravomocně odsouzeno 61.399 osob. Z toho bylo 77 osob pravomocně odsouzeno v souvislosti s trestným činem spáchaným s rasovým podtextem²³⁵. V roce 2017 bylo odsouzeno v České republice celkově 55.069 osob a z toho bylo celkem 47 osob pravomocně odsouzeno za trestný čin s rasovým podtextem. V roce 2018 bylo pravomocně odsouzeno celkově 54.488 osob a z tohoto počtu bylo celkově pravomocně odsouzeno 54 osob za trestný čin s rasovým podtextem. V roce 2019 bylo odsouzeno celkově 55.486 osob a z toho bylo odsouzeno celkově 49 osob s rasovým podtextem. V roce 2020 bylo odsouzeno celkově 48.230 osob a z toho bylo odsouzeno celkově 74 osob s rasovým podtextem.

Níže budu postupně rozebírat jednotlivé vybrané trestné činy z nenávisti. Bohužel Statická ročenka nerozlišuje zvláště trestné činy z nenávisti, a proto se zaměřím jen na ty trestné činy, které lze již podle základní skutkové podstaty zařadit mezi trestné činy z nenávisti.

I. Trestný čin násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 TZ)

Celkem se v roce 2016 spáchalo 44 trestných činů podle toho ustanovení. Odsouzených osob bylo 31. V roce 2017 se spáchalo celkem 24 trestných činů podle toho ustanovení a odsouzených osob bylo 20. V roce 2018 se spáchalo 41 trestných činů a odsouzených osob bylo 37. V roce 2019 spáchalo celkem 50 trestných činů podle toho ustanovení a odsouzených osob bylo 37. V roce 2020 spáchalo tento trestný čin celkově 50 osob a odsouzených bylo 40 osob.

	2016	2017	2018	2019	2020
Nepodmíněný trest odnětí svobody	3	2	3	4	3
Odnětí svobody podmíněné odložené	20	13	24	28	23
Domácí vězení	0	0	0	0	0
Obecně	6	3	2	3	6

234 Tamtéž.

235 Tamtéž.

prospěšné práce					
Zákaz činnosti	1	0	0	0	0
Peněžitý trest	0	2	6	2	6
Ochranné opatření	1	0	2	0	0

II. Trestný čin hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 TZ)

Celkem se v roce 2016 spáchalo 23 trestných činů podle toho ustanovení, odsouzených osob bylo 22. V roce 2017 se spáchalo celkem 10 trestných činů a odsouzených osob bylo 8. V roce 2018 se spáchalo 18 trestných činů podle § 355 t.z. a odsouzených osob bylo 18. V roce 2019 se spáchalo 28 trestných činů podle toho ustanovení a odsouzených osob bylo 21. V roce 2020 spáchalo tento čin celkově 22 osob a z toho odsouzeno bylo 14 osob.

	2016	2017	2018	2019	2020
Odnětí svobody nepodmíněně	1	0	2	3	1
Odnětí svobody podmíněně odložené	18	7	13	17	9
Domácí vězení	0	0	0	0	0
Obecně prospěšné práce	3	0	3	0	2
Zákaz činnosti	0	0	0	0	0
Peněžitý trest	0	0	0	1	2
Vyhoštění	0	0	0	0	0
Ochranné opatření	0	0	0	0	0

III. Trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobody (§ 356 TZ)

Celkem se v roce 2016 spáchalo 10 trestných činů podle toho ustanovení. Odsouzených osob bylo 6. V roce 2017 se spáchalo 8 trestných činů podle toho ustanovení a odsouzených osob bylo 6. V roce 2018 se spáchalo 15 trestných činů podle toho ustanovení, odsouzených osob bylo 14. V roce 2019 se spáchalo 14 trestných činů podle toho ustanovení a odsouzených osob bylo 10. V roce 2020 se spáchalo celkem 20 trestných činů dle tohoto ustanovení a z toho odsouzených osob bylo 12.

	2016	2017	2018	2019	2020
Odnětí svobody nepodmíněně	0	0	0	0	0
Odnětí svobody podmíněně	6	3	11	6	8
Domácí vězení	0	0	0	0	0
Obecně prospěšné práce	0	1	0	0	1
Zákaz činnosti	0	0	0	0	0
Peněžitý trest	0	1	3	3	3
Vyhoštění	0	0	0	1	0
Ochranné opatření	3	0	0	0	0

IV. Trestný čin založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 403 t.z.)

Celkem se v roce 2016 spáchalo 47 trestných činů podle toho ustanovení. Odsouzených osob bylo 27. V roce 2017 a 2018 se nebyl žádný skutek kvalifikován podle tohoto ustanovení, a proto nebyla ani žádná osoba za něj odsouzena. V roce 2019 se spáchaly celkem 2 trestné činy podle toho ustanovení a zároveň i 2 osoby byly odsouzeny. V roce 2020 se celkově spáchaly 2 případy tohoto trestného činu a z toho bylo celkem 2 osoby.

	2016	2017	2018	2019	2020
Odnětí svobody nepodmíněně	3	0	0	0	1
Odnětí svobody podmíněně	24	0	0	2	1
Domácí vězení	0	0	0	0	0
Obecně prospěšné práce	0	0	0	0	0
Zákaz činnosti	0	0	0	0	0
Peněžitý trest	0	0	0	0	0
Vyhoštění	0	0	0	0	0
Ochranné opatření	0	0	0	0	0

V. Trestný čin sympatie k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404 TZ)

Celkem se v roce 2016 spáchalo 44 trestných činů podle toho ustanovení. Odsouzených osob bylo 35. V roce 2017 se spáchalo 64 trestných činů podle toho ustanovení a odsouzených osob bylo 48. V roce 2018 se spáchalo 45 trestných činů podle toho ustanovení a odsouzených osob bylo 45. Celkem se v roce 2019 spáchalo 29 trestných činů podle toho ustanovení, odsouzených osob bylo 25. V roce 2020 se spáchalo celkem 58 případů tohoto trestného činu a z toho bylo 47 odsouzených osob.

	2016	2017	2018	2019	2020
Odnětí svobody nepodmíněně	7	6	2	0	3
Odnětí svobody podmíněně	21	33	25	14	31
Domácí vězení	0	1	0	0	0
Obecně prospěšné práce	5	5	8	2	5
Zákaz činnosti	0	0	0	0	0

Peněžitý trest	1	2	8	6	7
Vyhoštění	0	0	0	2	0
Ochranné opatření	1	0	0	0	0

VI. Trestný čin popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405 TZ)

Celkem se v roce 2016 spáchaly 3 trestné činy podle toho ustanovení. Všechny byly odsouzeny. V roce 2017 byly spáchány celkově 4 trestné činy podle toho ustanovení a všechny osoby byly odsouzeny. V roce 2018 bylo spácháno 7 trestných činů podle toho ustanovení a všechny osoby byly odsouzeny. V roce 2019 se spáchaly 2 trestné činy podle toho ustanovení a všechny osoby se odsoudily. V roce 2020 se spáchalo celkově 10 trestných činů podle tohoto ustanovení a z toho bylo odsouzeno celkem 9 osob.

	2016	2017	2018	2019	2020
Odnětí svobody nepodmíněně	0	0	0	0	0
Odnětí svobody podmíněně	3	3	6	2	8
Domácí vězení	0	0	0	0	0
Obecně prospěšné práce	0	0	0	0	0
Zákaz činnosti	0	0	0	0	0
Peněžitý trest	0	1	1	0	1
Vyhoštění	0	0	0	0	0
Ochranné opatření	0	0	0	0	0

2.3.4.3. Závěr

Jak vyplývá ze shora uvedené statistiky, tak počet spáchaných a odsouzených trestných činů je v celku konstantní. V roce 2020 došlo v důsledku koronavirové pandemie k

omezení aktivit neonacistů a jiných skupin omezující lidská práva a svobody, neboť tito kritizovali vládní opatření a přejímali různé dezinformace a konspirační teorie.²³⁶

Z celkového procenta odsouzených osob je viditelné, že trestné činy z nenávisti nezaujímají častou pozici. To neznamená, že by jejich společenská škodlivost byla nějakým způsobem snižována. Spíše to značí míru tolerantnosti naší české společnosti.

Ze statistiky také vyplývá, že jedním z nejčastějších sankcí je trest podmíněného odnětí svobody. Dalším často ukládaným trestem je trest obecně prospěšných prací, případně trest peněžitý. Z toho je tedy viditelné, že se české soudy snaží ukládat i alternativní tresty.

Na závěr bych jen chtěla poukázat na skutečnost, že tento typ trestných činů páchají nejčastěji osoby v letech 20-40 let.²³⁷ Jedná se o osoby, které si často teprve vytváří názor na okolní svět. Právě v těchto případech by mohly být aplikovány metody restorativní justice o vzájemném vedení dialogu.

236 MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2020 [online]. mvcr.cz, [cit. 25.11.2021]. Dostupné na <<https://www.policie.cz/clanek/zverejnene-informace-2020-statisticke-udaje.aspx>>.

237 Srov. *Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR z let 2017 až 2019* [online]. portal.justice.cz, [cit. 28.2.2021]. Dostupné na <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>.

3. Sankcionování trestných činů z nenávisti v souvislosti s restorativní justicí

Již v antické době Seneca říkal, že „žádný moudrý člověk netrestá proto, že se stala chyba, nýbrž proto, aby se nestala.“ V českém právu v současné době převládá tzv. smíšený systém trestání a můžeme pozorovat *trend* postupného rozšiřování restorativní justice i do našeho právního řádu.²³⁸ Níže se budu zabývat konceptem restorativní justice a pokusím se zodpovědět otázku, zda je restorativní justice vhodná pro sankcionování trestných činů z nenávisti a pokud ano, pak jaké metody by bylo vhodné začlenit do stávajícího českého právního systému nejen s ohledem na sankcionování trestných činů z nenávisti.

3.1. Obecné vymezení restorativní justice

Jak bylo již nastíněno ve 2. kapitole této práce, tak filozofické koncepty trestního systému lze dělit na retributivní, distributivní a restorativní justici.²³⁹ Jak retributivní tak distributivní justice se zaměřuje na trestný čin, odmítají participaci oběti v soudním systému a vyžadují poměrně pasivní účast pachatelů.²⁴⁰

Retributivní justice je založena na domněnce, že k nápravě situace vzniklé v důsledku spáchání jakéhokoliv trestného činu je možné dospět prostřednictvím újmy a omezení pachatele.

Restorativní justice se naproti tomu zaměřuje na nápravu spáchaného skutku a aktivně zapojuje všechny strany do trestního procesu. Podstata této teorie stojí na myšlence, že spáchání trestného činu narušuje stav rovnováhy – poškozenému bylo něco odebráno, a proto se mu má něčeho dostat a pachatel mu něco odebral, a proto je mu v důsledku trestného činu je mu něco dlužen.²⁴¹ Zastánci této teorie věří, že k nápravě škodné situace lze dospět prostřednictvím uznání újmy a potřeb poškozeného a aktivní podpory pachatele k tomu, aby převzal za své jednání odpovědnost, nahradil způsobené škody a řešil příčiny stojící za jeho chováním.

V současné době je viditelný zřejmý posun k restorativní justici, a to nejen na evropské úrovni. S cílem harmonizovat postupy členských států Rada Evropy vydala vícero doporučení, která se zabývají tímto alternativním sankcionováním. Jedná se např. o

238 FRYŠTÁK, Marek, ŽATECKÁ, Eva. Princip restorativní justice v novém trestním zákoníku. In: *Dny veřejného práva – 2007 – Days of public law*. Brno: Masarykova univerzita. [online]. 2007, s. 651-652 [cit. 21.2.2021]. Dostupné zde: <<https://www.muni.cz/vyzkum/publikace/727982>>.

239 GAVRILIDES, Theo. Conceptualising and Contextualism Restorative Justice for Hate Crimes. In *Conceptualising Hate Crimes*, 2015, s. 205.

240 Tamtéž.

241 LLEWELLYN, Jennifer J., PHILPOTT, Daniel. *Restorative Justice, Reconciliation, and Peacebuilding*. 1. vydání. Oxford: University Press. 2014, s. 118.

Doporučení Výboru ministrů členských států Rady Evropy (92) 16 o evropských pravidlech o Komunitních sankcích a opatřeních, dále Doporučení Výboru ministrů členských států Rady Evropy (99) 19 o mediaci v trestních věcech a v neposlední řadě také Doporučení Výboru ministrů členských států Rady Evropy (2010) 1 o probačních pravidlech. Také platný český trestní zákoník prodělal mnoho změn ve prospěch zakotvení prvků restorativní justice (podrobněji viz níže).

3.1.1. Filozofický kontext restorativní justice

Trestní spravedlnost se v průběhu lidské historie měnila. V dobách kmenových kultur se sankcionování pachatelů ponechávalo nejužšímu okruhu rodiny - nejčastěji stařešinovi rodu či sboru představitelů kmene. Sankce byly ukládány na základě tzv. krevní msty. Lidé dříve nerozlišovali, zda jde o zločin či přestupek. Veškeré jednání posuzovali dle toho, zda narušuje vzájemné sociální vztahy ve společnosti a postupem času se ty nejtěžší činy vyčlenily od ostatních a začal být vůči nim uplatňován zvláštní postup.²⁴²

Postupem času však delikty ztratily svůj shora uvedený soukromoprávní charakter a do systému vstoupil stát (konkrétně absolutistický panovník, posléze orgány s delegovanou pravomocí)²⁴³. Zejména ve středověku a začátkem novověku platil princip tzv. odplaty a vyrovnání, kterým se vyjadřoval záměr způsobit pachateli stejnou újmu, jakou on způsobil oběti, ale zároveň i snahu vyrovnat situaci pachatele a poškozeného.

S počátkem novověku se objevily zákony a formulovaly se základní principy trestního práva – zejména pravidla, které respektují jak osobu pachatele, tak i poškozeného. Veškerá protiprávní jednání se kodifikovala a byly jednoznačně určeny sankce s ohledem na zásadu humanity a dodržování základních lidských práv.

Koncept restorativní (někdy také známé jako obnovující či napomáhající) justice je starý jako lidstvo samo. Přesto svoji renesanci zažilo nejvíce v 70. letech 20. století, kdy se začalo ukazovat, že současný trestněprávní systém je zřejmě nedostačující, zejména s ohledem na velice rozšířené a časté ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody.²⁴⁴

Již dlouho dobu totiž lze pozorovat, že ve většině zemí stále roste počet uvězněných osob a věznice jsou přeplněné. Zároveň vyvstává obava, že k převýchově pachatelů

242 JOHNSTONE, Gerry. *Restorative Justice: ideas, values, debates*. 2. vydání. Oxon: Routledge. 2011, s. 10.

243 KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In *Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2003, s. 6-7.

244 Ačkoliv nepodmíněný trest odnětí svobody je dosti moderním trestem, tak v průběhu 19. století a začátkem 20. století se stává jedním z dominantních trestů, který se ukládá nejčastěji. KALVODOVÁ, Věra. In KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck a.s., 2009, s. 467.

uvězněním nedochází, strach z kriminality se zvyšuje a náklady na vězeňství jsou stále více zatěžující zkouškou pro státní rozpočty. Proto se stále hledají alternativy, jak reformovat současný trestní právní systém. Již mnoho let se hovoří o tzv. krizi vězeňství, nebo „*krizi trestu odnětí svobody*“. Zároveň v 2. polovině 20. století začala odborná veřejnost řešit otázku, zda systém trestní justice náležitě reflektuje potřeby obětí trestných činů a zda dostatečně zajišťuje ochranu jejich práv. Spolu s myšlenkou reformace trestní justice přichází proto do popředí tzv. restorativní justice. Mezi první právní teoretiky restorativní justice lze řadit Wesley Cragga²⁴⁵, Yong Ohoitimura, Howard Zehra, John Braithwaiteho, Carolyn Boyes-Watsonovou nebo Mark A. Walterse.

Tito všichni se domnívají, že trest má především umožnit, aby oběti byla kompenzována veškerá škoda, a to nejen materiální, ale i další nemajetková újma, kterou utrpěla v souvislosti s jednáním pachatele. Zájem na potrestání pachatele by měl ustoupit do pozadí a místo toho by měl způsob výkonu trestu umožnit, aby mezi pachatelem a jeho obětí (a v širším smyslu ve vztahu k celé společnosti) došlo k obnově sociálních vztahů, narušených spáchaným trestným činem²⁴⁶.

Restorativní justice považuje trestný čin za narušení lidské integrity mezilidských vztahů. Trestný čin totiž vytváří povinnosti a závazky a hlavním závazkem je dát věci do pořádku. Všichni lidé ve společnosti jsou společně propojeny tzv. *pavučinou vztahů*. Různé národy pro toto propojení mají různá označení - např. Afričani používají pojem „*ubuntu*“ nebo Maoři toto označují jako „*whakapapa*“.²⁴⁷ Dle H. Zehra způsobuje trestný čin tzv. přetrhání vláken pavučiny vztahů a je často symptomem, který signalizuje, že je ve vztazích narušena rovnováha.²⁴⁸ Trestný čin pak způsobuje újmu komunitě - nějakou hořkost, zpřetrhává síť pavučiny, kterou je nutné napravit. Obdobně se vyjádřil také Marilyn Armour: „*Zločin je „prolomení vzájemných vztahů mezi třemi hráči: pachatelem, obětí a společenstvím.*“²⁴⁹

245 Jeho známé dílo např. Wesley Cragg's writing: *The Practical Punishment: Towards a Theory of restorative Justice*, 1992.

246 Podobný přístup má také mj. Teorie sociální ochrany Marcela Ancela, která vytyčuje limity současné trestní justice. Formální projednání trestného činu, zhodnocení trestní odpovědnosti pachatele a uložení trestu nevede ke skutečné ochraně společnosti, protože nemotivuje pachatele, aby si uvědomil morální dimenzi svého činu a porozuměl jeho škodlivosti a pochopil konkrétní důsledky svého činu a snažil se je odčinit. KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In *Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2003, s. 6.

247 ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. 1. vydání. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 14.

248 Tamtéž.

249 Crime is a “broken relationships between three players: the offender, the victim, and the community. ARMOUR, Marilyn. Restorative Justice: Some Facts and History. *Tikkun*. 2012. 27 (1), s. 25–65.

H. Zehr ve své knize shrnuje základní principy restorativní justice, které jsou následující:

- 1) Trestný čin nemá být vnímán jako porušení společenského pořádku, ani překročení morálních či abstraktně právních pravidel, ale má být vnímán jako škoda (újma), která byla způsobena oběti a je hrozbou pro bezpečnost společnosti.
- 2) Újmu je třeba spatřovat široce, a to jak újmu materiální, nemateriální, fyzickou, psychickou, ztrátu společenského postavení, narušení sociálních vazeb, osobního a rodinného života.
- 3) Reakce na trestný čin má přispět k odstranění této škody a hrozby.
- 4) Hlavním účelem sankce pachatele nemá být potrestání pachatele, ani převýchova nebo odstrašení, ale vytvoření takových podmínek, aby mohly být odstraněny následky trestné činnosti.
- 5) Zpříšňování trestní represe má naopak ničující účinek.
- 6) Pachatel by se měl aktivně podílet na náhradě způsobené škody a mají mu být přitom zachována všechna práva jako ostatním občanům.
- 7) pokud pachatel nehodlá se podílet na odčinění způsobené újmy, je k tomu donucen soudem.
- 8) Státní orgány by se měly v systému restorativní justice angažovat tehdy, pokud vyjednávací postup mezi pachatelem a obětí nevede k cíli, nebo klasický postup (s ohledem na závažnost trestného činu) je nezbytný.
- 9) Oběť trestného činu nemůže být nucena k vyjednávání s pachatelem o způsobu a rozsahu kompenzace za způsobenou škodu.²⁵⁰

Jedním ze stěžejních úkolů restorativní justice je vytvoření prostoru pro pochopení a uznání viny ze strany pachatele, poskytnutí příležitosti pro odčinění spáchaného deliktu. Mělo by se jednat o nejučinnější záruku, že nedojde k opakování trestné činnosti.²⁵¹ Jediné, co oběť trestné činnosti potřebuje, je nahradit jí vzniklou újmu.

V této souvislosti je nutné zdůraznit, že principy restorativní justice nejsou pouhým teoretickým konceptem, ale jsou již dlouhou dobu zakotveny v nejrůznějších mezinárodních dokumentech.

250 KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In *Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2003, s. 9.

251 KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In *Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2003, s. 10.

Za zmínku stojí např. Deklarace Valného shromáždění OSN základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití (1985)²⁵², Pekingská pravidla (1985)²⁵³, Tokijská pravidla (1990)²⁵⁴, Deklarace Valného shromáždění OSN 60/147 o základních principech a postupu práva na náhradu obětí hrubého násilí v právu mezinárodních lidských práv a vážného násilí v mezinárodním humanitárním právu (2005).²⁵⁵

Na evropské úrovni bylo přijato Doporučení Rady ministrů č. 19/1999 zabývající se mediací ve věcech trestních²⁵⁶ a v roce 2018 jeho revidovaná verze v podobě Doporučení Rady ministrů č. 8/2018 zabývající se restorativní justicí v trestních věcech.²⁵⁷ Jedná se však pouze o doporučení, která nejsou závazným pramenem práva, a proto vždy záleží na členských státech Evropské unie, zda tyto pravidla do svého právního řádu zařadí či nikoliv (blíže viz níže).

Jedním z problémů restorativní justice je neexistence jednotné definice. To často způsobuje mnohovýznamovost všech pravidel a nesystematicnost celého procesu. S jednou z prvních definic přišel T. Marshall: „*Restorativní justice je proces, v rámci něhož se strany, jichž se trestný čin dotýká, sejdou dohromady za tím účelem, aby společně jednaly o následcích trestného činu a o tom, jak tyto následky vysvětlit do budoucna.*“²⁵⁸

H. Zehr přichází z vlastní definicí: „*Restorativní justice je proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.*“²⁵⁹

Rozdílnost pojetí restorativní justice tak vytváří rozdíly v názorech jednotlivých právních teoretiků. Např. teoretici Braithwaite a Zehr se domnívají, že restorativní justice znamená transformaci systému trestního práva, rodinného života, komunikaci v pracovním

252 Anglické znění dostupné zde: <https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/40/34>.

253 Anglické znění dostupné zde: <<https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/beijingrules.pdf>>.

254 Anglické znění dostupné zde: <<https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/tokyorules.pdf>>.

255 Anglické znění dostupné zde: <<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/remedyandrepairation.aspx>>. Další prameny dostupné zde: UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME VIENNA. *Handbook on Restorative Justice Programmes*. [online]. 2020, [cit. 07.07.2021]. Dostupné na <https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf>.

256 Recommendation concerning Mediation in Penal Matters. K dipozici zde: <<https://www.legislationline.org/documents/id/8112>>.

257 Recommendation concerning restorative justice in criminal matters. Dostupné zde: <https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808e35f3>.

258 ZERNOVA, Margarita, WRIGHT, Martin. Alternative vision of restorative justice. In JOHNSTONE, Gerry, VAN NESS, Daniel W. *Handbook of Restorative Justice*. 1. vydání. Cullompton: Willan Publishing, 2007, s. 92.

259 ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. 1. vydání. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 13.

prostředí, v politice – celková změna v zabezpečování spravedlnosti ve společnosti a ve světě.²⁶⁰ M.A. Walter je spíše konzervativnější a je toho názoru, že restorativní justici lze aplikovat pouze v rámci současného právního systému.²⁶¹

Mnoho odpůrců restorativní justice zdůrazňuje, že se nezabývá dokazováním viny, a proto ji lze uplatnit výlučně tehdy, když se pachatel k činu přizná a je ochoten nést následky. Restorativní justice se nezabývá otázkou, jak přistupovat k pachateli, který o sobě tvrdí, že je nevinný.²⁶²

Dalším slabým místem restorativní justice je existence upřímné lítosti, kterou pachatel prokazuje. Není totiž zřejmé, na kolik je tato lítost pachatele skutečná a zda pouze svoji lítost nehraje ve snaze docílit mírnějšího trestu.

Problém vyvstává také s rolí oběti. Ne všechny oběti trestných činů se se svými pachateli chtějí znovu setkat, neboť trauma ze skutku je natolik veliké, že ho stále ještě nedokáží překonat a postavit se mu tzv. tváří v tvář. Po prodělání velmi silného traumatu může takové setkání s pachatelem naopak zdravotní stav oběti spíše zhoršit.

V neposlední řadě je nutné zmínit, že se celý trestní proces fakticky překloupí do civilního řízení a nebude se již řešit skutek jako takový, ale jen náhrada škody nebo újmy.

Na základě shora uvedeného je nutné položit si otázku, zda je restorativní justice vůbec vhodná k sankcionování pachatelů trestných činů. Od 70. let minulého století se o této skutečnosti diskutuje, přičemž stále neexistuje jednotný odborný právní názor²⁶³. Např. Braithwaite tvrdí, že restorativní justice je jediná alternativa pro budoucí trestání a domnívá se, že trest je znakem slabosti. Dále uvádí, že je nutné aplikovat retributivní justici jen tehdy, když restorativní justice selže. Budoucnost trestání vidí v tom, že bude trest marginalizovaný a bude mít tím pádem odstrašující účinek.²⁶⁴

260 BALÍŠ, Juraj. Limity restoratívnej justície In STRÉMY, Tomáš a kol. *Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 476.

261 WALTERS, Mark, Austin, HOYLE, Carolyn. Exploring the everyday world of hate victimization through community mediation. *International Review of Victimology*. 2012, 18 (1). s. 8. DOI 10.1177/0269758011422472.

262 ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. 1. vydání. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 39-40.

263 Bliže k tomu GADE, Christian, B. N. Is restorative Justice Punishment. *Conflict Resolution Quarterly* [online]. 2021, 38 (127-125). 2-3. [cit. 25.08.2021]. DOI 10.1002/crq.21293.

264 Tamtéž, s. 3.

Odpůrcem je např. Marschall, který tvrdí, že nejsme tak dobrá společnost, abychom si mohli dovolit být zcela bez sankcionování.²⁶⁵ Obdobný názor sdílí G. Johnstone, který v současné době vidí aplikaci restorativní justice ve stínu klasického trestání.²⁶⁶

Ch. Gade ve svém článku porovnává 9 klasických právních zásad²⁶⁷ spojených s retributivní justicí a porovnává je s praxí restorativní justice s cílem prokázat, zda má restorativní justice šanci obstát vedle justice retributivní. Např. v případě aplikace trestněprávní mediace se objevily případy, kdy setkání pachatele s obětí něco pachatele naučilo. Pak byly případy, kdy setkání pachatele s obětí bylo pouze chladným dialogem a pachatel toto setkání označil výslovně za „příjemné setkání“ a žádný očekávaný důsledek nápravy pachatele a uvědomění si jeho činů se nedostavilo.²⁶⁸ Není tedy pravdou, že by pachatelé vždy chápali důsledky svého jednání a dopady na jejich oběť (případně cítili bolest, kterou oběti způsobili). Proto některé právní řády (např. Nový Zéland), které již ve vybraných trestních věcech aplikují metody restorativní justice, požadují, aby se rodinné mediace účastnili jen ti mladiství pachatelé, kteří skutek nepopírají.²⁶⁹ V Dánsku je účast pachatele na mediálním programu dobrovolná²⁷⁰, nicméně v praxi to probíhá tak, že u méně závažných případů jsou mediátoři vždy nuceni kontaktovat právního zástupce mladistvého obviněného o povolení nabídnout mu mediaci. Mladiství jsou pak pod tlakem povinnosti účastnit se takového procesu. Dokonce podle nového dánského trestního zákoníku pro mladistvé²⁷¹ může být požadováno po mladistvém pachateli, aby se účastnil přípravné schůzky s mediátorem ohledně diskuze nad možnostmi mediace.²⁷²

Domnívám se, že aplikace restorativních přístupů by mohla být v rámci sankcionování pachatelů vhodná, nicméně by se nemělo jednat o výlučný trestněprávní přístup ukládání trestů. Z mnoha odborných výzkumů vyplynulo, že potrestání v případě restorativní justice

265 GADE, Christian, B. N. Is restorative Justice Punishment. *Conflict Resolution Quarterly* [online]. 2021, 38 (127-125). 4. [cit. 25.08.2021]. DOI 10.1002/crq.21293.

266 JOHNSTONE, Gerry. *Restorative Justice: ideas, values, debates*. 2. vydání. Oxon: Routledge. 2011, s. 17.

267 1) Pachatel se cítí vinen (The guilty dimension), 2) Otázka jestli je pachatel vinný nebo ne je právní otázka (The type- of-offense dimension, 3) Pachatel zažívá bolest/nepříjemnost prostřednictvím oběti (the experience dimension), 4) Je nedobrovolné pro pachatele ukládat s obětí (the voluntariness dimension), 5) Mediace se účastní právní autorita (the authority dimension), 6) Právní autorita věří, že pachatel je vinný (the perception of guilty dimension), 7) Právní autorita obviní pachatele (the blame dimension), 8) Právní autorita vede k bolesti/nepříjemnosti na pachatele prostřednictvím oběti (the intntion dimension),. 9) Právní autorita je odlišná od pachatele (the self-punishment dimension).

268 GADE, Christian, B. N. Is restorative Justice Punishment. *Conflict Resolution Quarterly* [online]. 2021, 38 (127-125). 18. [cit. 25.08.2021]. DOI 10.1002/crq.21293.

269 Tamtéž..

270 Victim-Offender Act n. 467/2009.

271 Youth Criminality Board (Act no. 1705/2018)

272 Tamtéž.

přichází tehdy, pokud se takto potrestaný cítí i sám pachatel (zejména po setkání s obětí).²⁷³ Tato skutečnost bude mít zajisté vliv na nápravu individuálního pachatele, ne však v generálním měřítku.

Podle mého názoru není možné restorativní justicí plně nahradit současný systém sankcionování, a to již s ohledem na skutečnost, že metody restorativní justice jsou uzpůsobeny pro ty případy, kdy pachatel i oběť s výkonem restorativního postupu souhlasí. V praxi se však vyskytuje většina pachatelů, kteří svoji trestnou činnost popírají a odmítají, že by učinili cokoliv špatného (zcela v souladu se zásadou presumpcí nevinny). V tomto případě by restorativní justice nemohla být aplikována, nejen z důvodu z důvodu porušení zásady dobrovolné účasti účastníků, ale neplnila by ani účel pachatelovy katarze. Na druhou stranu se domnívám, že restorativní justice je účinnější metodou sankcionování pachatele, pokud se pachatel skutečně cítí vinen a chce skutečně odčinit vzniklou újmu. Restorativní justice pak může mít větší vliv na snížení recidivity tohoto pachatele a jeho vnitřní pocit spravedlnosti (tzv. procedurální spravedlnost)²⁷⁴ a zároveň se oběti se dostane pocitu zadostiučinění.

Ačkoliv tedy nejsem zastáncem výlučné aplikace restorativní justice v rámci trestněprávního sankcionování, tak i přesto se domnívám, že restorativní justice má smysl, a v určitých případech je často účinnější, zejména s ohledem na nápravu samotného pachatele a zamezení dalšího páčání trestné činnosti než justice retributivní. Dle mého názoru totiž současný trestní zákoník nedostatečně reflektuje požadavek nápravy pachatele, protože takto činí jen v několika málo případech - § 44, § 48, § 55 odst. 2, § 60 odst. 5 nebo § 77 TZ s tím, že ochrana společnosti je upravena v § 54 TZ.

V souladu se shora uvedeným vyvstává otázka, zda může vedle sebe existovat zároveň retributivní a restorativní justice.

Kim Soeun místo odpovědi nabízí dvě otázky: *Může restorativní justice přinést pachateli výčitky svědomí – pokud ano, zaslouží si poté dostat trest? Může retributivní justice maximalizovat štěstí všech stran představované nápravou újmy?* Podle Soeun restorativní justice nabízí retributivní justici *výčitky*, které jsou nebytné k tomu, aby se újma napravila, neboť právě existence výčitek zastaví pachatele od znovuspáchání stejného trestného činu a také ho učiní aktivním v procesu usmíření. Naopak retributivní justice ne vždy nabízí restorativní záměr (např. Usmíření, nápravu způsobené újmy apod.). Proto dle jeho názoru je koexistence možná pouze tehdy, pokud retributivní trestní systém umožňuje vybrat si možnost

273 GADE, Christian, B. N. Is restorative Justice Punishment. *Conflict Resolution Quarterly* [online]. 2021, 38 (127-125). 19. [cit. 25.08.2021]. DOI 10.1002/crq.21293.

274 Blíže: DRÁPAL, Jakub. Procedurální spravedlnost a trestní řízení: zahraniční poznatky a jejich možné využití v ČR. *Bulletin advokacie*. 2020. roč. 27. č. 3. s. 25-35.

proporcionální odplaty – tedy odpovědná újma pachateli, která zároveň vygeneruje největší sociální benefit pro oběť trestné činnosti²⁷⁵.

Soeun dále tvrdí, že koexistence obou systémů je možná spíše u majetkových trestných činů, než u těch, kde byla způsobena fyzická nebo psychická újma, protože u majetkových trestných činů lze újmu odčinit pracovní činností pachatele, ze které lze získat peněžní prostředky na úhradu škody, nicméně nemajetková újma takřka odčinit nelze.

Osobně ve všem shora uvedeném souhlasím a domnívám se, že je možné, aby retributivní a restorativní justice spolu existovaly vedle sebe. Naopak se domnívám, že to přinese benefit pro celou naši společnost, protože ke každému pachateli se bude přistupovat individuálněji a zároveň mnoho obětí dosáhne snáze svého zadostiučinění. Koexistencí obou systémů může být tak dosaženo účinnější generální a individuální prevence trestné činnosti. Ostatně tuto tezi potvrzují i myšlenky erudovaného právního teoretika V. Hataly, který ve svém známém díle „*Motív a trestný čin*“ píše, že touha po poznání vede k novým rozhodnutím a činům, a tato touha je často silnější než vědomí nasycenosti a jistoty anebo strach ze sankce – navíc bývá tím silnější, čím méně může člověk při její realizaci ztratit a čím víc může získat²⁷⁶. Zároveň však dodává, že pro velké množství lidí skutečně platí, že se zdrží trestního jednání z důvodu strachu z potrestání – jde tedy o důležitou prevencí v motivačním procese. Shora uvedené zastrašení však nesmí být jediným účelem sankce, v opačném případě by tento strach mohl být kontraproduktivní, protože by negativně ovlivnil motivační proces pachatele spáchat trestný čin tím, že ho naopak k takovému jednání donutí²⁷⁷. Je proto vždy nutné zvolit takový trestněprávní postup, který je vzhledem ke všem okolnostem případu nej přijatelnější.

Ačkoliv na restorativní justici neexistuje jednotný názor, je zřejmé, že její prvky pronikají nejen do právního systému. V současné době lze spatřovat velké rozšiřování tohoto konceptu nejen v trestněprávní praxi. Ve Spojených státech amerických začínají vznikat tzv. *restorativní města*, která mají za cíl začlenit všechny osoby do společné komunity, přičemž se veškeré místní konflikty snaží řešit metodami restorativní justice, a tím tak předcházet páchání trestných činů. Takovým městem je např. Detroit, kde existuje speciální restorativní základní škola, ve které žáci a učitelé řeší veškeré konflikty za využití metod restorativní justice.²⁷⁸

275 SOEUN, Kim. Coexistence of Restorative Justice and Retributive Justice. *International Review of Victimology*. [online] 2019, s. 3. [cit. 27.08.2021]. Dostupné zde <https://www.academia.edu/38950524/Coexistence_of_Restorative_Justice_and_Retributive_Justice>.

276 HATALA, Vojtěch. *Motív a trestný čin*. 1. vydání. Bratislava: SAV, 1968, s. 37.

277 Tamtéž, s. 60.

278 DESIGNING JUSTICE + DESIGNING SPACES. Restorative Justice Detroit. [online]. Designing justice. org. [cit. 12.05.2021]. Dostupné na: <<https://designingjustice.org/rj-city-detroit/>>.

3.1.2. Metody restorativní justice

V současné době zatím v žádné zemi nepřevládá koncept výlučné aplikace restorativní justice. Přesto v mnoha právních jurisdikcích, např. USA, Austrálii a Novém Zélandě, Jihoamerické republice a částečně i ve Velké Británii nalezneme často využívané metody restorativní justice v rámci ukládání trestů pachatelům trestných činů (zejména v podobě tzv. restorativních programů).

První restorativní programy se začaly praktikovat např. v Kitchener Ontario v Kanadě v roce 1974. Dále se v podobě tzv. rodinných skupin pro obviněné mladistvé rozšířily na Nový Zéland. V USA se restorativní programy poprvé aplikovaly v Elkhart County v Indianě v roce 1978, a to ve spojitosti s mediací mezi pachatelem a obětí.²⁷⁹

Obecně se v rámci restorativní justice uplatňují nejčastěji tři metody: *mediace mezi obětí a pachatelem*, *rodinné skupinové konference* a tzv. „*kruhy*“. Každá z metod je postavena na kontaktu poškozeného a pachatele, případně jejich širší komunity. Nemusí jít o osobní kontakt, ale je možné zprostředkovaný kontakt např. videorozhovorem nebo písemným dopisováním. Vše se děje pod dohledem profesionálního pracovníka, tzv. facilitátora nebo mediátora. Poškození tak mají během setkání hovořit o zlu, které prožili a pachatelé mají možnost si tuto skutečnost uvědomit. Náhrada škody nebo omluva může způsobit ono narovnání vztahů a obnovit tak spravedlnost.²⁸⁰ V praxi se tyto metody různě modifikují dle konkrétních potřeb pachatele a oběti.

Níže budou rozebrány jednotlivé nejčastější metody restorativní justice:

3.1.2.1. Mediace

Mediace spočívá ve zprostředkování plánovaného setkání pachatele s obětí v bezpečném prostředí, kde si tváří v tvář vzájemně povídají o incidentu, újmě, která vznikla a jak tato újma může být napravena. Také existuje tzv. nepravá mediace (indirect nebo shuttle mediation), kdy pachatel i oběť komunikuje pouze s facilitátorem, který vše zprostředkuje druhé straně²⁸¹.

Zřejmě první mediace v rámci řešení trestního případu byl uskutečněna v roce 1961. Středisko pro restoraci v Minnesotě (*The Minnesota Restitution Center*) tehdy

279 CHAROENWONG, Mark. *How does the Public Prosecutor Take Appropriate Role in Restorative Justice Process of Criminal Justice System*. Dizertační práce. Kent Law School. [online]. 2009, s. 11. [cit. 27.08.2021]. Dostupné zde: <https://www.academia.edu/9816373/How_Does_The_Public_Prosecutor_Take_Appropriate_Role_In_Restorative_Justice_Process_of_Criminal_Justice_Systems>.

280 ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. 1. vydání. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 30-31.

281 CUNNEEN, Chris, HOYLE, Carolyn. *Debating Restorative Justice*. 1. vydání. Oxford – Hart Publishing, 2010, s. 7.

zprostředkovalo přímé setkání mezi pachatelem a jejich oběťmi v rámci odklonného programu pro dospělé mužské pachatele majetkových zločinů odsouzených ve vězení²⁸². Následně se mediace začala zprostředkovávat také v rámci programu „*Night Prosecutor Program*“ v Ohio.

V roce 1969 vznikl Institut pro mediaci a řešení konfliktů (*The Institute for Mediation and Conflict Resolution, Inc. (IMCR)*), který začal oficiálně zprostředkovávat mediaci ve vzájemných vztazích a řešit komunitní konflikty. V roce 1970 již tento institut měl k dispozici mnoho zkušených mediátorů, které nabízeli řešení sporu mezi pronajímatelem a nájemcem, obchodníkem a spotřebitelem, univerzitami a studenty v New Yorku. Mezi lety 1972 až 1975 se rozvíjelo také vyřešení vzájemných konfliktů v rámci rasového konfliktu²⁸³. Následně se tato koncepce v roce 1982 rozšířila i do dalších zemí jako je např. Austrálie, Velká Británie nebo Kanada.

3.1.2.2. Konference (Victim Offender Conferences)

Konference mezi poškozeným a pachatelem spočívá také ve zprostředkování jejich vzájemného kontaktu, kde poškozený sděluje své pocity a důsledky spáchaného trestného činu na jeho život a pachatele sděluje své důvody spáchání trestného činu. Společně hledají cestu k nápravě vzniklé újmy²⁸⁴.

Rozdíl konference od mediace spočívá v tom, že se zprostředkovaného dialogu účastní i širší komunita pachatele či oběti, policejní orgán, soudce nebo probační úředník.²⁸⁵

Konference se začala jako první praktikovat v Austrálii a na Novém Zélandu v roce 1990 ve věci mladistvých pachatelů (Children, Young Persons and Their Families Act, 1989). Konference měly dbát na „*péči společenství*“ v rámci trestního řízení. To umožňovalo členům společenství podpořit oběť nebo pachatele. Obvykle má konference dvě části: vyprávění příběhu a následná diskuze. V rámci první fáze účastníci vyjadřují svůj pohled na spáchaný

282 MCCOLD, Paul. *The recent history of restorative justice. Mediation, circles and conferencing*. In SULIVAN, Dennis, TIFFT, Larry In SULIVAN, Dennis, TIFFT, Larry. *Handbook of Restorative Justice*. 1. vydání. Oxon:Routledge. 2008, s. 24.

283 MCCOLD, Paul. *The recent history of restorative justice. Mediation, circles and conferencing*. In SULIVAN, Dennis, TIFFT, Larry In SULIVAN, Dennis, TIFFT, Larry. *Handbook of Restorative Justice*. 1. vydání. Oxon:Routledge. 2008, s. 24.

284 ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. 1. vydání. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 32.

285 CUNNEEN, Chris, HOYLE, Carolyn. *Debating Restorative Justice*. 1. vydání. Oxford – Hart Publishing, 2010, s. 7.

trestný čin a jeho dopad do jejich životů. Následně se debatuje o tom, co by měl pachatel učinit, aby újmu napravil.²⁸⁶

3.1.2.3. Rodinná skupinová konference (Family Group Conferences)

Rodinná skupinová konference je obvyklá spíše jen na Novém Zélandu. V roce 1989 zde proběhla velká reforma trestního práva a zakotvila tuto metodu jako jednu z forem řešení sporu v trestních věcech vedených proti mladistvým. Následně se však rozšířila i do další právních řádů jako je právní řád Velké Británie, Kanady, Irska a Singapuru nebo Belgie či Japonska²⁸⁷.

Rodinné skupinové konference probíhají obdobně jako shora uvedené konference, ale značnou roli zde hraje i komunita oběti a komunita pachatele, nejčastěji jejich příbuzní, nebo další jednotlivci, kterých se trestný čin dotýká. Na celý proces dohlíží tzv. *Koordinátoři justice pro mladistvé*, kteří jsou pracovníky sociálních služeb. Pomáhají naplánovat postup zprostředkování kontaktu, průběh samotného setkání a hlídají přiměřenost procesu. Osobní setkání nemá předem daný plán. Obvykle se však koná tzv. rodinná schůze, kdy se pachatel a jeho rodina odebere do jiné místnosti a projednají, co se stalo a připraví návrh, který předloží druhému účastníkovi a jeho členům komunity. Koordinátor tak řídí konferenci mezi poškozeným a pachatelem, ale snaží se vyvažovat zájmy obou stran, je např. pověřen dohledem nad přípravou návrhu na odškodnění. Tento se stará zejména o to, aby návrh reagoval na příčiny daného sporu a zahrnoval odškodnění, aby byl pachatel veden k přiměřené odpovědnosti a napomáhá tomu, aby byl tento navržený plán realistický.²⁸⁸

3.1.2.4. Kruhy

Restorativní kruhy spočívají na tradičním soudnictví starých aboriginských kmenů a starých sociálních procesech. Podstatou kruhů je koncept svobody a individuality – jedna osoba by neměla zasahovat do svobody druhého.

Princip spočívá v tom, že se účastníci posadí do kruhu, kdy jeden po druhém dostává možnost promluvit o svých pocitech a problémech spojených s trestným činem. V praxi se rozlišují tzv. trestající kruhy, jejichž záměrem je stanovit trest v trestních případech, ale

286 SUZUKI, Masahiro. Current Debats over Restorative Justice: Concept, Definition and Practice. *Prison Service Journal*. 2016. 228 (4-8), s. 7-8. DOI 10.17605/OSF.IO/GK5C2.

287 SULIVAN, Dennis, TIFFT, Larry In SULIVAN, Dennis, TIFFT, Larry In SULIVAN, Dennis, TIFFT, Larry. *Handbook of Restorative Justice*. 1. vydání. Oxon:Routledge. 2008, s. 19.

288 ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. 1. vydání. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 32-33.

existují i ozdravné kruhy, které působí spíše na „uzdravení“ psychiky oběti a uvědomění si důsledků spáchaného trestného činu u pachatele.²⁸⁹

Poprvé byla tato metoda aplikována soudcem, Barry Stuartem, v Yukonu, v Kanadě, v roce 1992. Model restorativních kruhů můžeme nalézt například v Austrálii nebo v Kanadě.²⁹⁰

3.1.2.5. Programy a ostatní skupiny

Další možností je aplikovat tzv. programy. V první řadě existují tzv. alternativní nebo odklonné programy. Cílem těchto programů je poskytnout alternativu k uložení trestu, nebo případ odklonit od klasického způsobu trestání. Dále jsou známé tzv. léčebné nebo terapeutické programy. Stále více restorativních programů se aplikuje také u těch nejtěžších trestných činů. Účast poškozeného a pachatele je koncipována tak, aby neovlivnila výsledek trestního řízení, zejména po proběhlém přípravném řízení²⁹¹.

Restorativní programy mají své místo i po odsouzení pachatele, a to po případném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se o tzv. „*domy na půli cesty*“ nebo kanadské „*kruhy podpory a odpovědnosti (Circles of Support and Accountability)*“. Jejich podstatou je podpora propuštěných pachatelů, nejčastěji sexuálních trestných činů. Nejdříve probíhá intenzivní kontakt s pachatelem, který zahrnuje denní kontrolu a stanovení přísných pravidel toho, co daná osoba může dělat a kam může jít. Tyto kroky vedou pachatele k zodpovědnosti za jeho chování a zároveň poskytují nezbytnou podporu v daném místě. Tito pachatelé obvykle odmítaní společností mají úspěch na reintegraci ve společnosti a zároveň se takto tlumí obavy společnosti z jejich domnělé přetrvávající nebezpečnosti.²⁹²

V souladu se shora uvedeným bych chtěla vyzdvihnout důležitost přítomnosti nestranné třetí osoby. V rámci kanadských kruhů jsou přítomni jak soudci, tak státní zástupci, probační úředník, soudní zapisovatelka, pachatel, oběť a jejich rodiny. Úkolem soudce je zde vést diskusi a zjistit odpovědi na tyto otázky: Jaké jsou základní důvody trestného činu? Jaký dopad měl čin na oběť, jeho rodinu a komunitu?²⁹³ Podle mého názoru právě úřední osoba

289 ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. 1. vydání. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 34.

290 SUZUKI, Masahiro. Current Debats over Restorative Justice: Concept, Definition and Practice. *Prison Service Journal*. 2016. 228 (4-8), s. 8. DOI 10.17605/OSF.IO/GK5C2.

291 Tamtéž.

292 Tamtéž.

293 GADE, Christian, B. N. Is restorative Justice Punishment. *Conflict Resolution Quarterly* [online]. 2021, 38 (127-125). 19. [cit. 25.08.2021]. DOI 10.1002/crq.21293.

jakožto osoba nestranná je schopna dovést obě dvě strany ke sjednání dohody o trestu a náhradě újmy (občas v rámci emocionálního vypětí se mohou strany odchýlit od stanoveného cíle a může dojít ke zmaření celého procesu). V jiné části, kde se oběť s pachatelem teprve seznamuje, sdělují si své pocity, křivdy, důvody spáchání trestného činu, pak v tomto okamžiku by úřední osoby neměly vůbec zasahovat, případně jen poslouchat. V této situaci se totiž jedná spíše o psychologický důsledek pro oběť, ale i pachatele. Jedná se o tzv. katarzi, která musí vždy přijít, aby způsobená újma mohla být napravena. Může se dokonce stát, že oběť uzná taktéž svoji částečnou vinu na spáchaném trestném činu, což může způsobit velkou psychickou úlevu.²⁹⁴ Jen pro doplnění bych chtěla uvést, že existují výzkumy, které uvádí, že setkání pachatele s obětí je pro pachatele mnohdy takový šok, že sami pachatelé mohou zažít obdobné trauma, jaký oběť pocítila v důsledku spáchání trestného činu.²⁹⁵

3.2. Aplikace restorativní justice na trestné činy z nenávisti

V této podkapitole bych chtěla nastínit v první řadě teoretické východisko sankcionování trestných činů z nenávisti z pohledu restorativní justice. Dále bych se chtěla věnovat příkladům z praxe, které ukazují, že metody restorativní justice v rámci tohoto typu trestné činnosti skutečně fungují.

3.2.1. Obecné východisko aplikace restorativní justice

Právní základ aplikace restorativní justice na trestné činy z nenávisti nalezneme již v doporučení Evropské unie ECRI 15, o rasismu a diskriminaci, ze kterého vyplývá, že trestat trestné činy z nenávisti prostřednictvím trestněprávních sankcí by mělo být vždy pečlivě zváženo a mělo by se dbát spíše na prevenci a nápravu pachatelů v této oblasti trestné činnosti. V Preambuli tohoto doporučení je jednoznačně stanoveno, že pramenem trestných činů z nenávisti je nevědomost a nedostatečná mediální gramotnost jako je odsouzení, diskriminace, indoktrinizace a marginalizace, které mohou být zneužité na povzbuzení nenávistných projevů, aby byl v plné míře pochopený skutečný charakter a důsledky těchto projevů. Dále se zdůrazňuje důležitost vzdělávání pro odstranění mylných představ a dezinformací, na kterých se nenávistné projevy zakládají a nutnost osobně zacílit na vzdělávání mládeže. Doporučení dále předpokládá, že nevyhnutelnost trestněprávního zákazu je v situacích, kdy je cílem nenávistného projevu je podněcování jiných osob ke spáchání

294 Např. v případě dopravní nehody oběť přiznala, že než přišla na přechod pro chodce, tak se nerozhlédla. To může cílit také na odlišení vnímání viny pachatele v očích oběti. Některé oběti viní pachatele z toho, co spáchal, některé odpustí. Viz GADE, Christian, B. N. Is restorative Justice Punishment. *Conflict Resolution Quarterly* [online]. 2021, 38 (127-125). 20. [cit. 25.08.2021]. DOI 10.1002/crq.21293.

295 Tamtéž.

aktů násilí, zastrašování, nepřátelství anebo diskriminace těch, proti kterým je projev namířený.

Dne 06.10.2018 bylo vydáno Doporučení Rady Evropy, o restorativní justici v trestních věcech. Toto doporučení si klade za cíl podnítit členské státy, aby začaly využívat restorativní přístupy v trestních věcech a začlenily je do svého systému trestní justice.²⁹⁶

V tomto doporučení Rada Evropy uznává, že restorativní programy mohou být doplňkem či alternativou k již prováděným trestním řízením. Dále sděluje, že restorativní justici lze spojit s jakoukoliv fází trestního řízení, např. s odklonem v trestním řízení, v rámci obvinění nebo trestního stíhání, před zahájením trestního stíhání nebo paralelně s ním, může se konat mezi obviněním a rozsudkem, představovat součást rozsudku²⁹⁷.

Doc. F. Šcerba ve svém článku předestírá teorii, že sankcionování pachatele trestného činu z nenávisti by mělo směřovat primárně k preventivnímu účinku, kterého lze docílit dvěma způsoby:

- a) Zabránit pachateli v páchání další trestné činnosti tak, že se vytvoří takové podmínky, které ho od toho odradí, případně mu znesnadní další páchání trestného činu.
- b) Výchovné působení na pachatele, aby dosáhl změny vnitřních hodnot, v důsledku kterého bude sám pohlížet na svůj předchozí čin jako na chybu²⁹⁸. Bod a) je využíván především retributivní justicí a bod b) je využíván právě restorativní justicí.

Abychom zodpověděli otázku vhodnosti aplikovatelnosti restorativní justice při sankcionování pachatelů trestných činů z nenávisti, je nutné si říci „pozadí“ tohoto typu trestné činnosti, tedy možné příčiny spáchání. Jedině poté budeme moci posoudit, zda metody restorativní justice jsou vhodné či nikoliv.

První otázkou je, kdo je nejčastěji obětí trestného činu z nenávisti. Ačkoliv někteří autoři tvrdí, že trestné činy z nenávisti se páchají převážně na cizích, pachatelovi neznámých lidech²⁹⁹, Mark Austin Walters je však názoru, že situace není tak jednoznačná a často se oběť s pachatelem velice dobře zná a celý trestný čin je vyústěním dlouhodobých sporů, kdy se role oběti a pachatele často proměňuje. Jedná se např. o dlouhodobé sousedské spory či pracovní

296 ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Průvodce programy restorativní justice*. 1. vydání. Publikace Organizace spojených národů. [online]. 2006. [cit. 05.07.2021]. Dostupné na: <https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf>.

297 Tamtéž.

298 ŠCERBA, Filip. Sankcionování pachatelů extremisticky motivovaných trestných činů. In *Acta Iuridica Olomouciensis*. 2015, roč. 10, č. 2, s. 9.

299 PERRY, Barbara. *In the name of hate: Understanding Hate Crimes*. 1. vydání. New York: Routledge, 2001, s. 29. Říká, že: 'These brutal acts of violence are commonly perpetrated on strangers – people with whom the perpetrator has had little or no personal contact'.

kolegy.³⁰⁰ K tomu uvádí, že podle studie Metropolitan Police Service až 80 % homofóbních trestných činů z nenávisti bylo spácháno lidmi, kteří svoji oběť znali, často právě ze svého sousedství.³⁰¹ M.A. Walters zde vidí problém dlouhodobě eskalujících sousedských sporů, které potom vyústí až ve spáchání trestného činu.

Druhou otázkou je osoba pachatele. Podle statistiky realizované obecně prospěšnou společností Iustitia o.p.s. jsou pachateli převážně muži pocházející z periférních oblastí České republiky a většina měla nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské bez maturity nebo základní. Šest pachatelů bylo odsouzeno za nenávistné násilí proti konkrétnímu člověku, tři za poškození veřejného zájmu. Jako důležitý spouštěč páchání trestného činu vnímali pachatelé alkohol. Za svoje jednání byli všichni pachatelé odsouzeni. Někteří vnímali trest jako nespravedlivý, jiní ho přijali. Ti, co vnímali potrestání jako nespravedlivé, své obvinění z trestného činu z nenávisti vnímali jako zneužití práva a pomstu Policie ČR.³⁰²

Nejen z pohledu sankcionování trestných činů z nenávisti, ale i jiného typu kriminality, je významným prvkem sankce tzv. morální odsouzení spáchaného činu. John Braithwaite tvrdí, že výslovné odsouzení je kruciólní při změně pachatelova chování. V tomto případě však nejde o odsouzení státem skrze uložení trestu, ale o sociální odsouzení, které je vyjádřeno výslovně směrem k účastníkovi trestného činu.³⁰³ Je důležité, aby pachatel pocítil za svoje jednání stud. Nathan Harris tvrdí, že stud nastoupí tehdy, pokud bude osoba odmítnuta v očích druhých osob. Vina naopak přichází tehdy, když dojde k odmítnutí jedincova vlastního chování (tzv. *shame-guilty*).³⁰⁴ Zde právě vyvstává otázka, zda současná retributivní justice je schopna umožnit pachateli stydět se za své jednání a zda ho spíše neutvrdí v jeho přesvědčení, že jeho čin byl správný.

Nejpřísnějším trestem v českém právním systému je nepodmíněný trest odnětí svobody. Bude uložení takového druhu trestu pro pachatele prospěšné, resp. uvědomí si tímto důsledky svého jednání? Je možné, že se v něm naopak prohloubí nenávist vůči společnosti? Skutečně je uložení nepodmíněného trestu správným druhem trestu, který napraví pachatele a zabráni v páchání další trestné činnosti?

300 WALTERS, Mark, Austin, HOYLE, Carolyn. Exploring the everyday world of hate victimization through community mediation. *International Review of Victimology*. 2012, 18 (1). s. 8. DOI 10.1177/0269758011422472.

301 Tamtéž.

302 KALIBOVÁ, Klára, WALACH, Václav a kol. *Životní cyklus trestného činu z nenávisti*. 1. vydání. Praha: in Iustitia, o.p.s., 2017, s. 8.

303 WALTERS, Mark, Austin. Readdressing Hate Crimes: Synthesizing Law, Punishment and Restorative Justice. *Oxford University Press*. [online]. 2016, s. 15. [cit. 21.4.2021]. Dostupné na <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2794601>.

304 Tamtéž.

V rámci odborné veřejnosti se již uskutečnily výzkumy, které prokázaly, že není pravdou, že by vždy nepodmíněný trest splnil svoji funkci. V Austrálii probíhal mezi lety 2007-2011 výzkum, jaký vliv má nepodmíněný trest odnětí svobody na pachatele-ženy v porovnání s aplikací restorativního trestu (např. komunitního odsouzení).³⁰⁵ Z výzkumu vyplynulo, že komunitní odsouzení pachatelek nenásilných trestných činů snižuje recidivitu těchto pachatelek a přináší těmto ženám možnost být blíže svým dětem a zachovat si rodinné vztahy – což často trestem odnětí svobody chybí. Dále také tento způsob trestání může snížit negativní dopad trestu na potřeby žen vyvarováním se retraumatizujícího vězeňského prostředí.³⁰⁶

Dále je prokázáno, že ve výkonu trestu se u pachatele prohlubuje nenávist ke společnosti a dále trestné činy z nenávisti se často páchají ve skupinách více osob, přičemž vězení je ideální prostředí, jak se zde s ostatními pachateli seznámit.

V této souvislosti bych chtěla zdůraznit, že trestné činy z nenávisti jsou trestnými činy s poselstvím, a proto prohloubení jakékoliv nenávisti vůči uspořádání společnosti se o to více může objevit u odsouzených z trestných činů z nenávisti. Problém však spočívá v tom, že v rámci myšlení pachatele existuje vždy nějaký předsudek, na základě něhož čin spáchal. Domnívám se, že klíčovou otázkou pro nalezení odpovědi užitečnosti restorativní justice tkví v tom, zda je vůbec možné „změnit“ myšlení konkrétního pachatele v podobě „odstranění“ jeho předsudků. Pokud restorativní justice dokáže v pachateli způsobit to, že si uvědomí důsledky svého jednání, kterého bude později litovat, pak se tímto skutečně může zabránit recidivě a přispět tak tím k individuální a generální prevenci této trestné činnosti.

Podle M.A.Waltera restorativní justice nikdy nemůže reformovat pachatelovo stanovisko, protože by to bylo proti jejímu principu. Restorativní justice je vnímána jako proces, který umožní napravit újmu a vyřešit konflikt podmaněním si toho, co bylo postiženo. Jedná se pouze o přirozenou možnost vzniku transformace v postoji s tím, že nezaručuje nikdy úspěch, neboť myšlení pachatele je ovlivňováno mnoha faktory (věkem, komunitou, ve které žije, vzděláním apod.).³⁰⁷ Někteří pachatelé poté, co byli vystaveni přímým důsledkům svého jednání, byli schopni lépe přijmout nemorálnost své projevené nenávisti.³⁰⁸ Cílem restorativní justice však není a nikdy nebude změnit myšlení jednotlivce (což by bylo v

305 FILEBORN, Bianca, STATHOPOULOS, Mary. Can Prisons be supportive of Victim/Survivors needs? Considering the Role of Prison Culture and Alternative Respponsenses. In BARTKOWIAK-THÉRON, Isabelle, TRAVERS, Max. *The Australian and New Zealand Critical Criminology Conference*, 2012, s. 69.

306 Tamtéž.

307 WALTERS, Mark, Austin. Readdressing Hate Crimes: Synthesizing Law, Punishment and Restorative Justice. *Oxford University Press*. [online]. 2016, s. 19. [cit. 21.4.2021]. Dostupné na <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2794601>.

308 Tamtéž.

rozporu s jeho osobními právy), nicméně alespoň zaručit, aby se dané jednání neopakovalo, tedy změnit pachatelovo jednání do budoucna.³⁰⁹

Souhlasím s názorem M.A. Waltera s tím, že nikdo z nás nemůže být nadán pravomocí být nenásilnou cestou měnit svobodné myšlení druhých osob. K zamezení páčání další trestné činnosti není nutné „změnit“ pachatelovo myšlení, nicméně donutit ho zamyslet se nad tím, jaké důsledky jeho jednání mělo pro ostatní osoby – že svým jednáním někomu ublížil, což je nepřipustné. V krajních případech může u pachatele zafungovat také strach z případného potrestání, a proto od dalšího jednání po projednání celé věci sám dobrovolně upustí. Ostatně náznak skutečného fungování restorativní justice můžeme nalézt i v díle Oty Novotného v roce 1969, který je přesvědčen, že „*východiskem procesu převýchovy pachatele dosažení plného uznání vlastní viny. I toto uznání předpokládá spravedlivost soudního rozhodnutí o vině a trestu.*“³¹⁰

Z těchto důvodů se domnívám, že restorativní justice by měla zaujmout v rámci postihu kriminality trestných činů z nenávisti své postavení, poněvadž v jistých případech bude schopná zamezit další recidivě.

3.2.2. Metody restorativní justice aplikovatelné na trestné činy z nenávisti

Aplikace restorativní justice je možná ve všech fázích trestního řízení, tj. od přípravného řízení až po výkon trestu (u nepodmíněného trestu hovoříme o tzv. restorativním vězeňství). Trest by měl být chápán především jako prostředek k tomu, aby si pachatel uvědomil škodlivost svého jednání a tím byl motivován k odstranění nebo zmírnění následků spáchaného činu. Spravedlnost by měla být chápána nikoliv jako idea, ale jako osobní pocit („*personal feeling justice*“).³¹¹

Jednou z hlavních metod restorativní justice je tzv. komunitní mediace. Jedná se o restorativní proces, který se snaží přinést řešení konfliktu a najít východisko. V případě trestných činů z nenávisti půjde o to zjistit, co se stalo a proč; jak byl spor ovlivněn jeho

309 WALTERS, Mark, Austin. Readdressing Hate Crimes: Synthesizing Law, Punishment and Restorative Justice. *Oxford University Press*. [online]. 2016, s. 22. [cit. 21.4.2021]. Dostupné na <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2794601>.

310 NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vydání. Praha: ACADEMIA nakladatelství Československé akademie věd, 1969, s. 33.

311 KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In *Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2003, s. 20.

účastníky a jejich životy, vyptat se na téma předsudků, které mohou být jádrem konfliktu a najít řešení, které je akceptovatelné pro obě strany.³¹²

Podstatou každé restorativní praktiky by mělo vždy být převzetí odpovědnosti za chování pachatele odčiněním škody (reparace) přímo způsobené oběti nebo osobám ovlivněným incidentem. V první řadě se účastníci (tj. pachatel, oběť, případně jejich komunity) musí na osobní setkání připravit. Děje se tak často prostřednictvím oddělených setkání s facilitátorem. Účelem těchto setkání je o činu diskutovat, aby každá ze stran byla připravena převzít svoji odpovědnost a pochopit pravidla setkání. Jinou možností je např. písemná korespondence mezi obětí a pachatelem. Poté, co facilitátor vyhodnotí, že jsou všichni účastníci připraveni, zorganizuje se vzájemný dialog. Tento dialog je zaměřený výlučně na újmu, která byla trestným činem způsobena. Setkání (buď přímé, nebo nepřímé) začíná vysvětlením pachatele, z jakých důvodů trestný čin spáchal. Poté oběť, někdy také podpůrci z komunity, sdělují své zkušenosti s viktimizací a újmou. Cílem setkání je vést konstruktivní dialog mezi účastníky zacílený na trestný čin a jeho důsledky, které byly způsobeny, a to vše v bezpečném prostředí pro všechny účastníky.

V rámci restorativní justice by tedy facilitátor měl vést dialog tak, aby oběti netrestali pachatele ani je nějak neuráželi a nezneužívali svého postavení. Pachateli musí být dána možnost vysvětlit důvody spáchání svého trestného činu, aby dostal pozitivní zprávu, že je dobrým člověkem, jen jeho jednání bylo špatné.³¹³

Restorativní praktiky většinou končí uzavřením reparační dohody, ve které se společně všichni účastníci dohodnou na všech podmínkách reparace/odškodnění a způsobu sankce.³¹⁴ Někdy mohou dohody vyústit i ve stanovení nepodmíněného odnětí svobody pachatele.³¹⁵

V rámci takové dohody ale může být také uloženo omezující opatření účastnit se vzdělávacího projektu. M.A. Walters uvádí, že v rámci jeho případu, kdy pachatel spáchal rasisticky a nábožensky motivovaný zločin, byla uzavřena dohoda, že se pachatel bude dva týdny účastnit na výzkumném projektu: *Jaký vliv měli nacisti na židovské lidi během 2 světové války v Evropě*. Pachatel pak prezentoval svoji zprávu zpět rodině oběti a zdůraznil

312 WALTERS, Mark, Austin, HOYLE, Carolyn. Exploring the everyday world of hate victimization through community mediation. *International Review of Victimology*. 2012, 18 (1). s. 10. DOI 10.1177/0269758011422472.

313 WALTERS, Mark, Austin. Readdressing Hate Crimes: Synthesizing Law, Punishment and Restorative Justice. *Oxford University Press*. [online]. 2016, s. 19. [cit. 21.4.2021]. Dostupné na <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2794601>.

314 Tamtéž, s. 14.

315 Tamtéž, s. 15.

klíčové události holokaustu. Dokument obsahoval také reflexi pachatele, co se naučil o antisemitismu a jeho důsledcích, které může mít na židovské obyvatelstvo.³¹⁶

Jak je již psáno v 1. kapitole této práce, tak nenávistná pohnutka je spjata se stereotypy, kterým jedinec věří. J. Kosek je toho názoru, že pozitivní osobní zkušenost může náš stereotyp vyvrátit či změnit³¹⁷. Jedná se o teorii tzv. kognitivní disonance, kterou poprvé popsal americký psycholog Leon Festinger.³¹⁸ Kognitivní disonance je stav, kdy se v nás v jeden okamžik střetnou dva postoje, které si protiřečí. Člověk se cítí nepříjemně a je motivován jednat tak, aby jeden z těchto postojů odstranil a cítil se opět v rovnováze. Nejčastěji to lidé řeší přizpůsobením se svých názorů svému chování – může ovšem také dojít ke změně jejich postoje.

Tato teorie funguje také v případě fanatismu. J. Kosek uvádí, že kognitivní disonance může vést k názorovým a postojovým změnám i v případě odstraňování některých předsudků³¹⁹. Jako příklad uvádí člověka, který nenávidí muslimy, protože je všechny považuje za náboženské fanatiky. Svůj názor však změní tehdy, kdy mu jeden z muslimů zachrání jeho topícího se syna. K tomu dodává, že „*Osobní zkušenost, někdy také četba nebo studium, mohou vést nejprve ke kognitivní disonanci, a posléze třeba k životnímu obratu.*“³²⁰

Bohužel kognitivní disonance nás nemusí motivovat jen ke změně, ale i k tomu, abychom se našeho názoru o to více drželi, a to v případě, kdy jsme se dopustili něčeho, co nám bylo nepříjemné (iniciační rituál), nebo jsme za to dostali velmi dobrou odměnu (teorie odměny).

Domnívám se, že prostřednictvím setkání pachatele s obětí, kdy si navzájem sdělí své pocity, zkušenosti, dopady na svůj život a společně se trochu poznají, je možné zprostředkovat možnost změny stereotypu v myšlení pachatele s tím zamezit dalšímu páchání trestné činnosti a v některých případech dokonce i napravit pachatele. Těžší situace nastává tehdy, pokud se stereotyp stal samotným postojem jedince. Poté již osobní zkušenost ke změně myšlení pachatele nemusí být dostačující.

316 WALTERS, Mark, Austin. Readdressing Hate Crimes: Synthesizing Law, Punishment and Restorative Justice. *Oxford University Press*. [online]. 2016, s. 22. [cit. 21.4.2021]. Dostupné na <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2794601>.

317 Jako další možnost změny stereotypu (předsudku) uvádí uvedení se do tzv. Sociálně psychologické pasti. Jako příklad uvedl polské kněze, kteří před 2. světovou válkou vyznávali antisemická stanoviska, nicméně poté, co uviděli, jak se s židy zachází, tak se jim stávající pořádky zošklivily a oni začali naopak židům pomáhat. KOSEK, Jan. *Právo (n)a předsudek. Historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právní souvislosti stereotypů a předsudků*. 1. vydání. Praha: Dokořán, s.r.o. 2011, s. 65.

318 Tamtéž, s. 68.

319 Tamtéž, s. 69.

320 Tamtéž, s. 70.

3.2.3. Příklady restorativní justice v praxi

V této podkapitole bych chtěla představit několik praktických případů, kdy se metody restorativní justice aplikovaly v praxi na trestné činy z nenávisti.

Jeden z nejstarších případů aplikace restorativní justice v moderní historii se stal v případě odsouzení zločinů spáchaných ve Rwandě v rámci genocidy spáchané v roce 1994. Právě ve Rwandě se zřídil ad hoc soud - *Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu*, který dle rezoluce OSN 955/94 měl řídit soud, který se bude řídit principy restorativní justice³²¹. Trestní systém ve Rwandě nebyl schopen odsoudit řádně a včas všechny zločince, a proto v listopadu 2002 vznikly místní tribunály nazývané *Gacaca*, které si vytvořily místní soudní systém se záměrem aplikovat samostatně systém restorativní justice a urychlit tím všechny procesy, přičemž se jim toto osvědčilo.³²²

Ve Velké Británii se již dlouhou dobu diskutuje o zapojení obětí v rámci sankcionování pachatele trestného činu z nenávisti.³²³ Již v roce 1989 se zabývali otázkou zapojení tzv. příslušníků menšinových komunit při trestném činu z nenávisti a účelností svolávání schůzek s místní komunitou (UK Home office).³²⁴ V současné době se metody restorativní justice při sankcionování trestných činů často aplikují, a to již v řízení před podáním obžaloby. Příkladem je město Slough, kde žili od poloviny 90. let Sikhové a Muslimové vedle sebe a neustále měli mezi sebou problémy. Prostřednictvím mediace se mladí lidé z těchto dvou komunit vedle sebe naučili žít a vzájemně se podporovat.³²⁵

T. Gavrielides ve svém článku z roku 2015 představuje 7 případů, ve kterých byla úspěšně aplikována restorativní justice³²⁶. Jedním z případů bylo rasové násilí, které se objevilo mezi bělošskými, černošskými a asijskými dětmi v jedné škole v Minnesotě ve Spojených státech amerických. Škola nejdříve zkoušela vše vyřešit systémově, tedy v rámci institucionálních zásahů, nicméně marně. Poté vyzkoušela mediaci a restorativní konference/dopisy mezi studenty, jejich rodinami a školním personálem. Oběti poskytli své výpovědi a každý mohl sdílet svůj zážitek a strachy. Vážné případy byly uzavřeny bez potřeby vyjednávání.³²⁷

321 GAVRIELIDES, Theo. Contextualizing Restorative Justice for Hate Crimes. *Journal of Interpersonal Violent*. 2012, 27 (18). s. 3630. Doi 10.1177/0886260512447575.

322 Tamtéž, s. 3632.

323 IGANSKI, Paul. Multiinstitucionální práce a oběti rasově motivovaných trestných činů z nenávisti. In INSTITUT PRO KRIMINALIZACI. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor, 2012, s. 83.

324 Tamtéž, s. 86.

325 GAVRIELIDES, Theo. Contextualizing Restorative Justice for Hate Crimes. *Journal of Interpersonal Violent*. 2012, 27 (18). s. 3630.

326 Tamtéž, s. 3631.

327 Tamtéž, s. 3632.

Další případ se uskutečnil v Izraeli. Pachateli trestného činu byli dva Arabové ve věku mladistvých, kteří spáchali ozbrojenou loupež proti židovské oběti, která vše pocítovala jako trestný čin z nenávisti a akt terorismu. Obě strany se dohodly na přímé mediaci. Toto umožnilo oběti vysvětlit její strachy a porozumět důvodům spáchání skutku. Rodiny pachatelů byly do jednání také začleněny, aby poskytly podporu pachatelům, ale i oběti. Setkání skončilo dohodou účastníků, která byla později schválena soudem pro mládež. Všechny strany vyjádřily pocit zadostiučinění a úlevy a rodiny mohly pokračovat dál ve svých životech.³²⁸

Další případ je ze Slough, z Anglie. V tomto místě žili od poloviny 90. let Sikhové a Muslimové vedle sebe a neustále měli mezi sebou problémy. Prostřednictvím mediace, mladí lidé z těchto dvou komunit se naučili žít vedle sebe a vzájemně se podporovat.³²⁹

Ze shora uvedených případů je vidět, že restorativní justice u trestných činů z nenávisti může fungovat. Jedním z důvodů může být také skutečnost, že restorativní justice umožní jak pachateli, tak oběti vysvětlit si navzájem své pocity a důvody, které vedly ke spáchání trestného činu a umožnit se navzájem pochopit. Ba co víc, jakmile se u pachatele, resp. odsouzeného projeví vliv výchovného působení, dochází ke zpětnému působení těchto změn chování a má to vliv na výkon uloženého trestu, případně na jeho rozhodnutí, zda v budoucnu své jednání bude opakovat.

3.3. Aplikování restorativní justice v českém právním prostředí

I v České republice existuje problém nadměrného ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody. Bohužel je již dlouhodobě známo, že současně nastavený systém výkonu trestu ve věznicích není ideální a může způsobovat tzv. prizonizaci.³³⁰ Odsouzení se po propuštění často setkávají s následky svého dočasného omezení svobody – např. strach z velkého prostoru, strach ze samostatného rozhodování z důvodu očekávání rozkazu, strach

328 GAVRIELIDES, Theo. Contextualizing Restorative Justice for Hate Crimes. *Journal of Interpersonal Violent*. 2012, 27 (18), s. 3630.

329 Tamtéž, s. 3630.

330 MERTL, Jiří. „Musíte makat a poslouchat, no“ Vězení, potlačování autonomie a responsabilizace u vězňů a propuštěných osob v ČR. *Sociologický časopis*. [online] 2020, roč. 56, č. 4, s. 524-525. [cit. 27.08.2021]. Dostupné zde <<https://sreview.soc.cas.cz/contents/csr/2020/04.pdf>>. Dále také ŠÁMAL, Pavel, ŘÍHA, Jiří, STRYA, Jan. Odklony v justiční praxi – 1. část. *Trestněprávní revue*. 2019. roč. XVIII, č. 9, s. 177.

projevit názor, problémy v mezilidské komunikaci (stud, stigmatizace) apod.³³¹ Často s nimi během výkonu trestu nikdo nehovoří o tom, co spáchali, nebo proč jsou ve vězení, což na jejich nápravě ničeho nepřidá. Navíc je o nich ve vězení prakticky postaráno a po propuštění jim najednou dojde, že v běžném životě se o sebe musí postarat sami.³³² Obecně je také známo, že přeplněnost českých věznic je velmi vysoká v porovnání s ostatními zeměmi EU. V roce 2019 bylo v České republice ve výkonu trestu odnětí svobody celkem 21.048 osob, přičemž průměrná kapacita věznic byla naplněna na 103,4 %.³³³ V roce 2018 bylo na 100.000 obyvatel 202 odsouzených ve výkonu trestu. Ačkoliv vyhlášené amnestie prezidentů ČR snížili počet odsouzených osob, přesto je situace dlouhodobě na špatné úrovni. K tomuto problému se již dříve jako obiter dictum vyjádřil taktéž Ústavní soud v ČR ve svém nálezu ze dne 13.11.2012, sp.zn. III. ÚS 1250/12, ve kterém podotkl: *„Toliko obiter dictum chce Ústavní soud poznamenat, že též v tomto případě lze vyzorovat obecný trend současné realizace sankční politiky v České republice. Ta spoléhá stále více na zostřování trestní represe a na odstrašující účinnost dlouhodobého nepodmíněného trestu odnětí svobody. Výsledkem tohoto trestání je stále narůstající počet vězňených osob, pohybující se v posledních letech kolem čísla 20 500 aktuálně vězňených osob, a chronické přeplnění českých věznic. Na tomto nepříznivém stavu se v České republice podílí mj. též vysoký podíl dlouhodobých trestů odnětí svobody. Počet vězňů připadajících na 100 000 obyvatel činí v České republice cca 213 osob a je jedním z nejvyšších v celé Evropě (pro srovnání: v Německu činí tento počet 88 osob, ve Francii 96 osob, ve Švédsku 78 osob, v Dánsku 71 osoby). Svědčí to o tom, že očekávání kladená na efektivnost nepodmíněných trestů jsou přehnaná a nereálná; stav kriminality a úroveň bezpečnosti v České republice nejsou nijak výrazně lepší než v jiných srovnatelných zemích s mnohem nižším podílem vězeňské populace. Ústavní soud by rád vyjádřil očekávání, že tyto skutečnosti budou fundovaně zvažovány při formování a realizaci trestní politiky a že se odrazí též v legislativě a v justiční praxi.“*

V důsledku zjištění důsledků nadměrného ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody se v roce 2018 začalo v rámci odborné veřejnosti diskutovat o změnách tohoto systému. Na základě podnětu Nejvyššího státního zastupitelství a Nejvyššího soudu ČR se pořádaly semináře, které měly vyhodnocovat praxe soudů i státních zástupců a analyzovat

331 MERTL, Jiří. „Musíte makat a poslouchat, no“ Vězení, potlačování autonomie a responsabilizace u vězňených a propuštěných osob v ČR. *Sociologický časopis*. [online] 2020, roč. 56, č. 4, s. 535-538. [cit. 27.08.2021]. Dostupné zde <<https://sreview.soc.cas.cz/contents/csr/2020/04.pdf>>.

332 Tamtéž, s. 539.

333 ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Počet vězňů klesá, české věznice i tak praskají ve švech. [online]. 2020. Statistikaamy.cz. [cit. 31.3.2021]. Dostupné na: <<https://www.statistikaamy.cz/2020/09/29/pocet-veznu-klesa-ceske-veznice-i-tak-praskaji-ve-svech>>.

nedostatky. Snahou bylo také upozornit na tento dlouhodobý problém a „zviditelnit“ užívání jiných druhů sankcí, zejména realizovat prvky restorativní justice, užívat více odklony, ukládat alternativní tresty, ale i ve větší míře zapojit Probační a mediační službu.³³⁴

V právní úpravě České republiky můžeme v současné době sledovat prvky restorativní justice.³³⁵ Např. v ust. § 38 odst. 3 TZ nalezneme zásadu zohledňování zájmů poškozeného při sankcionování. Při ukládání sankce by se tedy mělo dbát na usmíření pachatele s obětí trestného činu a obnovu trestným činem narušených společenských vztahů. Dále by se mělo dbát na všechny práva poškozeného a hledat cesty, jak usnadnit poškozenému, aby dosáhl náhrady škody a bylo mu odčiněno příkoří, které bylo způsobeno daným trestným činem. Jedná se však pouze o jednu zásadu, která doplňuje další zásady ukládání trestu – nelze ji vykládat tak, že by soud byl výlučně vázán vůlí poškozeného. Obvykle se tak děje např. za situace, kdy soud zváží uložení spíše alternativního trestu namísto nepodmíněného trestu odnětí svobody, neboť tímto způsobem bude moci pachatel lépe splácet škodu. Nebo naopak bude uložen nepodmíněný trest, neboť hrozí riziko opakování trestného činu vůči poškozenému.³³⁶

V roce 2002 *United Nations Economic and Social Council* vydal tzv. základní principy (*Basic Principles*), které by měly členským státům pomoci implementovat programy restorativní justice do svých legislativních zákonů, mj. i v České republice.³³⁷

V české právní úpravě překvapivě nalezneme mediaci a tzv. restorativní programy. Restorativní program je upraven v § 39 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů, kde se pojednává o tzv. akreditaci provozovat restorativní programy. Dosud však žádné ustanovení trestního řádu ani jiný prováděcí předpis neodkazují na aplikaci restorativních programů, a proto není ani všeobecně známo, že je v České republice možné uskutečnit jakýkoliv restorativní program mezi obětí a pachatelem.

Masopust Šachová považuje tuto právní nesrovnalost jako tzv. paradox, kdy na jedné straně vybrané instituty trestního procesu na teoretické úrovni považovány jako restorativní,

334 ŠÁMAL, Pavel, ŘÍHA, Jiří, STRYA, Jan. Odklony v justiční praxi – 1. část. *Trestněprávní revue*. 2019. roč. XVIII, č. 9, s. 177.

335 Níže uvedu jen ty nejdůležitější. Blíže o tom pojednává MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck a.s., 2019, s. 36 a násl.

336 ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník. Komentář. I. svazek*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck a.s., 2020, s. 570.

337 UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME VIENNA. *Handbook on Restorative Justice Programmes*. [online]. 2020, s. 10. [cit. 07.07.2021]. Dostupné na <https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf>.

nicméně legislativa žádné restorativní nástroje výslovně nezmiňuje a ani v rámci důvodových zpráv se na restorativní koncept neodvolává.³³⁸

Mediace je upravena v § 2 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a za její výkon je odpovědná Probační a mediační služba, která se snaží prvky restorativní justice aplikovat v našem právním systému. Probační a mediační služba zprostředkovává nejenom mediace ale i rodinné konference. Bohužel žádné konkrétnější vymezení těchto postupů neexistují, a proto je vše ponecháno jen na zkušenosti facilitátorů. Je to velký rozdíl např. od civilního řízení, kde mediace je upravena speciálním právním předpisem.

S ohledem na nedokonalou právní úpravu není nijak překvapivé, že mediace v trestních věcech ani jiné restorativní programy v České republice zatím nefungují. Existují komunitní centra, která možnost mediace nabízejí, nicméně nejsou veřejně známa. V dohledné době se však očekává narůst mediačních center, neboť jde o téma aktuální a stále se rozvíjející. V Praze v nedávné době vznikl první institut zabývající se mediací v oblasti práv duševního vlastnictví, *IP mediační centrum Praha, zapsaný ústav*, v jehož čele stojí syn známého právníka Zdeňka Karabce, který se jako první v České republice zabýval restorativní justicí.³³⁹

Dále také působí spolek *Institut pro restorativní justici, z.s.*, který se snaží prosazovat restorativní programy v českém trestním systému a realizovat restorativní programy. Tento spolek spolupracuje také s *Asociací organizací v oblasti v vězeňství*, s Probační a mediační službou či s Českou kriminologickou společností.³⁴⁰

V neposlední řadě fungují také speciální restorativní programy ve věznicích. Jedná se např. o tzv. *Program building bridges*, který spočívá v restorativním dialogu pachatelů s oběťmi nesouvisejících trestných činů ve věznici (tedy se nejedná o přímý kontakt pachatel-oběť, ale oběť komunikuje s jiným pachatelem). V rámci toho Mezinárodní vězeňské společenství realizuje ucelený program setkávání skupiny obětí se skupinou pachatelů ve věznicích za přítomnosti facilitátora. Pachatelé hovoří společně s oběťmi o přijetí odpovědnosti za zločin, rozpoznání falešné viny (oběť má pocit, že ničím zločin nezapříčinila a pachatel vinu popírá), o náhradě za čin a diskutuje se o odpuštění. Lidé se snaží vzájemně

338 MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Co potřebuje restorativní justice z trestněprávní perspektivy? Aneb hledání ideálního právního rámce. In Sborník z VI. ročníku mezinárodní konference Kriminologické dny pořádaný ve dnech 18.–19. 1. 2018 Českou kriminologickou společností ve spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci. 2018. Iuridicum Olomoucense, s. 350.

339 Dostupné zde: <https://www.ipmediace.cz/>

340 Zdroj na jejich webových stránkách. Dostupné na: <<https://restorativni-justice.cz/>>.

pochopit, co ke zločinu vedlo, proč se stal, motivy pachatele. Tento program slouží spíše pro odsouzené pachatele, aby pochopili špatnost svého předchozího chování.

Další program se nazývá „*Vnímám Tebe*“, který je vytvořen Probační a mediační službou ve spolupráci s Vězeňskou službou ČR. Nyní probíhá pouze ve věznicích, ale připravuje se realizace i pro pachatele vykonávající trest na svobodě. V rámci programu se diskutuje o dopadech trestné činnosti na oběť s důkazem na zvýšení citlivosti pachatelů k potřebám obětí, převzetí zodpovědnosti za způsobenou újmu a vedení k nápravě. Organizuje se obvykle 13 setkání. Oběti jsou zastoupeny videonahrávkami výpovědí o dopadech trestného činu na jejich životy.³⁴¹

Institut pro kriminologii a sociální prevenci vydal v roce 2019 výsledky výzkumu³⁴² rodinné skupinové konference v České republice. Za roky 2012-2015 bylo uskutečněno celkem 40 konferencí a zúčastnilo se jich na 50 pachatelů. Naprostá většina účastníků byla s rodinnou konferencí spokojena. Oběti ocenili možnost setkat se s pachateli a sdělit jim, jaký dopad na ně mělo spáchání trestného činu. Pro většinu pachatelů byla nejsilnějším motivem účasti touha osobně s poškozeným mluvit a dohodnout se na náhradě škody. Také téměř 80 % pachatelů přiznalo, že je lákalo snížení trestu. Co se týče recidivy, tak nový záznam mělo 29,8% pachatelů. Závažnějšího skutku oproti činu řešenému se dopustilo 6 osob, méně závažného 5 osob a činu se stejnou trestní sazbou 3 osoby.

Z této studie vyplývá, že v České republice zatím nejsou metody restorativní justice, zejména mediace, velmi rozšířeny. Aplikace mediace v České republice probíhá již od poloviny devadesátých, nicméně málokdo o tom ví. V posledních letech realizují pracovníci Probační a mediační služby zhruba 600 až 700 mediací ročně, přičemž naprostá většina z nich probíhá v přípravném řízení.³⁴³ Osoby, které se však jednání zúčastnily, svoji zkušenost hodnotí kladně, což může značit skutečnost, že restorativní justice může fungovat. Oběti si nejvíce cení možnost aktivně se podílet na řešení případu, vyjádřit vlastní pocity a emoce, stejně jako získat od pachatele důležité informace o spáchaném trestném činu., případně slyšet od něj omluvu.

Probační a mediační služba ČR uspořádala v letech 2012-2015 projekt „*Na správnou cestu!*“, v rámci kterého organizovali tzv. Rodinné skupinové konference. Speciálně školení

341 INSTITUT PRO RESTORATIVNÍ JUSTICI. Restorativní programy. [online]. 12.10.2020. restorativni-justice.cz. [cit. 21.2.2021]. Dostupné na: <<https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-programy/>>.

342 INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. Studie. [online]. 21.2.2021. ok.cz. [cit. 21.2.2021]. Dostupné na: <http://www.ok.cz/iksp/p_stud.html>.

343 TOMÁŠEK, Jan a kol. *Rodinné skupinové konference*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019, s. 9.

pracovníci služby uplatňovali tento metodický postup při řešení vybraných případů trestné činnosti dětí a mládeže. Projekt měl úspěch, když na něj následně navázal druhý s názvem „*Na správnou cestu II*“.

Se shora uvedeného vyplývá, že v českém právním prostředí není restorativní justice příliš rozšířená, zejména chybí kvalitní a podrobná právní úprava. V nedávné době však nabylo účinnosti několik novel trestního zákoníku, které prvky restorativní justice rozšiřují.

Jako první nabyla účinnosti novela trestního zákoníku č. 333/2020 Sb., která rozšiřuje možnost aplikace dohody o vině a trestu i na zvlášť závažné zločiny. Můžeme tedy doufat, že se aplikace tohoto institutu konečně rozšíří a stane se jednou z běžně uzavíraných dohod v rámci trestního řízení.

Nově se mění také § 39 odst. 4 TZ., který zní: „*Pokud soud neukládá souhrnný trest nebo společný trest za pokračování v trestném činu, při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne též k druhu a výměře trestů, které byly pachateli uloženy za jinou jeho trestnou činnost a dosud nebyly vykonány, tak, aby vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu a osobě pachatele nebyl uložen takový trest, který by spolu s dosud nevykonanými tresty vedl k nepřiměřenému postihu pachatele.*“ Nové znění tohoto ustanovení se zdá být dosti abstraktní a neurčité, nicméně lze konstatovat, že míří na spravedlivé ukládání nejen trestů, ale i jiných sankcí či aplikace odklonů u konkrétního pachatele.

Další navazující novelou je novela č. 220/2021 Sb., která nabyla částečné účinnosti dne 01.07.2021 a dále teprve nabude účinnosti dne 01.01.2022 a 01.07.2023. V rámci této novely se zakotvuje širší spolupráce orgánů činných v trestním řízení s Probační a mediační službou v rámci trestního řízení (§ 7 odst. 2 TŘ). Z toho lze dovodit, že by se v budoucnu při aplikaci odklonů či alternativních trestů měla častěji využívat Probační a mediační služba. K tomu bude také sloužit rozšíření pravomocí samotného probačního úředníka v trestním řízení, který bude nově oprávněn zjišťovat informace o osobě podezřelého nebo obviněného a jeho rodinných a sociálních poměrech a vytvářet podmínky pro rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání, podmíněném zastavení trestního stíhání nebo pro schválení narovnání, a to na základě pověření vydaného orgánem činným v trestním řízení konkrétní Probační a mediační službě nebo, stanoví-li tak tento nebo jiný zákon, i bez takového pověření (§ 27b TŘ).

Dále lze shledat jistý prvek restorativní justice v rozšíření pravomoci zájmového sdružení občanů, které v souladu s § 329 odst. 3 TŘ bude moci na základě žádosti předsedy

senátu výchovně působit na odsouzeného a angažovat se v případě dohledu na samotným odsouzeným, které mu byl uložen podmíněný trest odnětí svobody (§ 330a).

Ačkoliv je vidno, že se český právní řád mění, domnívám se, že právní úprava je stále nedostatečná. V úvahu by přicházelo vydání speciálního trestního zákona (jak s normami hmotněprávními, tak procesněprávními), který by specifikoval postupy a právní úpravu restorativních programů. Zejména by bylo vhodné doplnit trestní řád o restorativní zásady, zavést další institut řízení o schválení restorativní dohody, zrestorativnět institut podmíněného zastavení trestního stíhání, zrušit institut narovnání a omezit užití trestního příkazu.³⁴⁴ Rada vlády pro lidská práva ustavila v únoru 2021 novou *Pracovní skupinu k trestní politice a koordinaci opatření ke snižování recidivy v ČR*. Tato skupina bude pracovat na navržených krátkodobých řešeních a také na nové podobě trestní politiky v ČR, která počítá s rozšířením restorativní justice.

344 MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Co potřebuje restorativní justice z trestněprávní perspektivy? Aneb hledání ideálního právního rámce. In Sborník z VI. ročníku mezinárodní konference Kriminologické dny pořádaný ve dnech 18.–19. 1. 2018 Českou kriminologickou společností ve spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci. 2018. Iuridicum Olomoucense, s. 354.

4. Zahraníční právní úprava

V této kapitole bych se chtěla zaměřit na právní úpravu sankcionování trestných činů z nenávisti v jiných vybraných zemích. Níže pojednám o právní úpravě v USA, ve Velké Británii, Spolkové republice Německo, Slovenské republice a Jihoafrické republice.

4.1. Sankcionování v USA

V USA definují trestný čin z nenávisti jako „*trestný čin, při němž si účastník záměrně vybere svoji oběť, nebo v případě majetkové trestné činnosti majetek, který je předmětem trestného činu z důvodu skutečné či domnělé rasy, barvy pleti, náboženství, národnostního či etnického původu, pohlaví, sexuální orientace či postižení.*“³⁴⁵

Obecně je právní úprava trestných činů z nenávisti upravena na federální a státní úrovni. Na federální úrovni nalezneme zákony, které platí pro všechny státy USA. Jedná se zejména o část I. Zákona o občanských právech (Civil Rights Act of 1968), dále zákon o násilných trestných činech a jejich kontroly a vymáhání (Violent Crime Control and Law Enforcement Act (1994)), dále zákon o předcházení žhářství v kostelech (Church Arson Prevention Act (1996)), dále zákon o prevenci trestných činů z nenávisti (Mathew Shepard and James Byrd, Jr. Hate Crimes Prevention Act (2009)). Na místní úrovni má každý ze států USA své vlastní zákony, které upravují trestání trestných činů z nenávisti konkrétněji vždy v rámci dané jurisdikce.

V části I. Zákona o občanských právech je zakotvena právní úprava činů, které úmyslně způsobí újmu oběti tím, že je zastrašena, nebo se pokusí způsobit újmu druhé osobě z důvodu jeho rasy, barvy pleti, náboženství nebo národnosti. Pachatel pak může být odsouzen k peněžité pokutě nebo trestu odnětí svobody v délce trvání 1 roku. Pokud bude čin spáchán násilně se střelnou zbraní, nebo bude způsoben v této souvislosti požár, pak pachatel bude odsouzen trestem odnětí svobody v maximální délce 10 let. V případě, že trestný čin bude spáchán únosem, v souvislosti se sexuálním násilím nebo vraždou, může být pachatel potrestán doživotním vězením nebo dokonce trestem smrti.³⁴⁶

Poprvé o uložení trestu smrti za trestný čin z nenávisti rozhodoval Nejvyšší soud v USA v roce 1983 v případě Barclay a spol.³⁴⁷ D. Barclay a další tři afroameričané založili skupinu „*Black Liberation Army*“. Dne 17.6.1974 vyrazili ozbrojeni noži a pistolí ráže 22 mm na okružní jízdu, při které chtěli zabít „*nějakého bělocha*“ a začít tak rasovou válku.

345 Hate Crime Prevention Act of 1999. Překlad dostupný zde: HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwers a.s., 2008, s. 11.

346 Originální znění ustanovení lze nalézt zde: <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/245>>.

347HERCZEG, Jiří. Anglosaské a evropské tradice postihu trestných činů z nenávisti. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 4, s. 370.

Nedaleko města Jacksonville, Florida, pak skutečně usmrtili bílého stopaře. D. Barclay byl obžalován z vraždy prvního stupně a odsouzen k trestu smrti, když soudce rozhodující o trestu shledal v rasovém motivu vraždy přitěžující okolnost.³⁴⁸ Nejvyšší soud v USA poté rozhodl, že Ústava USA nezakazuje soudci, aby bral v úvahu rasovou nenávist obžalovaného k oběti. Důkazy jasně prokázaly, že členství v organizaci „*Black Liberation Army*“ a cíl vyprovokovat rasovou válku souvisely s vraždou bělocha. Tuto rasovou pohnutku lze posoudit jako přitěžující okolnost, a proto byl trest smrti uložen oprávněně.³⁴⁹

V souvislosti se zákonem o občanských právech je vhodné zmínit také zákon o násilném jednání proti ženám (*The Violence Against Women Act of 1994*), který v ustanovení 42 umožňuje obětem genderově-motivovaných trestných činů prostřednictvím soudu získat náhradu škody, nápravu křivdy nebo prohlášení omluvy. Konkrétní opatření uloží soud podle svého uvážení.

V souvislosti s rozšiřujícími se žhářskými útoky byl v roce 1996 schválen zákon o předcházení žhářství v kostelech, který zvyšuje tresty za trestné činy, pokud byly spáchány v místě, kde se konají bohoslužby.³⁵⁰ Příkladem může být spáchání trestného činu z nenávisti, kterým se poničí nebo zničí majetek související s náboženstvím, a to z důvodu rasy, barvy pleti nebo etnika, kdy trestem může být trest odnětí svobody až do výše 20 let.

Ze shora uvedeného lze usuzovat, že tresty ukládané v USA za trestné činy z nenávisti jsou dosti přísné. Je nutné však zmínit, že tyto tresty jsou doplněny často ukládanými programy v rámci restorativní justice, jejíž kolébkou je právě USA.

Jak jsem psala již ve 3. kapitole této práce, tak se restorativní justice v USA objevila v 70. a 80. letech minulého století. Tehdy vznikl tzv. *Program usmíření mezi poškozenými a pachatelem*. Od té doby prošel tento program mnoha změnami a USA se stala průkopníkem aplikace restorativní justice v trestněprávní praxi (tedy nejen na oblast trestných činů z nenávisti).³⁵¹ Mnoho neziskových organizací zprostředkovává setkání pachatele s obětí, případně jejich komunit. Jedním z takových středisek je např. *Institut pro restorativní justici a restorativní dialog* v Texasu (Institut for Restorative Justice and Restorative Dialogue).³⁵²

348 HERCZEG, Jiří. Anglosaské a evropské tradice postihu trestných činů z nenávisti. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 4, s. 370.

349 Tamtéž.

350 BLEICH, Erik. Odpověď na rasově motivované násilí v Evropě a Spojených státech. In INSTITUT PRO KRIMINALIZACI. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor, 2012, s. 16.

351 ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. 1. vydání. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 29.

352 Odkaz na webové stránky institutu, zde: <<https://irjrd.org/>>.

4.2. Sankcionování ve Velké Británii

Ve Velké Británii se začali zabývat trestnými činy z nenávisti později, konkrétně v 80. letech minulého století.³⁵³ Trestní úpravu nalezneme v části II ustanovení 28-32 zákona o zločinech a výtržnictví z roku 1998 (Crime and Disorder Act) a dále v ustanoveních 145 a 146 trestního zákoníku (Criminal Justice Act) z roku 2003.

V zákoně o zločinech a výtržnictví jsou upraveny speciální trestné činy z nenávisti. Prvním je trestný čin rasového nebo náboženského násilného napadení, za který je možné pachateli uložit v případě ukládání trestu bez poroty (tzv. *summary conviction*) trest odnětí svobody na 6 měsíců nebo pokuta. V případě odsouzení s porotou (tzv. *conviction on indictment*) nejvýše trest odnětí svobody 7 let nebo pokuta. Dalším trestným činem je způsobení újmy s rasovou nebo náboženskou pohnutkou. Zde je stanoven nejvyšší trest v případě řízení bez poroty ve výši 6 měsíců trestu odnětí svobody nebo pokuta a v případě soudního řízení s porotou je stanoven nejvyšší trest odnětí svobody do 14 let nebo pokuta. Další trestný čin je zločin proti veřejnému pořádku s rasovou nebo náboženskou pohnutkou, za který lze pachateli uložit před soudem bez poroty trest odnětí svobody nejvýše 6 měsíců nebo peněžitá pokuta a v případě řízení s porotou nejvýše 2 roky nebo pokuta. Jako poslední trestný čin máme trestný čin obtěžování motivovaný rasovou či náboženskou pohnutkou. V tomto případě lze pachateli uložit obdobný trest jako v předchozím případě. Tyto sankce jsou platné výlučně na území Anglie a Walesu.

Další možnosti sankcionování v Anglii a ve Walesu je trestání prostřednictvím obecně přitěžujících okolností (tzv. *sentence aggravation*) či zvýšením trestní sazby (tzv. *penalty enhancement*).³⁵⁴ Tyto pravidla jsou upraveny v ustanovení 96 zákona o zločinech a výtržnictví.

Naopak Skotsko disponuje speciální právní úpravou, kdy zákona o zločinech a výtržnictví obsahuje speciální ustanovení o trestném činu obtěžování s rasovou nebo náboženskou pohnutkou. V tomto případě lze pachateli v řízení bez poroty uložit trest v maximální délce 6 měsíců trestu odnětí svobody nebo pokutu do zákonné výše a v případě řízení s porotou lze uložit maximálně trest odnětí svobody v délce 7 let nebo peněžitou pokutu.

353 BLEICH, Erik. Odpověď na rasově motivované násilí v Evropě a Spojených státech. In INSTITUT PRO KRIMINALIZACI. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor, 2012, s. 17.

354 CHALMERS, James, LAVERICK, Fiona. A comparative Analysis of Hate Crimes Legislation. A report to the Hate Crime Legislation Review [online]. 2017. s. 108. [cit. 21.2.2021]. Dostupné na: <https://consult.gov.scot/hate-crime/independent-review-of-hate-crime-legislation/supporting_documents/495517_APPENDIX%20%20ACADEMIC%20REPORT.pdf>.

Zajímavostí je, že v roce 2012 byl ve Skotsku přijat zvláštní zákon, ve kterém se nacházely výslovně dva speciální trestné činy, které obsahovaly zvláštní nenávistnou pohnutku, přičemž tyto trestné činy musely být spáchány vždy při fotbalovém utkání. Jednalo se o zákon o hrubém chování na fotbale a výhrůžné komunikaci (The Offensive Behaviour at Football and Threatening Communications Act). Prvním trestným činem byl trestný čin hrubého chování na fotbalovém zápase (část 1) a druhým trestným činem byl trestný čin nebezpečné komunikace (část 6)³⁵⁵. Za oba trestné činy byl stanoven trest odnětí svobody nepřevyšující 5 let nebo pokuta, případně odsouzení bez poroty na max. 12 měsíců. V roce 2018 byl však tento zákon zrušen, protože skotští legislativci usoudili, že tento typ trestného jednání pokrývají jiné zákony země.³⁵⁶

Sankcionování nenávislných projevů nalezneme v právu Velké Británie již v roce 1965, konkrétně v části 6 odst. 1 Rasového zákona (tzv. *Race Relations Act 1965*). Pachatel, který spáchal trestný čin podle tohoto ustanovení, mohl být v případě odsouzení bez poroty uložen trest odnětí svobody nepřevyšující 6 měsíců, nebo pokuta nepřevyšující částku 200 britských liber (případně obojí). V případě obžaloby před porotou mohl být pachatel uložen nejvýše trest odnětí svobody do 2 let nebo pokuta do výše 1000 britských liber. V roce 2010 byl tento zákon zrušen a nahrazen zákonem o rovnoprávnosti (tzv. *Equality Act*)³⁵⁷, který sjednotil právní úpravu diskriminace ve Velké Británii. V případě Severního Irska se jedná o zákon o rasovém pořádku (*Race Relations Order*). Oba tyto zákony však neukládají trestněprávní sankce, ale porušení lze žalovat výhradně u civilního soudu.

Co se týče aplikace restorativní justice, tak ani Velká Británie není nikterak v pozadí. Ve Velké Británii se nejčastěji aplikuje mezi obětí a pachatelem mediace, případně za účasti jejich komunity.³⁵⁸

4.3. Sankcionování ve Spolkové republice Německo

Ve Spolkové republice Německo definují tento typ trestných činů jako tzv. politicky motivovaná kriminalita (*politisch motivierte Kriminalität*), přičemž takovýto trestný čin je charakterizován takto: „*když z okolností jeho spáchání nebo ze smýšlení pachatele vyplývá, že*

355 CHALMERS, James, LAVERICK, Fiona. A comparative Analysis of Hate Crimes Legislation. A report to the Hate Crime Legislation Review [online]. 2017. s. 134. [cit. 21.2.2021]. Dostupné na: <https://consult.gov.scot/hate-crime/independent-review-of-hate-crime-legislation/supporting_documents/495517_APPENDIX%20%20ACADEMIC%20REPORT.pdf>.

356 PARLIAMENT OF SCOTLAND. Offensive Behaviour at Football and Threatening Communications (Repeal) (Scotland) Bill. [online]. 2012. Zdroj zde: <<https://beta.parliament.scot/bills-and-laws/bills/offensive-behaviour-at-football-and-threatening-communications-repeal-scotland-bill>>.

357 Dostupný zde: <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/contents>>.

358 WALTERS, Mark, Austin. *Hate Crimes and Restorative Justice: Exploring Causes, Repairing Harms*. 1. vydání. Oxford University Press. 2014, s. 7.

byl zaměřen proti určité osobě na základě jejího politického smýšlení, národnosti, státní příslušnosti, rasy, barvy pleti, náboženství, světového názoru, původu, sexuální orientace, postižení nebo vzhledu, popř. Jejího společenského statusu.³⁵⁹ Z této definice jednoznačně vyplývá, že vymezení trestných činů z nenávisti je velmi široké a tedy i aplikace trestního práva je široká.

Ve Spolkové republice Německo je sankcionování trestných činů z nenávisti upraveno v ustanovení § 46 trestního zákoníku.³⁶⁰ Speciální skutková podstata trestného činu z nenávisti je pak upravena v § 130 trestního zákoníku, případně další trestné činy jsou zakotveny v 11. oddíle - tzv. trestné činy, které se vztahují na náboženství a světový názor.

V ustanovení § 130 trestního zákoníku je zakotven trestný čin rozeštvání národa (tzv. *Volksverhetzung*). Tento trestný čin spočívá v tom, že pachatel svým jednáním naruší veřejný klid tím, že podněcuje k zášti proti určité skupině národnostní, rasové, náboženské nebo proti jejímu etnickému původu, nebo proti části obyvatelstva pro jeho příslušnost k výše uvedené skupině, vyzývá k násilným nebo ke svévolným opatřením. Dalším protiprávním jednáním je, že pachatel napadne lidskou důstojnost jiných tím, že shora označenou skupinu, části obyvatelstva nebo jednotlivce hanobí, zlomyslně uvádí v opovržení nebo pomlouvá pro jeho příslušnost k výše uvedené skupině nebo části obyvatelstva. Sankce je stanovena trestem odnětí svobody od 3 měsíců do 5 let.

V ustanovení § 130 odst. 2 trestního zákoníku je upraven trestný čin z nenávisti spojený s rozšiřováním, veřejném vystavení, vyvěšení, zpřístupnění osobě, která nedovršila 18. rok věku, vyhotovení, odebrání, dodání, nabídnutí, oznámení a vychvalování písemností, které podněcují k nenávisti. Za takový čin lze pachatele odsoudit trestem odnětí svobody až na 3 roky nebo peněžitým trestem. Obdobný trest může dostat pachatel, který takové písemnosti rozšiřuje prostřednictvím rozhlasu, médií nebo telekomunikačních služeb. Tento trestný čin lze považovat za pravý verbální trestný čin z nenávisti.

Další skutkovou podstatou uvedenou v § 130 odst. 3 trestního zákoníku je jednání toho, kdo veřejně nebo ve shromáždění schvaluje, popírá nebo zlehčuje jednání spáchaná pod nadvládou národního socialismu způsobem, který je schopen narušit veřejný klid. Pachateli pak hrozí sankce v podobě trestu odnětí svobody až na 5 let nebo uložení peněžitého restu. Pachatel, který by veřejně nebo ve shromáždění rušil veřejný klid způsobem, který poškozuj

359 BUNDESMINISTERIUM DES INNERN. Verfassungschutzbericht. [online]. 2001. s. 35. [cit. 10.09.2021] Dostupné: <https://publikationen.uni-tuebingen.de/xmlui/bitstream/handle/10900/62819/Verfassungschutzbericht_2001.pdf>.

360 Konkrétně § 46 Strafgesetzbuch (zkráceně „StGB“).

důstojnost obětí tím, že schvaluje, oslavuje nebo ospravedlňuje národně socialistické násilí nebo tyranie, může být odsouzen trestem odnětí svobody až na 5 let nebo peněžitým trestem.

Ze strany německé právní teorie je ustanovení § 130 odst. 3 trestního zákoníku podrobováno kritice, zejména z toho důvodu, zda by vůbec lež měla být trestněprávně postihována. Jedná se ovšem o bezpředmětnou debatu, neboť lež je již dávno různými způsoby sankcionována. Jedná se např. o trestný čin šíření poplašné zprávy nebo trestný čin pomluvy. Otázkou je, zda sankcionovat i lži, které nemají agitační charakter. Domnívám se, že ano, poněvadž i lež vyřčená bez agitačního charakteru může podnítit nenávisť lidu. K tomuto ustanovení se ve své judikatuře již vyjádřily i německé soudy – konkrétně se jednalo o posouzení trestnosti víceznačného projevu. Rozsudek Spolkového soudního dvora říká, že u víceznačných sdělení, je třeba vzít do úvahy vlastní slovní či jiné vyjádření, celkový kontext a možné výkladové varianty, přičemž není sice vyloučeno, aby soudy dospěly k závěru odlišnému od toho, co bylo doslovně vyplývalo z projevu, avšak to jen v případech, kdy je z kontextu jednoznačné, že projev měl jiný, na první pohled skrytý smysl.³⁶¹

Ustanovení § 130 odst. 3, 4 a 5 zakotvují tzv. osvětimskou lež. Zajímavostí je, že není podle německé judikatury trestné „popírání z nevědomosti“ – tedy že někdo tvrdí, že neví např. o existenci plynových komor.

V 11. oddíle trestního zákoníku jsou zakotveny trestné činy, které se vztahují na náboženství a světový názor (*Straftaten, welche sich auf Religion und Weltanschauung beziehen*). V tomto oddíle nalezneme 4 trestné činy a 2 z nich je možné řadit mezi trestné činy z nenávisť. Podle ust. § 166 (*Beschimpfung von Bekenntnissen, Religionsgesellschaften und Weltanschauungsvereinigungen*) je potrestán ten pachatel, který veřejně nebo rozšiřováním písemností hanobí obsah náboženského vyznání nebo světového názoru způsobem, který je schopen narušit veřejný pořádek. Sankce je stanovena trestem odnětí svobody až na 3 léta nebo peněžitým trestem. Obdobná sankce čeká i toho pachatele, který se dle § 167 trestního zákoníku (*Störung der Religionsausübung*) dopustí rušení výkonu náboženství.

V ustanovení § 46 odst. 2 trestního zákoníku se stanoví okolnosti, které má soud zvažovat při výměře ukládaného trestu (zásady při výměře trestu). Jednou z těchto okolností je také pohnutka nebo cíl pachatele, zvláště pak rasistická, nenávisťná nebo obdobná pohnutka pohrdající lidskostí. Zároveň se stanoví, že pokud by obdobná okolnost již byla znakem skutkové podstaty, pak se k ní nesmí dvakrát přihlížet (§ 46 odst. 3 trestního zákoníku).

361 Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 20.09.2011, sp.zn. 4 StR 129/11.

Co se týče restorativní justice tak se v roce 1982 uskutečnil první experiment spočívající v trestněprávní mediaci u mladistvých pachatelů. Jednalo se o tzv. *Braunschweig pilot experiment*, který dopadl úspěšně. Proto se v roce 1984 začal model komunitní mediace implementovat do trestního systému efektivněji. V roce 1994 byla zavedena mediace mezi obětí a pachatelem. Tento program se měl použít nejen v případě méně závažných trestných činností, ale i násilných trestných činů. Ukázalo se totiž, že větší úspěšnost má tato mediace spíše u těžších trestných činů než u těch méně závažných.³⁶²

V roce 1999 byl přijat zákon o posílení mimosoudních řešení sporů (*Gesetz zur Forderung der außergerichtlichen Streitbeilegung*). Tímto zákonem se vztah oběť – pachatel stali oficiálně součástí trestního řízení, neboť v souladu s § 155a trestního řádu (*Strafprozessordnung*) byl státní zástupce a soudci nejprve povinni zvážit možnost řešení případů prostřednictvím mediace mezi pachatelem a obětí, a to ve všech fázích trestního řízení. Vždy však byl nutný souhlas oběti.³⁶³ V trestním řízení vůči mladistvým byla komunikace mezi pachatelem a obětí stěžejní a dokonce bylo stanoveno pravidlo, že mladistvý pachatel musel sám nahradit způsobenou škodu.

Od roku 1992 mediaci v trestních věcech zprostředkovává nevládní organizace Waage Hannover e.V.³⁶⁴ V roce 2012 však konečně nabyt účinnosti speciální zákon, který upravuje mediaci v trestní praxi. Jedná se o tzv. mediační zákon (*Mediationsgesetz*) a je v něm zakotven postup mediace ve spojení s tzv. vyrovnáním pachatele s obětí (*Täter-Opfer-Ausgleich*). Ačkoliv je mediace ve Spolkové republice Německo výslovně ukotvena v právním řádu, přesto se málokdy uplatňuje, přičemž soudy většinou ukládají jako sankci zaplacení peněžité pokuty neziskové organizaci.³⁶⁵

4.4. Sankcionování ve Slovenské republice

Již od roku 2009 nalezneme v právní úpravě Slovenské republiky přesnou definici trestného činu z nenávisti, resp. trestného extrémistického činu. Jedná se o ustanovení § 140a zákona č. 300/2005 Z.z. trestného zákona, který definuje trestné činy extremismu. V tomto ustanovení jsou výslovně vyjmenované trestné činy, které lze do této kategorie zařadit.

Důvodová zpráva pak dále konkretizuje, co se trestným činem extremismu rozumí.

362 KURY, Helmut, DIANIŠKA, Gustáv, STRÉMY, Tomáš. Prísne trestanie alebo alternatívy: Čo lepšie pomože znižovať trestní činnosť. In STRÉMY, Tomáš a kol. *Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2017, s. 17.

363 Tamtéž, s. 25.

364 Zdroj zde: <<https://www.euforumrj.org/en/germany>>.

365 KURY, Helmut, DIANIŠKA, Gustáv, STRÉMY, Tomáš. Prísne trestanie alebo alternatívy: Čo lepšie pomože znižovať trestní činnosť. In STRÉMY, Tomáš a kol. *Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2017, s. 26-27.

Konkrétně se jedná: „o trestné činy, které mají některý z extrémistických motivů vyjádřených v subjektivní stránce základní skutkové podstaty, jakož i trestné činy, u kterých je extrémistický motiv až znakově kvalifikované skutkové podstaty.“ Není však stále jasné, co přesně tento termín vyjadřuje, když odborná veřejnost apeluje na to, že ne všechny trestné činy dle § 140a trestného zákona lze považovat za extrémistické a zda je možné dát mezi trestnými činy extremismu a trestné činy rasově motivované rovnítko.³⁶⁶

První extrémistický trestný čin je zakotven v ust. § 421 trestného zákona (*založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd*). Pachatel tohoto trestného činu může být odsouzen trestem odnětí svobody na až 5 let. V případě, že je tento trestný čin spáchán veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném, závažnějším způsobem nebo za krizové situace, pak je možné pachateli uložit trest odnětí svobody od 4 do 8 let.

Dalším trestným činem je *prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd* podle § 422 trestného zákona. Zákon stanoví za tento trestný čin odnětí svobody na 6 měsíců až 3 roky.

Dále se jedná o ustanovení § 422a trestného zákona, které stanoví trestný čin výroby extrémistického materiálu. V tomto případě je stanoven trest odnětí svobody ve výměře 3 až 5 let. V případě, že je tento čin spáchán závažnějším způsobem nebo členem extrémistické skupiny, je možné pachateli uložit trest odnětí svobody od 4 do 8 let.

Ustanovení § 422b stanoví *rozšiřovanie extrémistického materiálu*. V tomto případě je trestní sazba trestu odnětí svobody stanovena od 1 roku až 5 let. Kvalifikovaná skutková podstata tohoto trestného činu spočívající ve spáchání tohoto činu závažnějším způsobem, veřejně nebo členem extrémistické skupiny pak stanoví sazbu trestu odnětí svobody mezi 3 až 8 lety.

Další trestný čin zakotvený v ustanovení § 422c trestného zákona je *prechovávanie extrémistického materiálu*. Pachateli tohoto trestného činu hrozí trest odnětí svobody ve výši až 2 let.

V ustanovení § 422d trestného zákona je stanoven trestný čin *popieranie a schvalovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti*. Podle tohoto trestného činu je možné pachateli uložit trest odnětí svobody 6 měsíců až 3 roky.

Dále v ust. § 423 trestného zákona nalezneme trestný čin *hanobenia národa, rasy a presvedčenia*, kdy lze za tento čin uložit trest odnětí svobody ve výši rok až 3 roky. U tohoto

366 VLACHOVSKÝ, Robert, SEPEŠI, Peter. Extrémizmus všeobecne, resp. extrémizmus vo svetle novely Trestného zákona č. 257/2009 [online], epi. Sk, 2009 <cit. 21.2.2021>. Dostupné na: <<https://www.epi.sk/odborny-clanok/Extremizmus-vseobecne-resp-extremizmus-vo-svetle-novely-Trestneho-zakona-c-257-2009-Z-z.htm>>.

trestného činu nalezneme v § 423 odst. 2 písm. c) trestného zákona také kvalifikovanou skutkovou podstatu, podle které je obviněn ten pachatel, který shora uvedený trestný čin spáchá navíc z osobního motivu (viz níže). Takovému pachateli hrozí trest odnětí svobody ve výši 2 až 5 let.

V ust. § 424 trestného zákona je zakotven trestný čin *podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti*. Opět je možné v tomto případě uložit trest odnětí svobody, a to ve výši až 3 let.

Jako poslední extrémistický trestný čin dle slovenského trestného zákona je nutné uvést ustanovení § 424a, tedy trestný čin *apartheidu a diskriminácie skupiny osob*. V tomto případě je trestní sazba stanovena 4 až 10 let. Tento trestný čin obsahuje také kvalifikovanou skutkovou podstatu, pokud pachatel spáchá shora uvedený trestný čin z osobního motivu, jako veřejná soba, jako člen extrémistické skupiny nebo za krizové situace. Pak je pachateli možné uložit trest odnětí svobody ve výši 8 až 15 let.

Zvláštností je, že slovenská právní úprava zakotvuje možnost spáchání jakéhokoliv trestného činu z osobního motivu podle § 140 písm. e) trestného zákona.³⁶⁷ Tedy sankcionován může být pak jakýkoliv trestný čin, jehož podstatou bude tato speciální pohnutka. Osobní motiv je okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby.

Ve slovenské právní úpravě nenalezneme výslovně upravené metody restorativní justice. Touto právní úpravou bylo tak navázáno na zásady zpracované již Vojtěchem Hatalou v letech 1973-1985, který navrhoval, aby v budoucnosti byly používány nové metody, které budou odrážet individualitu pachatele. Dle jeho názoru nezáleží na délce trestu, ale rozhoduje jeho konceptualita, cílevědomost a intenzivní aplikace trestních sankcí. V. Hatala plánoval také dlouhodobý plán pro vězně po jejich propuštění, podporu jejich právního a morálního vědomí, přípravu na jejich vstup do civilního života, kde se zdůrazňuje důležitost komunity při jeho resocializaci.³⁶⁸

Ve Slovenské republice je také zřízena Probační a mediační služba, která pomáhá aplikovat restorativní prvky do justice, např. zprostředkovává mediaci mezi pachatelem obětí.

367 § 140 písm. e.) trestného zákona uvádí: „Osobitným motívom sa rozumie spáchanie trestného činu.....e) z nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie.“

368 KURY, Helmut, DIANIŠKA, Gustáv, STRÉMY, Tomáš. Prísne trestanie alebo alternatívy: Čo lepšie pomôže znižovať trestní činnosť. In STRÉMY, Tomáš a kol. *Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2017, s. 39.

Bohužel tento institut však stále není příliš rozšířen.³⁶⁹

4.5. Sankcionování v Jihoafrické republice

Právní úpravu v Jihoafrické republice jsem si zvolila proto, že je zde velice rozšířen koncept restorativní justice, a proto bylo vhodné věnovat tomuto část této práce. Základ restorativní justice nalezneme v tzv. *Criminal Procedure Act 51 of 1977*, konkrétně v ustanovení § 276, § 276a a § 276b. V tomto zákoníku je zakotvena mj. nápravná supervize (*Correctional supervision*), jakožto forma mimosoudního řešení trestní věci v rámci komunity.³⁷⁰ Jedná se o souhrnný název pro různá opatření, v rámci kterých může být pachateli uložen trest. Podrobnější úpravu nápravné supervize nalezneme v zákoně o nápravných službách (*Correctional Services Act*), přičemž v ustanovení § 52 se přímo hovoří o restorativní justici.

Metody restorativní justice zde fungují opět na bázi komunikace mezi pachatelem a obětí. Aby vše řádně fungovalo, byly založeny nové státní orgány, které by měly restorativní justici uvádět v život. Byla ustanovena Mezioborová komise (*Inter-sectorial Comitee*), jež pomáhá propagovat právní úpravu stanovenou v zákonech a zejména dbá na její vymahatelnost. Dalším orgánem je Národní komisař pro jihoafrickou policejní službu (*The National Commissioner of the South African Police Services*), nebo Národní ředitel veřejného žalobce (*The National Director of Public Prosecutions a Director-General*). Všechny tyto nové orgány mají rozvíjet tréninkové programy za účelem výcviku policistů, mediátorů, soudců, státních zástupců (veřejných žalobců) ve výkonu jednotlivých metod restorativní justice.

V Jihoafrické republice jsou také rozšířeny různé vládní programy, které se zaměřují na pomoci obětem trestné činnosti a jejich rodinám, případně mají pomáhat v nápravě pachatele (např. *Victim Empowerment Policy Framework and Guidelines, Establishment of Thuhuzela Rape Care Centres nebo Family Violence, Sexual Offences and Child Abuse Units*).³⁷¹

Zajímavostí je, že Jihoafrická republika začala aplikovat restorativní justici bez toho, aby k tomu byl jakýkoliv jednotný legislativní podklad. Rozdíly byly nahrazeny volným uvážením státního zástupce (veřejného žalobce). Programy byly vytvořeny v rámci spolupráce

369 STRÉMY, Tomáš, KURILOVSKÁ, Lucia, VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Restorativna justícia*. 1. vydání. Praha: Leges. 2015, s. 214.

370 MYBURGH, André. *Restorative Justice Sentencing*. University of South Africa. [online] 2014, s. 5. [cit. 05.09.2021]. Dostupné na: <https://www.academia.edu/33171587/RESTORATIVE_JUSTICE_SENTENCING>.

371 Tamtéž.

mezi státním zastupitelstvím a nevládními organizacemi. Poté až právo povolilo ukládat tresty na základě odsouzení komunitou, což vytvořilo prostor pro trestání za pomoci restorativní justice.³⁷²

Závěrem bych chtěla uvést právní úpravu restorativní justice v Tanzánii. V Tanzánii existují tzv. tribunály (*Ward Tribunals*), které mohou projednávat veškeré trestní a civilní spory.³⁷³ Tento tribunál je složen z vybraných osob, které se zajímají o soudní systém a spravedlnost – je zakázána účast osobám s právníckým vzděláním, nebo osobám, které pracují v justici.³⁷⁴ Součástí tribunálu jsou osoby v počtu od 4 do 8 osob, které jsou voleni speciální místní komisí (*Ward Commitee*) ze seznamu osob z daného území. Tento tribunál má za úkol projednat spáchaný čin za prostředků restorativní justice (mediace, komunitního vyjednávání, konference apod.) a vyvodit z toho důsledky. Tento tribunál může mj. také uvěznit pachatele, pokud tato osoba odmítne převzít zákonem danou obsílku k dostavení se k tomuto soudu. Na konci jednání soud může navrhnout následující:

- pachatel, který spor zavinil, se druhé osobě omluví;
- pachatel bude napomenut a pokárán před místním shromážděním (*Village Assembly*) nebo před místním shromážděním obyvatel;
- pachatel, který spor zavinil, musí uhradit speciální pokutu nenadepsané hodnoty předepsanou oprávněnou zákonodárnou osobou;
- jedna strana vrátí to, co druhého straně ušlo;
- vinná strana vykoná specifické komunitní práce;
- vinná strana zaplatí náhradu škody; vinná strana provede jakoukoliv vhodnou sankci ve vesnici nebo v místním obvodu v zájmu vesnického obvodu, strana vykoná obvyklý zvyk, který naznačí nápravu a usmíření.³⁷⁵

372 UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME VIENNA. *Handbook on Restorative Justice Programmes*. [online]. 2020, s. 11. [cit. 07.07.2021]. Dostupné na <https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf>.

373 CHAGGANA, Joseph. Reintegration of Restorative Justice: An exposition of parallel Criminal Justice System, *Conceptualising Hate Crimes*. 2015. 15 (2). s. 184.

374 Tamtéž, s. 182.

375 Tamtéž, s. 186.

ZÁVĚR

Trestné činy z nenávisti jsou stále předmětem odborných veřejných disputací.³⁷⁶ Je to dáno zejména proto, že se oproti ostatním „běžným“ trestným činům, jejichž podstatou je samotný skutek, odlišují tím, že obsahují tzv. nenávistnou pohnutku. Tato spočívá na předem daném předsudku k oběti – např. k její rase, národnosti, etnicitě, náboženskému vyznání, věku, zdravotnímu postižení, politické orientaci, sexuální orientaci či generové identitě. Pachatelé trestných činů z nenávisti spáchají čin právě na základě jednoho ze shora uvedených důvodů. Jakým způsobem by měli být tito pachatelé potrestáni? Úlohou soudního systému v demokratickém právním státě je pachateli trestného činu uložit spravedlivý trest – jaký trest však lze považovat spravedlivý?

Problematika uložení spravedlivé sankce za spáchaný trestný čin byla odjakživa předmětem odborných filozofických debat. Dnes je již všeobecně přijímáno, že i myšlenka, resp. její projev navenek, může způsobit újmu jiné osobě. Již není pochyb o tom, zda by se měli stíhat a sankcionovat pachatelé trestných činů z nenávisti, ale otázka je, jakým nejvhodnějším způsobem, abychom docílili spravedlivého trestu a pokud možno také zamezili v pokračování páčání této trestné činnosti.

Cílem této rigorózní práce měla být analýza právní úpravy sankcionování trestných činů z nenávisti. V první kapitole jsem popsala ústavněprávní základ trestných činů z nenávisti a odkázala na mezinárodní právní úpravu zásad, které dávají základní mantinely pro ukládání sankcí pachatelům této trestné činnosti. Dále jsem se pokusila definovat samotný pojem trestných činů z nenávisti, jenž není v české ani zahraniční právní úpravě jednotně vymezen. Velice podrobně jsem se zabývala také vymezením nenávistné pohnutky – neboť tato má zcela zásadní vliv na ukládání trestů v českém právním řádu. Zjistila jsem, že český zákonodárce nenávistnou pohnutku považuje za vysoce nebezpečnou, neboť její existence při spáchání trestného činu razantně zvyšuje základní trestní sazbu za spáchaný trestný čin. Podle mého názoru by nenávistná pohnutka měla mít vliv na ukládání druhu a výše trestu, přičemž současná právní úprava trestněprávních sankcí dostatečně zohledňuje škodlivost protiprávního jednání. Při ukládání sankcí za trestné činy z nenávisti bych nenávistnou pohnutku posuzovala s ohledem na zodpovězení otázky nebezpečnosti pachatele pro společnost a na posouzení osoby pachatele jako takové. Soudce by proto měl při ukládání trestu vždy zvážit, zda byl čin

³⁷⁶ Např. nedávno uskutečněná mezinárodní konference zaměřená na páčání trestných činů z nenávisti realizovaná Evropskou komisí dne 28.10.2021 (*High-level Conference on Combating Hate Speech and Hate Crime*) nebo webinář pořádaný Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě dne 31.08.2021 (*Restorative Justice Solutions for Hate Crime*).

spáchán na základě názoru, hodnoty, postoje, nebo předsudku pachatele, a zda se jedná pouze o exces z obvyklého života pachatele, anebo se jedná o součást vnitřního vnímání světa pachatelem.

V neposlední řadě jsem se této kapitole krátce zmínila o trestné činnosti s extrémistickým podtextem, přičemž jsem vyloučila z trestných činů z nenávisti tzv. teroristické trestné činy, neboť dle mého názoru spočívají na jiné podstatě, když pachatelé útočí na podstatu státního zřízení a nikoliv na nedůvodnou nerovnost samotné oběti.

Druhá kapitola této práce pojednává o stávající právní úpravě ukládání trestněprávních sankcí a zaměřuje se zejména na způsoby ukládání sankcí. V této části práce jsem se také snažila nalézt odpověď na moji výzkumnou otázku, jaké by měly být obecné restrikce při sankcionování trestných činů z nenávisti. Částečně souhlasím se svojí výchozí tezí, že by se k pachatelům těchto trestných činů nemělo přistupovat odlišně a vždy by se měly dodržovat základní zásady, které jsou zakotveny v českém trestním právu. Domnívám se však, že by se v rámci sankcionování měl více zohlednit projev konkrétní pohnutky pachatele. Myšlenka zatím nijak neprojevená nemůže nikomu ublížit. Jakmile je však projevována a realizována, je schopna někomu ublížit či způsobit škodu. Obdobně jako v rámci norimberského procesu byli nacističtí vůdci souzeni za jejich činy a nikoliv za jejich myšlenky³⁷⁷, tak stejným způsobem je nutné pohlížet na sankce ukládané za trestné činy z nenávisti – tedy na konkrétní jednání pachatele. Pokud bychom postihovali ještě nevyřčenou myšlenku, bylo by to v rozporu s naším základním lidským právem - svobodou myšlení. Myšlenka, která je schopná motivovat pachatele, aby spáchal trestný čin, je špatná, a proto jako taková by neměla požívat právní ochrany.

V druhé kapitole se dále zabývám historickým vývojem sankcionování trestných činů z nenávisti, přičemž je zde zpracována tabulka, která porovnává trestní sazby u jednotlivých trestných činů z nenávisti od roku 1950. Z této je patrné, že trestní sazby za trestné činy z nenávisti mají vzestupnou tendenci a dále se také přidávají nové skutkové podstaty týkající se tohoto typu kriminality. V neposlední řadě uvádím statistiku ukládání trestů za vybrané trestné činy z nenávisti za období 2016-2020. Z této vyplývá, že se nejčastěji pachatelům těchto trestných činů ukládá podmíněný trest odnětí svobody, peněžitý trest, případně trest obecně prospěšných prací. Četnost výskytu trestných činů z nenávisti není marginální, nicméně i přesto bychom tato čísla neměli brát na lehkou váhu. Ostatně toto dokazují také

³⁷⁷ HERCZEG, Jiří. Anglosaské a evropské tradice postihu trestných činů z nenávisti. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 4, s. 370-391.

skutečné případové studie, které jsou v této kapitole prezentovány a které vycházejí ze skutečných soudních rozhodnutí.

Ve třetí kapitole jsem se zabývala restorativní justicí a její aplikací na trestné činy z nenávisti, přičemž jsem se snažila zodpovědět otázku, zda by bylo vhodné na trestné činy aplikovat restorativní justici a pokud ano, jakým způsobem.

V prvé řadě jsem nastínila základní principy fungování restorativní justice, představila její přední zastánce a pokusila se popsat jednotlivé metody, které nám restorativní justice přináší. Následně jsou dosti podrobně a za pomoci skutečných případových studií ze zahraničí představeny metody restorativní justice, kdy nejvíce je využívána metoda mediace nebo konferencí. Restorativní justice je často praktikována v zahraničí jako je např. USA, Velká Británie, Slovenská republika, Austrálie a Nový Zéland či Jihoafrická republika. Z jejich praxe vyplývá, že restorativní metody fungují, a to nejen v rámci řešení trestných činů z nenávisti. Domnívám se, že tyto metody by mohly být aplikovány i v českém právním systému a mohly by být doplňkem ke klasické justici retributivní. Restorativní justice a její programy lze však aplikovat výlučně tehdy, pokud pachatel i oběť budou v rámci společné komunikace spolupracovat a pachatel přijme svoji vinu. V opačném případě se cíle nedosáhne a naopak se může prohloubit újma vzniklá v důsledku spáchaného trestného činu. Z tohoto důvodu by nebylo dobré ponechat restorativní justici vůdčí úlohu, nicméně ji ponechat jako doplněk ke klasickému trestnímu soudnictví.

Velice překvapující bylo zjištění, že mediace či jiné restorativní programy jsou již v českém právu upraveny zákonem, přičemž by tyto měla zajišťovat Probační a mediační služba spolu s neziskovými organizacemi. Bohužel v praxi nejsou takřka aplikovány. Z tohoto důvodu se domnívám, že by bylo vhodné více usilovat o rozvoj trestní mediace a restorativních programů v České republice, čemuž by mohl napomoci speciální zvláštní trestní zákon.

V poslední čtvrté kapitole jsem se zaměřila na první úpravu sankcionování trestných činů z nenávisti ve vybraných státech světa. Z uvedené analýzy vyplývá, že podstata sankcionování je v zásadě ve všech státech podobná. Vyzívají se převážně tři typy ukládání trestů – zakotvení speciálních trestných činů z nenávisti, dále se vyskytuje nenávistná pohnutka jako obecně přitěžující okolnost a následně se nenávistná pohnutka vyskytuje jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby jako součást kvalifikované skutkové podstaty. V některých státech se také více využívají metody restorativní justice a z jejich praxe vyplývá, že aplikace těchto institutů funguje. Žádná z vybraných zemí však neupřednostnila

restorativní justici před retributivní, ale restorativní justici spíše vnímá jako doplněk v rámci klasického ukládání trestů (např. v rámci sankcionování mladistvých).

Uvědomuji si, že ukládání trestů je v Evropě rozděleno na dva systémy, kdy státy střední a východní Evropy preferují již historicky podmíněné tresty, kdežto západní státy spíše pokuty³⁷⁸, je stále postup k restorativní justici spíše chladný. Přitom neexistuje žádná studie, která by prokazovala, že dlouhodobé odnětí svobody má lepší účinek trestu než jiné alternativní tresty. Domnívám se však v souladu s již zažitou praxí v jiných zemích světa, že metody restorativní justice by mohly náš právní systém doplnit, aby bylo možné se přiblížit ke skutečné spravedlnosti.

Tato práce se snaží podat analýzu právní úpravy sankcionování trestných činů z nenávisti. Sankce za tyto trestné činy lze považovat za tzv. štít, který chrání naši společnost před narušením její rovnováhy, neboť naše společnost je postavena na základech, že všichni jsme si rovni v důstojnosti a svých právech. Vždy však musíme dbát na zásadu subsidiarity trestní represe a neukládat sankce příliš přísné, nicméně spravedlivé.

Svoji odbornou práci bych chtěla uzavřít slovy O. Novotného, se kterými se plně ztotožňuji a každý soudce, který bude ukládat sankci za trestný čin z nenávisti, by tato slova měl mít na paměti: „*Trest, který je prostředkem k řešení politických či ekonomických úkolů či nástrojem společenských přeměn, není spravedlivý. Trest není spravedlivý ani potud, pokud je chápán jako prostředek k uspokojení rozhořčení veřejnosti či k usmíření hněvu lidu. (...) Důvodem trestání může být pouze ochrana společnosti před trestnými činy. Aby byl trest spravedlivý, nesmí být ani přísnější, ani mírnější, než je nutné k ochraně společnosti před trestnými činy.*“³⁷⁹

378 KURY, Helmut, DIANIŠKA, Gustáv, STRÉMY, Tomáš. Prísne trestanie alebo alternatívy: Čo lepšie pomôže znižovať trestní činnosť. In STRÉMY, Tomáš a kol. *Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2017, s. 19.

379 NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vydání. Praha: ACADEMIA nakladatelství Československé akademie věd, 1969, s. 30.

Seznam zkratk

VDLP	Všeobecná deklaráce lidských práv
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Charta EU	Listina základních práv Evropské unie
EU	Evropská unie
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
TŘ	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní řád

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

A. Monografie

- CUNNEEN, Chris, HOYLE, Carolyn. *Debating Restorative Justice*. 1. vydání. Oxford – Hart Publishing, 2010, 210 s. ISBN 978-1849460224.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila, KALIBOVÁ, Klára, PAPE, Markus, VALEŠ, František. *Oběti trestné činnosti z předsudku nenávisti v ČR*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor, 2008, 82 s. ISBN 978-80-86436-23-4.
- DRAŠTÍK, Antonín, FREMR, Robert, DURDÍK, Tomáš a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. I.-II.díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwers a.s., 2015, 3264 s. ISBN 978-80-7478-790-4.
- FENYK, Jaroslav, ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu – Výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek, 1918- 1995*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck a.s., 1995, 795 s. ISBN 80-7179-038-9
- HALL, Nathan. *Hate Crimes*. 2. vydání. Oxfordshire, England, New York: Routledge., 2013, 246 s. ISBN 9780415540278.
- HATALA, Vojtěch. *Motív a trestný čin*. 1. vydání. Bratislava: SAV, 1968, 285 s. ISBN 808-9047696.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck a.s., 2009, 1459 s. ISBN 978-80-7400-059-1.
- HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwers a.s., 2008, 260 s. ISBN 978-80-7357-311-9.
- HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck a.s., 2021, 1413 s. ISBN 978-80-7400-812-2.
- CHMELÍK, Jan. *Extrémismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001, 172 s. ISBN 80-7201-265-7.
- CHMELÍK, Jan a kol. *Extremismus*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk. 2012, 432 s. ISBN 978-80-7380-376-6.
- INSTITUT PRO KRIMINALIZACI. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor. 2012, 93 s., ISBN 978-80-7338-121-9.
- JACOBS, James, B., POTTER, Kimberly. *Hate crimes. Criminal Law and Identity Politics*. 1. vydání. New York: Oxford University Press. 1998, 223 s. ISBN 978-0-19-803222-9.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, 1000 s. ISBN 978-80-7502-380-3.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, 1360 s. ISBN 978-80-7502-395-7.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Leges a.s., 2019, 443 s. ISBN 978-80-7502-375-9.
- JOHNSTONE, Gerry. *Restorative Justice: ideas, values, debates*. 2. vydání. Oxon: Routledge. 2011, 184 s. ISBN 978-0-415-67265-8.
- KALIBOVÁ, Klára, WALACH, Václav a kol. *Životní cyklus trestného činu z nenávisti*. 1. vydání. Praha: in Iustitia, o.p.s., 2017, 49 s. ISBN 978-80-88172-28-4.
- KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck a.s., 2012, 1660 s. ISBN 978-80-7400-365-3.

- KOSEK, Jan. *Právo (n)a předsudek. Historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právnické souvislosti stereotypů a předsudků*. 1. vydání. Praha: Dokořán, s.r.o. 2011, 351 s. ISBN 978-80-7363-312-7.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck a.s., 2009, 834 s. ISBN 978-80-7400-042-3.
- LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, 114 s. ISBN 978-80-86920-24-5.
- LLEWELLYN, Jennifer J., PHILPOTT, Daniel. *Restorative Justice, Reconciliation, and Peacebuilding*. 1. vydání. Oxford: University Press. 2014, 263 s. ISBN 978-0-19-936487-9.
- MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminologické a právní aspekty extremismu*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 1999, 162 s. ISBN 80-86008-59-2.
- MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck a.s., 2019, 240 s. ISBN 978-80-7400-756-9.
- MORAVEC, Ondřej. *Mediální právo v informační společnosti*. 1. vydání. Praha: Leges. 2013, 287 s. ISBN 978-80-87576-52-6.
- NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vydání. Praha: ACADEMIA nakladatelství Československé akademie věd, 1969, 250 s. ISBN nezjištěno.
- NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwers a.s., 2017, 373 s. ISBN 978-80-7380-651-4.
- PERRY, Barbara. *In the name of hate: Understanding Hate Crimes*. 1. vydání. New York: Routledge, 2001, 288 s. ISBN 9780415927734.
- PROUZA, Daniel. *Trestní zákoník s judikaturou*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck a.s. 2010, s. 1248. ISBN 978-80-7400-187-1.
- SMIEŠKO, Ivan. *Internet a trestné činy extrémizmu*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2017. 246 s. ISBN 978-80-7380-691-0.
- SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a kol. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Novatrix, s.r.o., 2009, 942 s. ISBN 978-80-254-4033-9.
- STRÉMY, Tomáš, KURILOVSKÁ, Lucia, VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Restorativní justice*. 1. vydání. Praha: Leges. 2015, 344 s. ISBN 978-80-7502-075-8.
- SULIVAN, Dennis, TIFFT, Larry In SULIVAN, Dennis, TIFFT, Larry. *Handbook of Restorative Justice*. 1. vydání. Oxon:Routledge. 2008, 574 s. ISBN 978-0-415-35356-4.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. I. -II. Svazek. 2. vydání. Praha: C.H.Beck a.s., 2012, 3586 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwers a.s., 2016, 1050 s. ISBN 978-80-7552-358-7.
- ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v české právní úpravě*. Praha: Leges a.s., 2011, 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.
- ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník. Komentář. I. svazek*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck a.s., 2020, 3331 s. ISBN 978-80-7400-807-8.
- TOMÁŠEK, Jan a kol. *Rodinné skupinové konference*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2019, 133 s. ISBN 978-80-7338-177-6.

- VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů: informace z judikatury: k 1.8.2011*. 1. vydání. Praha: ANAG, 2011, 1367 s. ISBN 978-80-7263-677-8.
- VESELÁ, Jarmila. *Význam pohnutky a smýšlení pro třídění trestných činů a trestů*. 1. vydání. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1928, 83 s. ISBN nezjištěno.
- VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwers a.s. 2013, 164 s. ISBN 978-80-7357-766-7.
- WALDRON, Jeremy. *The Harm in Hate Speech*. 1. vydání. Harvard University Press. 2012, 292 s. ISBN 978-0-674-06508-6.
- WALTERS, Mark, Austin. *Hate crimes and Restorative Justice: Exploring Causes, Repairing Harms*. 1. vydání. Oxford University Press, 2014, 352 s. ISBN 978-0199684496.
- WÁGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer a.s., 2012, 906 s. ISBN 978-80-7357-750-6.
- ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. 1. vydání. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, 48 s. ISBN 80-902998-1-4.

B. Odborné články

- ARMOUR, Marilyn. Restorative Justice: Some Facts and History. *Tikkun*. 2012. 27 (1), s. 25–65.
- AL-HAKIM, Malcolm, DIMOCK, Simon. Hate as an aggravating factor in sentencing. *New Criminal Law Review*. 2012, 15 (4), s. 572-590.
- DRÁPAL, Jakub. Procedurální spravedlnost a trestní řízení: zahraniční poznatky a jejich možné využití v ČR. *Bulletin advokacie*. 2020. roč. 27. č. 3. s. 25-35. ISSN 1210-6348.
- GADE, Christian, B. N. Is restorative Justice Punishment. *Conflict Resolution Quarterly*. [online]. 2021, 38. 127-155 [cit. 25.08.2021]. DOI 10.1002/crq.21293.
- GAVRIELIDES, Theo. Contextualizing Restorative Justice for Hate Crimes. *Journal of Interpersonal Violent*. 2012, 27 (18). s. 3624-3635. Doi 10.1177/0886260512447575.
- GRÜNVALDOVÁ, PEJCHALOVÁ, Vladimíra. Diskriminace z pohledu Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. *Bulletin advokacie*. 2006. roč. XIII. č. 4. s. 18. ISSN 1210-6348.
- HERCZEG, Jiří. Extremismus, tolerance a svoboda projevu. *Trestní právo*. 2003, roč. 7, č. 7-8, s. 2-10. ISSN 1211-2860.
- HERCZEG, Jiří. Anglosaské a evropské tradice postihu trestných činů z nenávisti. *Právník*. 2012, roč. 151, č. 4, s. 370-391. ISSN 0231-6625.
- HITMAN, Gadi, HAREL, Dror. Hate Crimes – Methodological, Theoretical and Empirical Difficulties – A pragmatic and Legal Overview. *Cultural and Religious Studies*. 2016. 4 (2). s. 2. DOI [10.17265/2328-2177/2016.01.001](https://doi.org/10.17265/2328-2177/2016.01.001) .
- HOEREN, Thomas. Liability for online Services in Germany. *German Law Journal*. 2009. 10 (5). s. 561-584. DOI <https://doi.org/10.1017/S207183220000122X>.
- CHAGGANA, Joseph. Reintegration of Restorative Justice: An exposition of parallel Criminal Justice System, *Conceptualising Hate Crimes*. 2015. 15 (2). s. 184. ISSN 978-0198785668.
- CHAROENWONG, Mark. *How does the Public Prosecutor Take Appropriate Role in Restorative Justice Process of Criminal Justice System*. Dizertační práce. Kent Law School. [online]. 2009, s. 11. [cit.

- 27.08.2021]. Dostupné zde: <https://www.academia.edu/9816373/How_Does_The_Public_Prosecutor_Take_Appropriate_Role_In_Restorative_Justice_Process_of_Criminal_Justice_Systems>.
- KARABEC, Zdeněk. Účel trestání. *Kriminalistika – čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi*. 2000. roč. XV. č. 2, s. 108-117. ISSN 1210- 9150.
- KOPŘIVA, Marcela. Soudce v říší účelu trestu. *Trestněprávní revue*. 2020. roč. XIX., č. 3, s. 129-134. ISSN 1213-5313.
- LAWRENCE, Frederic. M. The punishment of Hate: Toward a Normative Theory of Bias-Motivated Crimes. *Michigan Law Reviv*. 2002. 93 (2). s. 320-381. Doi 10.2307/1289930
- MARSTON DANNER, Allison. Bias Crimes and Crimes Against Humanity: Culpability in Context. *Buffalo Criminal Law Review*. 2002. 6 (1). s. 401. DOI 10.2139/333684.
- MERTL, Jiří. „Musíte makat a poslouchat, no“ Vězení, potlačování autonomie a responsabilizace u vězňených a propuštěných osob v ČR. *Sociologický časopis*. [online] 2020, roč. 56, č. 4, s. 523-552. [cit. 27.08.2021]. Dostupné zde <<https://sreview.soc.cas.cz/contents/csr/2020/04.pdf>>. ISSN 0038-0288.
- MYBURGH, André. *Restorative Justice Sentencing*. University of South Africa. [online] 2014, s. 1-14. [cit. 05.09.2021]. Dostupné na: <https://www.academia.edu/33171587/RESTORATIVE_JUSTICE_SENTENCING>.
- PERRY, Barbara, ALVI, Shahid. „We are all vulnerable: the in terrorem effects of hate crimes“. *International Review of Victimology*. 2012, 18 (1), s. 57-71. DOI 10.1177/0269758011422475.
- PROVAZNÍK, Jan. „Pravé“ verbální trestné činy z nenávisli. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, roč. XXVIII, č. 4, s. 657-659. ISSN 1210-9126.
- SOEUN, Kim. Coexistence of Restorative Justice and Retributive Justice. *International Review of Victimology*. [online] 2019, s. 1-4. [cit. 27.08.2021]. Dostupné zde <https://www.academia.edu/38950524/Coexistence_of_Restorative_Justice_and_Retributive_Justice>.
- SUZUKI, Masahiro. Current Debats over Restorative Justice: Concept, Definition and Practice. *Prison Service Journal*. 2016. 228 (4-8), s. 7-8. DOI 10.17605/OSF.IO/GK5C2.
- ŠÁMAL, Pavel, ŘÍHA, Jiří, STRYA, Jan. Odklony v justiční praxi – 1. část. *Trestněprávní revue*. 2019. roč. XVIII, č. 9, s. 177-186. ISSN 1213-5313.
- VÝBORNÝ, Štěpán. Aplikovatelnost trestu „zákazu vstupu“ (§ 76 TrZ) při postihu extremismu. *Trestněprávní revue*. 2014, roč. XIII., č. 2, s. 29-34. ISSN 1213-5313.
- WALTERS, Mark, Austin, HOYLE, Carolyn. Exploring the everyday world of hate victimization through community mediation. *International Review of Victimology*. 2012, 18 (1). s. 7-24. DOI 10.1177/0269758011422472.
- WALTERS, Mark, Austin. Readdressing Hate Crimes: Synthesizing Law, Punishment and Restorative Justice. *Oxford University Press*. [online]. 2016, [cit. 21.4.2021]. Dostupné na <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2794601>.

C. Články ze sborníků

- BALIŠ, Juraj. Limity restoratívnej justície In STRÉMY, Tomáš a kol. *Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2017, 476 s. ISBN 978-80-7502-224-0.

- BLEICH, Erik. Odpověď na rasově motivované násilí v Evropě a Spojených státech. In INSTITUT PRO KRIMINALIZACI. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor, 2012, 76 s. ISBN 978-86-7338-421-9.
- DANICS, Štefan. Koncept „hatecrimes“ – zločiny z nenávisti (koncept „hatecrimes“). In: ČERVENÝ, Viktor a kol. *Aktuální problémy ve forenzní praxi z pohledu společenských věd*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2014, s. 31-44. ISBN 978-80-7251-428-1.
- FILEBORN, Bianca, STATHOPOULOS, Mary. Can Prisons be supportive of Victim/Survivors needs? Considering the Role of Prison Culture and Alternative Responses. In BARTKOWIAK-THÉRON, Isabelle, TRAVERS, Max. *The Australian and New Zealand Critical Criminology Conference*, 2012, 169 s.. ISBN 978-0-9808572-4-5 .
- FRYŠTÁK, Marek, ŽATECKÁ, Eva. Princip restorativní justice v novém trestním zákoníku. In: *Dny veřejného práva – 2007 – Days of public law*. Brno: Masarykova univerzita. [online]. 2007, s. 649-660 [cit. 21.2.2021]. ISBN 978-80-210-4430-2.
- GAVRIELIDES, Theo. Conceptualising and Contextualism Restorative Justice for Hate Crimes. In *DeKeseredy, W. And Leonard, L. (Eds). CRIMSOC Report 4: Gender, Victimology Restorative Justice*. 2015. s. 197-230. ISBN 978-1512255898.
- IGANSKI, Paul. Multiinstitucionální práce a oběti rasově motivovaných trestných činů z nenávisti. In INSTITUT PRO KRIMINALIZACI. *Trestné činy z nenávisti*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor, 2012, s. 83. ISBN 978-86-7338-421-9.
- KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In *Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2003, s. 6-7. ISBN 80-7338-021-8.
- KNAPP, Viktor. Antinomie a iluze svobody projevu. In: „Tolerance svobody projevu a její meze“, sborník z vědecké konference. AUC Iuridica 1-2/1996. Praha: Univerzita Karlova, 1996, s. 88. ISSN 0323-0619 .
- MASON, Gail. Legislating against hate. In HALL, Nathan a kol. *The Routledge International Handbook on Hate Crime*, 2015, s. 59 - 60. ISBN 9780415818902.
- MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Co potřebuje restorativní justice z trestněprávní perspektivy? Aneb hledání ideálního právního rámce. In Sborník z VI. ročníku mezinárodní konference Kriminologické dny pořádaný ve dnech 18.–19. 1. 2018 Českou kriminologickou společností ve spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci. 2018. Iuridicum Olomoucense. s. 348-355. ISBN 978-80-88266-24-2.
- MÚKA, Ondřej, KRUTINA, Miroslav, FILIP, Rameš, ŠPAČEK, Jan. *Kriminalita motivovaná nenávistí ve světle právních a faktických opatření v ČR*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor. 2008, s. 5. ISBN 978-80-86436-22-7.
- ŠČERBA, Filip. Sankcionování pachatelů extremisticky motivovaných trestných činů. In *Acta Iuridica Olomoucensia*. 2015, roč. 10, č. 2, s. 7-19. ISBN 978-80-88266-24-2.
- ZERNOVA, Margarita, WRIGHT, Martin. Alternative vision of restorative justice. In JOHNSTONE, Gerry, VAN NESS, Daniel W. *Handbook of Restorative Justice*. 1. vydání. Cullompton: Willan Publishing, 2007, s. 91-108.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Počet vězňů klesá, české věznice i tak praskají ve švech. [online]. 2020. Statistikaamy.cz. [cit. 31.3.2021]. Dostupné na: <<https://www.statistikaamy.cz/2020/09/29/pocet-veznu-klesa-ceske-veznice-i-tak-praskaji-ve-svech>>.
- ČTK. „První český terorista“ dostal za pokácení stromů na koleje čtyři roky. [online]. 14.1.2019. IDNES.cz. [cit. 17.11.2021]. Dostupné zde: <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/senior-si-za-pokaceni-stromu-na-koleje-ma-odpykat-ctyri-roky/r~1fa8571817da11e9beedac1f6b220ee8/>>.
- DESIGNING JUSTICE + DESIGNING SPACES. Restorative Justice Detroit. [online]. Designingjustice. Org. [cit. 12.05.2021]. Dostupné na: <<https://designingjustice.org/rj-city-detroit/>>.
- EUROPEAN FORUM FOR RESTORATIVE JUSTICE. [online]. 2021. eurforumrj. Org. [cit. 11.09.2021] Dostupné: <<https://www.eurforumrj.org/en/germany>>.
- FBI. *Hate Crimes* [online]. 2021. fbi.gov, <cit. 21.2.2021>. Dostupné na: <<https://www.fbi.gov/investigate/civil-rights/hate-crimes>>.
- CHALMERS, James, LAVERICK, Fiona. A comparative Analysis of Hate Crimes Legislation. A report to the Hate Crime Legislation Review [online]. 2017. 149 s. [cit. 21.2.2021]. Dostupné na: <https://consult.gov.scot/hate-crime/independent-review-of-hate-crime-legislation/supporting_documents/495517_APPENDIX%20%20ACADEMIC%20REPORT.pdf>.
- KALIBOVÁ, Klára. Trestná činnost z nenávisli de lege lata a de lege ferenda – některé hmotněprávní aspekty. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita. [online]. 2017, s. 104. Dostupné na <http://is.muni.cz/th/r84zv/DizPrace_Kalibova_2017.pdf>.
- KUČEROVÁ, Daniela. „Vypadni z naší země, ty čínský vire!“ Případy napadení Asiatů přibývají. [online]. 2021. seznamzpravy.cz. [cit. 11.09.2021]. Dostupné: <<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/vypadni-z-nasi-zeme-ty-cinsky-vire-pripady-napadeni-asiatu-pribyvaji-146908>>
- PARLIAMENT OF SCOTLAND. Offensive Behaviour at Football and Threatening Communications (Repeal) (Scotland) Bill. [online]. 2012. Zdroj zde: <<https://beta.parliament.scot/bills-and-laws/bills/offensive-behaviour-at-football-and-threatening-communications-repeal-scotland-bill>>.
- ŠIMÁNEK, Vít. Rasismus nepatří do fotbalu ani do společnosti, vzkázali slávisté ve videu. [online]. 2021. sport.ceskatelevize.cz. [cit. Dne 11.09.2021]. Dostupné: <<https://sport.ceskatelevize.cz/clanek/fotbal/1-liga/rasismus-nepatri-do-fotbalu-ani-do-spolecnosti-vzkazali-slaviste-ve-video/6057543fd2b405b989475e30>>.
- ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AKADEMIE VĚD ČR. Slovník spisovného jazyka českého Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR. [online]. 2011. ujc.cas.cz. [cit. 21.02.2021]. Dostupné na: <<https://ssjc.ujc.cas.cz/>>.
- UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME VIENNA. *Handbook on Restorative Justice Programmes*. [online]. 2020, [cit. 07.07.2021]. Dostupné na <https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf>.
- VLACHOVSKÝ, Robert, SEPEŠÍ, Peter. Extrémismus všeobecne, resp. extrémizmus vo svetle novely Trestného zákona č. 257/2009 [online], epi. Sk, 2009 <cit. 21.2.2021>. Dostupné na: <<https://www.epi.sk/odborny-clanok/Extremizmus-vseobecne-resp-extremizmus-vo-svetle-novely-Trestneho-zakona-c-257-2009-Z-z.htm>>.

3. Seznam použitých právních předpisů

Criminal Code Compilation Act 1913, Velká Británie

Doporučení Výboru Ministrů Rady Evropy ze dne 30.10.1997 č. (97) 20, o nenávistných projevech.

Sdělení Federálního Ministerstva zahraničí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na Úmluvu navazujících

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních věcech.

Deklarace Valného shromáždění OSN základních principů spravedlnosti obětí trestných činů a zneužití moci

Doporučení Výboru ministrů č. R (99) 19 ze dne 15.09. 1999 zabývající se mediací v trestních věcech

Doporučení Výboru ministrů č. CM/Rec (2018) 8 ze dne 03.10.2018 zabývající se restorativní justicí v trestních věcech

Usnesení č. DE01/48 Valného shromáždění OSN ze dne 10.12. 1948, Všeobecná deklarace lidských práv. Uveřejněno v č. 1/1948 Vybraných deklarací Valného shromáždění OSN.

Všeobecného doporučení politiky ECRI (GPR) č. 15 ze dne 08.12.2015, o boji proti nenávistným projevům

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In Sbíрка zákonů. 9. února 2009. ISSN: 12111244.

Trestní zákoník Spolkové republiky Německo, BGBI. I S. 1168.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu, ve znění pozdějších předpisů. In Sbíрка zákonů. 03. srpna 1999, ISSN: 12111244.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů. In Sbíрка zákonů. 11. srpna 2000. ISSN: 12111244.

Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: Sbíрка zákonů. 25. února 2013. ISSN 12111244.

4. Seznam použité judikatury

a) Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Jersild proti Dánsku, rozsudek ze dne 23.9.1994, č. 15890/89.

Nachova a další proti Bulharsku, rozsudek ze dne 6.7.2005, č. 43577/98 a 43579/98.

Rekvényi proti Maďarsku, rozsudek ze dne 20.5.1999, č. 25390/94.

Nikitin proti Rusku, rozsudek ze dne 20.7.2004, č. 50178/99.

Erbakan proti Turecku, rozsudek ze dne 6.7.2006, č. 59405/00.

Pavel Ivanov v. Rusko, rozsudek ze dne 20. února 2007, č. 35222/04.

Šečić proti Chorvatsku, rozsudek ze dne 31.5.2007, č. 40116/02.

Féret vs. Belgie, rozsudek ze dne 16.07.2009, č. 15615/07.

Vejdeland a další proti Švédsku, rozsudek ze dne 09.02.2012 č. 1813/07.

Abdu proti Bulharsku, rozsudek ze dne 11.4.2014, č. 26827/08.

Identoba a další proti Gruzii, rozsudek ze dne 12.05.2015, č. 73235/12.

Magyar Tartalomsgazdálkodók Egyesülete a Index.hu ZRT proti Maďarsku, rozsudek ze dne 02.02.2016, č. 22947/13.

R. B. proti Maďarsku, rozsudek ze dne 12.04.2016, č. 64602/12.

Lilliendahl proti Islandu, rozsudek ze dne 12.5.2020, č. 29297/18.

b) Judikatura českých soudů

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28.11.2011, sp.zn. IV. ÚS 2011/10-1.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19.2.2015, sp.zn. III. ÚS 2301/14.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22.12.2015, sp.zn. I. ÚS 1253/14.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30.7.2019, sp.zn. II ÚS 4022/18.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 06.10.2020, sp.zn. III. ÚS 1412/20.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 25. 11. 1964, sp. zn. 4 Tz 49/64.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 27. 1. 1972, sp. zn. 1 To 169/71.

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. 11. 1998, sp. zn.4 To 85/98.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 12. 1998, sp. zn. 9 Tzn 150/98 .

Stanovisko trestního kolegia NS ČR ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. Tpjn 300/2000 .

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.05.2012, sp.zn. 3 Tdo 475/2012.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu v ČR ze dne 31.5.2012 , sp.zn. 7 As 48/2012.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 12. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1324/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13.12.2017, sp.zn. 7 Tdo 1014/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.7.2019, sp.zn. 6 Tdo 674/2019.

c) Judikatura cizozemských soudů

Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 20.09.2011, sp.zn. 4 StR 129/11.

5. Seznam ostatních zdrojů

BUNDESMINISTERIUM DES INNERN. Verfassungsschutzbericht. [online]. 2001. uni.tuebingen.de. [cit. 10.09.2021]

Dostupné: <https://publikationen.uni-tuebingen.de/xmlui/bitstream/handle/10900/62819/Verfassungsschutzbericht_2001.pdf>.

EVROPSKÁ KOMISE PROTI RASISMU A NESNÁŠENLIVOSTI. *Zpráva ECRI České republika. Šestý monitorovací cyklus*. 08.12.2020. [cit. 23.08.2021]. Dostupné zde: <<https://rm.coe.int/sixth-report-on-the-czech-republic-czech-translation-/1680a0a2b6>>.

INSTITUT PRO RESTORATIVNÍ JUSTICI. Restorativní programy. [online]. 12.10.2020. restorativni-justice.cz. [cit. 21.2.2021]. Dostupné na: <<https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-programy/>>.

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. Studie. [online]. 21.2.2021. ok.cz. [cit. 21.2.2021]. Dostupné na: <http://www.ok.cz/iksp/p_stud.html>.

MAREŠ, Miroslav. *Problematika Hate Crime. Zahraniční zkušenosti a možnosti aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisťi proti cizincům. Analýza pro Ministerstvo vnitra* [online]. 2011. mvcr.cz. [cit. 21.2.2021]. Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx>>.

- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY *Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR z let 2017 až 2019*. [online]. portal.justice.cz, [cit. 28.2.2021]. Dostupné na <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>.
- MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o problematice extrémismu na území ČR*. [online]. 2002. mvcr.cz. [cit. 21.2.2021] Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocnizpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>>.
- MINISTERSTVO VNITRA. *Zpráva o projevech extrémismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2019*. [online]. 2019. mvcr.cz, [cit. 28.2.2021]. Dostupné na <<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:0z8m5j4ldB4J:https://www.mvcr.cz/soubor/zprava-o-projevech-extremismu-a-predsudecne-nenavisti-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2019-pdf.aspx+&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz#21>>.
- MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o projevech extrémismu a předsudečné nenávisti ze dne 13.7.2020*. [online]. 2021. mvcr.cz. [11.09.2021]. Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocnizpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>>.
- NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2004*. [online]. 2004. ASPI. [cit. 21.2.2021].
- NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2005*. [online]. 2005. ASPI. [cit. 21.2.2021].
- OSCE, ODIHR. *Hate Crime Laws. A Practical Guide*. [online]. 2009. osce.org. [cit. 21.02.2021]. Dostupné na: <<https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf>>.
- ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Průvodce programy restorativní justice*. 1. vydání. Publikace Organizace spojených národů. [online]. 2006. [cit. 05.07.2021]. Dostupné na: <https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf>.
- VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Nenávistné projevy na internetu a rozhodování českých soudů. Výzkum Veřejného ochránce práv*. [online]. 2020. ochrance.cz. [cit. 10.09.2021]. Dostupné: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/DISKRIMINACE/Vyzkum/47-2019-DIS-vyzkum_nenavist.pdf>.
- VÝBOR OSN PRO ODSTRANĚNÍ RASOVÉ DISKRIMINACE. *Závěrečná zpráva o České republice ze dne 29 srpna 2019*. 30.08.2019. [cit. 23.09.2021]. Dostupné zde: <https://www.opu.cz/wp-content/uploads/2019/09/CERD_C_CZE_CO_12-13_36934_E.pdf>.

Trestné činy z nenávisti a jejich sankcionování

Abstrakt

Tato práce se zaměřuje na právní úpravu sankcionování trestných činů z nenávisti v České republice a snaží se podat ucelený přehled zásad, metod a druhu ukládání trestů za tento typ trestné činnosti. Práce nejprve pojednává o ústavněprávních základech sankcionování trestných činů z nenávisti, přičemž se klade důraz nejen na mezinárodní právní dokumenty, ale i tuzemskou právní úpravu. Dále se autorka snaží definovat tento typ kriminality, přičemž se zaměřuje zejména na tzv. nenávistnou pohnutku, neboť tato je totiž jádrem trestného činu nenávisti a má značný vliv na ukládání trestů pachatelům trestných činů z nenávisti.

Ve 2. kapitole jsou popsány způsoby ukládání trestněprávních sankcí, jejich historie a dále jednotlivé sankce, které lze v rámci českého práva uložit pachatelům. Ze statistiky ukládání sankcí za rok 2016-2020 vyplývá, že jsou nejčastěji ukládány alternativní tresty – podmíněný trest odnětí svobody, peněžitý trest, trest obecně prospěšných prací.

Dále se tato práce zabývá otázkou restorativní justice a její aplikování na trestné činy z nenávisti. Autorka vychází zejména ze zahraničních právních úprav (USA či Austrálie), kde je obvyklé, že se metody restorativní justice aplikují na trestné činy z nenávisti. Ačkoliv česká právní úprava obsahuje základ pro aplikaci jednotlivých metod restorativní justice, v praxi se však prakticky nevykonávají. Autorka se proto snaží navrhnout řešení, jakým způsobem by se mohly metody restorativní justice aplikovat na trestné činy z nenávisti v našem právním prostředí.

V poslední kapitole jsou popsány právní úpravy sankcionování trestných činů z nenávisti ve vybraných cizích státech.

Předkládaná práce by měla čtenářům přiblížit specifickou sankcionování tohoto typu trestné činnosti a poukázat také na alternativní formu trestání (tj. ukládání jiných trestů než trestu nepodmíněného odnětí svobody), ale i mimotrestní sankcionování za pomoci metod restorativní justice.

Klíčová slova (3):

trestněprávní sankce, nenávistná pohnutka, restorativní justice

Hate Crimes and their sanctions

Abstract

This thesis focuses on the legal regulation of the punishment of hate crimes in the Czech Republic and attempts to provide a comprehensive overview of the principles, methods and type of punishment for this type of crime. The thesis first discusses the constitutional and legal basis of the sanctioning of hate crimes, with an emphasis not only on international legal documents but also on the Czech legislation. Next, the author attempts to define this type of crime, focusing in particular on the so-called hate motive, as this is the core of hate crime and has a significant impact on the imposition of penalties on perpetrators of hate crimes.

Chapter 2 describes the methods of imposing criminal sanctions, their history and the individual sanctions that can be imposed on offenders under Czech law. The statistics on the imposition of sanctions for the year 2016-2020 show that alternative punishments are most frequently imposed - suspended imprisonment, fines, community service.

Furthermore, this thesis deals with the issue of restorative justice and its application to hate crimes. The author draws in particular on foreign legislation (USA or Australia), where it is common to apply restorative justice methods to hate crimes. Although Czech legislation contains the basis for the application of individual restorative justice methods, they are not practically implemented in practice. Therefore, the author tries to propose a solution on how restorative justice methods could be applied to hate crimes in our legal environment.

The last chapter describes the legal regulations on the punishment of hate crimes in selected foreign countries.

The present thesis should introduce the specificity of sanctioning this type of crime and point out alternative forms of punishment (i.e. imposing other punishments than unconditional imprisonment), as well as non-punitive sanctioning using restorative justice methods.

Key words:

criminal punishment, hate crime, restorative justice